
SIGILL: COLL: HARVARD: CANTAB: NOV: ANGL: 1650.
CHRISTO ET ECCLESIAE

P. TERENTII AFRI
COMOEDIAE

AD LIBRORUM

VETUSTISSIMORUM LECTIONEM

ET

RHYTHMICAE ANTIQUAE PRAECEPTA

ACCURATE EDITAE

ICTIBUS VERSUUM NOTATIS.

NOVA EDITIO STEREOTYPA.

CURANTE

C. H. WEISE.

LIPSIAE
SUMPTIBUS OTTONIS HOLTZE.
1876.

videbatur, in animadversionibus perbreviter monuimus, ne aut lector erraret, aut forte scioli nos ipsos errorem admisisse arbitrari possent. Ubi nihil monuimus, ibi aut in Bentleio acquievimus, aut vulgatae ab nobis restitutae scansionem ita facilem duximus, ut adnotatione nihil indigere crederemus.

Habent ergo hic Terentii amantes textum, in quo primum versus melius quam antehac inter se diremti, porro lectio quam proxime ad veterum librorum fide dignissimorum lectionem adducta, denique versuum scansio et enunciatio ea instituta est, quae cum verissimis antiquae scansionis Romanae legibus quam maxime concineret; e quibus quicunque vel pristinorum vel recentium editorum suum textum non ordinaverint, aut erravisse omnes aut erraturos esse certissime iudico.

Dabam Lipsiae m. Apr. a. MDCCCXLI.

C. H. Weise.

BENTLEII DE METRIS

TERENTIANIS

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ.

Iambicus versus senorum pedum Latinis veteribus *Senarius* vocabatur, a Pedum et Ictuum numero. Horatius Art. Poet. 251.

Syllaba longa brevi subiecta vocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam Trimetris accrescere iussit
Nomen Iambeis, *cum* Senos redderet ictus
Primus ad extremum similis sibi.

Sex, inquit, habet ictus versus Senarius; et tamen Trimetrus sive *Ternarius* Graecis vocatur; quasi tres tantum Ictus redderet, ob pedis celeritatem, praesertim cum totus Iambis puris decurrit. Latini igitur per *μονοποδίαν*, singulos *pedes*, hos versus dividebant, Graeci per *διποδίαν*, seu *geminatos*. Inde qui Graecis est *Tetrametrus*, Varroni a pedum numero est *Octonarius*. Iuba rex apud Rufinum de Metris p. 2712. *Quod autem binis pedibus*, *et non singulis*, *scandatur Iambicus; vetus institutum est.* Et mox, *Vnde apparet Heroicum singulis pedibus scandi etiam apud veteres solitum*, *Iambum autem binis.* Marius Victorianus p. 2497. *Per Monopodiam sola Dactylica scanduntur; per Dipodiam vero cetera.* Nescivit hic Bacchiacos et Creticos, quos etiam Monopodia dimetitur. Diomedes p. 503. *Feritur Senarius Iambicus combinatis pedibus ter*. Terentianus Maurus p. 2432.

Iambus ipse sex *enim locis manet*,
Et inde nomen inditum est Senario:
Sed ter *feritur*, *hinc* Trimetrus *dicitur;*
Scandendo binos quod pedes coniungimus.

Ictus, *Percussio* dicitur; quia Tibicen, dum rythmum et tempus moderabatur, ter in Trimetro, quater in Tetrametro, solum pede feriebat: Ἄρσις autem sive *Elevatio* appellatur; quod in iisdem syllabis, quibus Tibicen *pedem* accommodabat, Actor *vocem* acuebat ac tollebat. In *Thesi* autem sunt ceterae syllabae, quae Ictu destitutae minus idcirco audiuntur. Hos ictus sive Ἄρσεις, magno discentium commodo, nos primi in hac Editione per Accentus acutos expressimus, tres in Trimetris, quattuor in Tetrametris:

Poéta cum primum ánimum ad scribendum áppulit,
Id sibi negoti crédidit solúm dari.
Enimvéro, Dare, nil loci est segnítiae neque socórdiae,
Quantum íntellexi módo senis senténtiam de núptiis.

Etsi revera, quod Romani voluerunt, seni in quoque Trimetro sint Ictus: qui sic exprimi possint,

Poéta cúm prímum ánimum ad scribendum áppulít,
Id sibi negóti crédidít solúm darí.

Verum quia in paribus locis, 2, 4, 6, minus plerumque elevantur et feriuntur, quam in imparibus, 1, 3, 5, idcirco eos more Graecorum hic placuit omittere. Horum autem accentuum ductu (si vox in illis syllabis acuatur, et par temporis mensura, quae pedis Ditrochaei vel Ἐπιτρίτου δευτέρου spatio semper finitur, inter singulos accentus servetur) versus universos eodem modo Lector efferet, quo olim ab Actore in Scaena ad tibiam pronuntiabantur. Hoc quoque commodi in his Accentibus Lector inveniet; quod statim et ictu oculi Trochaicos ab Iambicis, qui in eadem scaena interdum locum habent, possit distinguere: si accentus scilicet in prima versus syllaba est, Trochaici sunt; sin minus, Iambici.

Omne versuum genus suam habet *Caesuram* sive Incisionem; qua verbum terminatur, et vox in decursu paulum interquiescit. Illa fere Caesura Romanis placuit; quae in priore tertii pedis syllaba fit: ut in Heroico:

Arma virumque cano | Troiae qui primus ab oris
Italiam fato | profugus Lavinaque venit
Litora, multum ille et | terris iactatus et alto
Vi superum, saevae | memorem Iunonis ob iram.

Varro quidem apud Gellium XVIII, 15. *scribit observasse se in versu Hexametro, quod omnimodo quintus semipes* (id est, prior pedis tertii syllaba) *verbum finiret*. Mirum, quod *Omnimodo* dixerit, cum Lucretius iam tum variaverit,

Reddenda in ratio | ne vocare, et semina rerum.

et Catullus,

Omnia funda nefan | da malo permissa furore.

Postea saepius Virgilius,

Lyrnessi domus al | ta, solo Laurente sepulcrum.

Homerus autem olim saepissime,

Οὐλομένην ἣ μυ | ρί᾽ Ἀχαιοῖς ἄλγε᾽ ἔθηκεν.

Non *Omnimodo* igitur dictum oportuit: sed *Plerumque.*

In Sapphico similiter Romani quinto fere semipede.

Pindarum quisquis | studet aemulari,
Iule, ceratis | ope Daedalea
Nititur pennis | vitreo daturus
Nomina ponto.

In Alcaico: *Doctrina sed vim | promovet insitam,*
Rectique cultus | pectora roborant.

In Phalaecio: *Multis ille bonis | flebilis occidit:*
Nulli flebilior | quam tibi, Virgili.

Sic et in Iambo Trimetro:

Iam iam efficaci | do manus scientiae:
Supplex et oro | regna per Proserpinae,
Per et Dianae | non movenda numina,
Per atque libros | carminum valentium
Refixa caelo | devocare sidera.

Hanc Caesurae sedem plerumque in Trimetris servant Poetae Comici; ut Noster;

Ne cui sit vestrum | mirum, cur partés seni
Poëta dederit | quaé sunt adolescéntium:
Id primum dicam | deinde quod veni éloquar.

et itidem Graeci:

Οἱ γὰρ βλέποντες | τοῖς τυφλοῖς ἡγούμεθα.
Οὗτος δ᾽ ἀκολουθεῖ | κἄμε προσβιάζεται.

In Iambicis Trochaicisque Tetrametris Caesura plerumque fit post ditrochaeum secundum:

Demissis humeris ésse vincto | péctore ut gracilaé sient.
Video sentum squálidum aegrum | pánnis annisque óbsitum.

Illud autem in primis notandum; cum Graeci Magistri per *διποδίαν* Trimetros Iambos scandere iuberent, semper eos intellexisse *διποδίαν ἰαμβικήν*; adeo ut sic divideretur ex eorum ratione versiculus:

Ne cui sit ve | strum mirum, cur partés seni
Poëta dede | rit quaé sunt adolescéntium:

Id primum di | cam, deinde quod veni éloquar.
Οἱ γὰρ βλέπον | τες τοῖς τυφλοῖς ἡγούμεϑα,
Οὗτός δ' ἀκολου | ϑεῖ κἀμὲ προσβιάζεται.

ubi vides primam Dipodiam in mediis verborum syllabis desinere, totamque Caesurae virtutem ac gratiam misere perire. Quare ego iam ab ipsa adolescentia in omnibus Iambicis praeter Tetrametrum catalecticum, de quo postea dicam, aliam mihi scansionis rationem institui, per διποδίαν scilicet τροχαϊκήν, hoc modo,

Po | éta dederit | quaé sunt adolescéntium:

primo semipede quasi subducto et absciso, versu autem in Dactylum vel Creticum exeunte. Siquidem ista διποδία ex Trochaeis duobus, vel uno et Spondeo sive Epitrito secundo constans, *Commodare*, *Commodavi*, et cum Caesurae indole convenit: et verum Iambei rythmum auribus insinuat; et Poetae, dum versus hos fabricatur, praecipue mentem occupat; et, quod maximum est, in omni fere Comicorum metrorum genere principatum obtinet; veramque causam, cur in una Comoedia tot versuum species adhibeantur, sola demonstrat.

Quintilianus Institut. Orat. X, 1. *In Comoedia maxime claudicamus, licet* Terentii *scripta ad Scipionem Africanum referantur: quae tamen in hoc genere sunt elegantissima; et plus adhuc habitura gratiae, si intra versus Trimetros stetissent.* Mirificum sane magni Rhetoris iudicium! Optabat scilicet, ut Fabulae Terentianae, quae in primo cuiusque Actu et Scaena a Trimetris inchoantur, eodem metro ac tenore per omnes Actus Scaenasque decurrissent. Crederes profecto hominem nunquam Scaenam vidisse, numquam Comoedum partes suas agentem spectavisse. Quid voluit? quod nec Menander nec ullus Graecorum fecit, Terentius ut faceret? ut ira, metus, exultatio, dolor, gaudium; et quietae res et turbatae, eodem metro lente agerentur? ut Tibicen paribus tonis perpetuoque cantico spectantium aures vel delassaret vel offenderet? Tantum abest, ut eo pacto *plus gratiae habitura esset fabula*, ut quantumvis bene morata, quantumvis belle scripta, gratiam prorsus omnem perdidisset. Id primi Artis repertores pulchre videbant; delectabant ergo varietate ipsa, diversaque ἤϑη καὶ πάϑη diverso carmine repraesentabant. Marius Victorinus p. 2500; *Nam et Menander in Comoediis frequenter a continuatis Iambicis versibus ad Trochaicos transit, et rursum ad Iambicos redit.* Non ita tamen agebant veteres, ut ab uno in aliud plane contrarium repente exilirent; ab Iambicis in Dactylicos; sed in propinquos Trochaicos, ipso

transitu paene fallente. Quod ut clarius conspiciatur; omnem Terentianam copiam hic sistam, unoque et eodem pede Ditrochaeo universam fere emetiar.

Illud tamen prius admonendum; ut a Trimetris suas Fabulas, rebus sedatioribus, nostrum inchoasse; ita semper Tetrametris finisse; quod fabulae Catastrophe, cum res turbulentae paulatim et aegre consilescerent, hoc carminis genus postularet, magno spiritu effundendum. Prae omnibus tamen, Trochaici pleni firmum Actoris latus requirebant; qui numquam scilicet nisi in maximo affectuum tumore veniunt; efferendi, non ut quidam autumant, *tarde lenteque*, sed

Clamore summo, cum labore maximo.

Unde factum, ut cum alias in διποδίᾳ Spondei vel Anapaesti placuerint; in his Trochaei vel Dactyli studio quaerantur,

Crédo equidem illum iam ádfuturum, ut illam a me eripiát; sine veniat:
Átqui si illam dígito attigerit, óculi illi illico éffodientur.

qui versus, nisi toto pulmone exhausto, pronuntiari apte non possunt: in Trimetris vero clamosa haec πάθη inarescerent prorsus et obmutescerent.

Ditrochaeis igitur sic constituitur Iambus Trimetrus.

Id | sibi negoti | crédidit so | lúm dari.
Vi | cómmŏdavi | cómmodavi | cómmoda.

Iambicus Tetrametrus plenus:

Dum | témpus ad eam | rém tulit sivi | ánimum ut exple | rét suum.
Vi cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmoda.

Trochaicus Tetrametrus plenus sive ἀκατάληκτος,

Ádeon' hominem esse | invenustum aut | infelicem | quémquam ut ego sum.
Cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi.

Trochaicus Tetrametrus syllabâ deficiens, sive καταληκτικός,

Quód modis con | témptus spretus? | fácta, transacta | ómnia hem.
Cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmoda.

Pentametrus καταληκτικὸς; qui semel iterumve adhibetur,

Sánus est? Domum | ire pergam: ibi | plúrimum est. Revo | cémus hominem. | Sta ílico.
Cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmodavi | cómmoda.

In his omnibus commodius est, meo iudicio, *διποδίαν τροχαϊκὴν* Caesurae accommodatam et congruam, quam *ἰαμβικὴν* ab ea deerrantem, in metiendo versu adsciscere.

Superest tamen unus Iambici generis, Tetrametrus *καταληκτικός;* in quo *διποδία* veterum Magistrorum *ἰαμβικὴ* sine controversia tenenda est; ob ipsam, a qua in aliis discedit, Caesurae concinnitatem:

Nam si remit | tent quíppiam | Philúmenam | dolóres
Ἀνδρὲς φιλοι | και δήμοται | και τού πονεῖν | ἐράσται.
Δημόσθενης | Δημόσθενους | Παιάνιευς | ἐγράψε.
Vi cómmoda | vi, cómmoda | vi, cómmoda | vi, cómmo

Sed et in his *διποδία τροχαϊκὴ* tempus quidem et spatium exacte servat, in Incisionibus tamen peccat. Ceterum utram velit rationem Lector sequatur: Accentus in huius Editionis Textu ambabus aeque conveniunt: at in nupera quadam, universi huius generis, quorum ingens copia est, versus prava Caesurae distinctione iugulantur;

Concurrunt laeti mi obviam cup | pediarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, far | tores, piscatores,

Cum sic Caesura ponenda esset

Concurrunt laeti mi obviam | cuppediarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, | fartores, piscatores.

Illud quoque in hoc genere observandum, pedem illum ante Caesuram *Mi obviam* et *I coqui* semper, ut hic, Creticum vel ei *ἰσόχρονον* media brevi esse oportere: nullum hic apud Nostrum Licentiae locum esse; non magis quam in fine Senarii. Haec versuum horum indoles et sola gratia est: quam in hac Editione incolumem habent; in prioribus vero ante nos innumeris mendis strangulatam et sepultam.

Porro, super hos Iambicos Trochaicosque, etiam Creticis, Bacchiacis, Choriambicisque versibus, sed semel tantum singulis, utitur Terentius; eisque in Monodia duntaxat, numquam in Diverbio: hi, ringente licet invidia, nobis se apud nostrum debent.

Creticus: *Tánta ve | córdia in | náta cuiquam | út siet.*
Cástitas | cástitas | cástitas | cástitas.
Bacchiacus: *Adhúc Ar | chylis quae ad | solént quaeque | opórtet.*
Honéstas | honéstas | honéstas | honéstas |
Choriambicus: *Obstipuit | péctore con | sistere nil | consili quit.*

Cóntremui | *cóntremui* | *cóntremui* | *cóntremisco.*

Hi tamen, more Graeco, novissimum sibi versum alterius generis adsumunt, ut pro Rythmi ratione cum strepitu ac canore finiantur.

De *Clausulis* sic Varro apud Rufinum p. 2707. *Clausulas primum appellatas dicunt, quod clauderent sententiam: ut apud Accium;*

An haéc iam obliti súnt Phryges?

Nonnunquam ab his initium fit; ut apud Caecilium,

Di boni, quid hoc?

apud Terentium, Discrucior animi.
Huic ultimae adde aliam ex Nostro

Occidi.

Ceterum de *Clausulis* hoc uno verbo dixisse sufficiat. *Si ab eis initium fit,* liberae sunt et nullius metri legibus adstrictae: *Si sententiam claudunt,* a praecedentibus legem accipiunt. Scilicet post Iambicos Tetrametros, vel Trochaicos Catalecticos, ab Iambo incipiunt; ut illa Accii,

An haéc iam obliti súnt Phryges?

et illae Nostri,

Praescísse me ante? nónne prius commúnicatum opórtuit?
Miserám me, quod verbum aúdio?
Múnus nostrum ornáto verbis, quód poteris; et istum aémulum
Quod póteris ab ea péllito.

Ita semper in ceteris: et ratio est, quod διποδία τροχαϊκὴ quasi uno versu continuetur,

Commúnicatum opórtuit: miserám me quod verbum aúdio?

Vnde in Trochaico pleno, quo διποδία consummata est, a Trochaeo incipit.

Próin tu sollicitúdinem istam fálsam, quae te excrúciat, mittas.
Quicum loquitur filius?
Ét illud rus nulla ália causa tám male odi, nisi quia prope est:
Quód si abesset lóngius,

Hanc sibi legem fixerunt, sancientibus aure ac rythmo, primi artis inventores: sed in hac tamen ante nos Editiones pec-

cant. Illud porro notandum; in Tetrametris solis apud Nostrum, numquam in Trimetris, Clausulis locum esse. Neque id omittendum, has et reliquas omnes apud Nostrum Clausulas in Cretico terminari, *Audio*, *Pellito*, *Filius*, *Longius;* una tantum excepta, Hec. V, 1, quae in Spondeum exit.

Aut né quid faciam plús, quod post me minus fecisse sátius sit.
Adgrédiar. Bacchis, sálve.

Id tamen iudicio, non casu, a Poëta factum: quippe post hanc solam ex omnibus Clausulam a Tetrametris plenis in Catalecticos Scaena transit, qui Spondeo finiuntur;

Salvé, Lache. Edepol crédo te non nil mirari, Bácchis.

De Licentia veterum Romanorum, Tragicorum Comicorumque, paulo inclementius loquitur Horatius, Arte Poet. 255. Iambicus, inquit, versus,

Tardior ut paulo graviorque veniret ad aures,
Spondeos stabiles in iura paterna recepit
Commodus et patiens; non ut de sede secunda
Cederet aut quarta socialiter. hic et in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus et Enni.
In scaenam missus cum magno pondere versus
Aut operae celeris nimium curaque carentis,
Aut ignoratae premit artis crimine turpi.
Non quivis videt inmodulata poemata iudex:
Et data Romanis venia est indigna poetis.
Idcircone vager, scribamque licenter? ut omnes
Visuros peccata putem mea, tutus et intra
Spem veniae cautus? vitavi denique culpam,
Non laudem merui. vos exemplaria Graeca
Nocturna versate manu, versate diurna.
At vestri proavi Plautinos et numeros et
Laudavere sales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam stulte mirati; si modo ego et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus et aure.

Candide magis de iis iudicat, venustissimus in tenui materia scriptor, Terentianus Maurus, p. 2433.

Culpatur autem versus in Tragoediis,
Et rarus intrat ex Iambis omnibus:
Vt ille contra, qui, secundo et talibus
Spondeon aut quem comparem receperit.
Sed qui pedestres fabulas Socco premunt,
Vt quae loquuntur sumpta de vita putes,

Vitiant Iambon tractibus Spondaicis,
Et in secundo et ceteris aeque locis:
Fidemque fictis dum procurant fabulis,
In metra peccant, arte, non inscitia:
Ne sint sonora verba consuetudinis,
Paulumque rursus a solutis differant.
Magis illa Nostri: nam fere Graecis tenax
Cura est Iambi, vel Novellis comicis,
Vel qui Vetusta praecluent comoedia.

Ceterum quod in utrisque vituperat Flaccus, et in Comicis excusat Maurus, hoc est: Quod in sedibus paribus, secunda et quarta (nempe uterque per dipodiam Iambicam dimetitur: in ratione nostra erunt prima et tertia, pedes scilicet ditrochaeorum priores) non volubiles pedes Iambum aut Tribrachyn, ex rythmi lege ac Graecorum exemplo; sed tardos Spondeos sive alios eis *ἰσοχρόνους* intulerint. Totum hoc, uno exemplo, et sensu et memoria facile tenebis. Graeci ad hanc formam in Iambicis;

Vi cómmodavi | *cómmodavi, cómmoda.*

Latini ad istam, non semper, sed quotiescumque vellent;

Vi cómmendavi | *cómmendavi* | *cómmoda.*

Vides *menda* spondeum bis positum pro Iambo *moda;* postremam sedem violare numquam sunt ausi. Idem et in Trochaicis obtinet.

Graeci: *Commodavi* | *commodavi* | *commodavi* | *commoda.*
Latini: *Commendavi* | *commendavi* | *commendavi* | *commoda.*

In his pedibus, excepto ultimo, pro brevibus longae syllabae adsumuntur; quod tamen, opinor, celeri pronuntiatione iuvabat et occultabat Actor, ne ipse a Tibicine rythmum Graecum servante discreparet.

Quod ad Crimen autem hoc attinet; Tragicis quidem veteribus minor est excusatio, cur non ad artis regulas versus suos exegerint; cum toto stilo et colore a communi sermone discreti, nova verba ac sesquipedalia pro lubitu finxerint. Fugiebant scilicet limae laborem; certi se in re ante inexperta et apud aures tum indoctas veniam impetraturos. Melius vero ac mitius de Comicis est sentiendum. Profecto Terentius noster, si quisquam alius, in artis leges arte peccavit; studio, non ignorantia; necessitate vel saltem commoditate inductus; et qualecumque illud delicti est, magnis virtutibus redempturus. Sermo enim ea de causa propius apud

Nostrum ad consuetudinem accedit quam apud Menandrum: oratio apud unum de medio sumpta deque vita honestiorum civium; versus minime cavi sed verbis sensibusque spissi: apud alterum, dum metro servire coactus est, stilus paulo elatior, et sententiae dilutiores. Adde huc, consonantes in Lingua Latina pro vocalium numero frequentiores esse, quam in Attica: adde omnia apud Latinos vocabula, monosyllabis duntaxat exceptis, esse Barytona; de qua re mox plura dicam; et facile pronunties, minoris esse operae atque artis, ad Menandri normam Graece scribere, quam Latine ad Terentii.

Enimvero par et aequum est, ut eandem veniam veteribus Latinis demus, quam hodiernis qui Anglice scribunt poëtis concedimus: quorum nemo est, cui non indulgemus, ut syllabis interdum longis contra indolem rythmi loco brevium utatur. Nam ut Latini omnia metrorum genera de Graecis acceperunt; ita Nostrates sua de Latinis. Quo magis est dolendum atque indignandum, iam a literis renatis pueros ingenuos ad Dactylica, quod genus patria lingua non recipit, ediscenda, ferula scuticaque cogi: Terentiana vero metra, quae domi tamen et in triviis inscientes ipsi cantitant, Magistrorum culpa penitus ignorare. Trochaicus Tetrametrus Catalecticus, ut Terentio, ita Nostratibus frequentissimus est:

Égo ille agrestis, | saévus, tristis, | párcus, truculen | tús, tenax.
Háppy is the | Coúntry life blest | with content good | heált an' ease.

Qui Trochaicus, unius syllabae accessione, fiet Iambicus Tetrametrus plenus.

Thrice háppy is | the Coúntry life | blest with content | good heálth an' ease.

Quin et Iambicus ille κατάληκτικός, Terentio multum et merito amatus, apud Nostros quoque in magna gratia est;

Nam si remit | tent quíppiam | Philúmenam | dolóres.
He's décently | run thróugh the lungs, | and thére's an end | o' Búlly.

Neque vero Bacchiacus Terentii Nostris intactus est:

Adhúc Ar | chylis quae ad | solént quaeque | opórtet.
All ióy to | great Caésar | long life, love | and pleásure.
Tánta ve | córdia in | náta cui | quam út siet.
O the sweet | Coúntry life | blést with health | peáce an' ease.

Denique et illud metrum, quod in Epicis et Heroicis iam diu apud Nostrates regnum obtinet, ab Iambico Veterum Senario profluxit; necessitate linguae nostrae, quae tota monosyllabis scatens caesuram Senarii raro admittit, Quinarius factus:

Though deép yet clear | ; though géntle, yet not dúll.

Huic in fine sextum Iambum appone; et extemple habebis Senarium Terentianum:

Though deép, yet clear though | géntle, yet not dúlly slow.

Rursus, si ab hoc Euripidis Senario, qui primus omnium in Oresta [imo in *Hecuba*] venit,

Ηκώ νεκρων κευθμώνα και σκοτού πυλας,

pedem novissimum auferas; Quinarium iam habebis, perfectissimum hodierni nostri Epici exemplar:

Ηκώ νεκρων | κευθμώνα και σκοτού.
Though deep, yet clear, | though gentle, yet not dull.

In Anglico tamen hoc notes velim, tres syllabas positione longas loco brevium poni. Eas tu postea, et quam *Denhamo* veniam concedis, Terentio neges. *Perfectissimum* autem *exemplar* ideo appello; ut Poetis nostratibus, ingenii sane venaeque felicibus, sed eruditionis interdum modicis, quid hodierni Epici, quo numeris omnibus absolutus fiat, rythmus geniusque sibi poscat, obiter ostendam: in versibus nempe singulis tres syllabas breves. Hoc sane confitendum est; Avorum tempore, scabros asperosque versus, magno longarum pondere onustos, plerumque exiisse: hodiernos autem poëtas longe eos teretiores tornatioresque dare; sed Aure fortassis magistra, non Arte. quae tamen Ars principio iudicibus Auribus debebatur. Habent itaque, quod in longo sane opere frustra expectandum, in Epigrammate vel Elegiola facile obtinendum, versus Epici *exemplar;* quo et numerus Brevium et sedes ostenduntur. Quamquam in nostris est et Varietati locus, ut in his:

Though deép, yet clear; though géntle, yet not dull:
Stróng withoút rage, withóut oreflowing full.

Ictus in hoc posteriore, qui in secunda syllaba fieri solet, in prima fit; et venuste quidem; modo raro fiat, ac Brevis sequatur. Et nescio equidem, an in Terentio quoque, cum Trimetrum aliquoties inchoet ab *Hicíne*, *Hocíne*, *Sicíne*, *Libéra*, non in primam retrahendus sit accentus *Líbera* etc. etiam in Iambico; ob *τὸ ἰσόχρονον* scilicet et *ἰσόῤῥυθμον;* cum

Rythmus, Hephaestione teste, sit Metro potentior. Tale illud Plauti Rudent. II, 6, 29.

Piscibus in alto credo praebent pabulum.

ubi *Píscibus* libentius efferrem, quam *Piscíbus*.

Sed ut redeam, unde digressus sum. Vt a Graecis Comicis desciverunt Latini pro brevibus syllabis tardas infulciendo: ita vitio prorsus contrario peccarunt, corripiendo scilicet eiusmodi syllabas, quae in Latino sermone erant longae. Huius autem Licentiae modum ac fines non cuiusvis est reperisse, cum ex interpretibus, hi qui laxissime et ultra terminos Licentiam hanc expandunt, monstra nonnumquam et portenta pro veris Lectionibus tuentur; alii contra qui nimis arctis eam finibus claudunt, syllabasque omnes ad Epicorum poëtarum normam exigunt, singulos fere versus miseris modis, addendo, mutilando, invertendo, contra Codicum fidem; iugulant et trucidant. Illud in universum animadvertas velim, nullas eos syllabas, quae natura et vocalis sono longae sunt, corripuisse; sed eas tantum quae per vocalem quidem breves erant, positione tamen et consonantium concursu factae sunt longae. Hae vero voces et numero paucae sunt, monosyllabae fere vel disyllabae, vel cum praepositionibus compositae; et ex ipsa sede situque commodo veniam merentur. Cum autem in ipso huius Editionis textu singula haec in versibus singulis per Accentuum intervallum sponte se ostendant; non opus est, ut singillatim hic enumerentur. Illud tantum monebo, quod ante me opinor nemo; In primo fere versuum pede, et parcius alias, Licentiam hanc exercuisse Nostrum: idque rectissimo iudicio; cum Actor, in fine prioris versus anima recepta, plenum rapidumque spiritum posset effundere.

Sed id grátum fuisse-
Sine invídia laudem.
Sine omní periclo.
Propter hóspitai.
Hic est ílle non te
Studet pár referre
Ob hanc inímicitias.
Ob décem mnas ínquit.
Inde súmam uxori.
Soror dícta est cupio.
Símul consílium cum re
Color vérus, corpus.
Néque Antipho ália.

Sed hoc míhi molestum est.
Bonum ingénium narras.
Sed hic Pámphilus quid.
Is hinc béllum fugiens.
Nempe Phórmionem.
In hanc nóstram plateam.
Supelléctile opus est.
Sed ecca ípsa egreditur.
Ego exclúdor ille.
Négat quis! négo; ait, aio.
Enimvéro, Dave, nil loci est
Habent déspicatu.
Dolet díctum imprudenti.

Adest óptime ipse.	*Quid ignáve peniculo.*
Solent ésse id non fit	*Sed estne ílle noster.*
Quid huic hic negotist.	*Tamen vix humane.*
Student fácere.	*Tacet cúr non ludo.*
Séd ostium cóncrepuit.	*Iubet fráter? ubi is est.*
Némini plúra acerba.	*Omnia ómnes ubi resciscunt.*

Hoc, ut vides, Terentii indicium erat; ut in primo fere pede versus, ubi paratior venia est, Licentia illa uteretur: idcirco excusatior, quod non ipse eam primus intulerit; sed a Plauto, Caecilio, ceterisque tum in scaena regnantibus acceptam retinuerit. Licentia certe erat: et *indigna* forte, cui Romuli nepotes indulgerent. Nam qui hodie non Comicos veteres excusatum, sed defensum eunt: qui fontem rei causamque et originem deprendisse se gloriantur; popularem scilicet tunc temporis pronuntiandi morem: ut necesse fuerit Comicis, quae verba communi civium sermone spretis Consonantibus rapide efferebantur, ea verba in suis Fabulis, quae audiebantur scilicet, non legebantur, corripere: nae illi operoso conatu nihil dicunt, pollicentes magna nihil extricant. Quid enim? si usus tum civium communis,

Quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi,

syllabas de quibus agitur raptim pronunciabat: iam non Comicorum vel licentia vel crimen est, qui mori obtemperantes ea corripiebant; sed Epicorum, qui usu improbante producebant. Mutantur tantum Rei; Crimen ipsum non eluitur: aut hi aut illi sunt culpae damnandi. Quibus autem culpa haereat, scitu facillimum est. Priorem in *Ille* et *Esse* constanter producebant Epici; Noster interdum corripit, saepius producit: quod si recte et ex usu corripit; tanto saepius, dum saepius producit, peccat. *Propter* apud Epicos semper priore longa est: Noster semel corripit, And. II, 6, 8.

Propter hóspitaï huiusce consuetudinem.

Si hoc ex consuetudine vulgi; cur intra decimum versum, et ubique alias, producit?

Nil própter hanc: sed est quod suscenset tibi.

Eadem reliquorum ratio est: quibus venia quidem, praesertim hodie, lingua iamdudum emortua, facile conceditur: nisi culpam quis defendendo fecerit maiorem.

Ceterum *Abi*, *domi*, *redi*, *dari*, *roga*, *iube*, *tace*, *vide*, et siqua id genus alia quae ultimam brevem habent, vix est ut Licenter dicas, sed Legitime corripi; cum veteres Epici idem ius usurpaverint.

Similiter de Crasi censeas; qua duae vocales, quarum una brevis, in unam contrahuntur: ut *Diu*, *Deum*, *deorum*, *meum*, *tuum*, *suum*, *meorum etc. fuit*, *fuisse;* haec et siqua huiusmodi, iure quoties vellent contrahebant Comici; quia idem Epicis ius erat. Durius quidem Nostratibus sonant *Huius*, *cuius*, *eius*, *novo*, *levi* in unam syllabam contracta: verum id eo evenit, quod nos hodie male pronuntiamus. Notum enim est eruditis, consonantes *I et U* apud Latinos eodem fuisse sono et potestate, quo hodie Y et W. Pronuncies igitur *Cuyus*, *nowo*, *lewi*, et mollior fiet Crasis. Ita noster *Twa*, *swa*, *grandyuscula*, *stellyonino;* plane ut Virgilius *Stellyo*, *abyete* etc. Eadem ratione, cum *Iam* efferrent, ut nos hodie *Yam;* in duas syllabas pro lubitu dissolvebant, *Nunc ïam*. Ceterum in hac Editione ubi *ïam* disyllabon est, notatur diaeresis; et *Cuíus*, *huíus*, *eíus*, ubi monosyllaba sunt, super *I* habent accentum; ubi disyllaba, super *U* et *E*, *Cúius*, *húius*, *éius*.

Eii, *reii*, *speii*, priore per Ectasin producta, non indigent venia, cum Lucretius aliique olim Epici idem fecerint. In hac Editione, cum producuntur, duplice I scribuntur.

Neque illud inter Licentias numeres, cum comici *S* finale in syllaba brevi, sequente tamen consonante, nonnunquam abiiciunt, ut *Tristi'*, *famelicu':* siquidem id facit passim Lucretius. Ceterum quod nos quidam docent, et in syllaba longa hoc solere fieri, et sequente vocali, et totam etiam syllabam cum *S* saepe resecari, falluntur et fallunt. In *Consimilist*, a priore nihil, sed ab *Est* vocalis resecatur; ut in *Palamst*, *Necessumst*. *Multimodis* apud Nostrum non divisim effertur *Multi' modis;* sed vox una est ut *Omnimodis:* et Lucretius utraque utitur.

Quin et ubi Synaloephae vis cessat, et vel vocalis quaepiam vel *M* finales non eliduntur, altera vocali eas excipiente; ne hoc quidem in Licentiis ponas: qualia ista et plura apud Nostrum. *Omnes quí amant*, *Mé et aetate*, *Né ubi acceperim*, *Quaé erat mortua*, *Vna ire cúm amica*, *Dúm id efficias*, *Quicum uno rém habebam*. Quippe et Epici, Lucretius, Virgilius, Horatius eodem modo in Hexametris: *Sed dúm abest quod avemus*, *Credimus an quí amant*, *Si mé amas inquit*, *Cocto núm adest honor idem*. In his autem aliisque similibus Tria sunt observanda; Numquam hoc fieri nisi in verbo Monosyllabo; quod verbum si in vocalem exit, oportet Syllabam esse Longam; Ictum denique habere in prima syllaba Anapaesti. Harum vero conditionum ignorantia quot nuper peperit errores? dum et in poly-

syllabis verbis, et in syllabis brevibus, et in aliena sede, posse fieri hoc existimabant.

Atque hactenus de Licentia Terentiana, deque eius limitibus, modicis sane illis neque incommodis: qualem hodie in Poëtis nostratibus patriaque lingua patienter ferimus. Quin et ausim polliceri sponsorque fore, quemvis adolescentem, vulgaris modo Prosodiae et Syllabarum quantitatis callentem, lecta una alteraque Editionis huius Scaena, suo Marte ac sine Magistro totum hoc quod quaeritur percepturum. Quo magis mirum, quosdam cetera doctissimos, sed in his rebus paulo ὀψιμαθεστέρους, tam immodica verborum pompa se et operam suam efferre: quasi tantae molis esset Romanam nunc Licentíam, quantae olim erat Gentem condidisse. Neque tamen, si ipsi audiendi sunt, immerito gloriantur; cum ex eorum sententia nihil non veteribus Comicis et licuerit et libuerit: ut tam vagae Licentiae limites ullos posuisse, perinde sit ac Sarmatas et Gelonos intra campos suos coercuisse. Nimirum hi non ipsos Poëtas, non artem et rythmi genium, sed Librarios sibi duces sumunt; et tot fere Licentiarum species sibi fingunt, quot in toto Plauto Terentioque vitiosae Lectiones nunc restant; unique loco, qui emendandus erat, ex altero aeque mendoso patrocinium quaerunt. Quid mirum igitur; si quo maior iis tam falsae Metricae notitia accrevit, eo in dies, ut queruntur, magis decreverit emendationum suarum numerus? Illud, si dubitas, exemplo sit; ubi Plauti auctoritate pedes Creticos in Trimetris adsciscunt. Locus elegantissimus est, Trinummo 1, 2 in *Vrbanos* quos vocat *Scurras*,

Qui omnia se simulant scíre, nec quicquám sciunt:
Quod quisque in animo hábet aut habiturúst, sciunt:
Sciúnt, quod in aurem réx reginae dixerit:
Sciúnt, quod Iuno fábulatast cúm Iove:
Quae neque fu | tura neque | facta sunt | *tamen illi sciunt.*

Duos illic Creticos agnoscunt et accipiunt, Dactylorum scilicet Vicarios: neque hoc contenti, *innumera* huiusmodi portenta Plauto suo assignant, *pauca* etiam Terentio. Nos Pauca illa iam eiuravimus; de Innumeris olim fortasse curabitur. Interea, quid hic Plauti locus sibi postulet, videamus;

*Quae néque fu*tura nec facta sunt, *tamen illi sciunt.* Hic duae Longae corripiuntur; duo Cretici veniunt, quo ne Dactylis quidem, si aurem habemus, venire fas est. Hoane

numeros ut laudaverint Pisonum proavi? quis Comoedus, Actor, ne ipse quidem *Pellio*, vel pretio voluerit emere; vel blaterare haec ad tibiam in Scaena ausus fuerit? non suas potius sibi res Poetam talem habere iusserit! Si Licentiarii nostri de Emendatione desperarunt; humanius tamen erat, de mendo potius confiteri, quam Poëtam ipsum proscribere. Vide tamen, quam facilis ea ne quaerentibus quidem se offerat. Tolle illud *Facta;* et Trimetrum, quales hic ceteri sunt, rotundissimum habes:

Quae néque futura, néque sunt, tamen illi sciunt.

Quin et hoc sensus ipse, non metrum solum, efflagitat: nam *Quae futura, et Quae sunt*, in eodem genere sunt opposita: non *Futura et Facta.* Si illud *Facta sunt* a Poëta esset; dixisset utique, Quae neque *fient* neque *facta sunt*; atque insuper de duobus peccatis unum lucratus esset.

Restat iam, ut de Arte Terentiana, quae tantopere olim celebrata est, pauca delibemus. Horatius Epist. II, 1.

Ambigitur quotiens uter utro sit prior, aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti:
Dicitur Afrani toga convenisse Menandro:
Plautus ad exemplum Siculi properare Epicharmi,
Vincere Caecilius gravitate, Terentius Arte.

Vbi dubium est, artemne Metricam velit, an Comicam: Vtramque opinor: nam in utraque laude Noster, tam versuum concinnitatis, quam lucidae rerum dispositionis, primas tenebat.

Illud sane in Lingua Latina notabile, ne unum quidem verbum praeter Monosyllaba Tonum in ultima habuisse. *Déum* igitur, *Vírum, Méum, Túum* priori licet brevi pronuntiabant, numquam nisi in Versu *Deúm, Virúm, Meúm, Tuúm.* Quintilianus Instit. I, 5. *Est autem in omni voce utique acuta syllaba, nec ultima umquam: ideoque in disyllabis prior. Priscian. p.* 1287. *Acutus accentus apud Latinos duo loca habet, penultimum et antepenultimum:* apud Graecos autem et ultimum. Et paulo post; *Apud Latinos in ultima syllaba, nisi discretionis causa, poni non solet accentus.* Donatus p. 1740. *Tonus acutus, cum in Graecis dictionibus tria loca teneat, ultimum, penultimum et antepenultimum; tenet apud Latinos penultimum et antepenultimum; ultimum numquam.* Maximus Victorinus p. 1942; *Acutus, cum apud Graecos tria loca teneat, apud nos duobus tantum poni potest; aut in penultima ut* Praelegístis, *aut ea quae a fine est tertia ut* Praelégimus:

Olympiodorus in Aristotelis Meteora p. 27. *Τότε μὲν Γραικοὶ ἐκλήθησαν, νῦν δὲ Ἕλληνες. τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα οἱ μὲν Ῥωμαῖοι παροξύνουσι, Γραῖκοι λέγοντες. ἡ δὲ κοινὴ διάλεκτος ὀξύνει. Καθόλου δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πᾶν ὄνομα παροξύνουσι διὰ τὸν κόμπον. ὅθεν Ὑπερηνορέοντες ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ποιητῶν.* Hoc est, *Qui olim Γραικοὶ dicti, nunc appellantur Ἕλληνες. Illius autem verbi penultimam Romani acuunt, dicentes Γραῖκοι; sed communis sermo acuit ultimam Γραικοί. Et universim Romani in quacumque voce penultimam vel antepenultimam acuunt, propter Fastum et Grandiloquentiam: unde a Poëtis dicuntur Ὑπερηνορέοντες, feroces et superbi.* Ceterum quod hic fastui tribuit, id dialecto Aeolicae, unde Lingua Latina partem maximam profluxit, rectius imputatur. Aeolenses enim, ut notum est, *Βαρύτονοι* erant; et *Θέος, Ἄνηρ* pronuntiabant, cum alii *Θεός, Ἀνήρ.*

Iam vero id Latinis Comicis, qui Fabulas suas populo placere cuperent, magnopere cavendum erat; ne contra Linguae genium Ictus seu Accentus in quoque versu syllabas verborum ultimas occuparent. Id in omni metro, quoad licuit, observabatur; ut in his.

Arma virúmque cáno, Troiae qui prímus ab óris
Itáliam fáto prófugus Lavínaque vénit
Litora; multum ílle et térris iactátus et álto
Vi súperum, saévae mémorem Iunónis ob íram.

Qui perite et modulate hos versus leget, sic eos, ut hic accentibus notantur, pronuntiabit; non, ut pueri in Scholis, ad singulorum pedum initia,

Italiám fató profugús Lavínaque vénit,

sed ad rythmum totius versus, ubi nulla vox, ut vides, accentum in ultima habet, praeter unicam illam *Virum:* idque recte ob sequens Encliticon *Que:* quod hic, semel dictum, in Terentio passim fieri animadvertes. Idem efficiunt me, te, se: *Miserám me, quod verbum audio?* quippe haec Latinis, ut etiam *Rem*, Enclitica sunt, ut Graecis *ΜΕ, ΣΕ.* Eadem est et interrogationis vis; sive cum *Ne* Enclitico, sive absque *Ne.* In hac igitur concinnitatis laude palmam omnibus praeripuit Terentius; eamque ut consequi posset, ut et vetitos Ictus effugeret, et vocabula tamen significantiora semper sub Ictu poneret; non minore studio iudicioque verba disposuit, et a prosae orationis ordine decenter invertit, quam mirificus in hac materie artifex ipse Virgilius.

Priscianus De versibus comicis narrat, *Fuisse quosdam qui abnegarent ulla esse in Terentii Comoediis metra; vel ea, quasi arcana quaedam et ab omnibus doctis semota, sibi solis esse cognita confirmarent.* Ibidem ait, *Omnes quidem Comicos, crebris Synaloephis et Episynaloephis et Collisionibus et Abiectionibus S litterae, fuisse usos scandendo versus suos;* Terentium autem plus omnibus. Verum profecto hoc est; et causa unica, cur Magistelli isti vel negarent metra esse apud Noatrum, vel ut arcana quaedam venditarent. Quod vero hic queritur et criminatur magnus Grammaticus, non vitium est, sed virtus Terentii prima: qui Synaloephas illas data opera consectatus est; quo syllabae ultimae liquescerent coalescerentque cum sequentibus; eoque vetiti ac vitiosi in ultimis Ictus artificiose effugerentur. Hae vero Synaloephae, quae tenebras olim Magistris offuderunt, iam in hac Editione, Percussionum intervallis distincta, ne pueris quidem negotium facessent.

Totum autem hoc, quod de Ictu in ultimis syllabis cautum fuisse diximus, de secunda tantum Trimetri *διποδία* capiendum; nam in prima et tertia semper licuit; siquidem ista sine venia conclamatum actumque erat de Comoedia Tragoediaque Latina. Cum igitur hunc versum similesque apud nostrum videris,

Malúm quod isti dí deaeque omnés duint:

cave vitio id poëtae verteris; etsi *Malúm* illud et *Omnés* si in communi quis sermone sic acuisset, deridiculo fuisset. Nimirum aures vel invitae patienter id ferebant, sine quo ne una quidem in Fabula Scaena poterat edolari. Quin et Graecos ipsos eadem tenuit necessitas, eadem passa est indulgentia. Cum Aristophanes dixit,

Δουλόν γενεσθαι πάραφρονουντος δέσποτον.

Cum Euripides,

Ηχώ νεκρων κευθμώνα και σκοτού πυλας,

idem admiserunt in *Δουλόν* et *Ηχώ*, quod Noster in *Malúm* et *Omnés*: ipsi enim alibi priorem acuunt, *Δοῦλον* et *Ἦχω*.

In secunda igitur Trimetri *διποδίᾳ* hoc de quo agimus non licebat. Gellius XVIII, 15. *In Senariis versibus animadverterunt Metrici duos primos pedes, item extremos duos, habere posse singulos integras partes orationis, medios haud unquam posse: sed constare eos semper ex verbis aut divisis aut mixtis atque confusis.* Quotus quisque hoc vel intelligat? nedum ut Senarios per singulos pedes scandendo tempus in hac observatione conterat? At in hac

Editione vel aliud agentibus in oculos incurrit; simulque ratio, quam Metrici isti tacent, plane apparet. Hoc illi voluerunt; in his et similibus Senariis,

Venit Chremes *postridie ad me clamitans,*
Mansuetique animi officia, quid multis moror.

duos primos duosque postremos pedes singulis verbis claudi, et recte: at pedem tertium quartumve non posse recte. Cur hoc? quia tum necesse est, ut Ictus in ultimas syllabas cadant; quod, ut dixi, in prima ultimaque *διποδίᾳ* solet fieri; in media nec solet et vix umquam licet. Rarissime igitur, semel atque iterum, sed magno sententiae lucro, admisit hoc in Trimetris Terentius:

Persuasit nox, amór, *vinum, adolescentia.*
Scelesta ovém lupó *commisi. dispudet.*

Nam illud, *Nosse ómnia haec* salús *est adolescentibus*, in hac Editione *Saluti* est. Notandum quoque in *Amór* et *Lupó* priorem brevem esse et ex Musicae rationibus ita oportere; ut apud Horatium,

Iam iam efficaci do manús scientiae.
Ad pervicacis heu pedés *Achilleï.*

Et similiter in verbo trisyllabo duos Ictus recipiente, si id *διποδίαν* trochaicam inchoat, media erit ex arte brevis.

Nisi pol filium multimodis íspeto, ut redeát domum.

Ita recte hic editum, non *Exspecto;* ut et alia plurima, quae ante nos vitiosa ferebantur, in omni versuum genere hic corriguntur.

A N D R I A.

Dehinc, út quiescant pórro, moneo, et désinant
maledícere, malefácta ne noscánt sua.
Favéte, adeste aequo ánimo, et rem cognóscite,
ut pérnoscatis, écquid spei sit réliqüum,
posthác quas faciet de íntegro comoédias,
spectándae an exigéndae sint vobís prius.

ACTUS I. SCENA I.

SIMO. SOSIA.

SI. Vos ístaec intro auférte: abite. — Sósia,
adésdum: paucis té volo. SO. Dictúm puta:
nempe út curentur récte haec. SI. Immo aliúd.
SO. Quid est,
quod tíbi mea ars effícere hoc possit ámplius?
SI. Nihil ístac opus est árte ad hanc rem, quám
paro;
sed iís, quas semper ín te intellexí sitas,
fide ét taciturnitáte. SO. Exspecto, quíd velis.
SI. Ego póstquam te emi, a párvulo ut sempér tibi
apúd me iusta et clémens fuerit sérvitus,
scis. Féci, ex servo ut ésses libertús mihi,
proptérea quod servíbas liberáliter.
Quod hábui summum prétium, persolví tibi.
SO. In mémoria habeo. SI. Haud múto. SO. Fa-
ctum gaúdeo,
si tíbi quid feci aut fácio quod placeát, Simo,
et id grátum fuisse advórsum te habeo grátiam.
Sed hoc míhi molestumst: nam ístaec commemo-
rátio

quasi éxprobratio ést immemoris béneficii.
Quin tu úno verbo díc, quid est, quod mé velis.
SI. Ita fáciam. Hoc prímum in hác re praedícó tibi:
quas crédis esse has, nón sunt verae núptiae.
SO. Cur símulas igitur? SI. Rem ómnem a princípio aúdies:
eo pácto et gnati vítam et consiliúm meum
cognósces, et quid fácere in hac re té velim.
Nam is póstquam excessit éx ephebis, [Sósia,
liberius vivendi fuit potestas,] — nam ántea
qui scíre posses, aút ingenium nóscere,
dum aetás, metus, magíster prohibebánt? SO. Ita est. —
SI. quod plérique omnes fáciunt adulescéntuli,
ut ánimum ad aliquod stúdium adiungant, aút equos
alere, aút canes ad vénandum, aut ad phílosophos:
horum ílle nihil egrégie praeter cétera
studébat; et tamen ómnia haec medióeriter.
Gaudébam. SO. Non iniúria: nam id árbitror
adpríme in vita esse útile, ut ne quíd nimis.
SI. Sic víta erat: facile ómnes perferre ác pati:
cum quíbus erat cumque úna, iis sese dédere:
eorum óbsequi studiís: advorsus némini:
numquám praeponens se íllis: ita facíllume
sine invídia laudem invénias, et amicós pares.
SO. Sapiénter vitam instítuit: namque hoc témpore
obséquium amicos, véritas odiúm parit.
SI. Intérea mulier quaédam abhinc triénnium
ex Ándro commigrávit huc vicíniae,
inópia et cognatórum neglegéntia
coácta, egregia fórma atque aetate íntegra.
SO. Hei, véreor ne quid Ándria adportét mali.

SI. Primum haéc pudice vítam, parce ac dúriter
agébat, lana ac téla victum quaéritans.
Sed póstquam amans accéssit, pretium póllicens,
unús et item alter: íta ut ingenium est ómnium
hominum áb labore próclive ad lubídinem,
accépit conditiónem; dein quaestum óccipit.
Qui tum íllam amabant, fórte, ita ut fit, fílium
perdúxere illuc, sécum ut una essét, meum.
Egomét continuo mécum: Certe cáptus est;
habet! Óbservabam máne illorum sérvolos
veniéntes aut abeúntes: rogitabam, Heús puer,
dic sódes, quis heri Chrýsidem habuit? Nam Andriae
illi íd erat nomen. SO. Téneo. SI. Phraedrum aut Clíniam aut
Nicératum dicébant. Nam hi tres túm simul
amábant. Eho, quid Pámphilus? Quid? sýmbolam
dedít, coenavit. Gaúdebam. Item alió die
quaerébam: comperiébam nihil ad Pámphilum
quicquam ádtinere. Enimvéro spectatúm satis
putábam, et magnum exémplum continéntiae:
nam quí cum ingeniis cónflictatur eíusmodi,
neque cómmovetur ánimus in ea ré tamen,
scias pósse habere iam ípsum suae vitaé modum.
Quum id míhi placebat, tum úno ore omnes ómnia
bona dícere, et laudáre fortunás meas,
qui gnátum haberem táli ingenio praéditum.
Quid vérbis opus est? hác fama impulsús Chremes,
ultro ád me venit, únicam gnatám suam
cum dóte summa fílio uxorem út daret.
Placuít: despondi: hic núptiis dictúst dies.
SO. Quid óbstat, cúr non vérae fiant? SI. Aúdies.
Fere ín diebus paúcis, quibus haec ácta sunt,

Chrysís vicina haec móritur. SO. O factúm bene!
beásti: hei, metui a Chrýside. SI. Ibi tum fílius
cum illís, qui amabant Chrýsidem, una aderát frequens:
curábat una fúnus: tristis ínterim;
nonnúmquam collacrumábat. Placuit tum íd mihi.
Sic cógitabam: Hic párvae consuetúdinis
causa húius mortem tám fert familiáriter:
quid si ípse amasset? quíd hic mihi faciét patri?
Haec égo putabam esse ómnia humani íngeni
mansuétique animi offícia. Quid multís moror?
Egomét quoque eius caúsa in funus pródeo,
nihil súspicans etiám mali. SO. Hem, quid id ést?
SI. Scies.
Effértur. Imus. Ínterea inter múlieres,
quae ibi áderant, forte unam áspicio adulescéntulam,
formá.... SO. bona fortásse. SI. et voltu, Sósia,
adeó modesto, adeó venusto, ut níl supra.
Quae quúm mihi lamentári praeter céteras
visa ést, et quia erat fórma praeter céteras
honésta et liberáli, accedo ad pédisequas:
quae sít, rogo. Sorórem esse aiunt Chrýsidis.
Percússit illico ánimum. Atat, hoc íllud est,
hinc íllae lacrumae, haec íllast misericórdia.
SO. Quam tímeo, quorsum evádas. SI. Funus ínterim
procédit. Sequimur: ád sepulcrum vénimus:
in ígnem impositast: flétur. Interea haéc soror,
quam díxi, ad flammam accéssit imprudéntius,
satis cúm periclo. Ibi tum éxanimatus Pámphilus
bene díssimulatum amórem et celatum índicat:
adcúrrit: mediam múlierem compléctitur:

mea Glýcerium, inquit, quíd agis? cur te is pérditum?
Tum illa, út consuetum fácile amorem cérneres,
reiécit se in eum fléns quam familiáriter.
SO. Quid aís? SI. Redeo inde irátus atque aegré ferens.
Nec sátis ad obiurgándum causae. Díceret:
quid fécí? quid comméruí aut peccaví, pater?
Quae sése in ignem iniícere voluit, próhibui:
servávi. Honesta orátio est. SO. Recté putas:
nam si íllum obiurges, vítae qui auxiliúm tulit;
quid fácias illi, quí dederit damnum aút malum?
SI. Venít Chremes postrídie ad me, clámitans,
indígnum facinus: cómperisse, Pámphilum
pro uxóre habere hanc péregrinam. Ego illud sédulo
negáre factum. Ille ínstat factum. Dénique
ita túm discedo ab íllo, ut qui se fíliam
negét daturum. SO. Nón tu ibi gnatum . . . . ? SI. Ne haéc quidem
satis véhemens causa ad óbiurgandum. SO. Quí, cedo?
SI. Tute ípse his rebus fínem praescripstí, pater.
Prope adést, quum alieno móre vivendúmst mihi:
sine núnc meo me vívere intereá modo.
SO. Qui igitúr relictus ést obiurgandí locus?
SI. Si própter amorem uxórem nolit dúcere,
ea prímum ab illo animádvertenda iniúriast.
Et núnc id operam do, út per falsas núptias
vera óbiurgandi caúsa sit, si déneget:
simúl sceleratus Dávos si quid cónsili
habet, út consumat núnc, quum nihil obsínt doli:
quem ego crédo manibus pédibusque obnixe ómnia

factúrum: magis id ádeo, mihi ut incómmodet,
quam ut óbsequatur gnáto. SO. Quaproptér? SI. Rogas?
Mala méns, malus animus. Quém quidem ego si sénsero, —
Sed quíd opust verbis? Sín eveniat, quód volo,
in Pámphilo ut nihil sít morae, restát Chremes,
qui mi éxorandus ést: et spero cónfore.
Nunc túumst officium, has béne ut adsimules núptias,
pertérrefacias Dávom, observes fílium,
quid agát, quid cum illo cónsili captét. SO. Sat est:
curábo: eamus iám nunc intro. SI. I praé, sequar.

ACTUS I. SCENA II.

SIMO. DAVUS.

SI. Non dúbiumst, quin uxórem nolit fílius:
ita Dávom modo timére sensi, ubi núptias
futúras esse audívit. Sed ipse exít foras.
DA. Mirábar, hoc si síc abiret, ét heri semper lénitas
verébar quorsum eváderet:
qui póstquam audierat nón datum iri fílio uxorém suo,
númquam cuiquam nóstrum verbum fécit, neque id aegré tulit.
SI. Át nunc faciet; néque, ut opinor, síne tuo magnó malo.
DA. Id vóluit, nos sic néc opinantes dúci falso gaúdio,

sperántes, iam amotó metu, interea óscitantes ópprimi,
ne ésset spatium cógitandi ad dísturbandas núptias.
Astúte! SI. Carnuféx quae loquitur? DA. Hérus est, neque províderam.
SI. Dave. DA. Hém, quid est? SI. Ehodum ád me! DA. Quid hic volt? SI. Quíd ais? DA. Qua de ré? SI. Rogas?
Meum gnátum rumor ést amare. DA. Id pópulus curat scílicet.
SI. Hoccíne agis, an non? DA. Égo vero istuc. SI. Séd nunc ea me exquírere,
iníqui patris est. Nám, quod antehac fécit, nihil ad me ádtinet.
Dum témpus ad eam rém tulit, sivi ánimum ut explerét suum:
nunc híc dies aliám vitam adfert, álios mores póstulat.
Dehinc póstulo, sive aéquumst, te oro, Dáve, ut redeat iam ín viam.
DA. Hoc quíd sit? SI. Omnes, quí amant, graviter síbi dari uxorém ferunt.
DA. Ita áiunt. SI. Tum si quís magistrum cépit ad eam rem ímprobum,
ipsum ánimum aegrotum ad déteriorem pártem plerumque ádplicat.
DA. Non hércle intellegó. SI. Non? hem! DA. Non: Dávos sum, non Oédipus.
SI. Nempe érgo aperte vís, quae restant, mé loqui. DA. Sané quidem.
SI. Si sénsero hodie quícquam in his te núptiis
falláciae conári, quo fiánt minus.

aut vélle in ea re osténdi, quam sis cállidus:
verbéribus caesum té, Dave, in pistrínum dedam usque ád necem,
ea lége atque omine, út, si te inde exémerim, ego pro té molam.
Quid, hoc íntellextin? án nondum etiam ne hóc quidem? DA. Immo cállide;
ita apérte ipsam rem módo locutus, níhil circuitione úsus es.
SI. Ubivís facilius pássus sim, quam in hác re, me delúdier.
DA. Bona vérba, quaeso. SI. Inrídes: nihil me fállis. Edicó tibi,
ne témere facias. Néque tu haud dicas tíbi non praedictúm. Cave.

ACTUS I. SCENA III.

DAVUS.

Enimvéro, Dave, níhil loci est segnítiae neque socórdiae,
quantum íntellexi módo senis senténtiam de núptiis:
quae sí non astu próvidentur, me aút herum pessúm dabunt.
Nec quíd agam certumst: Pámphilumne adiútem, an auscultém seni.
Si illúm relinquo, eius vítae timeo: sín opitulor, huíus minas;
cui vérba dare diffícilest. Primum iám de amore hoc cómperit:

me infénsus servat, né quam faciam [in] núptiis falláciam.
Si sénserit, perii; aút si lubitum fúerit, causam céperit:
qua iúre quaque iniúria praecípitem in pistrinúm dabit.
Ad haéc mala hoc mi accédit etiam: haec Ándria,
sive ista úxor sive amícast, gravida e Pámphilo est.
Audíreque eorum est óperae pretium audáciam:
nam incéptiost améntium, haud amántium:
quicquíd peperisset, décreverunt tóllere:
et fíngunt quandam intér se nunc falláciam,
civem Átticam esse hanc. Fúit olim quidám senex,
mercátor: navem is frégit apud Andrum ínsulam:
is óbiit mortem. Ibi tum hánc eiectam Chrýsidis
patrém recepisse órbam, parvam. — Fábulae.
Mihí quidem non fit vérisimile; at ípsis commentúm placet.
Sed Mýsis ab ea egréditur. At ego hinc me ád forum, ut
convéniam Pamphilúm, ne de hac re páter imprudentem ópprimat.

ACTUS I. SCENA IV.

MYSIS.

Aúdivi, Archylís, iamdudum: Lésbiam adducí iubes.
Sáne pol illa témulenta est múlier et temerária,
néc satis digna, cuí committas prímo partu múlierem;

tamen eam adducam. — Ímportunitátem spectate ániculae.
Quía compotrix éius est. — Di, dáte facultatem óbsecro
huíc pariundi, atque ílli in aliis pótius peccandí locum.
Sed quídnam Pamphilum éxanimatum vídeo? Vereor, quíd siet.
Oppériar, ut sciám, numquidnam haec túrba tristitiae ádferat.

ACTUS I. SCENA V.

PAMPHILUS. MYSIS.

PA. Hocinést humanum fáctum aut inceptum? hócinest officiúm patris?
MY. Quid est? PA. Pró deum atque hominúm fidem, quid est, si haéc non contuméliast?
Uxórem decrerát dare sese mi hódie: nonne opórtuit
praescísse me ante? nónne prius commúnicatum opórtuit?
MY. Miserám me, quod verbum aúdio?
PA. Quíd Chremes? qui dénegarat sé commissurúm mihi
gnátam suam uxorem: íd mutavit, quía me inmutatúm videt.
Itane óbstinate operám dat, ut me a Glýcerio miserum ábstrahat?
Quod sí fit, pereo fúnditus.

Ádeon' hominem esse ínvenustum aut ínfelicem quémquam, ut ego sum?
Pró deum atque hominúm fidem!
Núllon' ego Chremétis pacto adfínitatem effúgere potero?
Quót modis contémptus, spretus? Fácta, transacta ómnia. Hem,
répudiatus répetor: quamobrem? nísi si id est, quod súspicor:
áliquid monstri alúnt: ea quoniam némini obtrudí potest,
ítur ad me. MY. Orátio haec me míseram exanimavít metu.
PA. Nam quid égo nunc dicam dé patre? Ah,
tantámne rem tam négligenter ágere? Praeteriéns modo
mi ápud forum, uxor tíbi ducenda est, Pámphile, hodie, inquít: para:
ábi domum. Id mihi vísust dicere, ábi cito, et suspénde te.
Óbstipui: censén' me verbum pótuisse ullum próloqui?
aut úllam causam, inéptam saltem, fálsam, iniquam? Obmútui.
Quódsi ego rescissem íd prius,— quid fácerem, si quis mé roget?
Áliquid facerem, ut hóc ne facerem. Séd nunc quid primum éxsequar?
Tót me impediunt cúrae, quae meum ánimum divorsé trahunt;
amór, misericordia húius, nuptiárum sollicitátio,
tum pátris pudor, qui mé tam leni pássus est animo úsque adhuc,

quae meó cunque animo lúbitumst, facere. Eine égo ut advorser? Heí mihi,
incértumst, quid agam. MY. Mísera timeo, incertum hoc quorsum áccidat.
Sed núnc peropust, aut húnc cum ipsa, aut me aliquíd de illa adversum húnc loqui.
Dum in dúbio est animus, paúlo momento húc vel illuc impéllitur.
PA. Quis hic lóquitur? Mysis, sálve. MY. O salve, Pámphile. PA. Quid agít? MY. Rogas?
Labórat e dolóre; atque ex hoc mísera sollicita ést, diem
quia ólim in hunc sunt cónstitutae núptiae. Tum autem hóc timet,
ne déseras se. PA. Hem, egone ístuc conarí queam?
Ego própter me illam décipi miserám sinam?
Quae míhi suum animum atque ómnem vitam crédidit,
quam ego ánimo egregie cáram pro uxore hábuerim,
bene ét pudice eius dóctum atque eductúm sinam
coáctum egestate íngenium inmutárier?
Non fáciam. MY. Haud vereor, si ín te solo sít situm:
sed vim út queas ferre. PA. Ádeon' me ignavóm putas,
adeón' porro ingratum aút inhumanum aút ferum,
ut néque me consuetúdo, neque amor, néque pudor
commóveat, neque commóneat, ut servém fidem?
MY. Unum hóc scio, hanc meritam ésse, ut memor essés sui.
PA. Memor éssem? O Mysis Mýsis, etiam núnc mihi
scripta ílla dicta súnt in animo Chrýsidis
de Glýcerio. Iam férme moriens mé vocat:

accéssi: vos semótae: nos soli: íncipit:
Mi Pámphile, huius fórmam atque aetatém vides:
nec clám te est, quam illi núnc utraeque inútiles
et ád pudicitiam et ád rem tutandám sient.
Ego té per hanc dextram óro et ingeniúm tuum,
per tuám fidem, perque húius solitúdinem
te obtéstor, ne abs te hanc ségreges, neu déseras:
si te ín germani frátris dilexí loco,
sive haéc te solum sémper fecit máxumi,
seu tíbi morigera fúit in rebus ómnibus.
Te istí virum do, amícum, tutorém, patrem.
Bona nóstra haec tibi permítto, et tuae mandó fidei.
Hanc mi ín manum dat: mórs continuo ipsam óccupat.
Accépi: acceptam sérvabo. MY. Ita speró quidem.
PA. Sed cúr tu abis ab illa? MY. Óbstetricem adcérso. PA. Propera. Atque aúdin?
Verbum únum cave de núptiis; ne ad mórbum hoc etiam. MY. Téneo.

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS. BYRRIA. PAMPHILUS.

CH. Quíd ais Byrriá? daturne illa Pámphilo hodie núptum? BY. Sic est.
CH. Quí scis? BY. Apud forúm modo e Davo aúdii. CH. Vae miseró mihi.
Ut ánimus in spe atque ín timore usque ántehac adtentús fuit,
ita póstquam adempta spés est, lassus, cúra confectús stupet.

BY. Quaéso edepol, Charíne, quoniam nón potest id fíeri, quod vis,
id velis, quod póssit. CH. Nil volo áliud nisi Philúmenam. BY. Ah,
quánto satiust te íd dare operam, qui ístum amorem ex ánimo amoveas,
quam íd loqui, quo mágis lubido frústra incendatúr tua.
CH. Facile ómnes, quum valémus, recta cónsilia aegrotís damus.
Tu si híc sis, aliter séntias. BY. Age, age, út lubet. CH. Sed Pámphilum
video. Ómnia experíri certumst príus quam pereo. BY. Quíd hic agit?
CH. Ipsum húnc orabo: huic súpplicabo: amórem huic narrabó meum:
credo ímpetrabo, ut áliquot saltem núptiis prodát dies:
intérea fiet áliquid, spero. BY. Id áliquid nihil est. CH. Býrria,
quid tíbi videtur? Ádeon' ad eum? BY. Quídni? Si nihil ímpetres,
ut te árbitretur síbi paratum moéchum, si illam dúxerit.
CH. Ábin' hinc in malám rem cum suspícione istác, scelus?
PA. Charínum video. Sálve. CH. O salve, Pámphile.
Ád te advenio, spém, salutem, auxílium, consilium éxpetens.
PA. Néque pol consilí locum habeo, néque auxilii cópiam.
Séd istuc quidnamst? CH. Hódie uxorem dúcis? PA. Aiunt. CH. Pámphile,

si íd facis, hodié postremum mé vides. PA. Quid ita? CH. Heí mihi!
véreor dicere: huíc dic quaeso, Býrria. BY. Ego dicám. PA. Quid est?
BY. Spónsam hic tuam amat. PA. Nae íste haud mecum séntit. Ehodum díc mihi:
númquidnam ampliús tibi cum illa fúit, Charine? CH. Ah, Pámphile,
níhil. PA. Quam vellem! CH. Núnc te per amicítiam et per amorem óbsecro,
príncipio, ut ne dúcas. PA. Dabo equidem óperam. CH. Sed si id nón potest,
aút tibi nuptiae haé sunt cordi . . . PA. Córdi? CH. saltem aliquót dies
prófer, dum proficíscor aliquo, né videam. PA. Audi núnc iam.
Égo Charine neútiquam officium líberi esse hominís puto,
quum is níhil promereat, póstulare id grátiae adponí sibi.
Núptias effúgere ego istas málo, quam tu adipíscier.
CH. Réddidisti animúm. PA. Nunc si quid pótes aut tu aut hic Býrria,
fácite, fingite, ínvenite, effícite, qui detúr tibi:
égo id agam, mihi quí ne detur. CH. Sát habeo. PA. Davom óptume
vídeo: cuius consílio fretus sum. CH. At tu hercle haud quicquám mihi;
nísi ea, quae nil ópus sunt sciri. Fúgin' hinc? BY. Ego vero, ác lubens.

ACTUS II. SCENA II.

DAVUS. CHARINUS. PAMPHILUS.

DA. Dí boni, boní quid porto! Séd ubi inveniam Pámphilum,
út metum, in quo núnc est, adimam, atque éxpleam animum gaúdio?
CH. Laétus est nescío quid: PA. Nihil est: nóndum haec rescivít mala.
DA. quem égo nunc credo, sí iam audierit síbi paratas núptias —
CH. Aúdin' tu illum? DA. tóto me oppido éxanimatum quaérere.
Séd ubi quaeram? aut quó nunc primum inténdam? CH. Cessas ádloqui?
DA. Ábeo. PA. Dave, adés. Resiste. DA. Quís homo est, qui me? O Pámphile,
te ípsum quaero. Eugé Charine: ambo ópportune. Vós volo.
PA. Dáve, perii. DA. Quin tu hoc audi. PA. Intérii. DA. Quid timeás, scio.
CH. Méa quidem hercle cérte in dubio vítast. DA. Et quid tú, scio.
PA. Núptiae mi... DA. Etsí scio? PA. hodie. DA. Obtúndis, tametsi intélligo?
Íd paves, ne dúcas tu illam: tu aútem, ut ducas. CH. Rém tenes.
PA. Ístuc ipsum. DA. Atque ístuc ipsum níl pericli est: mé vide.
PA. Óbsecro te, quámprimum hoc me líbera miserúm metu. DA. Hem,

líbero; uxorém tibi non dat iám Chremes. PA. Qui scís? DA. Scies.
Túus pater modo mé prehendit: áit tibi uxorém dare sese
hódie; item alia múlta, quae nunc nón est narrandí locus.
Cóntinuo ad te próperans percurro ád forum, ut dicám tibi haec.
Úbi te non invénio, ibi ascendo ín quendam excelsúm locum.
Círcumspicio. Núsquam. Forte ibi húius video Býrriam;
rógo: negat vidísse. Mihi moléstum. Quid agam, cógito.
Rédeunti interea éx ipsa re mi íncidit suspício: hem,
paúlulum obsoni: ípsus tristis: de ímproviso núptiae:
nón cohaerent. PA. Quórsumnam istuc? DA. Égo me continuo ád Chremem.
Quum íllo advenio, sólitudo ante óstium: iam id gaúdeo.
CH. Récte dicis. PA. Pérge. DA. Maneo: intérea introire néminem
vídeo, exire néminem: matrónam nullam in aédibus,
níhil ornati, níhil tumulti: accéssi: intro aspexí. PA. Scio.
Mágnum signum. DA. Núm videntur cónvenire haec núptiis?
PA. Nón opinor, Dáve. DA. Opinor nárras? Non recte áccipis.
Cérta res est. Étiam puerum inde ábiéns conveni Chremi,

ólera et pisciculós minutos férre obolo in cenám seni.
CH. Líberatus sum hódie, Dave, túa opera. DA. At nullús quidem.
CH. Quíd ita? Nempe huic prórsus illam nón dat. DA. Ridiculúm caput!
Quási necesse sít, si huic non dat, te íllam uxorem dúcere:
nísi vides, nisi sénis amicos óras, ambis. CH. Béne mones.
Íbo: etsi hercle saépe iam me spés haec frustrata ést. Vale.

ACTUS II. SCENA III.

PAMPHILUS. DAVUS.

PA. Quíd igitur sibi vólt pater? cur símulat? DA. Ego dicám tibi.
Si íd suscenseát nunc, quia non dát tibi uxorém Chremes,
ípsus sibi esse iniúrius videátur: neque id iniúria:
príus, quam tuum, ut sese hábeat, animum ad núptias, perspéxerit.
Séd si tu negáris ducere, íbi culpam in te tránsferet:
tum íllae turbae fíent. PA. Quidvis pátiar. DA. Pater est, Pámphile.
Dífficilest. Tum haec sólast mulier. Díctum ac factum invénerit
áliquam causam, quámobrem eiiciat óppido. PA. Eiiciát? DA. Cito.

PA. Cédo igitur quid fáciam, Dave? DA. Díc te ducturum. PA. Hém. DA. Quid est?
PA. Egon' dícam? DA. Cur non? PA. Númquam faciam. DA. Né nega.
PA Suadére noli. DA. Ex eá re quid fiát, vide.
PA. Ut ab ílla excludar, húc concludar. DA. Nón itast.
Nempe hóc sic esse opínor: dicturúm patrem,
ducás volo hodie uxórem: tu, ducam, ínquies.
Cedo quíd iurgabit técum? Hic reddes ómnia,
quae núnc sunt certa ei cónsilia, incerta út sient,
sine omní periclo: nam hócce haud dubiumst, quín Chremes
tibi nón det gnatam. Néc tu ea causa mínueris
haec quaé facis, ne is mútet suam senténtiam.
Patrí dic velle: ut, quúm velit, tibi iúre irasci nón queat.
Nam quód tu speres, própulsabo fácile. Uxorem his móribus
dabit némo; inveniet ínopem potius, quám te corrumpí sinat.
Sed sí te aequo animo férre accipiet, négligentem féceris:
aliam ótiosus quaéret: interea áliquid acciderít boni.
PA. Itan crédis? DA. Haud dubium íd quidemst. PA. Vide quó me inducas. DA. Quín taces?
PA. Dicám. Puerum autem né resciscat mi ésse ex illa, caútio est:
nam póllicitus sum súscepturum. DA. O fácinus audax! PA. Hánc fidem
sibi me óbsecravit, quí se sciret nón desertum irí, út darem.

DA. Curábitur. Sed páter adest. Cave, te ésse tristem séntiat.

ACTUS II. SCENA IV.

SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

SI. Revíso quid agant, aút quid captent cónsili.
DA. Hic núnc non dubitat, quín te ducturúm neges.
Venít meditatus álicunde ex soló loco:
orátionem spérat invenísse se,
qui dífferat te: proín tu fac apud te út sies.
PA. Modo ut póssim, Dave. DA. Créde inquam hoc mihi, Pámphile,
numquam hódie tecum cómmutaturúm patrem
unum ésse verbum, sí te dices dúcere.

ACTUS II. SCENA V.

BYRRIA. SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

BY. Herus mé relictis rébus iussit Pámphilum
hodie óbservare, ut, quíd ageret de núptiis,
scirém. Propterea núnc hunc venientém sequor.
Ipsum ádeo praesto vídeo cum Davo: hóc agam.
SI. Utrúmque adesse vídeo. DA. Hem, serva. SI. Pámphile!
DA. Quasi de ímproviso réspice ad eum. PA. Ehém, pater.

DA. Probe. SI. Hódie uxorem dúcas, ut dixí, volo.
BY. Nunc nóstrae timeo párti, quid hic respóndeat.
PA. Neque istíc, neque alibi tíbi erit usquam in mé mora. BY. Hem.
DA. Ommútuit. BY. Quid díxit? SI. Facis, ut té decet,
quum istúc, quod postulo ímpetro cum grátia.
DA. Sum vérus? BY. Hérus, quantum aúdio, uxore éxcidit.
SI. I núnc ïam intro; ne ín mora quum opus sít, sies.
PA. Eó. BY. Nullane in re ésse homini cuiquám fidem?
Verum íllud verbumst, vólgo quod dicí solet,
omnés sibi malle mélius esse, quam álteri.
Ego íllam vidi vírginem; formá bona
meminí videre: quo aéquior sum Pámphilo,
si se íllam in somnis, quam íllum, amplecti máluit.
Renúntiabo, ut pro hóc malo mihi dét malum.

ACTUS II. SCENA VI.

DAVUS. SIMO.

DA. Hic núnc me credit áliquam sibi falláciam
portáre, et ea me hic réstitisse grátia.
SI. Quid Dávos narrat? DA. Aéque quicquam núnc quidem.
SI. Nihilne? Hém. DA. Nihil prorsus. SI. Átqui expectabám quidem.
DA. Praetér spem evenit: séntio: hoc male habét virum.

SI. Potin' és mihi verum dícere? DA. Nihil fácilius.
SI. Num illí molestae quíppiam hae sunt núptiae,
propter húiusce hospitáï consuetúdinem?
DA. Nihil hércle: aut, si adeo, bídui est aut trídui
haec sóllicitudo: nósti: deinde désinet.
Etenim ípsus secum [rem] récta reputavít via.
SI. Laudó. DA. Dum licitum est éii, dumque aetás tulit,
amávit: tum id clam: cávit, ne umquam infámiae
ea rés sibi esset, út virum fortém decet:
nunc úxore opus est: ánimum ad uxorem ádpulit.
SI. Subtrístis visust ésse aliquantulúm mihi.
DA. Nihil própter hanc rem: séd est, quod suscensét tibi.
SI. Quidnámst? DA. Puerilest. SI. Quíd id est? DA. Nihil. SI. Quin díc, quid est?
DA. Ait nímium parce fácere sumptum. SI. Méne? DA. Te.
Vix, ínquit, drachmis ést obsonatús decem:
num fílio vidétur uxorém dare?
Quem, inquít, vocabo ad cénam meorum aequálium
potíssimum nunc? Ét, quod dicendum híc siet,
tu quóque perparce nímium. Non laudó. SI. Tace.
DA. Commóvi. SI. Ego istaec, récte ut fiant, vídero.
Quidnam hóc rei est? Quid híc volt veteratór sibi?
Nam si híc malist quicquam, hem íllic est huic réi caput.

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS. SIMO. DAVUS. LESBIA. GLYCERIUM.

MY. Ita pól quidem res ést, ut dixti, Lésbia:
fidélem haud ferme múlieri inveniás virum.
SI. Ab Ándriast ancílla haec. DA. Quid narrás? SI. Itast.
MY. Sed hic Pámphilus.. SI. Quid dícit? MY. firmavít fidem. SI. Hem.
DA. Utinam aút hic surdus, aút haec muta fácta sit.
MY. Nam quód peperisset, iússit tolli. SI. O Iúppiter!
quid ego aúdio? Actumst, síquidem haec vera praédicat.
LE. Bonum ingénium narras ádulescentis. MY. Óptumum.
Sed séquere me intro, ne ín mora illi sís. LE. Sequor.
DA. Quod rémedium nunc huíc malo inveniám? SI. Quid hoc?
Adeóne est demens? Éx peregrina? Iám scio; ah
vix tándem sensi stólidus. DA. Quid hic sensísse ait?
SI. Haec prímum adfertur iám mihi ab hoc fallácia:
hanc símulant parere, quó Chremetem abstérreant.
GL. Iunó Lucina, fér opem: serva me, óbsecro!
SI. Hui, tám cito? Ridículum: postquam ante óstium
me audívit stare, adpróperat. Non sat cómmode
divísa sunt tempóribus tibi, Dave, haéc. DA. Mihin?
SI. Num immémor es discipuli? DA. Égo, quid narres, néscio.

SI. Hiccíne me si imparátum in veris núptiis
adórtus esset, quós mihi ludos rédderet?
Nunc huíus periclo fít; ego in portu návigo.

ACTUS III. SCENA II.

LESBIA. SIMO. DAVUS.

LE. Adhúc Archylís, quae adsolént quaeque opórtet
signa ésse ad salútem, omnia huíc esse vídeo.
Nunc prímum fac ístaec lavét: post deínde,
quod iússi ei darí bibere, et quántum imperávi,
date: móx ego huc revértor.
Per ecástor scitus púer est natus Pámphilo.
Deos quaéso, ut sit supérstes, quandoquidem ípsest ingenió bono;
quumque húiic veritust óptumae adulescénti facere iniúriam.
SI. Vel hoc quís non credat, quí te norit, ábs te esse ortum? DA. Quídnam id est?
SI. Non ímperabat córam, quid opus fácto esset puérperae:
sed póstquam egressast, íllis, quae sunt íntus, clamat dé via.
O Dáve, itan' contémnor abs te? aut ítane tandem idóneus
tibi vídeor esse, quém tam aperte fállere incipiás dolis?
Saltem áccurate: ut métui videar cérte, si rescíverim.
DA. Certe hércle nunc hic se ípsus fallit, haúd ego.
SI. Edixín' tibi,

intérminatus súm, ne faceres? Núm veritu's? Quid rétulit?
Credón' tibi hoc nunc, péperisse hanc e Pámphilo?
DA. Teneó, quid erret, ét quid agam habeo. SI. Quíd taces?
DA. Quid crédas? Quasi non tíbi renunciáta sint haec síc fore.
SI. Mihi quísquam? DA. Eho an tute íntellexti hoc ádsimulari? SI. Inrídeor.
DA. Renúnciatumst: nám qui isthaec tibi íncidit suspício?
SI. Qui? quía te noram. DA. Quási tu dicas, fáctum id consilió meo.
SI. Certe énim scio. DA. Non sátis me pernosti étiam, qualis sím, Simo.
SI. Égon' te? DA. Sed, si quíd narrare occoépi, continuó dari
tibi vérba censes fálso: itaque hercle níl iam muttire aúdeo.
SI. Hoc égo scio unum, néminem peperísse hic. DA. Intelléxti.
Sed níhilo seciús mox deferént puerum huc ante óstium.
Íd ego iam nunc tíbi renuntio, hére, futurum, ut sís sciens:
ne tu hóc posterius dícas Davi fáctum consilio aút dolis.
Prórsus a me opínionem hanc tuam ésse ego amotám volo.
SI. Únde id scis? DA. Audívi, et credo: múlta concurrúnt simul,
quí coniecturam hánc nunc facio. Iám primum haec se e Pámphilo

grávidam dixit ésse: inventum est fálsum. Nunc, postquám videt
núptias domi ápparari, míssast ancilla íllico
óbstetricem accérsitum ad eam, et púerum ut adferrét simul.
Hóc nisi fit, puerum út tu videas, níhil moventur núptiae.
SI. Quíd ais? Quum intelléxeras
íd consilium cápere, cur non díxti extemplo Pámphilo?
DA. Quís igitur eum ab ílla abstraxit, nísi ego? Nam omnes nós quidem
scímus, quam misere hánc amarit. Núnc sibi uxorem éxpetit.
Póstremo id mihi dá negoti: tú tamen idem has núptias
pérge facere ita, út facis: et id spéro adiuturós deos.
SI. Ímmo abi intro: ibi me ópperire, et quód parato opus ést para.
Non ínpulit me, haec núnc omnino ut créderem:
atque haúd scio, an, quae díxit, sint vera ómnia:
sed párvi pendo: illúd mi multo máxumumst,
quod míhi pollicitust ípsus gnatus. Núnc Chremem
convéniam: orabo gnáto uxorem: si ímpetro,
quid álias malim, quam hódie has fieri núptias?
Nam gnátus quod pollícitust, haud dubiúmst mihi,
si nólit, quin eum mérito possim cógere.
Atque ádeo in ipso témpore eccum ipsum óbviam.

ACTUS III. SCENA III.

SIMO. CHREMES.

SI. Iubeó Chremetem. CH. O, te ípsum quaerebam. SI. Étego te. CH. Optato ádvenis.
Aliquót me adiere, ex te aúditum qui aiébant, hodie fíliam
meam núbere tuo gnáto: id viso, tún' an illi insániant.
SI. Auscúlta paucis: ét quid ego te vélim et tu quod quaerís scies.
CH. Auscúlto: loquere quíd velis.
SI. Per té deos oro, et nóstram amicitiám, Chreme,
quae, incépta a parvis, cum aétate adcrevít simul,
perque únicam gnatám tuam, et gnatúm meum,
cuius tíbi potestas súmma servandí datur,
ut me ádiuves in hác re: atque ita uti núptiae
fueránt futurae, fíant. CH. Ah ne me óbsecra:
quasi hóc te orando a me ímpetrare opórteat.
Alium ésse censes núnc me, atque olim quúm dabam?
Si in rémst utrique ut fíant, accersí iube.
Sed si éx ea re plús malist, quam cómmodi,
utríque: id te oro, ín commune ut cónsulas,
quasi ílla tua sit, Pámphilique ego sím pater.
SI. Immo íta volo, itaque póstulo ut fiát, Chreme:
neque póstulem abs te, ni ípsa res moneát. CH. Quid est?
SI. Iraé sunt inter Glýcerium et gnatum. CH. Aúdio.
SI. Ita mágnae, ut sperem pósse avelli. CH. Fábulae.
SI. Profécto sic est. CH. Síc hercle, ut dicám tibi:

amántium irae amóris integrátiost.
SI. Hem, id te óro, ut ante eámus. Dum tempús datur,
dumque eíus lubido occlúsast contuméliis,
prius quam hárum scelera et lácrumae confictaé dolis
redúcunt animum aegrótum ad misericórdiam,
uxórem demus. Spéro consuetúdine et
coniúgio liberáli devinctúm, Chreme,
dein fácile ex illis sése emersurúm malis.
CH. Tibi ita hóc videtur: át ego non posse árbitror
neque illum hánc perpetuo habére, neque me pérpeti.
SI. Qui scís ergo istuc, nísi periclum féceris?
CH. At istúc periclum in fília fierí, grave est.
SI. Nempe íncommoditas dénique huc omnís redit:
si evéniat, quod di próhibeant, discéssio:
at sí corrigitur, quót commoditatés, vide.
Princípio amico fílium restítueris;
tibi génerum firmum, et fíliae inveniés virum.
CH. Quid istíc? Si ita istuc ánimum induxti esse útile,
noló tibi ullum cómmodum in me claúdier.
SI. Meritó te semper máxumi fecí, Chreme.
CH. Sed quíd ais? SI. Quid? CH. Qui scís eos nunc díscordare intér se?
SI. Ipsús mihi Davos, qui íntumust eorúm consiliis, díxit:
et ís mihi suadet, núptias quantúm queam ut matúrem.
Num cénses faceret, fílium nisi scíret eadem haec vélle?

Tute ádeo iam eius verba aúdies. Heus, évocate huc Dávom.

Atque éccum: video ipsúm foras exíre.

ACTUS III. SCENA IV.

DAVUS. SIMO. CHREMES.

DA. Ad te ibam. SI. Quídnam est?

DA. Cur úxor non adcérsitur? Iam advésperascit. SI. Aúdin' tu illum?

Ego dúdum non nihil véritus sum, Dave, ábs te, ne facerés idem,

quod vólgus servorúm solet, dolís ut me delúderes:

proptérea quod amat fílius. DA. Egon' ístuc facerem? SI. Crédidi:

idque ádeo metuens vós celavi, quód nunc dicam. DA. Quíd? SI. Scies:

nam própemodum habeo tíbi fidem. DA. Tandém cognosti quí siem?

SI. Non fúerant nuptiaé futurae. DA. Quíd? non? SI. Sed ea grátia

simulávi, vos ut pértemptarem. DA. Quíd ais? SI. Sic res ést. DA. Vide!

numquam ístuc quivi ego íntellegere. Váh, consilium cállidum.

SI. Hoc audi. Ut hinc te introíre iussi, oppórtune hic fit mi óbviam. DA. Hem,

numnám periimus? SI. Nárro huic, quae tu dúdum narrastí mihi.

DA. Quidnam aúdio? SI. Gnatam út det oro, víxque id exoro. DA. Óccidi.

SI. Hem, quíd dixti? DA. Optume ínquam factum. SI. Núnc per hunc nulláſt mora.
CH. Domúm modo ibo: ut ápparentur, dícam: atque huc renúntio.
SI. Nunc te óro, Dave, quóniam solus mi éffecisti has núptias —
DA. Ego véro solus. SI. córrigere mihi gnátum porro eníteré.
DA. Faciam hércle seduló. SI. Potes nunc, dum ánimus irritátus est.
DA. Quiéscas. SI. Age igitúr, ubi nunc est ípsus? DA. Mirum, ní domi est.
SI. Ibo ád eum: atque eadem haec tíbi quae dixi, dícam itidem illi. DA. Núllus sum.
Quid caúsae est, quin hinc ín pistrinum récta proficíscár via?
Nihil ést preci locí relictum; iám perturbavi ómnia:
herúm fefelli: in núptias coniéci herilem fílium;
feci hódie ut fierent, ínsperante hoc, átque invito Pámphilo.
Hem, astútias: quod sí quiessem, níhil evenissét mali.
Sed eccum ípsum video: óccidi.
Útinam mihi esset áliquid hic, quo núnc me praecipitém darem.

ACTUS III. SCENA V.

PAMPHILUS. DAVUS.

PA. Ubi íllic est, qui me pérdidit? DA. Perii. PA. Átque hoc confíteor mihi

iure óbtigisse; quándoquidem tam inérs, tam nulli cónsili
sum. Sérvon' fortunás meas me cómmisisse fútili?
Ego prétium ob stultitiám fero: sed inúltum id numquam a me aúferet.
DA. Posthác incolumem sát scio fore me, núnc si devito hóc malum.
PA. Nam quíd ego nunc dicám patri? Negábon' velle mé, modo
qui súm pollicitus dúcere? Qua fidúcia id facere aúdeam?
Nec, quíd me nunc faciám, scio. DA. Nec quíd me, atque id ago sédulo.
Dicam áliquid iam inventúrum, ut huic malo áliquam producám moram.
PA. Oh. DA. Vísus sum. PA. Ehodum, bóne vir, quid ais? Víden' me consiliís tuis
miserum ínpeditum esse? DA. Át iam expediam. PA. Expédies? DA. Certe, Pámphile.
PA. Nempe út modo. DA. Immo mélius spero. PA. Oh tíbi ego ut credam, fúrcifer?
Tu rem ímpeditam et pérditam restítuas? Hem quo frétus sim,
qui me hódie ex tranquillíssima re cóniecisti in núptias.
Án non dixi hoc ésse futurum? DA. Díxti. PA. Quid meritú's? DA. Crucem.
Séd sine paululum ád me redeam: iam áliquid dispiciam. PA. Héi mihi,
quúm non habeo spátium, ut de te súmam supplicium, út volo:
námque hoc tempus, práecavere míhi me, haud te ulciscí, monet.

ACTUS IV. SCENA I.

CHARINUS. PAMPHILUS. DAVUS.

CH. Hóccinest crédibile, aút memorábile;
tánta vecórdia innáta cuiquam út siet,
út malis gaúdeant, átque ex incómmodis
álteriús sua ut cómparent cómmoda? Ah
ídne est verum? Ímmo id est génus hominum péssumum, in
dénegandó modo queís pudor paúlum adest:
póst ubi témpus promíssa iam pérfici,
túm coactí necessário se áperiunt:
ét timent: ét tamen rés premit dénegare:
íbi tum eorum ínpudentíssima orátio est:
quís tu es? quís mihi es? cúr meam tíbi?
Heus, próxumus sum egomét mihi.
Attámen, ubi fides, sí roges,
nil púdet: hic, ubi opust, nón verentur: íllic ubi nil opust, íbi verentur.
Séd quid agam? adeamne ád eum, et cum eo iniúriam hanc expóstulem?
íngeram mala múlta? Atque aliquis dícat, nihil promóveris.
Multúm: molestus cérte ei fuero; atque ánimo morem géssero.
PA. Charíne, et me et te imprúdens, nisi quid dí respiciunt, pérdidi.
CH. Ítane imprudens? Tándem inventast cáusa. Solvistí fidem.
PA. Quíd tandem? CH. Etiam núnc me ducere ístis dictis póstulas?

PA. Quíd istuc est? CH. Postquám me amare díxi, complacitást tibi.
Héu me miserum, quí tuum animum ex ánimo spectaví meo.
PA. Fálsus 's. CH. Nonne tíbi satis esse hoc vísum solidumst gaúdium,
nísi me lactassés amantem, et fálsa spe prodúceres?
Hábeas. PA. Habeam? ah néscis quantis ín malis versér miser;
quantásque hic suis consíliis mihi confécit sollicitúdines
meus cárnufex. CH. Quid istúc tam mirumst, dé te si exemplúm capit?
PA. Haud ístuc dicas, sí cognoris vél me vel amorém meum.
CH. Scio: cúm patre altercásti dudum: et ís nunc propterea tibi
suscénset: nec te quívit hodie cógere, illam ut dúceres.
PA. Immo étiam, quo tu mínus scis aerumnás meas,
haec núptiae non ádparabantúr mihi:
nec póstulabat núnc quisquam uxorém dare.
CH. Scio: tú coactus túa voluntate és. PA. Mane:
nondúm scis. CH. Scio equidem íllam ducturum ésse te.
PA. Cur me énicas? Hoc aúdi. Numquam déstitit
instáre, ut dicerém me esse ducturúm patri;
suadére, orare, usque ádeo, donec pérpulit.
CH. Quis homo ístuc? PA. Davos... CH. Dávos? PA. intertúrbat. CH. Quamobrem? PA. Néscio:
nisi míhi deos satis scío fuisse irátos, qui auscultáverim.

CH. Factum hóc est, Dave? DA. Fáctum. CH. Hem, quid aís, scelus?
At tíbi di dignum fáctis exitiúm duint.
Eho, díc mihi, si omnes húnc coniectum in núptias
inimíci vellent, quód, ni hoc consiliúm, darent?
DA. Decéptus sum, at non défetigatús. CH. Scio.
DA. Hac nón successit, ália adgrediemúr via.
Nisi íd putas, quia prímo processít parum,
non pósse iam ad salútem converti hóc malum.
PA. Immo étiam: nam satis crédo, si advigiláveris,
ex únis geminas míhi conficies núptias.
DA. Ego, Pámphile, hoc tibi pró servitio débeo,
conári manibus, pédibus, noctesque ét dies:
capitís periclum adíre, dum prosím tibi:
tuumst, sí quid praeter spem évenit, mi ignóscere.
Parúm succedit, quód ago: at facio sédulo.
Vel mélius tute réperi, me missúm face.
PA. Cupió: restitue, quem á me accepistí locum.
DA. Faciam. PA. Át iam hoc opus est. DA. Hem, st! máne: concrepuit á Glycério óstium.
PA. Nihil ád te. DA. Quaero. PA. Hem, núncne demum? DA. At iam hóc tibi inventúm dabo.

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS. PAMPHILUS. CHARINUS. DAVUS.

MY. Iam ubiúbi erit, inventúm tibi curábo, et mecum addúctum
tuum Pámphilum: tu modo, ánime mi, nolí te macerare.

PA. Mysís. MY. Quis est? Ehem Pámphile, opportúne te mihi offérs. PA. Quid est?
MY. Oráre iussit, sí se ames, hera, iám ut ad se vénias:
vidére ait te cúpere. PA. Vah, perii: hóc malum integráscit.
Siccíne me atque illam operá tua nunc míseros sollicitári?
Nam idcírco adcersor, núptias quod mi ádparari sénsit.
CH. Quibus quídem quam facile pótuerat quiésci, si hic quiésset.
DA. Age, si híc non insanít satis sua spónte, instiga. MY. Atque édepol
ea rés est: proptereáque nunc misera ín moerore est. PA. Mýsis,
per ómnes tibi adiuró deos, numquam éam me desertúrum;
non, sí capiundos míhi sciam esse inimícos omnes hómines.
Hanc mi éxpetivi, cóntigit: convéniunt mores: váleant,
qui intér nos discidiúm volunt: hanc, nísi mors, mi adimet némo.
MY. Resipísco. PA. Non Apóllinis magis vérum, atque hoc, respónsum est.
Si póterit fieri, ut né pater per mé stetisse crédat,
quo mínus hae fierent núptiae, voló. Sed si id non póterit,
id fáciam, in proclíví quod est, per mé stetisse ut crédat.
Quis vídeor? CH. Miser aeque, átque ego. DA. Consílium quaero. CH. Fórtis!

PA. Scio, quíd conere. DA. Hoc égo tibi profécto effectum réddam.
PA. Iam hoc ópus est. DA. Quin iam habeó. CH. Quid est? DA. Huic, nón tibi habeo, ne érres.
CH. Sat hábeo. PA. Quid faciés? Cedo. DA. Dies mi híc ut satis sit véreor
ad agéndum: ne vacuum ésse me nunc ád narrandum crédas:
proinde hínc vos amolímini: nam mi ímpedimento éstis.
PA. Ego hanc vísam. DA. Quid tu? quo hínc te agis? CH. Verúm vis dicam? DA. Immo étiam
narrátionis íncipit mi inítium. CH. Quid me fíet?
DA. Eho tu ímpudens, non sátis habes, quod tíbi dieculam áddo,
quantum huíc promoveo núptias? CH. Dave, át tamen . . . DA. Quid érgo?
CH. ut dúcam. DA. Ridiculum. CH. Húc face ad me ut vénias, si quid póteris.
DA. Quid véniam? Nil habeo. CH. Át tamen si quíd. DA. Age, veniam. CH. Sí quid;
domi éro. DA. Tu, Mysis, dum éxeo, parúmper opperíre hic.
MY. Quaprópter? DA. Ita factó 'st opus. MY. Matúra. DA. Iam inquam hic ádero.

ACTUS IV. SCENA III.

MYSIS. DAVUS.

MY. Nihilne ésse proprium cuíquam? Di, vostrám fidem:

summúm bonum esse heraé putavi hunc Pámphilum,
amícum, amatorém, virum, in quovís loco
parátum: verum ex éo nunc misera quém capit
labórem! Facile hic plús mali est, quam illíc boni.
Sed Dávos exit. Mí homo, quid istuc óbsecrost?
Quo pórtas puerum? DA. Mýsis, nunc opus ést tua
mihi ad hánc rem exprompta málitia atque astútia.
MY. Quidnam íncepturu's? DA. Accipe a me hunc ócius,
atque ánte nostram iánuam adpone. MY. Óbsecro,
humíne? DA. Ex ara hinc súme verbenás tibi,
atque éas substerne. MY. Quámobrem id tute nón facis?
DA. Quia sí forte opus sit ád herum iurandúm mihi,
non ádposuisse, ut líquido possim. MY. Intéllego:
nova núnc religio in te ístaec incessít. Cedo.
DA. Move ócius te, ut, quíd agam porro, intéllegas.
Pro Iúppiter! MY. Quid est? DA. Spónsae pater intérvenit.
Repúdio, quod consílium primum inténderam.
MY. Nescío, quid narres. DA. Égo quoque hinc ab déxtera
veníre me adsimulábo: tu, ut subsérvias
orátioni, utcúmque opus sit, verbís vide.
MY. Ego quíd agas nihil intéllego: sed, sí quid est,
quod méa opera opus sit vóbis, aut tu plús vides,
manébo, ne quod vóstrum remorer cómmodum.

ACTUS IV. SCENA IV.

CHREMES. MYSIS. DAVUS.

CH. Revértor, postquam, quae ópus fuere ad núptias
Gnataé, paravi, ut iúbeam accersi. Séd quid hoc?
Puer hérclest. Mulier, tún' adposuisti húnc? MY. Ubi est?
CH. Non míhi respondes? MY. Núsquam est. Vae miseraé mihi,
relíquit me homo, atque ábiit. DA. Di vostrám fidem,
quid túrbae apud forum est! quíd illic hominum lítigant!
Tum annóna carast.— Quíd dicam aliud, néscio.
MY. Cur tu óbsecro hic me sólam? DA. Quae haec est fábula?
Eho Mýsis, puer hic únde est? quisve huc áttulit?
MY. Satin sánu's, qui me id rógites? DA. Quem igitúr rogem,
qui hic néminem alium vídeam? CH. Miror, únde sit.
DA. Dictúra es quod rogo? MY. Aú. DA. Concede ad déxteram.
MY. Delíras: non tute ípse? DA. Verbum, sís, mihi
unúm, praeterquam quód te rogo, faxís cave.
Quin dícis undest cláre. MY. A nobis. DA. Áttatae!
Mirúm vero, inpudénter mulier sí facit.
CH. Ab Ándria est ancílla haec, quantum intéllego.

DA. Adeón videmur vóbis esse idónei,
in quíbus sic inludátis? CH. Veni in témpore.
DA. Propera ádeo puerum tóllere hinc ab iánua:
mané: cave quoquam ex ístoc excessís loco.
MY. Di te éradicent: íta me miseram térritas.
DA. Tibi égo dico, annon? MY. Quíd vis? DA. At etiám rogas?
Cedo, cúium puerum hic ádposuisti? díc mihi.
MY. Tu néscis? DA. Mitte id, quód scio: dic, quód rogo.
MY. Vestrí. DA. Cuius nostri? MY. Pámphili. DA. Hem, quid? Pámphili?
MY. Eho, annón est? CH. Recte ego sémper fugi has núptias.
DA. O fácinus animadvértendum. MY. Quid clámitas?
DA. Quemne égo heri vidi ad vós adferri vésperi?
MY. O hóminem audacem. DA. Vérum. Vidi Cántharam
suffárcinatam. MY. Dís pol habeo grátiam,
quum in páriundo aliquot ádfuerunt líberae.
DA. Nae illa íllum haud novit, cúius causa haec íncipit.
Chremés, si positum púerum ante aedis víderit,
suam gnátam non dabít? tanto hercle mágis dabit.
CH. Non hércle faciet. DA. Núnc adeo, ut tu sís sciens,
nisi púerum tollis, iám ego hunc in mediám viam
provólvam: teque ibídem pervolvam ín luto.
MY. Tu pól homo non es sóbrius. DA. Fallácia
alia áliam trudit. Iám susurrari aúdio,
civem Átticam esse hanc. CH. Hém. DA. Coactus légibus

eam uxórem ducet. MY. Au, óbsecro, an non cívis est?
CH. Ioculárium in malum ínsciens paene íncidi.
DA. Quis hic lóquitur? O Chremé, per tempus ádvenis.
Auscúlta. CH. Audivi iam ómnia. DA. Ah nae tu ómnia!
CH. Audívi, inquam, a princípio. DA. Audistin, óbsecro? Hem
scelera! Hánc iam oportet ín cruciatum hinc ábripi.
Hic ílle est: non te crédas Davom lúdere.
MY. Me míseram: nihil pol fálsi dixi, mí senex.
CH. Novi ómnem rem. Est Simo íntus? DA. Est. MY. Ne me áttigas,
sceléste! Si pol Glýcerio non ómnia haec . . .
DA. Eho inépta, nescis quíd sit actum? MY. Quí sciam?
DA. Hic sócer est. Alio pácto haud poterat fíeri,
ut scíret haec, quae vólumus. MY. Hem, praedíceres.
DA. Paullum ínteresse cénses, ex animo ómnia,
Vt fért natura, fácias, an de indústria?

ACTUS IV. SCENA V.

CRITO. MYSIS. DAVUS.

CR. In hác habitasse plátea dictumst Chrýsidem,
quae sése inhoneste optávit parere hic dívitias
potiús, quam in patria honéste pauper vívere:
eius mórte ea ad me lége rediernnt bona.

Sed quós perconter vídeo. Salvete. MY. Óbsecro,
quem vídeo? Estne hic Critó, sobrinus Chrýsidis?
Is ést. CR. O Mysis, sálve. MY. Salvos sís, Crito.
CR. Itan' Chrýsis? hem. MY. Nos quídem pol miseras pérdidit.
CR. Quid vós? quo pacto hic? sátine recte? MY. Nósne? Sic
ut químus, aiunt, quándo, ut volumus, nón licet.
CR. Quid Glýcerium? iam hic súos parentes répperit?
MY. Vtinam. CR. Án nondum etiam? Haud aúspicato huc me ádpuli:
nam pól, si id scissem, númquam huc tetulissém pedem:
sempér enim dicta est éius haec atque habita ést soror:
quae illíus fuerunt, póssidet: nunc me hóspitem
lités sequi, quam hic míhi sit facile atque útile,
aliórum exempla cómmonent: simul árbitror,
iam aliquem ésse amicum et défensorem ei: nám fere
grandiúscula iam proféctast illinc. Clámitent,
me sýcophantam: heréditates pérsequi,
mendícum: tum ipsam déspoliare nón licet.
MY. O óptume hospes, pól Crito antiquum óbtines.
CR. Duc me ád eam: quando huc véni, ut videam. MY. Máxume.
DA. Sequar hós: nolo me in témpore hoc videát senex.

ACTUS V. SCENA I.

CHREMES. SIMO.

CH. Sátis iam, satis, Simó, spectata ergá te amicitiást mea:
sátis pericli coépi adire: orándi iam finém face.
Dúm studeo obsequí tibi, paene inlúsi vitam fíliae.
SI. Ímmo enim nunc quum máxume abs te póstulo atque oró, Chreme,
út beneficium vérbis initum dúdum, nunc re cómprobes.
CH. Víde quam iniquus sís prae studio: dúm id efficias, quód cupis,
néque modum benígnitatis, néque quid me ores, cógitas:
nám si cogités, remittas iám me onerare iniúriis.
SI. Quíbus? CH. Ah rogitas? pérpulisti me, út homini adulescéntulo,
ín alio occupáto amore, abhórrenti ab re uxória,
fíliam darem ín seditionem, átque in incertas núptias,
eíus labore atque eíus dolore gnáto ut medicarér tuo.
Ímpetrasti; incépi, dum res tétulit. Nunc non fért: feras.
Íllam hinc civem esse áiunt: puer est nátus: nos missós face.
SI. Pér ego te deos óro, ut ne illis ánimum inducas crédere,
quíbus id maxume útilest, illum ésse quam detérrimum.

Núptiarum grátia haec sunt ficta atque incepta
ómnia.
Úbi ea causa, quámobrem haec faciunt, érit adempta his, désinent.
CH. Érras: cum Davo égomet vidi iúrgantem ancillám. SI. Scio. CH. At
véro voltu; quum ibi me adesse neúter tum praesénserat.
SI. Crédo; et id factúras Davos dúdum praedixít mihi.
Ét nescio qui tíbi sum oblitus hódie ac volui dícere.

ACTUS V. SCENA II.

DAVUS. CHREMES. SIMO. DROMO.

DA. Ánimo nunc ïam ótioso esse ímpero... CH. Hem Davóm tibi.
SI. Únde egreditur? DA. méo praesidio atque hóspitis. SI. Quid illúd mali est?
DA. Égo commodiorem hóminem, adventum, témpus, non vidí. SI. Scelus,
quémnam hic laudat? DA. Ómnis res est iam ín vado. SI. Cesso ádloqui?
DA. Hérus est: quid agam? SI. O sálve, bone vir. DA. Ehem ó Simo, o nostér Chremes,
ómnia adparáta iam sunt íntus. SI. Curastí probe.
DA. Úbi voles, accérse. SI. Bene sane: íd enimvero hinc núnc abest.
Étiam tu hoc respóndes, quid istic tíbi negotist? DA. Míhin? SI Ita.

DA. Míhine? SI. Tibi ergo. DA. Módo introii. SI. Quási ego, quam dudúm, rogem.
DA. Cúm tuo gnato una. SI. Anne est intus Pámphilus? Crucíór miser.
Ého, non tu dixti, ésse inter eos ínimicitias, cárnufex?
DA. Súnt. SI. Cur igitur híc est? CH. Quid illum cénses? cum illa lítigat.
DA. Ímmo vero indígnum, Chreme, iam fácinus faxo ex me aúdias.
Néscio qui senéx modo venit: éllum, confidéns, catus:
quúm faciem videás, videtur ésse quantivís preti:
tristís severitásinest in vóltu, atque in verbís fides.
SI. Quídnam adportas? DA. Níl equidem, nisi quód illum audivi dícere.
SI. Quíd ait tandem? DA. Glýcerium se scíre cívem esse Átticam. SI. Hem,
Dromó, Dromo. DR. Quid ést? SI. Dromo. DA. Audi. SI. Vérbum si addiderís. Dromo.
DA. Audi óbsecro. DR. Quid vís? SI. Sublimem hunc íntro rape, quantúm potes.
DR. Quem? SI. Dávom. DA. Quamobrem? SI. Quía lubet. Rape ínquam. DA. Quid fecí? SI. Rape.
DA. Si quícquam invenies mé mentitum, occídito. SI. Nihil aúdio.
Égo iam te commótum reddam. DA. Támenetsi hoc verum ést? SI. Tamen.
Cura ádservandum vínctum. Atque audin? quádrupedem constríngito.
Age núnc ïam: ego pol hódie, si vivó, tibi
osténdam, quid herum sít pericli fállere,

et illí patrem. CH. Ah ne saévi tantopere. SI. Ó Chreme,
pietátem gnati. Nónne te miserét mei?
Tantúm laborem cápere ob talem fílium?
Age Pámphile: exi Pámphile: ecquid té pudet?

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS. SIMO. CHREMES.

PA. Quis mé volt? Perii, páter est. SI. Quid ais, ómnium? CH. Ah,
rem pótius ipsam díc, ac mitte mále loqui.
SI. Quasi quícquam in hunc iam grávius dici pόssiet.
Ain tándem, civis Glýceriumst? PA. Ita praédicant.
SI. Ita praédicant? O ingéntem confidéntiam!
Num cógitat quid dícat? num factí piget?
Num éius color pudóris signum usquam índicat?
Adeo ímpotenti esse ánimo, ut praeter cívium
morem átque legem, et súi voluntatém patris,
tamen hánc habere stúdeat cum summó probro?
PA. Me míserum. SI. Hem, modone id démum sensti, Pámphile?
Olim ístuc, olim, quum íta animum induxtí tuum,
quod cúperes, aliquo pácto efficiundúm tibi:
eodém die istuc vérbum vere in te áccidit.
Sed quíd ego? cur me excrúcio, aut cur me mácero?
Cur méam senectutem huíus sollicito améntia?
An ut pro huíus peccatis égo supplicium súfferam?

Immo hábeat, valeat, vívat cum illa. PA. Mí pater.
SI. Quid mí pater? quasi tu húius indigeás patris.
Domus, úxor, liberi ínventi invitó patre.
Addúcti qui illam cívem hinc dicant: víceris.
PA. Patér, licetne paúca? SI. Quid dicés mihi?
CH. Tamén, Simo, audi. SI. Ego aúdiam? quid aúdiam,
Chreme? CH. Át tandem dicát sine. SI. Age dicát: sino.
PA. Égo me amare hanc fáteor. Si id peccáre est, fateor íd quoque.
Tìbi, pater, me dédo. Quidvis óneris inpone: ímpera.
Vís me uxorem dúcere? hanc amíttere? Ut poteró, feram.
Hóc modo te obsecro: út ne credas á me adlegatum húnc senem.
Síne me expurgem, atque íllum huc coram addúcam. SI. Adducas? PA. Síne, pater.
CH. Aéquum postulát: da veniam. PA. Síne te hoc exorém. SI. Sino.
Quídvis cupio, dúm ne ab hoc me fálli comperiár, Chremes.
CH. Pró peccato mágno paulum súpplici satis ést patri.

ACTUS V. SCENA IV.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILUS.

CR. Mítte orare. Una hárum quaevis caúsa me ut faciam monet,

vél tu, vel quod vérum est, vel quod ípsi cupio Glýcerio.
CH. Ándrium ego Critónem video? Is cérte est. CR. Salvos sís, Chreme.
CH. Quíd tu Athenas ínsolens? CR. Evénit. Sed hicinést Simo?
CH. Híc. CR. Simo, men' quaéris? SI. Eho, tu Glýcerium hinc civem ésse ais?
CR. Tú negas? SI. Itane húc paratus ádvenis? CR. Qua ré? SI. Rogas?
Túne inpune haec fácias? tune hic hómines adulescéntulos
ímperitos rérum, eductos líbere, in fraudem ínlicis?
sóllicitando, et póllicitando eorum ánimos lactas? CR. Sánun es?
SI. ác meretriciós amores núptiis conglútinas?
PA. Périi: metuo, ut súbstet hospes. CH. Sí, Simo, hunc norís satis,
nón ita arbitrére: bonus est híc vir. SI. Hic vir sít bonus?
Ítane adtemperáte evenit, hódie in ipsis núptiis
út veniret, ántehac numquam? Est véro huic credendúm, Chremes?
PA. Ní metuam patrem, hábeo pro illa re íllum quod moneám probe.
SI. Sýcophanta. CR. Hem. CH. Síc, Crito, est hic: mítte. CR. Videat quí siet.
Sí mihi perget quaé volt dicere, éa quae non volt aúdiet.
Égo istaec moveo aut cúro? Non tu túum malum aequo animó feres?

Nam égo quae dico, véra an falsa audíeris, iam scirí potest.
Átticus quidam ólim navi frácta ad Andrum eiéctus est,
ét istaec una párva virgo. Tum ílle egens forte ádplicat
prímum ad Chrysidís patrem se. SI. Fábulam inceptát. CH. Sine.
CR. Ítane vero? obtúrbat. CH. Perge tu. CR. Ís mihi cognatús fuit,
qui éum recepit. Íbi ego audivi ex íllo sese esse Átticum.
Ís ibi mortuús est. CH. Eius nomen? CR. Nómen tam cito? PA. Phánia. CH. Hem,
perií. CR. Verum hercle opínor fuisse Phániam: hoc certó scio,
Rhamnúsium se aiébat esse. CH. O Iúppiter. CR. Eadem haéc, Chreme,
multi álii in Andro audívere. CH. Utinam id sít, quod spero. Eho, díc mihi,
quid eám tum; suamne esse aíbat? CR. Non. CH. Cuiam ígitur? CR. Fratris fíliam.
CH. Certé meast. CR. Quid aís? SI. Quid tu ais? PA. Árrige auris, Pámphile.
SI. Qui crédis? CH. Phania íllic frater méus fuit. SI. Noram ét scio.
CH. Is hinc, béllum fugiens méque in Asiam pérsequens proficíscitur;
tum illám relinquere híc est veritus. Póst illa nunc primum aúdio
quid illó sit factum. PA. Víx sum apud me: ita ánimus commotúst metu,
spe, gaúdio, mirándo hoc tanto tám repentinó bono.

SI. Nae istám multimodis tuam ínveniri gaúdeo. PA. Credó, pater.
CH. At mi únus scrupulus étiam restat, quí me male habet. PA. Dígnus es
cum tuá religione, ódium! Nodum in scírpo quaeris. CR. Quíd istuc est?
CH. Nomén non convenít. CR. Fuit hercle huic áliud parvae. CH. Quód, Crito?
Numquíd meministi? CR. Id quaéro. PA. Egon huius mémoriam patiár meae
voluptáti obstare, quum égomet possim in hác re medicarí mihi?
Non pátiar. Heus, Chremé, quod quaeris, Pásibula. CH. Ipsást. CR. East.
PA. Ex ípsa milliés audivi. SI. Omnís nos gaudere hóc, Chreme,
te crédo credere. CH. Íta me Di ament, crédo. PA. Quid restát, pater?
SI. Iam dúdum res redúxit me ipsa in grátiam. PA. O lepidúm patrem.
De uxóre, ita ut possédi, nil mutát Chremes. CH. Causa óptumast:
nisi quíd pater ait áliud. PA. Nempe id. SI. Scílicet. CH. Dos, Pámphile, est
decém talenta. PA. Accípio. CH. Própero ad fíliam. Eho mecúm, Crito:
nam illám me credo haud nósse. SI. Cur non íllam huc transferrí iubes?
PA. Recte ádmones. Davo égo istuc dedam iám negoti. SI. Nón potest.
PA. Qui? SI. Quía habet aliud mágis ex sese et máius. PA. Quidnam? SI. Vínctus est.

PA. Patér, non recte vínctust. SI. At ita iússi.
PA. Iube solvi, óbsecro.
SI. Age fíat. PA. At matúra. SI. Eo intro. PA.
O faústum et felicém diem.

ACTUS V. SCENA V.

CHARINUS. PAMPHILUS.

CH. Províso quid agat Pámphilus. Atque eccum.
PA. Áliquis forsan mé putet
nón putare hoc vérum: at mihi nunc síc esse hoc
verúm liquet.
Égo Deum vitám propterea sémpiternam esse
árbitror,
quód voluptates eórum propriae súnt: nam mi
immortálitas
pártast, si nulla aégritudo huic gaúdio intercés-
serit.
Séd quem ego mihi potíssimum optem núnc, cui
haec narrém, dari?
CH. Quíd illud gaudi est? PA. Dávom video.
Némost, quem mallem, ómnium:
nam húnc scio mea sólide solum gávisurum gaúdia.

ACTUS V. SCENA VI.

DAVUS. PAMPHILUS. CHARINUS.

DA. Pámphilus ubinam? PA. Híc est, Dave. DA.
Quís homost? PA. Ego sum Pámphilus.

Néscis quid mi obtígerit. DA. Certe: séd quid mi obtigerít scio.
PA. Ét quidem ego. DA. More hóminum evenit, út quod sim nactús mali
príus resciscerés tu, quam ego illud quód tibi evenít boni.
PA. Méa Glycerium súos parentes répperit. DA. Factúm bene. CH. Hem.
PA. Páter amicus súmmus nobis. DA. Quís? PA. Chremes. DA. Narrás probe.
PA. Néc mora ulla est, quín eam uxorem dúcam. CH. Num ille sómniat
éa quae vigilans vóluit? PA. Tum de púero, Dave? DA. Ah désine:
sólus es quem díligunt Di. CH. Sálvos sum, si haec véra sunt.
Cónloquar. PA. Quis homóst? Charine, in témpore ipso mi ádvenis.
CH. Béne factum. PA. Audisti? CH. Ómnia. Age, me in túis secundis réspice.
Túus est nunc Chremés: facturum quaé voles scio esse ómnia.
PA. Mémini: atque adeo lóngumst nos illum éxpectare dum éxeat.
Séquere hac me. Intus ápud Glycerium núnc est. Tu, Dáve, ábi domum:
Própera, accerse, hinc qui aúferant eam. Quíd stas? quid cessás? DA. Eo.
Ne éxspectetis dum éxeant huc: íntus despondébitur:
íntus transigétur, si quid ést quod restet. Plaúdite.

EUNUCHUS.

FABULAE INTERLOCUTORES.

PHAEDRIA adulescens.
PARMENO servus.
THAIS meretrix.
GNATHO parasitus.
CHAEREA adulescens.
THRASO miles.
PYTHIAS ancilla.
CHREMES adulescens.
ANTIPHO adulescens.
DORIAS ancilla.
DORUS eunuchus.
SANGA coquus.
SOPHRONA nutrix.
LACHES senex.

Acta ludis Megalensib. L. Postumio Albino L. Cornelio Merula Aedilib. curulib. Egere L. Ambivius Turpio L. Atilius Praenestinus. Modos fecit Flaccus Claudi Tibiis duabus dextris. Graeca Menandru. Acta II. M. Valerio C. Fannio Coss.

PROLOGUS.

Si quísquam est, qui placére se studeát bonis
quam plúrimis, et mínime multos laédere,
in hís poëta hic nómen profitetúr suum.
Tum sí quis est, qui díctum in se incleméntius
exístimavit ésse, sic exístimet,
respónsum, non dictum ésse, quia laesít prior:
qui béne vertendo, et eásdem scribendó male, ex
Graecís bonis Latínas fecit nón bonas.
Idém Menandri Phásma nunc nupér dedit:
atque ín Thesauro scrípsit, causam dícere
prius, únde petitur, aúrum quare sít suum,
quam ílle qui petit, unde ís sit thesaurús sibi:
aut únde in patrium mónumentum pervénerit.
Dehinc, né frustretur ípse se, aut sic cógitet:
defúnctus iam sum, níhil est quod dicát mihi:
is ne érret, moneo, et désinat lacéssere.
Habeo ália multa, núnc quae condonábitur;
quae próferentur póst, si perget laédere;
ita ut fácere instituit. Quám nunc acturí sumus
Menándri Eunuchum, póstquam Aediles émerunt;
perfécit, sibi ut inspíciundi esset cópia,
magistrátus quum ibi adéssent. Occeptást agi.
Exclámat, furem, nón poëtam, fábulam

dedísse, et nil dedísse verborúm tamen:
Colacem ésse Naevi, et Plaúti veterem fábulam:
parasíti personam índe ablatam et mílitis.
Si id ést peccatum, péccatum inprudéntiast
poétae: non quo fúrtum facere stúduerit.
Id ita ésse, vos iam iúdicare póteritis.
Coláx Menandri est: ín ea est parasitús Colax,
et míles gloriósus: eas se nón negat
persónas transtulísse in Eunuchúm suam
ex Graéca: sed eas fábulas factás prius
Latínas scisse sése, id vero pérnegat.
Quodsí personis ísdem uti aliis nón licet:
qui mágis licet curréntem servum scríbere,
bonás matronas fácere, meretricés malas,
parasítum edacem, glóriosum mílitem,
puerúm supponi, fálli per servóm senem,
amáre, odisse, súspicari? Dénique
nullum ést iam dictum, quód non dictum sít prius.
Quare aéquom est vos cognóscere atque ignóscere,
quae véteres factitárunt, si faciúnt novi.
Date óperam, et cum siléntio animum atténdite,
ut pérnoscatis, quíd sibi Eunuchús velit.

ACTUS I. SCENA I.

PHAEDRIA. PARMENO.

PH. Quid ígitur faciam? Nón eam? ne núnc quidem
quum adcérsor ultro? an pótius ita me cómparem,
non pérpeti meretrícum contumélias?
Exclúsit: revocat. Rédeam? Non, si me óbsecret.

PA. Siquidem hércle possis, níhil prius neque fórtius:
verúm si incipies, néque pertendes náviter,
atque úbi pati non póteris, quum nemo éxpetet,
infécta pace, ultro ád eam venies; índicans
te amáre, et ferre nón posse: actumst: ílicet:
perísti. Eludet, úbi te victum sénserit.
Proin tú, dum est tempus, étiam atque etiam cógita,
here, quaé res in se néque consilium néque modum
habet úllum, eam consílio regere nón potes.
In amóre haec omnia ínsunt vitia: iniúriae,
suspíciones, ínimicitiae, indútiae,
bellúm, pax rursum: incérta haec si tu póstules
ratióne certa fácere, nihilo plús agas,
quam sí des operam, ut cúm ratione insánias.
Et quód nunc tute técum iratus cógitas,
„egone íllam, quae illum? quaé me? quae non? Síne modo!
Morí me malim! Séntiet qui vír siem!“
Haec vérba una me hércle falsa lácrimula,
quam oculós terendo mísere vix vi exprésserit,
restínguet: et te ultro áccusabit: ét dabis
ei ultró supplicium. PH. O indígnum facinus: núnc ego
et illám scelestam esse ét me miserum séntio:
et taédet: et amore árdeo: et prudéns sciens,
vivus vidensque péreo: nec quid agám scio.
PA. Quid agás? Nisi ut te rédimas captum quám queas
minimó: si nequeas paúlulo, at quantí queas:
et né te adflictes. PH. Ítane suades? PA. Sí sapis.
Neque, praéterquam quas ípse amor moléstias

habet, áddas: et illas, quás habet, recté feras.
Sed ecca ípsa egreditur, nóstri fundi cálamitas:
nam quód nos capere opórtet, haec intércipit.

ACTUS I. SCENA II.

THAIS. PHAEDRIA. PARMENO.

TH. Miserám me! vereor ne íllud gravius Phaédria
tulerít, neve aliorsum, átque ego feci, accéperit,
quod heri íntromissus nón est. PH 'Totus, Parmeno,
tremo hórreoque, póstquam aspexi hanc. PA. Bóno animo es:
accéde ad ignem hunc, iám calesces plús satis.
TH. Quis hic lóquitur? Ehem, tun híc eras, mi Phaédria?
Quid hic stábas? Cur non récta introibas? PA. Céterum
de exclúsione vérbum nullum. TH. Quíd taces?
PH. Sané, quia vero hae míhi patent sempér fores,
aut quía sum apud te prímus. TH. Missa istaéc face.
PH. Quid míssa? O Thais, Tháis, utinam essét mihi
pars aéqua amoris técum, ac pariter fíeret,
ut aút hoc tibi doléret itidem, ut míhi dolet;
aut égo istuc abs te fáctum nihili pénderem.
TH. Ne crúcia te obsecro, ánime mi, mi Phaédria.
Non pól, quo quemquam plús amem aut plus díligam,
eo féci: sed ita erát res, faciundúm fuit.

PA. Credo, út fit, misera praé amore exclusti húnc foras.
TH. Sicíne agis, Parmeno? Áge: sed, huc qua grátia
te accérsi iussi, auscúlta. PH. Fiat. TH. Díc mihi
hoc prímum, potin est híc tacere? PA. Egone? Óptume.
Verum heús tu, hac lege tíbi meam adstringó fidem:
quae véra aúdivi, táceo et contineo óptume:
sin fálsum aut vanum aut fíctum est, continuó palamst:
plenús rimarum sum, hác atque illac pérfluo.
Proin tú, taceri sí vis, vera dícito.
TH. Samiá mihi mater fúit: ea habitabát Rhodi.
PA. Potést taceri hoc. TH. Ibi tum matri párvolam
puéllam dono quídam mercatór dedit,
ex Áttica hinc abréptam. PH. Civemne? TH. Árbitror:
certúm non scimus: mátris nomen ét patris
dicébat ipsa: pátriam et signa cétera
neque scíbat, neque per aétatem etiam pótuerat.
Mercátor hoc addébat: e praedónibus,
unde émerat, se audísse, abreptam e Súnio.
Matér ubi accepit, coépit studiose ómnia
docére, educere, íta uti si esset fília.
Sorórem plerique ésse credebánt meam.
Ego cum íllo, quocum tum úno rem habebam, hóspite
abii húc: quí mihi relíquit haec, quae habeo, ómnia.
PA. Utrúmque hoc falsumst: éffluet. TH. Qui istúc? PA. Quia

neque tu úno eras conténta, neque solús dedit:
nam hic quóque bonam magnámque partem ad te áttulit.
TH. Itást; sed sine me pérvenire quó volo.
Intérea miles, quí me amare occéperat,
in Cáriam est proféctus: te intereá loci
cognóvi. Tute scís, postilla quam íntumum
habeám te: et mea consília ut tibi credam ómnia.
PH. Ne hoc quídem tacebit Pármeno. PA. Oh, dubiúmne id est?
TH. Hoc ágite, amabo. Máter mea illic mórtuast
nupér: eius frater áliquantum ad rem est ávidior.
Is úbi hanc forma vídet honesta vírginem,
et fídibus scire: prétium sperans, íllico
prodúcit: vendit. Fórte fortuna ádfuit
hic méus amicus: émit eam donó mihi,
inprúdens harum rérum ignarusque ómnium.
Is vénit: postquam sénsit me tecúm quoque
rem habére, fingit caúsas ne det sédulo:
ait, sí fidem habeat se íri praepositúm tibi
apúd me, ac non id métuat, ne, ubi accéperim,
sesé relinquam, vélle se illam míhi dare.
Verum íd vereri. Séd, ego quantum súspicor,
ad vírginem animum adiécit. PH. Etiamne ámplius?
TH. Nihil: nám quaesivi. Núnc ego eam, mi Phaédria,
multaé sunt causae, quámobrem cupiam abdúcere:
primúm quod soror est dícta: praeterea út suis
restítuam ac reddam. Sóla sum: habeo hic néminem,
neque amícum neque cognátum. Quamobrem, Phaédria,

cupio áliquos parere amícos benefició meo.
Id amábo adiuta mé, quo id fiat fácilius.
Sine illúm priores pártes hosce aliquót dies
apúd me habere. Níhil respondes? PH. Péssuma,
egon quícquam cum istis fáctis tibi respóndeam?
PA. Eu nóster, laudo: tándem perdoluít: vir es.
PH. Haud égo nescibam, quórsum tu ires: „párvola
hinc ést abrepta: edúxit mater pró sua:
soror díctast: cupio abdúcere, ut reddám suis:"
nempe ómnia haec nunc vérba huc redeunt déni-
que:
ego exclúdor: ille récipitur. Qua grátia?
Nisi íllum plus amas, quám me; et istam núnc
times,
quae advéctast, ne illum tálem praeripiát tibi.
TH. Ego id tímeo? PH. Quid te ergo áliud solli-
citát? cedo.
Num sólus ille dóna dat? Num tíbi meam
benígnitatem sénsisti in te claúdier?
Nonne, úbi mihi dixti cúpere te ex Aethíopia
Ancíllulam, relíctis rebus ómnibus
quaesívi? Porro eunúchum dixti vélle te,
quia sólae utuntur hís reginae: réperi.
Herí minas vigínti pro ambobús dedi.
Tamén contemptus ábs te, haec habui in mémoria.
Ob haéc facta abs te spérnor. TH. Quid istuc,
Phaédria?
Quamquam íllam cupio abdúcere, atque hac re
árbitror
id pósse fieri máxume: verúmtamen,
potiús quam te inimicum hábeam, faciam ut iús-
seris.
PH. Utinam ístuc verbum ex ánimo ac vere díceres:

„Potiús quam te inimicum hábeam“! Si istuc créderem
sincére dici, quídvis possem pérpeti.
PA. Labáscit: victust úno verbo, quám cito!
TH. Ego nón ex animo mísera dico? Quám ioco
rem vóluisti a me tándem, quin perféceris?
ego ímpetrare néqueo hoc abs te, bíduum
saltem út concedas sólum. PH. Siquidem bíduum:
verúm ne fiant ísti vigintí dies.
TH. Profécto non plus bíduum, aut . . . PH. Aut? Níhil moror.
TH. Non fíet: hoc modo síne te exorem. PH. Scilicet
faciúndumst, quod vis. TH. Mérito te amo: béne facis.
PH. Rus íbo: ibi hoc me mácerabo bíduum.
Ita fácere certumst: mós gerundust Tháidi.
Tu, Pármeno, huc fac illi ádducantur. PA. Máxume.
PH. In hoc bíduum Thaís vale. TH. Mi Phaédria,
et tú. Numquid vis áliud? PH. Egone quíd velim?
Cum mílite isto praésens absens út sies:
diés noctesque mé ames: me desíderes:
me sómnies: me exspéctes: de me cógites:
me spéres: me te obléctes: mecum tóta sis:
meus fác sis postremo ánimus, quando ego súm tuus.
TH. Me míseram, forsitan híc mihi parvam habeát fidem,
atque éx aliarum ingéniis nunc me iúdicet.
Ego pól, quae mihi sum cónscia, hoc certó scio,
neque mé finxisse fálsi quicquam, néque meo
cordi ésse quemquam cáriorem hoc Phaédria.

Et quícquid huius féci, causa vírginis
fecí: nam me eius spéro fratrem própemodum
iam réperisse, aduléscentem adeo nóbilem:
et is hódie venturum ád me constituít domum.
Concédam hinc intro, atque éxspectabo, dúm venit.

ACTUS II. SCENA I.

PHAEDRIA. PARMENO.

PH. Fác, ita ut iussi, déducantur ísti. PA. Faciam. PH. At díligenter.
PA. Fíet. PH. At matúre. PA. Fiet. PH. Sátin' hoc mandatúmst tibi? PA. Ah
rogitáre, quasi diffícile sit.
Útinam tam aliquid ínvenire fácile possis, Phaédria,
quam hóc peribit. PH. Égo quoque una péreo, quod mi est cárius:
ne istúc tam iniquo pátiare animo. PA. Mínime: quin factúm dabo.
Sed númquid aliud ímperas?
PH. Múnus nostrum ornáto verbis, quód poteris: et istum aémulum,
quod póteris, ab ea péllito.
PA. Mémini, tametsi núllus moneas. PH. Égo rus ibo, atque íbi manebo.
PA. Cénseo. PH. Sed heús tu. PA. Quid vis? PH. Cénsen posse me óffirmare et
pérpeti, ne rédeam interea? PA. Téne? non hercle árbitror:

nam aut iám revertere; aút mox noctu te ádiget horsum insómnia.

PH. Opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam.

PA. Vigilábis lassus: hóc plus facies. PA. Áh, nil dicis, Pármeno.

Eiíciunda hercle haec ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo.

Tandém non ego illa cáream, si sit ópus, vel totum tríduum? PA. Hui,

únivorsum tríduum? vide quíd agas. PA. Stat senténtia.

PA. Dí boni, quid hoc mórbi est? Adeon hómines immutárier

éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse? Hoc nemó fuit

mínus ineptus, mágis severus quísquam, nec magis cóntinens.

Séd quis hic est, qui huc pérgit? Attat, híc quidem est parasitús Gnatho

mílitis: ducít secum una vírginem dono huíc: papae,

fácie honesta. Mírum, ni ego me túrpiter hodie híc dabo

cúm meo decrepito hóc eunucho. Haec súperat ipsam Tháidem.

ACTUS II. SCENA II.

GNATHO. PARMENO.

GN. Di ímmortales, hómini homo quid praéstat' stulto intéllegens

quíd interest! Hoc ádeo ex hac re vénit in mentém mihi:
cónveni hodie advéniens quendam méi loci hinc atque órdinis
hóminem haud inpurum, ítidem patria qui ábligurrierát bona.
Vídeo sentum, squálidum, aegrum, pánnis annisque óbsitum.
Quíd istuc, inquam, ornáti est? „Quoniam míser, quod habui, pérdidi: hem
quó redactus sum! ómnes noti me átque amici déserunt.“
Híc ego illum contémpsi prae me. Quíd homo, inquam, ignavíssime?
ítan parasti te, út spes nulla réliqüa in te essét tibi?
Símul consilium cúm re amisti? Víden me ex eodem ortúm loco?
Quí color, nitór, vestitus; quaé habitudo est córporis?
Ómnia habeo, néque quicquam habeo: níl quum est, nil defít tamen.
„Át ego infelix néque ridiculus ésse neque plagás pati
póssum.“ Quid? tu his rébus credis fíeri? Tota errás via.
Ólim isti fuit géneri quondam quaéstus apud saeclúm prius:
hóc novum est aucúpium: ego adeo hanc prímus inventí viam.
Ést genus hominum, qui ésse primos se ómnium rerúm volunt,
néc sunt; hos conséctor: hisce ego nón paro me ut rídeant,

séd eis ultro adrídeo, et eorum íngenia admirór simul.
Quícquid dicunt, laúdo: id rursum sí negant, laudo íd quoque.
Négat quis? nego: ait, áio: postremo ímperavi egomét mihi
ómnia adsentári. Is quaestus núnc est multo ubérrimus.
PA. Scítum hercle hominem; hic hómines prorsum ex stúltis insanós facit.
GN. Dum haec lóquimur, intereá loci ad macéllum ubi adventámus,
concúrrunt laeti mi óbviam cupédiarii ómnes:
cetárii, lanií, coqui, fartóres, piscatóres,
quibus ét re salva et pérdita profúeram et prosum saépe.
Salútant: ad cenám vocant: advéntum gratulántur.
Ille úbi miser famélicus vidét me tanto honóre, et
tam fácile victum quaérere; ibi homo coépit me obsecráre,
ut síbi liceret díscere id de mé. Sectari iússi:
si pótis est, tanquam phílosophorum habént discipuli ex ípsis
Vocábula, parasíti item ut Gnathónici vocentur.
PA. Viden ótium et cibus quíd facit aliénus. GN. Sed ego césso
ad Tháidem hanc dedúcere, et rogáre ad cenam ut véniat?
Sed Pármenonem ante óstium [Thaidis tristem] videó, rivalis sérvom: [salva rest: nimirum hice homines frigent.]
Nebulónem hunc certumst lúdere. PA. Hice hoc múnere arbitrántur

suam Tháidem esse. GN. Plúrima salúte Parmenónem
summúm suum impertít Gnatho. Quid ágitur? PA. Statur. GN. Vídeo.
Numquídnam quod nolís vides? PA. Te. GN. Crédo: at numquid áliud?
PA. Quidúm? GN. Quia tristi's. PA. Níl equidem. GN. Ne sís: sed quid vidétur
hoc tíbi mancupium? PA. Nón malum hercle. GN. Uro hóminem. PA. Ut falsus ánimi est!
GN. Quam hoc múnus gratum Tháidi arbitráre esse? PA. Hoc nunc dícis,
eiéctos hinc nos: ómnium rerum heús vicissitúdo est.
GN. Sex égo te totos, Pármeno, hos mensés quietum réddam;
ne súrsum deorsum cúrsites; neve úsque ad lucem vígiles.
Ecquíd beo te? PA. Mén? Papae. GN. Sic sóleo amicos. PA. Laúdo.
GN. Detíneo te: fortásse tu proféctus alio fúeras.
PA. Nusquám. GN. Tum tu igitur paúlulum da mi óperae: fac ut admíttar
ad íllam. PA. Age modo, nunc tíbi patent foris haé, quia istam dúcis.
GN. Num quem évocari hinc vís foras? PA. Sine bíduum hoc praetéreat:
qui míhi nunc uno dígitulo fores áperis fortunátus,
nae tu ístas faxo cálcibus saepe ínsultabis frústra.
GN. Etiám nunc hic stas, Pármeno? Eho numnam híc relictus cústos,
ne quís forte internúntius clam a mílite ad istam cúrset?

PA. Facéte dictum: míra vero, míliti quae pláceant.
Sed vídeo herilem fílium minórem huc adveníre.
Mirór, quid ex Piraéo abiit: nam ibi cústos publice ést nunc.
Non témere est: et properáns venit: nescío quid circumspéctat.

ACTUS II. SCENA III.

CHAEREA. PARMENO.

CH. Óccidi.
Neque vírgo est usquam: néque ego, qui illam e cónspectu amisí meo.
Ubi quaéram, ubi investígem, quem percónter, quam insistám viam,
incértus sum. Una haec spés est; ubi ubi est, díu celari nón potest.
O fáciem pulchram: déleo omnis dehínc ex animo múlieres:
taedét cotidiánarum harum fórmarum. PA. Ecce autem álterum,
de amóre nesció quid loquitur: o ínfortunatúm senem!
Hic véro est, qui si occéperit,
ludúm iocumque díces fuisse illum álterum,
praeut húius rabies quaé dabit.
CH. Ut illúm di deaeque sénium perdant, qui hódie me remorátus est;
meque ádeo qui restíterim; tum autem qui íllum flocci fécerim.

Sed éccum Parmenómen. Salve. PA. Quíd tu es tristis? quídve es alacris?
Unde ís? CH. Egone? Néscio hercle, neque únde eam, neque quórsum eam:
ita prórsum oblitus súm mei.
PA. Qui quaéso? CH. Amo. PA. Hem. CH. Nunc, Pármeno, ted óstendes, qui vír sies.
Scis té mihi saepe póllicitum esse: Chaérea, aliquid ínveni
modo quód ames: in ea re útilitatem fáciam ut cognoscás meam:
quum in céllulam ad te pátris penum omnem cóngerebam clánculum.
PA. Age inépte. CH. Hoc hercle fáctumst. Fac sis núnc promissa appáreant:
sive ádeo digna rés est, ubi tu nérvos intendás tuos.
Haud símilis virgost vírginum nostrárum: quas matrés student
demíssis humeris ésse, vincto péctore, ut gracilaé sient.
Siqua ést habitior paúlo, pugilem esse aíunt: deducúnt cibum:
tametsí bona est natúra, reddunt cúratura iúnceas;
itaque érgo amantur. PA. Quíd tua istaec? CH. Nóva figura orís. PA. Papae.
CH. Color vérus, corpus sólidum et succi plénum. PA. Anni? CH. Anni? Sédecim.
PA. Flos ípse. CH. Hanc tu mihi vél vi, [vel clam,] vel precário
fac trádas: mea nihil réfert, dum potiár modo.
PA. Quid, vírgo cuiast? CH. Néscio hercle. PA. Undést? CH. Tantundem. PA. Ubi hábitat?

CH. Ne id quídem. PA. Ubi vidisti? CH. Ín via. PA. Qua rátione amisísti?
CH. Id équidem adveniens mécum stomachabár modo:
neque quémquam esse ego hominem árbitror, cui mágis bonae
felícitates ómnes adversaé sient.
Quid hóc est sceleris? Périi. PA. Quid factúmst? CH. Rogas?
Patrís cognatum atque aéqualem Archidémidem
novístin'? PA. Quidni? CH. Is, dum hánc sequor, fit mi óbviam.
PA. Incómmode hercle. CH. Immo énimvero infelíciter:
nam incómmoda alia súnt dicenda, Pármeno.
Illúm liquet mi déierare, his ménsibus
sex, séptem prorsus nón vidisse próxumis,
nisi núnc, quum minime véllem, minimeque ópus fuit.
Eho, nónne hoc monstri símilest? quid ais? PA. Máxume.
CH. Contínuo adcurrit ád me, quam longé quidem,
incúrvus, tremulus, lábiis demissís, gemens:
heus, heús, tibi dico, Chaérea, inquit. Réstiti.
Scin quíd ego te volébam? Dic. Cras ést mihi
iudícium. Quid tum? Ut díligenter núnties
patri, ádvocatus máne mi esse ut méminerit.
Dum haec dícit, abiit hóra. Rogo, num quíd velit.
Recte, ínquit. Abeo. Quum húc respicio ad vírginem,
illa sése interea cómmodum huc advórterat
in hanc nóstram plateam. PA. Mírum ni hanc dicít, modo

huic quaé data est dono. CH. Húc quum advenio, núlla erat.
PA. Comités secuti scílicet sunt vírginem?
CH. Verúm; parasitus cum áncilla. PA. Ipsast: ílicet:
desíne: iam conclamátumst. CH. Alias rés agis.
PA. Istúc ago equidem. CH. Nóstin, quae sit? Díc mihi; aut
vidístin? PA. Vidi, nóvi: scio, quo abdúcta sit.
CH. Eho Pármeno [mi], nostín? PA. Novi. CH. et scis úbi siet?
PA. Húc deductast ád meretricem Tháidem: ei donó datast.
CH. Quís is est tam poténs, cum tanto múnere hoc? PA. Milés Thraso
Phaédriae rivális. CH. Duras frátris partis praédicas.
PA. Ímmo si sciás quod donum huic dóno contra cómparet,
tum mágis id dicas. CH. Quódnam quaeso hercle? PA. Eúnuchum. CH. Illumne óbsecro
ínhonestum hominem, quém mercatus ést heri, senem múlierem?
PA. Ístunc ipsum. CH. Homó quatietur cérte cum donó foras.
Séd istam Thaidém non scivi nóbis vicinam. PA. Haúd diu est.
CH. Périi, numquamne étiam me illam vídisse? Ehodum díc mihi:
éstne, ut fertur, fórma? PA. Sane. CH. At níhil ad nostram hanc. PA. Ália res.
CH. Óbsecro hercle, Pármeno, fac ut pótiar. PA. Faciam sédulo, ac

dábo operam, adiutábo. Numquid me áliud? CH. Quo nunc ís? PA. Domum,
út mancipia haec, íta uti iussit fráter, ducam ad Tháidem.
CH. Ó fortunatum ístum eunuchum, quí quidem in hanc detúr domum!
PA. Quíd ita? CH. Rogitas? súmma forma sémper conservám domi
vidébit, conloquétur: aderit úna in unis aédibus.
Cibúm nonnumquam cápiet cum ea: intérdum propter dórmiet.
PA. Quid sí nunc tute fórtunatus fías? CH. Qua re, Pármeno?
Respónde. PA. Capias tu íllius vestem. CH. Véstem? Quid tum póstea?
PA. Pro illó te deducam. CH. Aúdio. PA. Te esse íllum dicam. CH. Intéllego.
PA. Tu illís fruare cómmodis, quibus tu íllum dicebás modo:
cibum úna capias, ádsis, tangas, lúdas, propter dórmias:
quandóquidem illarum néque te quisquam nóvit, neque scit quí sies.
Praetérea forma et aétas ipsa est, fácile ut pro eunuchó probes.
CH. Díxti pulchre: númquam vidi mélius consiliúm dari.
Age eámus intro núnc ïam: orna me, ábduc, duc, quantúm potes.
PA. Quid agís? iocabar équidem. CH. Garris. PA. Périi, quid ego egí miser?
Quo trúdis? perculerís iam tu me. Tíbi equidem dicó, mane.

CH. Eámus. PA. Pergin? CH. Cértumst. PA. Vide ne nímium calidum hoc sít modo.
CH. Non ést profecto: síne. PA. At enim istaec ín me cudetúr faba. CH. Ah!
PA. Flagítium facimus. CH. Án id flagitiumst, si ín domum meretríciam
dedúcar, et illis crúcibus, quae nos nóstramque adulescéntiam
habent déspicatam, et quaé nos semper ómnibus cruciánt modis,
nunc réferam gratiam: átque eas itidem fállam, ut ab illis fállimur?
An pótius haec patri aéquum est fieri, ut á me ludatúr dolis?
Quod quí rescierint, cúlpent; illud mérito factum omnés putent.
PA. Quid istúc? Si certumst fácere, facias: vérum ne post cónferas
culpam ín me. CH. Non faciám. PA. Iubesne? CH. Iúbeo, cogo, atque ímpero;
nunquám defugiam auctóritatem. PA. Séquere. CH. Di vortánt bene.

ACTUS III. SCENA I.

THRASO. GNATHO. PARMENO.

TH. Magnás vero agere grátias Thaís mihi?
GN. Ingéntis. TH. Ain tu, laétast? GN. Non tam ipsó quidem
donó, quam abs te datum ésse: id vero sério

triúmphat. PA. Huc províso ut, ubi tempús siet,
dedúcam. Sed eccum mílitem. TH. Est istúc datum
profécto, ut grata míhi sint quae facio omnia.-
GN. Advórti hercle animum. TH. Vél rex semper máxumas
mihi agébat quicquid féceram; aliis nón item.
GN. Labóre alieno mágno partam glóriam
verbís saepe in se tránsmovet, qui habét salem;
quod in té est. TH. Habes. GN. Rex te érgo in oculis.... TH. Scílicet.
GN. gestáre. TH. Vero: crédere omnem exércitum,
consília. GN. Mirum. TH. Túm sicubi eum sátietas
hominum, aút negoti sí quando odium céperat,
requiéscere ubi volébat, quasi: nostín? GN. Scio.
Quasi ubi íllam expueret míseriam ex animó. TH. Tenes.
Tum mé convivam sólum abducebát sibi. GN. Hui,
regem élegantem nárras. TH. Immo síc homost:
perpaúcorum hominum. GN. Ímmo nullórum, árbitror,
si técum vivit. TH. Ínvidere omnés mihi,
mordére clanculum: égo son flocci péndere:
illi ínvidere mísere. Verum unús tamen
inpénse, elephantis quem Índicis praefécerat:
is úbi molestus mágis est, Quaeso, inquám, Strato,
eone és ferox, quia hábes imperium in béluas?
GN. Pulchré mehercle díctum et sapientér. Papae,
iuguláras hominem. Quíd ille? TH. Mutus íllico.
GN. Quidni ésset? PA. Di vostrám fidem! hominem pérditum
miserúmque: et illum sácrilegum. TH. Quid illúd, Gnatho,

quo pácto Rhodium tétigerim in convívio,
nunquám tibi dixi? GN. Númquam: sed narra óbsecro.
Plus míllies audívi. TH. Una in convívio
erat híc, quem dico, Rhódius adulescéntulus.
Forte hábui scortum: coépit ad id adlúdere,
et me ínridere. Quíd ais, inquam, homo ínpudens?
lepus és, et pulpaméntum quaeris? GN. Há ha hae.
TH. Quid ést? GN. Facete, lépide, laute, níl supra.
Tuumne, óbsecro te, hoc díctum erat? Vetus crédidi.
TH. Audíeras? GN. Saepe: et fértur in primís. TH. Meumst.
Dolet díctum inprudenti ádulescenti, et líbero.
PA. At té di perdant. GN. Quíd ille quaeso? TH. Pérditus.
Risu ómnes, qui aderant, émoriri: dénique
metuébant omnes iám me. GN. Non iniúria.
TH. Sed heús tu, purgon égo me de istac Tháidi,
quod eám me amare súspicatast? GN. Níl minus.
Immo aúge magis suspícionem. TH. Cúr? GN. Rogas?
Scin, síquando illa méntionem Phaédriae
facit aút si laudat, te út male urat? TH. Séntio.
GN. Id út ne fiat, haéc res solast rémedio.
Ubi nóminabit Phaédriam, tu Pámphilam
contínuo. Siquando ílla dicet, Phaédriam
comíssatum intromíttamus: tu, Pámphilam
cantátum provocémus. Si laudábit haec
illíus formam, tu húius contra. Dénique
par pró pari reférto, quod eam mórdeat.
TH. Si quidém me amaret, tum ístuc prodessét, Gnatho.

GN. Quando íllud, quod tu dás, exspectat átque amat,
iam dúdum te amat: iámdudum illi fácile fit
quod dóleat: metuit sémper, quem ipsa núnc capit
fructúm, ne quando irátus tu alio cónferas.
TH. Bene díxti: ac mihi istuc nón in mentem vénerat.
GN. Ridículum: non enim cógitaras: céterum
idem hoc túte melius quánto invenissés, Thraso!

ACTUS III. SCENA II.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATHO. PYTHIAS.

TH. Audíre vocem vísa sum modo mílitis.
Atque éccum. Salve, mí Thraso. THR. O Thaís mea,
meum suávium, quid ágitur? Ecquid nós amas
de fídicina istac? PA. Quám venuste! Quód dedit,
princípium adveniens! TH. Plúrimum meritó tuo.
GN. Eámus ergo ad coénam: quid stas? PA. Hem álterum:
ex hómine hunc natum dícas. TH. Ubi vis, nón moror..
PA. Adíbo. atque adsimulábo quasi nunc éxeam.
Itúran, Thais, quópiam es? TH. Ehem, Pármeno,
bene fécisti: hodie itúra. PA. Quo? TH. Quid, hunc nón vides?
PA. Video, ét me taedet. Úbi vis, dona adsúnt tibi
a Phaédria. THR. Quid stámus? cur non ímus hinc?
PA. Quaeso hércle ut liceat, páce quod fiát tua,

dare huíc quae volumus, cónvenire et cónloqui.
THR. Perpúlchra credo dóna, aut nostris símilia.
PA. Res índicabit. Heús, iubete istós foras
exíre, quos iussi, ócius. Procéde tu huc.
Ex Aéthiopia est úsque haec. THR. Hic sunt trés minae.
GN. Vix. PA. Úbi tu es, Dore? accéde huc. Hem eunuchúm tibi
quam líberali fácie! quam aetate íntegra!
TH. Ita mé di ament, honéstus est. PA. Quid aís, Gnatho?
numquíd habes quod contémnas? Quid tu autém, Thraso?
Tacént: satis laudant. Fác periclum in líteris,
fac ín palaestra, in músicis: quae líberum
scire aéquom est adulescéntem, sollertém dabo.
THR. Ego íllum eunuchum, sí opus sit, vel sóbrius.
PA. Atque haéc qui misit, nón sibi soli póstulat
te vívere, et sua caúsa excludi céteros;
neque púgnas narrat, néque cicatricés suas
osténtat; neque tibi óbstat, quod quidám facit:
verum úbi molestum nón erit, ubi tú voles,
ubi témpus tibi erit, sát habet, si tum récipitur.
THR. Appáret servom hunc ésse domini paúperis
miseríque. GN. Nam hercle némo posset, sát scio,
qui habéret qui paráret alium, hunc pérpeti.
PA. Tace tú: quem ego esse infra ínfimos omnís puto
hominés: nam qui huic animum ádsentari indúxeris,
e flámma petere té cibum posse árbitror.

THR. Iamne ímus? TH. Hos prius íntroducam, et quaé volo
simul ímperabo: póst continuo éxeo.
THR. Ego hinc ábeo. Tu istanc ópperire. PA. Haud cónvenit
una íre cum amica ímperatorem ín via.
THR. Quid tíbi ego multa dícam? Domini símilis es.
GN. Ha ha haé. THR. Quid rides? GN. Ístud quod dixtí modo:
et illúd de Rhodio díctum quum in mentém venit.
Sed Tháis exit. THR. Ábi, praecurre ut sínt domi
paráta. GN. Fiat. TH. Díligenter, Pýthias,
fac cúres, si Chremés forte huc advénerit,
ut óres, primum ut máneat: si id non cómmodumst,
ut rédeat: si id non póterit, ad me addúcito.
PY. Ita fáciam. TH. Quid? quid áliud volui dícere?
Ehem cúrate istam díligenter vírginem:
domi adsítis, facite. THR. Eámus. TH. Vos me séquimini.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES. PYTHIAS.

CH. Profécto quanto mágis magisque cógito,
nimírum dabit haec Tháis mihi magnúm malum:
ita mé video ab ea astúte labefactárier,
iam túm quum primum iússit me ad se accérsier.
Rogét quis, quid tibi cúm ea? ne norám quidem.
Ubi véni, causam, ut íbi manerem, réperit:
ait rém divinam fécisse, et rem sériam

velle ágere mecum. Iám tum erat suspício,
doló malo haec fieri ómnia. Ipsa accúmbere
mecúm; mihi sese dáre: sermonem quaérere.
Ubi fríget, huc evásit, quam pridém pater
mi et máter mortui éssent. Dico, iám diu.
Rus Súnii ecquod habérem, et quam longe á mari.
Credo eí placere hoc; spérat se a me avéllere.
Postrémo, ecqua inde párva periissét soror;
ecquís cum ea una; quíd habuisset, quúm perit;
ecquís eam posset nóscere. Haec cur quaéritet?
nisi si ílla forte, quae ólim periit párvola
soror, hánc se intendit ésse, ut est audácia.
Verum éa si vivit, ánnos natast sédecim:
non máior: Thais, quám ego sum, maiúsculast.
Misít porro orare, út venirem, sério.
Aut dícat quod volt, aút molesta né siet.
Non hércle veniam tértio. Heus heus, écquis hic?
Ego súm Chremes. PY. O cápitulum lepidíssimum.
CH. Dico égo mi insidias fíeri? PY. Thais máxumo
te orábat opere, ut crás redires. CH. Rús eo.
PY. Fac amábo. CH. Non possum, ínquam. PY. At tu apud nos híc mane,
dum rédeat ipsa. CH. Níhil minus. PY. Cur, mí Chremes?
CH. Malám rem hinc ibis? PY. Si ístuc ita certúmst tibi,
amábo, ut illuc tránseas ubi illást. CH. Eo.
PY. Abi, Dórias, cito húnc deduce ad mílitem.

ACTUS IV. SCENA I.

ANTIPHO.

AN. Heri áliquot adulescéntuli coíimus in Piraéo,
in húnc diem ut de sýmbolis essémus. Chaeream eí rei
praeféeimus: dati ánuli: locus, témpus constitútumst.
Praetériit tempus; quo ín loco dictúmst, parati níhil est.
Homo ípse nusquamst: néque scio quid dícam, aut quid coniéctem.
Nunc mi hóc negoti céteri dedére, ut illum quaéram.
Idque ádeo visam, sí domist. Quisnam hínc a Thaide éxit?
Is ést, an non est? Ípsus est. Quid hoc hóminis? Quid hoc ornátust?
Quid illúd malist? Nequeó satis mirári neque coniícere.
Nisi quícquid est, procul hínc lubet prius quíd sit sciscitári.

ACTUS III. SCENA V.

CHAEREA. ANTIPHO.

CH. Númquis hic est? Némo est. Numquis hínc me sequitur? Némo homost.
Iámne erumpere hóc licet mihi gaúdium? Pro Iúppiter!

Nunc ést profecto, intérfici quum pérpeti me pós-sum,
ne hoc gaúdium contáminet vita aégritudine áli-qua.
Sed néminemne cúriosum intérvenire núnc mihi,
qui mé sequatur quóquo eam, rogitándo obtun-dat, énicet,
quid géstiam, aut quid laétus sim, quo pérgam, unde emergam, úbi siem
vestítum hunc nactus, quíd mihi quaeram, sánus sim anne insániam?
AN. Adíbo, atque ab eo grátiam hanc, quamví-deo velle, iníbo.
Chaérea, quid est quód sic gestis? Quíd sibi hic vestítus quaerit?
Quid ést, quod laetus sís? quid tibi vis? Sátine sa-nu's? Quíd me
adspéctas? Quid taces? CH. Ó festus dies! ó mi amice, sálve:
nemóst hominum, quem ego núnc magis cuperém videre, quám te.
AN. Narra ístuc quaeso quíd sit. CH. Immo ego te óbsecro hercle ut aúdias.
Nostíne hanc, quam amat fráter? AN. Novi; ném-pe, opinor, Tháidem.
CH. Istam ípsam. AN. Sic comméminerám. CH. Quaedam hódie est ei donó data
virgó: quid ego eius tíbi nunc faciem praédicem aut laudem, Ántipho:
quum ipsúm me noris quam élegans formárum spectatór siem?
In hác commotus sum. AN. Aín tu? CH. Primam díces, scio, si víderis.

Quid múlta verba? amáre coepi. Fórte fortuná domi
erat quídam eunuchus, quém mercatus fráter fuerat Tháidi:
neque ís deductus étiam tum ad eam. Súmmonuit me Pármeno
ibi sérvus, quod ego arrípui. AN. Quid id est? CH. Tácitus citius aúdies:
ut véstem cum eo mútem, et pro illo iúbeam me illoc dedúcier.
AN. Prò eunúchon? CH. Sic est. AN. Quíd ex ea re tándem ut caperes cómmodi?
CH. Rogás? viderem, audírem, essem una quácum cupiebam, Ántipho.
Num párva causa, aut párva ratiost? Tráditus sum múlieri.
Illa íllico ubi me accépit, laeta véro ad se abducít domum:
comméndat virginém. AN. Cui? tibine? CH. Míhi. AN. Satis tutó tamen.
CH. Edícit, ne vir quísquam ad eam adeat: ét mihi, ne abscedam, ímperat:
in ínteriore párte ut maneam sólus cum sola. Ádnuo
terram íntuens modéste. AN. Miser. CH. Ego, ínquit, ad cenam hínc eo:
abdúcit secum ancíllas: paucae, quaé circum illam essént, manent
novíciae puéllae. Continuo haéc adornant út lavet.
Adhórtor properent. Dum ápparatur, vírgo in conclaví sedet
suspéctans tabulam quándam pictam; ibi ínerat pictura haéc, Iovem

quo pácto Danaae mísisse aiunt quóndam in gremium imbrem aúreum.
Egomét quoque id spectáre coepi: et quía consimilem lúserat
iam olim ílle ludum, inpéndio magis ánimus gaudebát mihi;
deum sése in hominem cónvertisse, atque ín alienas tégulas
venísse clanculúm per pluviam, fúcum factum múlieri.
At quém deum? qui témpla caeli súmma sonitu cóncutit.
Ego homúncio hoc non fácerem? Ego illud véro ita fecerim ác lubens.
Dum haec mécum reputo, adcérsitur lavátum interea vírgo:
iit, lávit, rediit; deínde eam in lectum íllac conlocárunt.
Sto exspéctans, si quid mi ímperent. Venit úna, heus tu, inquit, Dóre,
cape hóc flabellum, et véntulum huic sic fácito, dum lavámus:
ubi nós laverimus, sí voles, laváto. Accipio trístis.
AN. Tum equidem ístuc os tuum ínpudens vidére nimium véllem,
qui essét status, flabéllum sic tenére te asinum tántum.
CH. Vix élocutast hóc, foras simul ómnes proruúnt se;
abeúnt lavatum, pérstrepunt, ita út fit, domini ubi ábsunt.
Intérea somnus vírginem obprimít. Ego limis spécto

sic pér flabellum clánculum: simul ália circumspécto
satine éxplorata sínt. Video esse. Péssulum ostio óbdo.
AN. Quid túm? CH. Quid, quid tum? Fátue. AN. Fateor. CH. Án ego occasiónem
mi osténtam, tantam, tám brevem, tam optátam, tam insperátam
amítterem? Tum pól ego is essem véro, qui adsimulábar.
AN. Sane hércle ut dicis. Séd interim de sýmbolis quid áctumst?
CH. Parátumst. AN. Frugi es: úbi? domin'? CH. Immo ápud libertum Díscum.
AN. Perlóngest. CH. Sed tanto ócius properémus. AN. Muta véstem.
CH. Ubi mútem? Perii: nám domo exuló nunc: metuo frátrem,
ne intús sit: porro autém, pater ne rúre redierít iam.
AN. Eámus ad me, ibi próxumumst ubi mútes. CH. Recte dícis.
Eámus: et de istác simul quo pácto porro póssim
potíri consilióm volo capere úna tecum. AN. Fíat.

ACTUS IV. SCENA I.

DORIAS.

Íta me di ament, quántum ego illum vídi, non nĭhil tímeo misera,
né quam ille hodie insánus turbam fáciat, aut vim Tháidi.

Nam póstquam iste advenít Chremes adoléscens, frater vírginis,
mílitem rogat út illum admitti iúbeat: ille contínuo irasci,
néque negare audére: Thais pórro instare, ut hóminem invitet.
Íd faciebat rétinendi illius caúsa: quia illa quaé cupiebat
dé sorore eius índicare, ad eám rem tempus nón erat.
Invítat tristis: mánsit. Ibi illa cum íllo sermonem óccipit.
Míles vero, síbi putans addúctum ante oculos aémulum,
vóluit facere cóntra huic aegre: heus, ínquit, puere, Pámphilam
ádcerse, ut deléctet hic nos. Ílla exclamat, míníme gentium:
ín convivium íllam? Miles téndere: inde ad iúrgium.
Ínterea aurum síbi clam mulier démit, dat mihi ut aúferam:
hóc est signi: ubi prímum poterit, se íllinc subducét scio.

ACTUS IV. SCENA II.

PHAEDRIA.

Dum rús eo, coepi égomet mecum intér vias.
ita út fit, ubi quid ín animo est moléstiae,
aliám rem ex alia cógitare, et ea ómnia in

peiórem partem. Quíd opust verbis? Dum haéc puto,
praetérii inprudens víllam. Longe iam ábieram,
quum sénsi: redeo rúrsum, male veró me habens!
Ubi ad ípsum veni déverticulum, cónstiti:
occépi mecum cógitare, Hem, bíduum hic
manéndumst soli síne illa? Quid tum póstea?
Nihil ést. Quid? nihil? Si nón tangendi cópia est,
eho né videndi quídem erit? Si illud nón licet,
saltem hóc licebit. Cérte extrema línea
amáre, haud nihil est Víllam praetereó sciens.
Sed quid hóc, quod timida súbito egreditur Pýthias?

ACTUS IV. SCENA III.

PYTHIAS. DORIAS. PHAEDRIA.

Úbi ego illum scelerósum misera atque ínpium inveniam? aút ubi quaeram?
Hócine tam audax fácinus facere esse aúsum? PH. Perii! hoc quíd sit, vereor.
PY. Quín etiam insupér scelus, postquam lúdificatust vírginem,
vestem ómnem miserae díscidit, tum ipsám capillo cónscidit.
PH. Hem. PY. Quí nunc si detúr mihi;
ut ego únguibus facile ílli in oculos ínvolem venéfico?
PH. Néscio quid profécto absente nóbis turbatúmst domi.
Adíbo. Quid istuc? quíd festinas? aút quem quaeris, Pýthias?

PY. Ehem Phaédria, ego quem quaéram? In' hinc quo dígnu's, cum donís tuis
tam lépidis. PH. Quid istuc ést rei?
PY. Rógasne? Eunuchum quém dedisti nóbis, quas turbás dedit?
Vírginem, quam herae dóno dederat míles, vitiavít. PH. Quid ais?
PY. Périi. PH. Temulénta es. PY. Utinam síc sint, qui mihi mále volunt.
DO. Au óbsecro, mea Pýthias, quod ístuc nam monstrúm fuit?
PH. Insánis: qui istuc fácere eunuchus pótuit? PY. Ego illum néscio
qui fúerit; hoc quod fécit, res ipsa índicat:
virgo ípsa lacrumat, néque quum rogites, quíd sit audet dícere.
Ille aútem bonus vir núsquam apparet. Étiam hoc misera súspicor,
aliquíd domo abeuntem ábstulisse. PH. Néqueo mirarí satis,
quo ílle abire ignávos possit lóngius: nisi sí domum
forte ád nos rediit. PY. Víse amabo, núm sit. PH. Iam faxó scies.
DO. Perii, óbsecro tam infándum facinus, méa tu, ne audiví quidem.
PY. At pól ego amatorés mulierum esse aúdieram eos máxumos,
sed níhil potesse: vérum miserae nón in mentem vénerat:
nam illum áliquo conclusíssem, neque illi cómmisissem vírginem.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHAEDRIA. DORUS. PYTHIAS. DORIAS.

PH. Exí foras, sceléste: at etiam réstitas,
fugitíve? Prodi, mále conciliate. DOR. Óbsecro!
PH. Oh,
illúc vide, os ut síbi distorsit cárnufex.
Quid huc tíbi reditiost? quíd vestis mutátio?
Quid nárras? Paulum sí cessassem, Pýthias,
domí non offendíssem, ita iam ornarát fugam.
PY. Habesne hóminem, amabo? PH. Quídni ha-
beam? PY. Factúm bene.
DO. Istúc pol vero béne. PY. Ubi est? PH. Ro-
gitas? Nón vides?
PY. Videam? óbsecro, quem? PH. Hunc scílicet.
PY. Quis hic ést homo?
PH. Qui ad vós deductus hódiest. PY. Hunc ocu-
lís suis
nostrárum numquam quísquam vidit, Phaédria.
PH. Non vídit? PY. An tu hunc crédidisti esse,
óbsecro,
ad nós deductum? PH. Námque alium habui né-
minem. PY. Au,
nec cómparandus híc quidem ad illumst. Ílle erat
honésta facie et líberali. PH. Ita vísus est
dudúm, quia varia véste exornatús fuit:
nunc eó videtur foédus, quia illam nón habet.
PY. Tace óbsecro: quasi véro paulum intérsiet.
Ad nós deductus hódie est adulescéntulus,
quem tú videre véro velles, Phaédria.
Hic ést vietus, vétus, veternosús, senex,

colóre mustelíno. PH. Hem, quae haec est fábula?
Eo rédiges me, ut, quid égerim, egomet nésciam.
Eho tu, émin ego te? DOR. Emísti. PY. Iube mi dénuo
respóndeat. PH. Roga. PY. Vénisti hodie ad nós? Negat.
At ille álter venit ánnos natus sédecim:
quem sécum adduxit Pármeno. PH. Agedum hoc mi éxpedi
primum: ístam quam habes, únde habes vestém? Taces?
Monstrum hóminis, non dictúru's? DOR. Venit Chaérea.
PH. Fratérne? DOR. Ita. PH. Quando? DOR. Hódie. PH. Quam dudúm? DOR. Modo.
PH. Quicúm? DOR. Cum Parmenóne. PH. Norasne éum prius?
DOR. Non; néc, quis esset, únquam audieram dícier.
PH. Unde ígitur fratrem meum ésse scibas? DOR. Pármeno
dicébat eum esse. Ís mihi hanc dedit. PH. Óccidi.
DOR. Meam ipse índuit: post úna ambo abierúnt foras.
PY. Iám satis credis sóbriam esse me, ét nil mentitám tibi?
Iám satis certumst vírginem vitiátam esse? PH. Age nunc, bélua,
crédis huic quod dícat? PY. Quid isti crédam? Res ipsa índicat.
PH. Cóncede istuc paúlulum. Audin? Étiam nunc paulúm: sat est.

Dícdum hoc rursum, Chaérea tuam véstem detraxít tibi?
DOR. Fáctum. PH. Et eam est indútus? DOR. Factum. PH. Et pró te huc deductúst? DOR. Ita.
PH. Iúppiter magne, ó scelestum atque aúdacem hominem. PY. Vaé mihi:
étiam nunc credís indignis nós esse inrisás modis?
PH. Mírum ni tu crédas, quod iste dícat. Quid agam néscio.
Heús negato rúrsus. Possumne égo hodie ex te exscúlpere
vérum? Vidistíne fratrem Chaéream? DOR. Non. PH. Nón potest
síne malo fatéri, video: séquere hac: modo ait, módo negat.
Óra me. DOR. Obsecró te vero, Phaédria. PH. I intro núnc ïam!
DOR. Oí ei. PH. Alio pácto honeste quómodo hinc abeam néscio;
áctumst siquidem. Tú me hic etiam, nébulo, ludificábere?
PY. Pármenonis tám scio esse hanc téchnam, quam me vívere.
DO. Síc est. PY. Inveniám pol hodie, párem ubi referam grátiam.
Séd nunc quid faciéndum censes, Dórias? DO. De istác rogas
vírgine? PY. Ita, utrúm taceamne an praédicem? DO. Pol, sí sapis,
quód scis, nescis, néque de eunucho, néque de vitio vírginis.

Hác re et te omni túrba evolves, ét illi gratum féceris.
Íd modo dic, abísse Dorum. PY. Ita fáciam. DO. Sed videón Chremen?
Tháis iam aderit. PY. Quíd ita? DO. Quia, quum inde ábeo, iam tum incéperat
túrba inter eos. PY. Tu aúfer aurum hoc: égo scibo ex hoc, quíd siet.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES. PYTHIAS.

CH. Attát data hercle vérba mihi sunt: vícit vinum quód bibi.
Ac dum áccubabam, quám videbar mihi ésse pulchre sóbrius!
Postquám surrexi, néque pes neque mens sátis suum officiúm facit.
PY. Chremé. CH. Quis est? Ehem Pýthias: vah, quánto nunc formósior
vidére mihi, quam dúdum! PY. Certe tú quidem pol multo hílarior.
CH. Verbum hércle hoc verum erít, Sine Cerere et Líbero frigét Venus.
Sed Tháis multo [me] ántevenit? PY. Ánne abiit iam a mílite?
CH. Iamdúdum: aetatem. Lítes factae súnt inter eos máxumae.
PY. Nihil díxit, ut sequerére sese? CH. Níhil, nisi abiens mi ínnuit.

PY. Eho, nónne id sat erat? CH. Át nescibam id dícere illam, nísi quia
corréxit miles, quód intellexi mínus: nam me extrusít foras.
Sed eccam ípsam: miror úbi ego huic antevórterim.

ACTUS IV. SCENA VI.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

TH. Crédo equidem illum iam ádfuturum esse, út illam a me eripiát; sine veniat.
Átqui si illam dígito attigerit úno, oculi illico éffodientur.
Usque ádeo ego illius férre possum inéptiam et magnífica verba,
vérba dum sint: vérum enim si ad rem cónferentur, vápulabit.
CH. Tháis, ego iam dúdum hic adsum. TH. O mí Chremes, te ipsum éxpectabam.
Scín tu, turbam hanc própter te esse fáctam? et adeo ad te ádtinere hanc
ómnem rem? CH. Ad me? quí quaeso istuc? TH. Quía, dum tibi sorórem studeo
réddere ac restítuere, haec atque huíusmodi sum múlta passa.
CH. Úbi east? TH. Domi apud me. CH. Hém. TH. Quid est?
Éducta ita, uti téque illaque dígnumst. CH. Quid ais? TH. Íd quod res est.
Hánc tibi dono dó, neque repeto pro ílla quicquam abs té preti.

CH. Et habétur et referétur, Thais, íta uti merita es, grátia.
TH. Át enim cave, ne príus, quam hanc a me accípias, amittás, Chreme:
nam haéc east, quam míles a me ví nunc ereptúm venit.
Abi tú, cistellam, Pýthias, domo éffer cum monuméntis.
CH. Viden tu íllum, Thais? PY. Úbi sitast? TH. In rísco. Odiosa, céssas?
CH. Mílitem secum ád te quantas cópias addúcere?
Áttat. TH. Num formídulosus óbsecro es, mi homo? CH. Ápage sis.
Égon formidulósus? Nemost hóminum, qui vivát, minus.
TH. Átque ita opust. CH. Ah métuo, qualem tú me esse hominem exístumes.
TH. Ímmo hoc cogitáto: quicum rés tibi est, peregrínus est:
mínus potens, quam tú, minus notus, mínus amícorum híc habens.
CH. Scío istuc. Sed, tu quód cavere póssis, stultum admítterest.
Málo ego nos prospícere, quam hunc ulcísci accepta iniúria.
Tú abi: atque obsera óstium intus, dúm ego hinc transcurro ád forum:
vólo ego adesse hic ádvocatos nóbis in turba hác. TH. Mane.
CH. Mélius est. TH. Mane. CH. Omítte, iam adero. TH. Níl opus est istís, Chreme.
Hóc modo dic, sorórem illam tuam esse: étte parvam vírginem

ámisisse: núnc cognosse. Sígna ostende. PY. Adsúnt. TH. Cape.
Sí vim faciet, ín ius ducito hóminem: intellextín? CH. Probe.
TH. Fác animo haec praesénti dicas. CH. Fáciam. TH. Attolle pállium.
Périi, huic ipsi est ópus patrono, quém defensorém paro.

ACTUS IV. SCENA VII.

THRASO. GNATHO. SANGA. CHREMES. THAIS.

THR. Hancíne ego ut contuméliam tam insígnem in me accipiám, Gnatho?
Morí me satiust. Símalio, Donáx, Syrisce, séquimini.
Primum aédis expugnábo. GN. Recte. THR. Vírginem eripiám. GN. Probe.
THR. Male múlcabo ipsam. GN. Púlchre. THR. In medium huc ágmen cum vectí, Donax;
tu, Símalio, in sinístrum cornu; tú, Syrisce, in déxterum.
Cedo álios: ubi centúriost Sanga, et mánipulus furum? SA. Éccum adest.
THR. Quid, ignáve? peniculón pugnare, qui ístum huc portes, cógitas?
SA. Egone? Ímperatorís virtutem nóveram, et vim mílitum:
sine sánguine hoc fierí non posse: qui ábstergerem vólnera.

THR. Ubi álii? SA. Qui, malum, álii? Solus Sánnio servát domi.
THR. Tu hosce ínstrue: ego ero póst principia: inde ómnibus signúm dabo.
GN. Illúc est sapere: ut hósce instruxit, ípsus sibi cavít loco.
THR. Idem hóc iam Pyrrhus fáctitavit. CH. Víden tu, Thais, quam híc rem agit?
Nimírum consilium íllud rectumst de ócludendis aédibus.
TH. Sané, qui tibi nunc vír videtur ésse, hic nebulo mágnus est:
ne métuas. THR. Quid vidétur? GN. Fundam tíbi nunc nimis vellém dari,
ut tu íllos procul hinc éx occulto caéderes: facerént fugam.
THR. Séd eccam Thaidem ípsam video. GN. Quám mox inruimús? THR. Mane;
ómnia prius éxperiri, quam árma, sapientém decet.
Quí scis an, quae iúbeam, sine vi fáciat? GN. Di vostrám fidem,
quánti est sapere! Númquam accedo, quín abs te abeam dóctior.
THR. Tháis, primum hoc míhi responde: quúm tibi do istam vírginem,
díxtin hos mihí dies soli dáre te? TH. Quid tum póstea?
THR. Rógitas? quae mi ante óculos coram amátorem adduxtí tuum:
quíd cum illoc agás? et cum eo clám te subduxtí mihi.
TH. Lúbuit. THR. Pamphilam érgo huc redde, nísi si mavis éripi.

CH. Tíbi illam reddat, aút tu illam tangas? ómnium. GN. Ah quid agís? Tace.
THR. Quíd tu tibi vis? Égo non tangam méam? CH. Tuam autem, fúrcifer?
GN. Cáve sis: nescis cuí maledicas núnc viro. CH. Non tu hínc abis?
Scín tu ut tibi res se hábeat? Si quicquam hódie hic turbae coéperis,
fáciam ut huius locí dieique meíque semper mémineris.
GN. Míseret tui me, qui húnc tantum hominem fácias inimicúm tibi.
CH. Díminuam ego capút tuum hodie, nísi abis. GN. Ain veró, canis?
Sícine agis? THR. Quis tú homo es? quid tibi vís? quid cum illa reí tibi est?
CH. Scíbis: principio éam esse dico líberam. THR. Hem. CH. Civem Átticam. THR. Hui.
CH. méam sororem. THR. Os dúrum. CH. Miles, núnc adeo edicó tibi,
né vim facias úllam in illam. Tháis, ego eo ad Sóphronam
nútricem, ut eam addúcam, et signa osténdam haec. THR. Tun me próhibeas,
méam ne tangam? CH. Próhibebo inquam. GN. Audín tu? hic furti se ádligat:
sátis hoc tibi est? THR. Ídem hoc tu ais? TH. Quaére qui respóndeat.
THR. Quíd nunc agimus? GN. Quín redimus: iam haéc tibi aderit súpplicans
últro. THR. Credin? GN. Ímmo certe: nóvi ingenium múlierum:

nólunt ubi velís: ubi nolis, cúpiunt ultro. THR. Béne putas.
GN. Iám dimitto exércitum? THR. Ubi vis. GN. Sánga, ita ut fortís decet
mílites, domí focique fác vicissim ut mémineris.
SA. Iámdudum animus ést in patinis. GN. Frúgi es. THR. Vos me hac séquimini.

ACTUS V. SCENA I.

THAIS. PYTHIAS.

TH. Pergín, scelesta, mécum perplexé loqui?
Scio, néscio, abiit, aúdivi, ego non ádfui.
Non tu ístuc mihi dictúra aperte es, quícquid est?
Virgó conscissa véste lacrumans óbticet;
eunúchus abiit: quámobrem? quid factúmst? Taces?
PY. Quid tíbi ego dicam mísera? Illum eunuchúm negant
fuísse. TH. Quis fuit ígitur? PY. Iste Chaérea.
TH. Qui Chaérea? PY. Iste ephébus, frater Phaédriae.
TH. Quid aís, venefica? PY. Átqui certo cómperi.
TH. Quid is óbsecro ad nos? quámobrem adductust? PY. Néscio:
nisi amásse credo Pámphilam. TH. Hem, misera óccidi,
infélix, si quidem tu ístaec vera praédicas.
Num id lácrumat virgo? PY. Id opínor. TH. Quid ais, sácrilega?

Istúcine interminàta sum hinc abiéns tibi?
PY. Quid fácerem? Ita ut tu iústi, soli créditast.
TH. Sceléstа ovem lupó commisi. Díspudet,
sic míhi data esse vérba. Quid illuc hóminis est?
PY. Hera méa, tace, tace óbsecro, salvaé sumus:
habémus hominem ipsum. TH. Úbi is est? PY. Hem ad sinísteram.
Vidén? TH. Video. PY. Compréndi iube, quantúm potest.
TH. Quid illó faciemus, stúlta? PY. Quid faciás, rogas?
Vide amábo, si non, quum áspicias, os ímpudens
vidétur. TH. Non est. PY. Túm quae eius confidéntiast!

ACTUS V. SCENA II.

CHAEREA. THAIS. PYTHIAS.

CH. Apud Ántiphonem utérque, mater ét pater,
quasi dédita opera, dómi erant, ut nulló modo
introíre possem, quín viderent me. Ínterim
dum ante óstium sto, nótus mihi quidam óbviam
venít. Ubi vidi, ego me ín pedes quantúm queo
in ángiportum quóddam desertum; índe item
in áliud, inde in áliud: ita misérrimus
fuí fugitando, né quis me cognósceret.
Sed éstne haec Thais, quám video? Ipsast. Haéreo.
Quid fáciam? Quid mea aútem? Quid faciét mihi?
TH. Adeámus. Bone vir Dóre, salve: díc mihi,

aufúgistin? CH. Hera, fáctum. TH. Satin id tíbi placet?
CH. Non. TH. Crédin te inpune hábiturum? CH. Unam hanc nóxiam
amítte: si aliam admísero unquam, occídito.
TH. Num méam saevitiam véritus es? CH. Non. TH. Quíd igitur?
CH. Hanc métui, ne me críminaretúr tibi.
TH. Quid féceras? CH. Paulúm quiddam. PY. Eho paulum, ínpudens!
an paúlum hoc esse tíbi videtur, vírginem
vitiáre civem? CH. Cónservam esse crédidi.
PY. Consérvam? Vix me cóntineo, quin ínvolem in
capíllum. Monstrum etiam últro derisum ádvenit.
TH. Abin hínc, insana? PY. Quíd ita vero? débeam,
credo, ísti quicquam fúrcifero, si id fécerim:
praesértim quum se sérvum fateatúr tuum?
TH. Missa haéc faciamus. Nón te dignum, Chaérea,
fecísti: nam si ego dígna hac contumélia
sum máxume, at tu indígnus qui facerés tamen.
Neque édepol, quid nunc cónsili capiám scio
de vírgine istac: íta conturbastí mihi
ratiónes omnis, út eam non possím suis,
ita ut aéquum fuerat átque ut studui, trádere:
ut sólidum parerem hoc míhi beneficium, Chaérea.
CH. At núnc dehinc spero aetérnam inter nos grátiam
fore, Tháis. Saepe ex huíusmodi re quápiam et
maló principio mágna familiáritas
conflátast. Quid si hoc quíspiam voluít deus?

TH. Equidém pol in eam pártem accipioque ét volo.
CH. Immo íta quaeso. Unum hoc scíto: contuméliae
non mé fecisse caúsa, sed amorís. TH. Scio.
Et pól propterea mágis nunc ignoscó tibi.
Non ádeo inhumano íngenio sum, Chaérea,
neque ita ínperita, ut, quíd amor valeat, nésciam.
CH. Te quóque iam, Thais, íta me di bene amént, amo.
PY. Tum pól tibi ab istoc, héra, cavendum intéllego.
CH. Non aúsim. PY. Nil tibi quícquam credo. TH. Désinas.
CH. Nunc égo te in hac re mi óro ut adiutríx sies;
ego mé tuae comméndo et committó fidei:
te míhi patronam cápio, Thais: te óbsecro:
emóriar, si non hánc uxorem dúxero.
TH. Tamen sí pater quid . . . CH. Áh volet, certó scio:
civís modo haec sit. TH. Paúlulum opperírier
si vís, iam frater ípse hic aderit vírginis;
nutrícem adcersitum íit, quae illam aluit párvolam:
in cógnoscendo túte ipse aderis, Chaérea.
CH. Ego véro maneo. TH. Vísne interea, dúm venit,
domi ópperiamur pótius, quam hic ante óstium?
CH. Immó percupio. PY. Quám tu rem actura, óbsecro, es?
TH. Nam quíd ita? PY. Rogitas? Húnc tu in aedis cógitas
recípere posthac? TH. Cúr non? PY. Crede hoc meaé fidei,

dabit híc pugnam aliquam dénuo. TH. Au, tace óbsecro.
PY. Parúm perspexisse eíus videre audáciam.
CH. Non fáciam, Pythias. PY. Nón pol credo, Chaérea,
nisi sí commissum nón erit. CH. Quin, Pýthias,
tu mé servato. PY. Néque pol servandúm tibi
quicquám dare ausim, néque te servare. Ápage te.
TH. Adest óptume ipse frater. CH. Perii hercle! óbsecro
abeámus intro, Tháis: nolo me ín via
cum hac véste videat. TH. Quámobrem tandem? an quía pudet?
CH. Id ípsum. PY. Id ipsum? Vírgo vero. TH. I praé, sequor.
Tu istíc mane, ut Chremem íntroducas, Pýthias.

ACTUS V. SCENA III.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.

PY. Quid? quíd venire in méntem nunc possít mihi?
quidnám, qui referam sácrilego illi grátiam,
qui hunc súpposivit nóbis? CH. Move vero ócius
te, nútrix. SO. Moveo. CH. Vídeo, sed nihil prómoves.
PY. Iamne óstendisti sígna nutrici? CH. Ómnia.
PY. Amábo, quid ait? cógnoscitne? CH. Ac mémoriter.
PY. Bene édepol narras: nam ílli faveo vírgini.

Ite íntro; iamdudum héra vos exspectát domi.
Virúm bonum eccum Pármenonem incédere
videó: vide ut otiósus it, si dís placet.
Speró me habere, qui húnc meo excruciém modo.
Ibo íntro, de cognítione ut certúm sciam:
post éxibo, atque hunc pérterrebo sácrilegum.

ACTUS V. SCENA IV.

PARMENO. PYTHIAS.

PA. Revíso, quidnam Chaérea hic rerúm gerat.
Quod si ástu rem tractávit, di vostrám fidem,
quantam ét quam veram laúdem capiet Pármeno!
Nam ut míttam, quod ei amórem difficíllimum et
caríssimum, a meretríce avara vírginem
quam amábat, eum conféci sine moléstia,
sine súmptu, sine dispéndio: tum hoc álterum,
id vérost quod ego míhi puto palmárium
me réperisse, quómodo adulescéntulus
meretrícum ingenia et móres posset nóscere,
matúre ut quum cognórit, perpetuo óderit.
Quae dúm foris sunt, níhil videtur múndius,
nec mágis compositum quícquam, nec magis élegans,
[quae, cúm amatore quúm cenant, ligúrriunt.]
harúm videre inlúviem, sordes, ínopiam,
quam inhonéstae solae sínt domi atque avidaé cibi,
quo pácto ex iure hestérno panem atrúm vorent,
nosse ómnia haec salúti est adulescéntulis.

PY. Ego pól te pro istis díctis et factís, scelus,
ulcíscar; ut ne inpúne in nos inlúseris.
Pró deum fidem, fácinus foedum! o infélicem adulescéntulum!
ó scelestum Pármenonem, qui ístum huc adduxít. PA. Quid est?
PY. Míseret me: itaque ut né viderem, mísera huc effugí foras,
quaé futura exémpla dicunt ín eum indigna. PA. O Iúppiter
quaé illaec turbast? Númnam ego perii? Adíbo. Quid istuc, Pýthias?
Quíd ais? in quem exémpla fient? PY. Rógitas, audacíssume?
Pérdidisti istúm quem adduxti pro eúnucho adulescéntulum,
dúm studes dare vérba nobis. PA. Quíd ita? aut quid factúmst? cedo.
PY. Dícam: virginem ístam, Thaidi hódie quae donó datast,
scís eam hinc cívem ésse? et fratrem eius ésse adprime nóbilem?
PA. Néscio. PY. Atqui síc inventast: éam iste vitiavít miser.
Ílle ubi rescívit factum fráter violentíssimus, . . .
PA. Quídnam fecit? PY. cónligavit prímum eum miserís modis.
PA. Cónligavit? PY. átque equidem orante, út ne id faceret, Tháide.
PA. Quíd ais? PY. Nunc minátur porro sése id quod moechís solet:
quód ego numquam vídi fieri, néque velim. PA. Qua audácia

tántum facinus aúdet? PY. Quid ita tántum? PA. An non hoc máxumumst?
Quís homo pro moecho úmquam vidit ín domo meretrícia
préndi quemquam? PY. Néscio. PA. At ne hoc nésciatis, Pýthias,
díco, edico vóbis, nostrum esse íllum herilem fílium. PY. Hem,
óbsecro an is est? PA. Né quam in illum Tháis vim fierí sinat.
Átque adeo autem cúr non egomet íntro eo? PY. Vide, Pármeno,
quíd agas, ne neque ílli prosis, ét tu pereas: nam hóc putant,
quícquid factumst, á te esse ortum. PA. Quíd igitur faciám miser?
quídve incipiam? Ecce aútem video rúre redeuntém senem:
dícam huic, an non dícam? Dicam hercle: étsi mihi magnúm malum
scío paratum: séd necesse est, huíc ut subveniát. PY. Sapis.
Égo abeo intro: tu ísti narra omne órdine, ut factúm siet.

ACTUS V. SCENA V.

LACHES, PARMENO.

LA. Ex meó propinquo rúre hoc capio cómmodi:
neque agrí neque urbis ódium me umquam pércipit.

Ubi sátias coepit fíeri, commutó locum.
Sed estne ílle noster Pármeno? Et certe ípsus est.
Quem praéstolare, Pármeno, hic ante óstium?
PA. Quis homóst? Ehem, salvom te ádvenire, here, gaúdeo.
LA. Quem praéstolare? PA. Périi: lingua haerét metu. LA. Hem,
quid ést quod trepidas? Sátine salve? díc mihi.
PA. Here, prímum te arbitrári, quod res ést, velim:
quicquíd huius factumst, cúlpa non factúmst mea.
LA. Quid? PA. Récte sane intérrogasti. Opórtuit
rem praénarrasse me. Émit quendam Phaédria
eunúchum, quem dono huíc daret. LA. Cui? PA. Tháidi.
LA. Emít? perii hercle. Quánti? PA. Vigintí minis.
LA. Actúmst. PA. Tum quandam fídicinam amat hinc Chaérea.
LA. Hem, quíd? amat? An iam scít ille, quid meretríx siet?
an in ástu venit? Áliud ex alió malum.
PA. Here, né me spectes: me ínpulsore haec nón facit.
LA. Omítte de te dícere. Ego te, fúrcifer,
sí vívo. Sed istuc quícquid est, primum éxpedi.
PA. Is pro íllo eunucho ad Tháidem dedúctus est.
LA. Pro eunúchon? PA. Sic est. Húnc pro moecho póstea
comprehéndere intus ét constrinxere. LA. Óccidi.
PA. Audáciam meretrícum specta. LA. Númquid est
aliúd mali damníve, quod non díxeris,
relíquom? PA. Tantum est. LA. Césso huc introrúmpere?

PA. Non dúbium est quin mihi mágnum ex hac re sít malum:
nisi quía necessum fúit hoc facere. Id gaúdeo,
proptér me hisce aliquid ésse eventurúm mali:
nam iámdiu aliquam caúsam quaerebát senex,
quamobrem ínsigne aliquid fáceret iis: nunc répperit.

ACTUS V. SCENA VI.

PYTHIAS. PARMENO.

PY. Numquam édepol quicquam iámdiu quod mágis vellem evenire
mi evéuit, quam quod módo senex intro ád nos venit érrans.
Mihi sólae ridiculó fuit, quae quíd timeret scíbam.
PA. Quid hoc aútemst? PY. Nunc id pródeo ut convéniam Parmenónem.
Sed ubi óbsecro est? PA. Me quaérit haec. PY. Atque éccum video: adíbo.
PA. Quid ést, inepta? Quíd tibi vis? quid rídes? Pergin? PY. Périi:
deféssa iam sum mísera te ridéndo. PA. Quid ita? PY. Rógitas?
Numquám pol hominem stúltiorem vídi, nec vidébo. Ah,
non póssum satis narráre quos ludós praebueris íntus.
At étiam primo cállidum et disértum credidi hóminem.
Quid? íllicone crédere ea quae díxi, oportuít te?

An poénitebat flágitii, te auctóre quod fecísset
adouléscens, ni miserum ínsuper etiám patri indicáres?
Nam quíd illi credis ánimi tum fuísse, ubi vestem vídit
illam ésse eum indutúm pater? Quid? iám scis te perísse?
PA. Hem quíd dixisti, péssuma? An mentíta es? Etiam rídes?
Itan lépidum tibi visum ést, scelus, nos ínridere? PY. Nímium.
PA. Siquidem ístuc inpune hábueris. PY. Verúm. PA. Reddam hercle. PY. Crédo.
Sed ín diem istuc, Pármeno, est fortásse, quod mináre.
Tu iám pendebis, quí stultum adulescéntulum nobílitas
flagítiis, et patri índicas: utérque exempla in te édent.
PA. Nullús sum. PY. Hic pro illo múnere tibi honós est habitus: ábeo.
PA. Egomét meo indició miser, quasi sórex, hodie périi.

ACTUS V. SCENA VII.

GNATHO. THRASO.

GN. Quíd nunc? qua spe, aut quó consilio huc ímus? Quid coeptás, Thraso?
TH. Égone? ut Thaidí me dedam, et fáciam quod iubeát. GN. Quid est?

TH. Quí minus quam Herculés servivit Ómphalae? GN. Exemplúm placet.
Útinam tibi commítigari vídeam sandalió caput.
Séd fores crepuérunt ab ea. TH. Périi. Quid hoc autémst mali?
Húnc ego numquam víderam etiam: quídnam hic properans prósilit?

ACTUS V. SCENA VIII.

CHAEREA. PARMENO. PHAEDRIA. GNATHO. THRASO.

CH. Ó populares, écquis me vivit hódie fortunátior?
Nemo hércle quisquam: nam ín me plane dí potestatém suam
omnem óstendere: cuí tam subito tót congruerint cómmoda.
PA. Quid hic laétus est? CH. O Pármeno mi, o meárum voluptatum ómnium
invéntor, inceptór, perfector, scín me in quibus sim gaúdiis?
Scis Pámphilam meam invéntam civem? PA. Audívi. CH. Scis sponsám mihi?
PA. Bene, íta me di ament, fáctum. GN. Audin tu, hic quíd ait? CH. Tum autem Phaédriae
meo frátri gaudeo ésse amorem omnem ín tranquillo: unást domus.
Thaís patri se cómmendavit: ín clientelam ét fidem

nobís dedit se. PA. Frátris igitur Tháis totast. CH. Scílicet.
PA. Iam hoc áliud est, quod gaúdeamus: míles pelletúr foras.
CH. Tu fráter ubi ubi est fác quam primum haec aúdiat. PA. Visám domum.
TH. Numquíd, Gnatho, tu dúbitas quin ego núnc perpetuo périerim?
GN. Sine dúbio opinor. CH. Quíd commemorem prímum, aut laudem máxume?
illúmne qui mihi dédit consilium ut fácerem, an me, qui ausús siem
incípere; an fortunám conlaudem, quaé gubernatríx fuit;
quae tót res, tantas, tam ópportune in únam conclusít diem:
an meí patris festívitatem et fácilitatem? O Iúppiter,
serva óbsecro haec bona nóbis. PH. Di vostrám fidem, incredíbilia
Pármeno modo quaé narravit. Séd ubi est frater? CH. Praésto adest.
PH. Gaúdeo. CH. Satis crédo. Nihil est Tháide hac, fratér, tua
dígnius quod amétur: ita nostrae ómni est fautrix fámiliae. PH. Hui,
míhi illam laudas? TH. Périi, quanto mínus spei est, tanto mágis amo.
Óbsecro, Gnatho, ín te spes est. GN. Quíd vis faciam? TH. Pérfice hoc
précibus, pretio, ut haéream in parte áliqua tandem apud Tháidem.

GN. Dífficile est. TH. Si quíd conlibuit, nóvi te. Hoc si efféceris,
quódvis donum praémio a me optáto, id optatúm feres.
GN. Ítane? TH. Sic erít. GN. Si efficio hoc, póstulo ut mihi túa domus
té praesente absénte pateat; ínvocato ut sít locus
sémper. TH. Do fidém futurum. GN. Accíngar. PH. Quem ego hic aúdio?
Ó Thraso. TH. Salvéte. PH. Tu fortásse quae facta híc sient
néscis. TH. Scio. PH. Cur te érgo in his ego cónspicor regiónibus?
TH. Vóbis fretus. PH. Scín quam fretus? Míles, edicó tibi,
sí te in platea offéndero hac post úmquam: quod dicás mihi:
álium quaerebam, íter hac habui: périisti. GN. Heia, haud síc decet.
PH. Díctumst. GN. Non cognósco vostrum tám superbum. PH. Síc erit.
GN. Príus audite paúcis: quod quum díxero, si plácuerit,
fácitote. PH. Audiámus. GN. Tu concéde paulum istúc, Thraso.
Príncipio ego vos crédere ambos hóc mi vehementér velim
me húius quicquid fácio, id facere máxume causá mea:
vérum si idem vóbis prodest, vós non facere inscítiast.
PH. Quíd id est? GN. Militem égo rivalem récipiundum cénseo. PH. Hem.

CH. Récipiundum? GN. Cógita modo: tu hércle cum illa, Phaédria,
ét libenter vívis, et enim béne libenter víctitas.
Quód des paullumst; ét necesse est múltum accipere Tháidem,
út tuo amori súppeditare póssit, sine sumptú tuo.
Ád omnia haec magis ópportunus, néc magis ex usú tuo
némo est. Principio ét habet quod det, ét dat nemo lárgius.
Fátuus est, insúlsus, tardus, stértit noctes ét dies.
Néque istum metuas né amet mulier: fácile pellas úbi velis.
CH. Quíd agimus? GN. Praetérea hoc etiam, quód ego vel primúm puto,
áccipit homo némo melius prórsum neque prolíxius.
CH. Mírum ni illoc hómine quoquo pácto opust. PH. Idem ego árbitror.
GN. Récte facitis. Únum etiam hoc vos óro, ut me in vostrúm gregem
récipiatis: sátis diu iam hoc sáxum vorso. PH. Récipimus.
CH. Ác libenter. GN. Át ego pro isto, Phaédria, et tu, Chaérea,
húnc comedendum et ébibendum vóbis propinó. CH. Placet.
PH. Dígnus est. GN. Thraso, úbi vis accede. TH. Óbsecro te, quíd agimus?
GN. Quíd? isti te ignorábant: postquam eis móres ostendí tuos,
ét conlaudaví secundum fácta et virtutés tuas,

ímpetravi. TH. Béne fecisti. Grátiam habeo máxumam.
Númquam etiam fui úsquam, quin me omnés amarent plúrimum.
GN. Díxin ego in hoc ésse vobis Átticam elegántiam?
PH. Níl praeter promíssum est. Ite hac. Vós valete, et plaúdite.

HEAUTON TIMORUMENOS.

FABULAE INTERLOCUTORES.

CHREMES senex.
MENEDEMUS senex.
CLITIPHO adulescens.
CLINIA adulescens.
SYRUS servus.
DROMO servus.
BACCHIS meretrix.
ANTIPHILA virgo.
SOSTRATA matrona.
NUTRIX.
PHRYGIA ancilla.

Graeca est Menándru. Acta ludis Megalensib. L. Cornelio Lentulo L. Valerio Flacco Aedilib. Curulib. Egit Ambivius Turpio. Modos fecit Flaccus Claudi. Acta primum tibiis imparibus, deinde duabus dextris. Actast III. M. Iuventio Ti. Sempronio Coss.

P R O L O G U S.

Ne cuí sit vestrum mírum, cur partís seni
poéta dederit, quaé sunt adulescéntium:
id prímum dicam: deínde quod veni éloquar.
Ex íntegra Graeca íntegram comoédiam
hodié sum acturus Heaúton timorúmenon:
simpléx quae ex arguménto facta est dúplici.
Novam ésse ostendi, et quae ésset: nunc qui scrípserit,
et cúia Graeca sít, ni partem máxumam
exístimarem scíre vostrum, id dícerem.
Nunc, quámobrem has partis dídícerim, paucís dabo.
Orátorem esse vóluit me, non prólogum:
vostrúm iudicium fécit: me actorém dedit.
Sed hic áctor tantum póterit a facúndia,
quantum ílle potuit cógitare cómmode,
qui órationem hanc scrípsit, quam dictúrus sum.
Nam quód rumores dístulerunt málevoli,
multás contamináisse Graecas, dúm facit
paucás Latinas: fáctum hic esse id nón negat:
neque sé pigere, et deínde facturum aútumat.
Habét bonorum exémplum: quo exempló sibi
licére id facere, quód illi fecerúnt, putat.
Tum quód malevolus vétus poeta díctitat,
repénte ad studium hunc se ápplicasse músicum,

amícûm ingenio frétum, haud naturá sua:
arbítrium vestrum, véstra existumátio
valébit. Quare omnís vos oratós volo,
ne plús iniquûm póssit, quam aequûm, orátio.
Facite aéqui sitis: dáte crescendi cópiam,
novárum qui spectándi faciunt cópiam
sine vítiis: ne ille pró se dictum exístumet,
qui núper fecit sérvo currenti ín via
decésse populum. Cúr insano sérviat?
De illíus peccatis plúra dicet, quúm dabit
aliás novas; nisi fínem maledictís facit.
Adéste aequo animo; dáte potestatém mihi,
statáriam agere ut líceat per siléntium;
ne sémper servos cúrrens, iratús senex,
edáx parasitus, sýcophanta autem ínpudens,
avárus leno, adsídue agendi sínt mihi
clamóre summo, cúm labore máxumo.
Mea caúsa causam hanc iústam esse animum in-
dúcite,
ut áliqua pars labóris minuatúr mihi.
Nam núnc novas qui scríbunt, nil parcúnt seni:
si quaé laborióse est, ad me cúrritur:
si lénis est, ad álium defertúr gregem.
In hác est pura orátio. Experímini,
in utrámque partem ingénium quid possít meum.
Si númquam avare prétium statui artí meae,
et eum ésse quaestum in ánimum induxi máxumum,
quam máxume servíre vostris cómmodis:
exémplum statuite ín me, ut adulescéntuli
vobís placere stúdeant potius, quám sibi.

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS

Quamquam haéc inter nos núper notitia ádmodum est
inde ádeo quod agrum in próxumo hic mercátus es,
nec reí fere sane ámplius quicquám fuit:
tamén vel virtus túa me, vel vicínitas,
quod ego ín propinqua pártc amicitiaé puto,
facit út te audacter móneam et familiáriter,
quod míhi videre praéter aetatém tuam
facere, ét praeter quam rés te adhortatúr tua.
Nam pró deum atque hominúm fidem, quid vís tibi?
quid quaéris? Annos séxaginta nátus es,
aut plús eo, ut coniicio. Ágrum in his regiónibus
meliórem, neque pretí maioris, némo habet;
servós compluris: proínde quasi nemó siet,
ita túte adtente illórum officia fúngere.
Numquám tam mane egrédior, neque tam vésperi
domúm revortor, quín te in fundo cónspicer
fodere, aút arare, aut áliquid ferre. Dénique
nullúm remittis témpus, neque te réspicis.
Haec nón voluptati tibi ésse, satis certó scio. At
enim díces: quantum hic óperis fiat, poénitet.
Quod in ópere faciundo óperae consumís tuae,
si súmas in illis éxercendis, plús agas.
ME. Chremé, tantumne ab ré tua est otí tibi,
aliéna ut cures, éaque, nihil quae ad te ádtinent?
CH. Homó sum: humani níhil a me alienúm puto.
Vel mé monere hoc vél percontarí puta:

rectúmst, ego ut faciam: nón est, te ut detérream.
ME. Mihi síc est usus: tíbi ut opus factóst, face.
CH. An cuíquam est usus hómini, se ut cruciét? ME. Mihi.
CH. Si quíd laborist, nóllem: sed quid istúc mali est,
quaesó? quid de te tántum meruistí? ME. Eheu!
CH. Ne lácruma: atque istuc, quícquid est, fac me út sciam.
Ne rétice: ne verére: crede inquám mihi.
Aut cónsolando aut cónsilio aut re iúvero.
ME. Scire hóc vis? CH. Hac quidem caúsa, qua dixí tibi.
ME. Dicétur. CH. At istos rástros intereá tamen
adpóne, ne labóra. ME. Minime. CH. Quám rem agis?
ME. Sine mé, vacivom témpus ne quod dém mihi
labóris. CH. Non sinam, ínquam. ME. Ah, non aequóm facis.
CH. Hui, tám gravis hos, quaéso? ME. Sic meritúmst meum.
CH. Nunc lóquere. ME. Filium únicum adulescéntulum
habeo. Áh, quid dixi? habére me? immo habuí, Chreme:
nunc hábeam necne incértumst. CH. Quid ita istúc? ME. Scies.
Est é Corintho hic ádvena anus paupércula:
eius fíliam ille amáre coepit pérdite,
prope iam út pro uxore habéret: haec clam me ómnia.
Ubi rém rescivi, coépi non humánitus,
neque ut ánimum decuit aégrotum adulescéntuli,

tractáre, sed vi et viá pervolgatá patrum.
Cotídie accusábam: hem tibine haec díutius
licére speras fácere me vivó patre,
amícam ut habeas própe iam in uxorís loco?
Errás, si id credis, ét me ignoras, Clínia.
Ego té meum esse díci tantispér volo,
dum, quód te dignumst, fácies: sed si id nón facis,
ego, quód me in te sit fácere dignum, invénero.
Nulla ádeo ex re istuc fít, nisi ex nimio ótio.
Ego istúc aetatis nón amori operám dabam,
sed in Ásiam hinc abii própter pauperiem, átque ibi
simúl rem et gloriam ármis belli répperi.
Postrémo adeo res rédiit: adulescéntulus
saepe éadem et graviter aúdiendo víctus est:
putávit me et aetáte et benevoléntia
plus scíre et providére, quam se ipsúm sibi:
in Ásiam ad regem mílitatum abiít, Chreme.
CH. Quid aís? ME. Clam me proféctus, mensis trís abest.
CH. Ambo áccusandi: etsi íllud inceptúm tamen
animi ést pudentis sígnum et non instrénui.
ME. Ubi cómperi ex iis, qui éi fuere cónscii,
domúm revortor maéstus, atque animó fere
contúrbato atque incérto prae aegritúdine.
Adsído: adcurrunt sérvi: soccos détrahunt:
video álios festináre, lectos stérnere,
cenam ápparare: pró se quisque sédulo
faciébat, quo illam míhi lenirent míseriam.
Ubi vídeo haec, coepi cógitare: hem, tót mea
solíus sollíciti sínt causa, ut me unum éxpleant?
ancíllae tot me véstiant? sumptús domi
tantós ego solus fáciam? sed gnatum únicum,
quem páriter uti his décuit aut etiam ámplius,

quod illa aétas magis ad haéc utenda idónea est,
eum ego hínc eieci míserum iniustitiá mea?
Maló quĭdem me dígnum quovis députem,
si id fáciam. Nam usque dum ílle vitam illám colet
inopém, carens patria ób meas iniúrias,
intérea usque illi dé me suppliciúm dabo,
labórans, quaerens, párcens, illi sérviens.
Ita fácio prorsus: níhil relinquo in aédibus,
nec vás, nec vestiméntum: conrasi ómnia.
Ancíllas, servos, nísi eos qui opere rústico
faciúndo facile súmptum exercerént suum,
omnís produxi ac véndidi. Inscripsi íllico
aedís mercede. Quási talenta ad quíndecim
coégi: agrum hunc mercátus sum: hic me exérceo.
Decrévi tantispér me minus iniúriae,
Chremés, meo gnato fácere, dum fiám miser:
nec fás esse, ulla mé voluptate híc frui,
nisi ubi ílle huc salvos rédierit meus párticeps.
CH. Ingénio te esse in líberos lení puto,
et illum óbsequentem, síquis recte aut cómmode
tractáret. Verum néc tu illum satis nóveras,
nec te ílle; hocque fit, úbi non vere vívitur.
Tu illúm numquam ostendísti quanti pénderes,
nec tíbi illest credere aúsus quae est aequóm patri.
Quod si ésset factum, haec númquam evenissént tibi.
ME. Ita rés est, fateor: péccatum a me máxumest.
CH. Menedéme, at porro récte spero, et illúm tibi
salvom ádfuturum esse híc confido própediem.
ME. Utinam íta di faxint. CH. Fácient. Nunc, si cómmodumst:
Dionýsia hic sunt hódie, apud me sís volo.

ME. Non póssum. CH. Cur non? Quaéso tandem aliquántulum
tibi párce: idem absens fácere te hoc volt fílius.
ME. Non cónvenit, qui illum ád laborem impéllerem,
nunc me ípsum fugere. CH. Síccine est senténtia?
ME. Sic. CH. Béne vale. ME. Et tu. CH. Lácrumas excussít mihi,
miserétque me eius: séd ut diei témpus est,
monére oportet me húnc vicinum Pḥániam,
ad cénam ut veniat: íbo, visam sí domi est.
Nihil ópus fuit monitóre: iamdudúm domi
praesto ápud me esse aiunt; égomet convivás moror.
Ibo ádeo hinc intro. Séd quid crepuerúnt fores
hinc á me? Quisnam egréditur? Huc cóncessero.

ACTUS I. SCENA II.

CLITIPHO. CHREMES

Níhil adhuc est, quód vereare, Clínia: handquaquam étiam cessant:
ét illam simul cum núntio tibi hic ádfuturam hodié scio.
Próin tu solicitúdinem istam fálsam, quae te excrúciat, mittas.
CH. Quícum loquitur fílius?
CL. Páter adest, quem vólui: adibo. Páter, opportune ádvenis.
CH. Quíd id est? CL. Hunc Menedémum nostin nóstrum vicinúm? CH. Probe.

CL. Huic fílium scis ésse? CH. Audivi esse ín Asia. CL. Non ést, pater:
apud nós est. CH. Quid ais? CL. Ádvenientem, e návi egredientem, íllico
abdúxi ad cenam: nám mihi magna cum éo iam inde usque a puértia
fuit sémper familiáritas. CH. Voluptátem magnam núntias.
Quam véllem Menedemum ínvitatum, ut nóbiscum esset, ámplius:
ut hánc laetitiam néc opinanti prímus obiicerém domi.
Átque etiam nunc témpus est. CL. Cave fáxis; non opus ést, pater.
CH. Quaprópter? CL. Quia enim incértumst etiam, quíd se faciat. Módo venit.
Timet ómnia, patris íram, et animum amícae se erga ut sít suae.
Eam mísere amat: proptér eam haec turba atque ábitio evenít. CH. Scio.
CL. Nunc sérvolum ad eam in úrbem misit, ét ego nostrum uná Syrum.
CH. Quid nárrat? CL. Quid ille? Sé miserum esse. CH. Míserum? Quem minus créderest?
Quid réliqüist, quin hábeat quae quidem in hómine dicuntúr bona?
paréntis, patriam incólumem, amicos, génus, cognatos, diúitias:
atque haéc perinde súnt ut illius ánimus, qui ea póssidet:
qui utí scit, ei bona; ílli, qui non útitur recté, mala.

CL. Immo ílle senex fuit ímportunus sémper; et nunc níl magis
vereór, quam ne quid ín illum iratus plús satis faxít, pater.
CH. Íllene? Sed reprimám me: nam in metu ésse hunc, illi est útile.
CL. Quid túte tecum? CH. Dícam. Ut ut erat, mánsum tamen opórtuit.
Fortásse aliquantum iníquior erat praéter eius lubídinem:
paterétur: nam quem férret, si paréntem non ferrét suum?
Huncíne erat aequom ex íllius more, an íllum ex huius vívere?
Et quód illum insimulat dúrum, id non est. Nám parentum iniúriae
uníusmodi sunt férme; paulo qui ést homo tolerábilis.
Scortári crebro nólunt; nolunt crébro convivárier:
praebént exigue súmptum: atque haec sunt támen ad virtutem ómnia.
Verum ánimus ubi semél se cupiditáte devinxít mala,
necésse est, Clitiphó, consilia cónsequi consímilia. Hoc
scitúmst, periclum ex áliis facere, tíbi quod ex usú siet.
CL. Ita crédo. CH. Ego ibo hinc íntro, ut videam nóbis quid cenaé siet.
Tu, ut témpus est diéi, vide sis né quo hinc abeas lóngius.

ACTUS II. SCENA I.

CLITIPHO.

Quam iníqui sunt patrés in omnis ádulescentis iúdices!
qui aequom ésse censent nós iam a pueris ílico nascí senes;
neque illárum adfines ésse rerum, quás fert adulescéntia.
Ex suá libidiné moderantur, núnc quae est, non quae olím fuit.
Mihi si úmquam filiús erit, nae ille fácili me utetúr patre:
nam et cógnoscendi et ígnoscendi dábitur peccatí locus:
non út meus, qui míhi per alium osténdit suam senténtiam.
Perii, ís mi, ubi adbibít plus paulo, súa quae narrat fácinora!
Nunc aít: periclum ex áliis facito, tíbi quod ex usú siet.
Astútus: nae ille haud scít, quam mihi nunc súrdo narret fábulam.
Magis núnc me amicae dícta stimulant, Dá mihi, atque adfér mihi:
cui quíd respondeám nil habeo: néque me quisquam est míserior.
Nam hic Clínia, etsi is quóque suarum rérum satagit, áttamen
habét bene et pudíce eductam, ignáram artis meretríciae.

Meást potens, procáx, magnifica, súmptuosa, nóbilis.
Tum quód dem ei, rectest: nám nihil esse míhi, religiost dícere.
Hoc égo mali non prídem inveni: néque etiamdum scít pater.

ACTUS II. SCENA II.

CLINIA. CLITIPHO.

Si míhi secundae rés de amore meo éssent, iam dudúm scio
venísssent: sed vereór, ne mulier me ábsente hic corrúpta sit.
Concúrrunt multae opíniones, quaé mihi animum exaúgeant:
occásio, locus, aétas, mater, cuíus sub imperióst, mala:
cui níl iam praeter prétium dulcest. CLIT. Clínia. CLIN. Hei miseró mihi.
CLIT. Etiám caves, ne vídeat forte hinc te á patre aliquis éxiens?
CLIN. Faciám: sed nescio quíd profecto mi ánimus praesagít mali.
CLIT. Pergín istuc prius diiúdicare, quám scis, quid verí siet?
CLIN. Si níl mali esset, iam híc adessent. CLIT. Iam áderunt. CLIN. Quando istúc erit?
CLIT. Non cógitas hinc lóngule esse? Et nósti mores múlierum:

dum móliuntur, dúm contantur, ánnus est. CLIN. O Clítipho,
timeó. CLIT. Respira: eccúm Dromonem cúm Syro: una adsúnt tibi.

ACTUS II. SCENA III.

SYRUS. DROMO. CLINIA. CLITIPHO.

Áin tu? DR. Sic est: vérum interea dúm sermones caédimus,
íllae sunt relíctae. CLIT. Mulier tíbi adest; audin, Clínia?
CLIN. Égo vero audió nunc demum et vídeo et valeo, Clítipho.
SY. Mínime mirum: adeo ínpeditae súnt: ancillarúm gregem
dúcunt secum. CLIN. Périi, unde illi súnt ancillae? CLIT. Mén rogas?
SY. Nón oportuít relictas: pórtant quid rerum! CLIN. Heí mihi.
SY. Aúrum, vestem: et vésperascit, ét non noverúnt viam.
Fáctum a nobis stúlte est. Abi dum tú, Dromo, illis óbviam:
própera: quid stas? CLIN. Vaé misero mihi, quánta de spe décidi.
CLIT. Quíd istuc? quae res té sollicitat aútem? CLIN. Rogitas quíd siet?
Víden tu, ancillas, aúrum, vestem? quám ego cum una ancíllula

híc reliqui: unde ésse censes? CLIT. Váh, nunc demum intéllego.
SY. Dí boni, quid túrbaest! Aedes nóstrae vix capiént, scio.
Quíd comedent! quid ébibent! quid séne erit nostro míserius!
Séd video eccos quós volebam. CLIN. O Iúppiter, ubinam ést fides?
Dum ego própter te errans pátria careo démens, tu intereá loci
conlócupletasti te, Ántiphila, et me in hís deseruistí malis;
proptér quam in summa infámia sum, et meó patri minus sum óbsequens;
cuius núnc pudet me et míseret, qui harum móres cantabát mihi,
monuísse frustra, néque potuisse eum úmquam ab hac me expéllere.
Quod támen nunc faciam: túm, quum gratum mi ésse potuit, nólui.
Nemo ést miserior me. SY. Híc de nostris vérbis errat vídelicet,
quae hic súmus locuti. Clinia, aliter túum amorem, atque est, áccipis:
nam et vítast eadem, et ánimus te erga idem ác fuit;
quantum éx ipsa re cóniecturam cépimus.
CLIN. Quid, óbsecro? Nam míhi nunc nil rerum ómniumst
quod málim, quam me hoc fálso suspicárier.
SY. Hoc prímum, ut ne quid húius ignorés: anus,
quae est dícta mater ésse ei antehac, nón fuit:
ea óbiit mortem: hoc ípsa in itinere álterae

dum nárrat, forte àudívi. CLIT. Quaenamst áltera?
SY. Mane: hóc quod coepi, prímum enarrem, Clítipho:
post ístuc veniam. CLIT. Própera. SY. Iam primum ómnium,
ubi véntum ad aedis ést, Dromo pultát fores:
anus quaédam prodit: haéc ubi aperuit óstium,
contínuo hic se coniécit intro, ego cónsequor:
anus fóribus obdit péssulum, ad lanám redit.
Hic scíri potuit, aút nusquam alibi, Clínia,
quo stúdio vitam suám te absente exégerit.
Ubi de ínproviso est ínterventum múlieri:
nam ea rés dedit tum exístumandi cópiam
cotídianae vítae consuetúdinem;
quae, cuíusque ingenium ut sít, declarat máxume:
texéntem telam stúdiose ipsam offéndimus;
mediócriter vestítam veste lúgubri,
eius ánuis causa, opínor, quae erat mórtua;
sine aúro: tum ornatam, íta uti quae ornantúr sibi,
nullá mala re éxpolitam múliebri:
capíllus passus, prólixus, circúm caput
reiéctus neglegénter: pax. CLIN. Syre mi, óbsecro,
ne me ín laetitiam frústra coniiciás. SY. Anus
subtémen nebat: praéterea una ancíllula
erat; éa texebat úna, pannis óbsita,
neglécta, inmunda inlúvie. CLIT. Si haec sunt, Clínia,
vera, íta uti credo, quís te est fortunátior?
Scin hánc, quam dicit sórdidatam et sórdidam?
Magnum hóc quoque signumst, dóminam esse extra nóxiam,

qúum eíus tam negliguntur internúntii.
Nam dísciplina est iísdem, munerárier
ancíllas primum, ad dóminas qui adfectánt viam.
CLIN. Perge, óbsecro te: et cáve ne falsam grátiam
studeás inire. Quíd ait, ubi me nóminas?
SY. Ubi dícimus rediísse te, et rogáre uti
veníret ad te, múlier telam déserit
contínuo, et lacrumis ópplet os totúm sibi:
ut fácile scias desíderio id fierí tuo.
CLIN. Prae gaúdio, ita me dí ament, ubi sim néscio:
ita tímui. CLIT. At ego nil ésse scibam, Clínia.
Agedúm vicissim, Sýre, dic quae illast áltera.
SY. Addúcimus tuam Bácchidem. CLIT. Hem, quid? Bácchidem?
ého sceleste quó illam ducis? SY. Quó ego illam? ad nos scílicet.
CLIT. Ád patremne? SY. Ad eum ípsum. CLIT. O hominis ínpudentem audáciam. SY. Heus tu,
nón fit sine períclo facinus mágnum nec memorábile.
CLIT. Hóc vide: in mea víta tu tibi laúdem is quaesitúm, scelus?
Úbi si paulum módo quid tete fúgerit, ego périerim.
Quíd illo facias? SY. Át enim. CLIT. Quid enim? SY. Sí sinas, dicám. CLIN. Sine.
CLIT. Síno. SY. Ita res est haéc nunc, quasi quum . . . CLIT. Quás, malum, ambagés mihi

nárrare occipít? CLIN. Sýre, verum hı́c dícit: mitte. Ád rém redi.
SY. Énimvero reticére nequeo: múltimodis iniúriu's,
Clítipho, neque férri potis es. CLIN. Áudiundum hercle ést: tace.
SY. Vís amare: vís potiri: vís quod des illi, éffici:
túum esse in potiundó periclum nón vis: haud stulté sapis:
síquidem id saperest, vélle te id quod nón potest contíngere.
Aút haec cum illis súnt habenda, aut ílla cum his mitténda sunt.
Hárum duarum cónditionum núnc utram malis, vide:
étsi consiliúm, quod cepi, réctum esse et tutúm scio.
Nam ápud patrem tua amíca tecum síne metu ut sít, cópiast:
túm quod illi argentum és pollicitus, eádem hac inveniám via:
quód ut efficerem, orándo súrdas iam aúris reddiderás mihi.
Quíd aliud tibi vís? CLIT. Siquidem hoc fit. SY. Síquidem, experiundó scies.
CLIT. Áge age, cedo istuc tuúm consilium, quíd id est? SY. Adsimulábimus,
túam amicam huius ésse. CLIT. Pulchre: cédo quid hic faciét sua?
án ea quoque dicétur huius, si úna haec dedecori ést parum?
SY. Ímmo ad tuam matrem ádducetur. CLIN. Quíd eo? SY. Longumst, Clítipho,

sí tibi narrem, quámobrem id faciam: véra causa est. CLIT. Fábulae;
níl satis firmi vídeo, quamobrem accípere hunc mi expediát metum.
SY. Máne, habeo aliud, sí ístuc metuis, quód ambo confiteámini
síne periclo esse. CLIT. Huíusmodi obsecro áliquid reperi. SY. Máxume:
ibo óbviam hinc; dicam, út revortantúr domum. CLIT. Hem,
quid díxti? SY. Ademptum tíbi iam faxo omném metum:
in aúrem utramvis ótiose út dórmias.
CLIT. Quid agó nunc? CLIN. Tune? Quód boni — CLIT. Syre, díc modo
verum. SY. Áge modo: hodie séro ac nequicquám voles.
CLIN. Datúr, fruare, dúm licet: nam néscias —
CLIT. Syre ínquam. SY. Perge pórro, tamen istúc ago.
CLIN. eius sít potestas pósthac an numquám tibi.
CLIT. Verum hércle istuc est: Sýre, Syre, inquam, heus heús, Sýre.
SY. Concáluit: quid vis? CLIT. Rédi, redi. SY. Adsum, díc quid est?
Iam hoc quóque negabis tíbi placere. CLIT. Immó, Syre;
et me ét meum amorem et fámam permittó tibi.
Tu es iúdex: nequid áccusandus sís, vide.
SY. Ridículum est te istuc me ádmonere, Clítipho:
quasi istíc minor mea rés agatur, quám tua.
Hic síquid nobis fórte adversi evénerit,
tibi erúnt parata vérba, huic homini vérbera.

Quaprópter haec res neútiquam neglectu ést mihi:
sed istúnc exora, ut suam ésse adsimulét. CLIN.
Scílicet
factúrum me esse: in eúm iam res rediít locum,
ut sít necesse. CLIT. Mérito te amo, Clínia.
CLIN. Verum ílla ne quid títubet. SY. Perdoctást
probe.
CLIT. At hóc demiror, quí tam facile pótueris
persuádere illi, quaé solet quos spérnere!
SY. In témpore ad eam véni, quod rerum ómniumst
primúm: nam quendam mísere offendi mílitem
eius nóctem orantem: haec árte tractabát virum,
ut íllius animum cúpidum inopia incénderet:
eadémque ut esset ápud te hoc quam gratíssimum.
Sed heús tu, vide sis, néquid inprudéns ruas.
Patrém novisti, ad hás res quam sit pérspicax:
ego te aútem novi, quam ésse soleas ínpotens:
invérsa verba, evérsas cervicés tuas,
gemitús, screatus, tússis, risus ábstine.
CLIT. Laudábis. SY. Vide sis. CLIT. Tútemet mi-
rábere.
SY. Sed quám cito sunt cónsecutae múlieres?
CLIT. Ubi súnt? cur retines? SY. Iám nunc haec
non ést tua.
CLIT. Scio, ápud patrem: at nunc ínterim. SY.
Nihiló magis.
CLIT. Sine. SY. Nón sinam, inquam. CLIT. Quaé-
so paulispér. SY. Veto.
CLIT. Saltém salutare. SY. Ábeas, si sapiás. CLIT.
Eo.
Quid istíc? SY. Manebit. CLIT. O hóminem feli-
cem. SY. Ámbula.

ACTUS II. SCENA IV.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRUS.

BA. Édepol te, mea Antíphila, laudo et fórtunatam iúdico,
íd quum studuisti, ísti formae ut móres consimilés forent.
Mínimeque, ita me dí ament, miror sí te sibi quisque éxpetit.
Nám mihi quale ingénium haberes, fúit indicio orátio.
Ét quum egomet nunc mécum in animo vítam tuam consídero,
ómniumque adeó vostrarum, vólgus quae ab se ségregant;
ét vos esse istíusmodi, et nos nón esse, haud mirábilest:
nam éxpedit bonas ésse vobis; nós, quibuscum est res, nón sinunt:
quíppe forma inpúlsi nostra nós amatorés colunt:
haéc ubi inminúta est, illi súum animum alio cónferunt;
nísi si prospectum ínterea aliquid ést, desertae vívimus.
Vóbis cum uno sémel ubi aetatem ágere decretúmst viro;
cuíus mos maxumést consimilis vóstrum, hi se ad vos ádplicant.
Hóc beneficio utríque ab utrisque véro devincímini;

út numquam ulla amóri vestro incídere possit cálamitas.
AN. Néscio alias: mé quidem semper scío fecisse sédulo,
út ex illius cómmodo meum cómpararem cómmodum. CL. Ah,
ergó, mea Antiphila, tú nunc sola réducem me in patriám facis:
nam dum ábs te absum, omnes míhi labores fuére, quos cepí, leves,
praetérquam tui caréndum quod erat. SY. Crédo. CL. Syre, vix súffero.
Hocíne me miserum nón licere méo modo ingeniúm frui?
SY. Immo, út patrem tuum vídi, partes díu etiam durás dabit.
BA. Quisnam híc adulescens ést, qui intuitur nós? AN. Ah, retine me, óbsecro.
BA. Amábo, quid tibi ést? AN. Disperii, périi misera. BA. Quíd stupes,
Antíphila? AN. Videon Clíniam, an non? BA. Quém vides?
CL. Salve, ánime mi. AN. O mi Clínia, salve. CL. Út vales?
AN. Salvúm venisse gaúdeo. CL. Teneóne te,
Antíphila, maxume ánimo exoptatám meo?
SY. Íte íntro: nam vos iámdudum exspectát senex.

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

CH. Lucíscit hoc iam. Césso pultare óstium
vicíni, primum e me út sciat sibi fílium
rediísse? etsi adulescéntem hoc nolle intéllego.
Verúm, quum videam míserum hunc tam excruciárier
eius ábitu, celem tam ínsperatum gaúdium,
quum illí pericli níhil ex indició siet?
Haud fáciam: nam quod pótero adiutabó senem.
Item ut fílium meum amíco atque aequalí suo
video ínservire, et sócium esse in negótiis;
nos quóque senes est aéquum senibus óbsequi.
ME. Aut égo profecto ingénio egregio ad míserias
natús sum, aut illud fálsumst, quod volgo aúdio
dicí, diem adimere aégritudinem hóminibus:
nam míhi quidem cotídie augescít magis
de fílio aegritúdo; et quanto díutius
abést, magis cupio tánto, et magis desídero.
CH. Sed ipsúm foras egréssum video; ibo, ádloquar.
Menedéme, salve: núntium adportó tibi,
cuius máxume te fíeri participém cupis.
ME. Numquídnam de gnató meo audistí, Chreme?
CH. Valet átque vivit. ME. Úbinamst quaeso? CH. Apud mé domi.
ME. Meus gnátus? CH. Sic est. ME. Vénit? CH. Certe. ME. Clínia
meus vénit? CH. Dixi. ME. Eámus, duc me ad eum, óbsecro.

CH. Non vólt te scire sé redisse etiam, ét tuum
conspéctum fugitat: própter peccatum hóc timet,
ne túa duritia antíqua illa etiam adaúcta sit.
ME. Non tu eí dixisti, ut éssem? CH. Non. ME. Quamobrém, Chreme?
CH. Quia péssume istuc ín te atque in illum cónsulis,
si té tam leni et vícto animo esse osténderis.
ME. Non póssum: satis iam, sátis pater durús fui.
CH. Ah,
veheméns in utramque pártem, Menedeme, és nimis,
aut lárgitate nímia aut parsimónia.
In eándem fraudem ex hác re atque ex illa íncides.
Primum ólim potius quám paterere fílium
commétare ad muliérculam, quae paúlulo
tum erát contenta, cuíque erant grata ómnia;
protérruisti hinc. Éa coacta ingrátiis
postílla coepit víctum volgo quaérere.
Nunc quúm sine magno intértrimento nón potest
habéri, quidvis dáre cupis. Nam, ut tú scias,
quam ea núnc instructa púlchre ad perniciém siet;
primúm iam ancillas sécum adduxit plús decem,
onerátas veste atque aúro: satrapes sí siet
amátor, numquam súfferre eius sumptús queat:
nedúm tu possis. ME. Éstne ea intus? CH. Sít, rogas?
Sensí: nam unam ei cénam atque eius cómitibus
dedí: quodsi iterum míhi sit danda, actúm siet.
Nam, ut ália omittam, pýtisando módo mihi
quid víni absumpsit? síc hoc, dicens; Asperum
pater hóc est; aliud lénius sodés vide.
Relévi dolia ómnia, omnis sérias:

omnís sollicitos hábui: atque haec úna nox:
quid té futurum cénses, quem adsidue éxedent?
Sic mé di amabunt, út me tuarum míseritumst,
Menedéme, fortunárum. ME. Fáciat quód lubet:
sumát, consumat, pérdat, decretúmst pati,
dum illúm modo habeam mécum. CH. Si certúmst tibi
sic fácere, illud permágni referre árbitror,
ut né scientem séntiat te id síbi dare.
ME. Quid fáciam? CH. Quidvis pótius quam quod cógitas:
per álium quemvis út des: falli té sinas
technís per servolum: étsi subsensi íd quoque,
illós ibi esse et id ágere inter se clánculum.
Syrus cum íllo vestro cónsusurrant; cónferunt
consília adulescéntes: et tibi pérdere
taléntum hoc pacto sátius est, quam illó minam.
Non núnc pecunia ágitur, sed illud, quómodo
minimó periclo id démus adulescéntulo.
Nam sí semel tuum ánimum ille intelléxerit,
prius próditurum té tuam vitam, ét prius
pecúniam omnem, quam ábs te amittas fílium: hui,
quantám fenestram ad néquitiem pateféceris!
tibi aútem porro ut nón sit suave vívere:
nam déteriores ómnes sumus licéntia.
Quodcúmque inciderit ín mentem, volét: neque id
putábit pravom án rectum sit, quód petet.
Tu rém perire, et ípsum non poterís pati.
Dare dénegaris: íbit ad illud íllico,
quo máxume apud te sé valere séntiet,
abitúrum se abs te esse íllico minitábitur.

ME. Vidére verum, atque íta uti res est, dícere.
CH. Somnum hércle ego hac nocte óculis non vidí meis,
dum id quaéro, tibi qui fílium restítuerem.
ME. Cedo déxtram: porro té idem oro ut faciás, Chreme.
CH. Parátus sum. ME. Scin, quíd nunc facere té volo?
CH. Dic. ME. Quód sensisti illós me incipere fállere,
id út maturent fácere: cupio illí dare,
quod vólt; cupio ipsum iám videre. CH. Operám dabo.
Paulum hóc negoti mi óbstat: Simus ét Crito
vicíni nostri hic ámbigunt de fínibus:
me cépere arbitrum: íbo ac dicam, ut díxeram
operám daturum me, hódie non posse iís dare.
Contínuo hic adsum. ME. Ita quaéso. Di vostrám fidem!
Ita cónparatam esse hóminum naturam ómnium,
aliéna ut melius vídeant et diiúdicent,
quam súa? An eo fit, quia ín re nostra aut gaúdio
sumus praépediti nímio aut aegritúdine?
Hic míhi nunc quanto plús sapit, quam egomét mihi?
CH. Dissólvi me, otiósus operam ut tíbi darem.
Syrus ést prehendendus átque adhortandús mihi.
A mé nescio quis éxit: concede hínc domum,
ne nós inter nos cónsentire séntiant.

ACTUS III. SCENA II.

SYRUS. CHREMES.

SY. Hac illac circumcúrsa: inveniendúmst tamen
argéntum; intendenda ín senem est fallácia.
CH. Num mé fefellit hósce id struere? Vídelicet
ille Clíniaï sérvos tardiúsculust:
idcírco huic nostro tráditast província.
SY. Quis hic lóquitur? Perii. Núumnam haec audivít? CH. Syre. SY. Hem.
CH. Quid tu ístic? SY. Recte equidém: sed te mirór, Chreme,
tam máne, qui heri tántum biberis. CH. Níl nimis.
SY. Nil, nárras? Visa vérost, quod dicí solet,
aquilaé senectus. CH. Heía. SY. Mulier cómmoda et
facéta haec meretrix. CH. Sáne idem visa ést mihi.
SY. Et quidem hércle forma lúculenta. CH. Síc satis.
SY. Ita nón ut olim, séd uti nunc, sané bona:
miniméque miror, Clínia hanc si déperit.
Sed habét patrem quendam ávidum, miserum, atque áridum,
vicínum hunc: nostin? Át quasi is non diúitiis
abúndet, gnatus eíus profugit ínopia.
Scis ésse factum ut díco? CH. Quid ego ní sciam?
Hominém pistrino dígnum. SY. Quem? CH. Istunc sérvolum
dico ádulescentis, SY. Sýre, tibi timuí male.
CH. qui pássus est id fíeri. SY. Quid facerét? CH. Rogas?

Aliquíd reperiret, fíngeret fallácias,
unde ésset adulescénti, amicae quód daret,
atque húnc difficilem invítum servarét senem.
SY. Garrís. CH. Haec facta ab íllo oportebát, Syre.
SY. Eho quaéso laudas, quí heros fallunt? CH. Ín loco
ego véro laudo. SY. Récte sane. CH. Quíppe quia
magnárum saepe id rémedium aegritúdinum est.
Iam huíc mansisset únicus gnatús domi.
SY. Iocón an serio ílle haec dicat néscio;
nisi míhi quidem addit ánimum, quo lubeát magis.
CH. Et núnc quid exspectát, Syre? an dum hinc dénuo
abeát, quum tolerare íllius sumptus nón queat?
Nonne ád senem aliquam fábricam fingit? SY. Stólidus est.
CH. At te ádiutare opórtet adulescéntuli
causá. SY. Facile equídem fácere possum, sí iubes:
etením quo pacto id fíeri soleat, cálleo.
CH. Tanto hércle melior. SY. Nón est mentirí meum.
CH. Fac érgo. SY. At heus tu, fácitodum eadem haec mémineris,
si quid húius símile fórte aliquando evénerit,
ut súnt humana, túus ut faciat fílius.
CH. Non úsus veniet, spéro. SY. Spero hercle égo quoque:
neque éo nunc dico, quó quicquam illum sénserim:
sed sí quid, ne quid. Quaé sit eius aetás, vides;
et nae égo te, si usus véniat, magnificé, Chreme,

tractáre possim. CH. De ístoc, quum usus vénerit,
vidébimus quod ópus sit: nunc istúc age.
SY. Numquám commodius úmquam herum audiví loqui,
nec quúm malefacere créderem mi inpúnius
licére. Quisnam a nóbis egreditúr foras?

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

CH. Quíd istuc, quaeso? quí istic mos est, Clítipho? itane fíeri oportet?
CL. Quíd ego feci? CH. Vídin ego te módo manum in sinum huíc meretrici
ínserere? SY. Acta haec rés est. Perii. CL. Méne? CH. Hisce oculis, né nega.
Facis ádeo indigne iniúriam illi, quí non abstineás manum:
nam istaéc quidem contumélia est,
hóminem amicum récipere ad te, atque éius amicam súbigitare.
Vél heri in vino quam ínmodestus fuísti! SY. Factum. CH. quám molestus!
Út equidem, ita me di ament, metui, quíd futurum dénique esset!
Nóvi ego amantium ánimum: advertunt gráviter, quae non cénseas.
CL. At míhi fides apud húnc est, nihil me istíus facturúm, pater.
CH. Ésto: at certe cóncedas hinc áliquo ab ore eorum áliquantisper.

Múlta fert libído: ea facere próhibet tua praeséntia.
Ego dé me facio cóniecturam. Némost meorum amícorum hodie,
ápud quem expromere ómnia mea occúlta, Clitipho, aúdeam.
Apud álium prohibet dígnitas, apud álium ipsius factí pudet,
ne inéptus, ne protérvos videar: quód illum facere crédito.
Sed nóstrum est intellégere, utcumque, atque úbicumque opus sit, óbsequi.
SY. Quíd istic narrat? CL. Périi. SY. Clitipho, haéc ego praecipió tibi?
Hóminis frugi et témperantis fúnctu's officiúm. CL. Tace, sodes.
SY. Récte sane. CH. Sýre, pudet me. SY. Crédo: neque id iniúria:
quin míhi molestumst. CL. Pérgin? SY. Hercle vérum dico, quód videtur.
CL. Nónne accedam ad íllos? CH. Eho quaeso úna accedundí via est?
SY. Áctumst: hic prius se índicarit quám ego argentum effécero.
Chremé, vin tu homini stúlto mi auscultáre? CH. Quid faciám? SY. Iube hunc
abíre hinc aliquo. CL. Quó ego hinc abeam? SY. Quó lubet: da illís locum:
abi deámbulatum. CL. Deámbulatum, quó? SY. Vah, quasi desít locus.
Abi sáne istac, istórsum, quovis. CH. Récte dicit, cénseo.

CL. Di te éradicent, Sýre, qui me hinc extrúdis. SY. At
tu pól tibi istas pósthac comprimitó manus.
Cénsen vero? Quíd illum porro crédis facturúm, Chreme,
nísi eum, quantum tíbi opis di dant, sérvas, castigás, mones?
CH. Égo istuc curabo. SY. Átqui nunc, here, híc tibi adservándus est.
CH. Fíet. SY. Si sapiás: nam mihi iam mínus minusque obtémperat.
CH. Quíd tu? ecquid de illó, quod dudum técum egi, egistí, Syre? aut
réperisti, tíbi quod placeat, án non? SY. De fallácia
dícis? st! invéni nuper quándam. CH. Frugi es. Cédo, quid est?
SY. Dícam: verum, ut áliud ex alio íncidit. CH. Quidnám, Syre?
SY. Péssuma haec est méretrix. CH. Ita vidétur. SY. Immo sí scias.
Váh, vide quod incéptet facinus. Fúit quaedam anus Corínthia
híc; huic drachumárum argenti haec míle dederat mútuum.
CH. Quíd tum? SY. Ea mortuást: reliquit fíliam adulescéntulam:
éa relicta huic árraboni est pro íllo argento. CH. Intéllego.
SY. Hánc secum huc addúxit; ea quae est núnc apud uxorém tuam.
CH. Quíd tum? SY. Cliniam órat, sibi ut id núnc det: illam illí tamen

póst daturam mílle numum. Póscit. CH. Et poscít quidem? SY. Hui,
dúbium id est? Ego síc putavi. CH. Quíd nunc facere cógitas?
SY. Égone? Ad Menedemum íbo: dicam hanc ésse captam ex Cária,
dítem et nobilém: si redimat, mágnum inesse in eá lucrum.
CH. Érras. SY. Quid ita? CH. Pró Menedemo núnc tibi ego respóndeo.
Nón emo. SY. Quid áis? Optata lóquere. CH. Atqui non ést opus.
SY. Nón opus est? CH. Non hércle vero. SY. Quíd istuc, miror. CH. Iám scies.
SY. Máne, mane: quid est, quód tam a nobis gráviter crepuerúnt fores?

ACTUS IV. SCENA I.

SOSTRATA. CHREMES. NUTRIX. SYRUS.

SO. Nisi me ánimus fallit, híc profecto est ánulus, quem ego súspicor,
is, quícum exposita est gnáta. CH. Quid volt síbi, Syre, haec orátio?
SO. Quid est? ísne tibi vidétur? NU. Dixi equidem, úbi mi ostendisti, íllico,
eum ésse. SO. At ut satis cóntemplata módo sis, mea nutríx. NU. Satis.
SO. Abi núnc iam intro, atque ílla si iam láverit, mihi núntia.

Hic égo virum interea ópperibor. SY. Té volt: videas quíd velit:
nescío quid tristis ést: non temerest: métuo quid sit. CH. Quíd siet?
Nae ista hércle magno iám conatu mágnas nugas díxerit.
SO. Ehem mí vir. CH. Ehem mea úxor. SO. Te ipsum quaéro. CH. Loquere quíd velis.
SO. Prímum hoc te oro, né quid credas me ádversum edictúm tuum
fácere esse ausam. CH. Vín me istuc tibi, etsi íncredibilest, crédere?
Crédo. SY. Nescio quíd peccati pórtat haec purgátio.
SO. Méministin me esse grávidam, et mihi te máxumo opere edícere,
sí puellam párerem, nolle tólli? CH. Scio quid féceris.
Sústulisti. SY. Sí sic factum, dómina, ergo herus damno aúctus est.
SO. Mínime: sed erat híc Corinthia ánus haud inpura: eí dedi
éxponendam. CH. O Iúppiter, tantam ésse in animo inscítiam?
SO. Périi: quid ego féci? CH. Rogitas? SO. Sí peccavi, mí Chreme,
ínsciens feci. CH. Íd equidem ego, si tú neges, certó scio,
te ínscientem atque ínprudentem dícere ac facere ómnia;
tót peccata in hác re ostendis. Nám iam primum, sí meum

ímperium exsequí voluisses, ínteremptam opórtuit:
nón simulare mórtem verbis, re ípsa spem vitaé dare.
Át id emitto: mísericordia, ánimus maternús: sino.
Quám bene vero abs té prospectum est! Quíd voluisti? cógita:
némpe anui illi pródita abs te fília est planíssume,
pér te vel uti quaéstum faceret, vél uti veniret palam.
Crédo, id cogitásti: Quidvis sátis est, dum vivát modo.
Quíd cum illis agás, qui neque ius néque bonum atque aequóm sciunt?
mélius, peius, prósit, obsit, níl vident, nisi quód lubet?
SO. Mí Chreme, peccávi, fateor: víncor. Nunc hoc te óbsecro;
quánto tuus est ánimus natu grávior, ignoscéntior,
út meae stultitiae ín iustitia túa sit aliquid praésidi.
CH. Scílicet equidem ístuc factum ignóscam: verum, Sóstrata,
mále docet te méa facilitas múlta. Sed istuc quícquid est,
qua hóc occeptumst caúsa? eloquere. SO. Ut stúltae et misere omnés sumus
réligiosae, quum éxponendam dó illi, de digito ánulum
détraho: et eum díco ut una cúm puella expóneret;
sí moreretur, ne éxpers partis ésset de nostrís bonis.

CH. Ístuc recte: cónservasti te átque illam. SO. Is hic est ánulus.
CH. Únde habes? SO. Quam Bácchis secum addúxit adulescéntulam: SY. Hem.
CH. Quíd ea narrat? SO. éa, lavatum dum ít, servandum míhi dedit.
Ánimum non advórti primum: séd postquam aspexi, íllico
cógnovi, ad te exílui. CH. Quíd nunc súspicare aut ínvenis
de ílla? SO. Nesció, nisi ex ipsa quaéras, unde hunc hábuerit,
sí potis est reperíri. SY. Interii: plús spei video quám volo.
Nóstra est, si ita est. CH. Vívitne illa, cuí tu dederas? SO. Néscio.
CH. Quíd renuntiávit olim? SO. Fécisse id quod iússeram.
CH. Nómen mulierís cedo quod sit, út quaeratur. SO. Phíltere.
SY. Ípsa est. Mirum ní illa salva est, ét ego perii. CH. Sóstrata,
séquere me intro hac. SO. Út praeter spem evénit. Quam timuí male,
né nunc animo ita ésses duro, ut ólim in tollendó, Chreme.
CH. Nón licet hominem ésse saepe ita út volt, si res nón sinit.
Núnc ita tempus ést, mi ut cupiam fíliam; olim níhil minus.

ACTUS IV. SCENA II.

SYRUS.

Nisi me ánimus fallit, haúd multum a med áberit infortúnium:
ita hác re in angustum óppido nunc meaé coguntur cópiae,
nisi áliquid video, ne ésse amicam hanc gnáti resciscát senex.
Nam quód de argento spérem aut posse póstulem me fállere,
nihil ést: triumpho, sí licet me látere tecto abscédere.
Cruciór bolum tantúm mihi ereptum tám desubito e faúcibus.
Quid agam? aút quid comminíscar? Ratio de íntegro ineundást mihi.
Nihil tám difficilest, quín quaerendo invéstigari póssiet.
Quid, si hóc sic incipiám? Nihil est. Quid, sí sic? Tantumdum égero.
At síc opinor. Nón potest. Immo óptume. Euge, habeo óptumam.
Retraham hércle opinor ád me idem illud fúgitivum argentúm tamen.

ACTUS IV. SCENA III.

CLINIA. SYRUS.

Nullá mihi res posthác potest iam intérvenire tánta,

quae mi aégritudinem ádferat: tanta haéc laetitia obórta est.
Dedó patri me múnc iäm, ut frugálior sim quám volt.
SY. Nil mé fefellit: cógnita est, quantum aúdio huius vérba.
Istúc tibi ex senténtia tua óbtigisse laétor.
CL. O mí Syre, audisti óbsecro? SY. Quidní? qui usque una adfúerim.
CL. Cui aéque audisti cómmode quicquam évenisse? SY. Núlli.
CL. Atque íta me di ament, út ego nunc non tám meapte caúsa
laetór, quam illius, quam égo scio esse honóre quovis dígnam.
SY. Ita crédo: sed nunc, Clínia, age, dá te mihi vicíssim:
nam amíci quoque res ést videnda, in túto ut conlocétur,
nequíd de amica núnc senex. CL. O Iúppiter! SY. Quiésce.
CL. Antíphila mea nubét mihi. SY. Sicíne mihi interlóquere?
CL. Quid fáciam? Syre mi, gaúdeo: fer mé. SY. Fero hercle véro.
CL. Deórum vitam aptí sumus. SY. Frustra óperam opinor súmo.
CL. Loquere: aúdio. SY. At iam hoc nón ages. CL. Agám. SY. Videndum est, ínquam,
amíci quoque res, Clínia, tui in túto ut conlocétur.
Nam sí nunc a nobís abis, et Bácchidem hic relínquis;

senéx resciscet íllico esse amícam hanc Clitiphónis:
sí abdúxeris, celábitur, itidem út celata adhúc est.
CL. At enim ístoc nihil est mágis, Syre, meis núptiis advórsum:
nam quo óre appellabó patrem? tenés, quid dicam? SY. Quídni?
CL. Quid dícam? quam causam ádferam? SY. Quin nólo mentiáre:
aperte, ita ut res sése habet, narráto. CL. Quid ais? SY. Iúbeo:
illám te amare, et vélle uxorem: hanc ésse Clitiphónis.
CL. Bonam átque iustam rem óppido imperás, et factu fácilem.
Et scílicet iam me hóc voles patrem éxorare, ut célet
senem vóstrum. SY. Immo ut rectá via rem nárret ordine ómnem. CL. Hem!
satin sánus es, aut sóbrius? Tu quídem illum plane pródis:
nam quí ille poterit ésse in tuto? díc mihi.
SY. Huíc equídem consílio palmam do: híc me magnifice écfero,
quí vim tantam in me ét potestatem hábeam tantae astútiae,
véra dicendo út eos ambos fállam; ut quum narrét senex
vóster nostro, esse ístam amicam gnáti, non credát tamen.
CL. Át enim spem istoc pácto rursum núptiarum omnem éripis.

Nám dum amicam hanc méam esse credet, nón committet fíliam.
Tú fors quid me fíat, parvi péndis, dum illi cónsulas.
SY. Quíd, malum, me aetátem censes vélle id adsimulárier?
Únus est diés, dum argentum erípio: pax: nihil ámplius.
CL. Tántum sat habes? Quíd tum quaeso, si hóc pater rescíverit?
SY. Quíd si redeo ad íllos, qui aiunt: quíd si nunc caelúm ruat?
CL. Métuo, quid agam. SY. Métuis? Quasi non éa potestas sít tua,
quó velis in témpore ut te exsólvas, rem faciás palam.
CL. Áge, age, traducátur Bacchis. SY. Óptume ipsa exít foras.

ACTUS IV. SCENA IV.

BACCHIS. CLINIA. SYRUS. DROMO. PHRYGIA.

BA. Satis pól proterve mé Syri promíssa huc induxérunt,
decém minas quas míhi dare est pollícitus. Quod si is núnc me
decéperit, saepe óbsecrans me, ut véniam, frustra véniet:

aut quúm venturam díxero et constítuero, quum is cérto
renúntiarit, Clítipho quum in spé pendebit ánimi,
decípiam, ac non veniám: Syrus mihi térgo poenas péndet.
CL. Satis scíte promittít tibi. SY. Atqui tu hánc iocari crédis?
Faciét nisi caveo. BA. Dórmiunt: ego pól istos commovébo.
Mea Phrýgia, audistin, módo iste homo quam víllam demonstrávit
Charíni? PH. Audivi. BA. Próxumam esse huic fúndo ad dextram? PH. Mémini.
BA. Curriculo percurre: ápud eum milés Dionysia ágitat.
SY. Quid haec coéptat? BA. Dic me hic óppido esse invítam atque adservári:
verum áliquo pacto vérba me his datúram esse et ventúram.
SY. Perii hércle. Bacchis, máne, mane. Quo míttis istanc quaéso?
Iube máneat. BA. I. SY. Quin ést paratum argéntum. BA. Quin ego máneo.
SY. Atquí iam dabitur. BA. Út lubet. Num ego ínsto? SY. At scin quid, sódes?
BA. Quid? SY. Tránseundum núnc tibi ad Menedémum est, et tua pómpa
eo tráducenda est. BA. Quám rem agis, scelus? SY. Égon? argentum cúdo,
quod tíbi dem. BA. Dignam mé putas, quam inlúdas? SY. Non est témere.
BA. Etiámne tecum hic rés mihi est? SY. Minimé: tuum tibi réddo.

BA. Eátur. SY. Sequere hac. Heús, Dromo. DR. Quis mé volt? SY. Syrus. DR. Quid ést rei?
SY. Ancíllas omnis Bácchidis tradúce huc ad vos própere.
DR. Quamobrém? SY. Ne quaeras: éfferant, quae sécum huc attulérunt.
Sperábit sumptum síbi senex levátum esse harunc ábitu:
nae ille haúd scit, hoc paulúm lucri quantum éii damni appórtet.
Tu néscis id quod scís, Dromo, si sápies. DR. Mutum díces.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES. SYRUS.

Ita mé di amabunt, út nunc Menedemí vicem
miserét me, tantum dévenisse ad eúm mali.
Illáncine mulierem álere cum illa fámilia?
Etsí scio, hosce aliquót dies non séntiet;
ita mágno desidério fuit ei fílius.
Verum úbi videbit tántos sibi sumptús domi
cotídianos fíeri, nec fierí modum,
optábit rúrsum ut ábeat ab se fílius.
Syrum óptume eccum. SY. Césso hunc adorirí? CH. Syre. SY. Hem.
CH. Quid ést? SY. Te mi ipsum iámdudum optabám dari.
CH. Vidére egisse iám nescio quid cúm sene.

SY. De illó quod dudum? Díctum factum réddidi.
CH. Bonán fide? SY. Bona hércle. CH. Non possúm pati,
quin tíbi caput demúlceam: accede húc, Syre:
faciám boni tibi áliquid pro ista re, ác lubens.
SY. At sí scias quam scíte in mentem vénerit.
CH. Vah, glóriare evénisse ex senténtia?
SY. Non hércle vero, vérum dico... CH. Díc, quid est?
SY. Tui Clítiphonis ésse amicam hanc Bácchidem
Menedémo dixit Clínia; et ea grátia
secum ádduxisse, né tu id persentísceres.
CH. Probé. SY. Dic sodes. CH. Nímium, inquam. SY. Immo sí scias:
sed pórro ausculta, quíd superest falláciae.
Sese ípse dicet túam vidisse fíliam:
eius síbi complacitam fórmam, postquam aspéxerit:
hanc cúpere uxorem. CH. Módone quae inventa ést? SY. Eam:
et quídem iubebit pósci. CH. Quamobrem istúc, Syre?
Nam prórsum nihil intéllego. SY. Vah, tárdus es.
CH. Fortásse. SY. Argentum dábitur eii ad núptias,
aurum átque vestem quí; tenesne? CH. cómparet?
SY. Id ípsum. CH. At ego illi néque do neque despóndeo.
SY. Non? quámobrem? CH. Quamobrem? mé rogas? Homini...? SY. Ut lubet.
Non égo dicebam, in pérpetuum illam illi út dares:

verum út simulares. CH. Nón meast simulátio.
Ita tu ístaec tua miscéto, ne me admísceas.
Ego, cuí daturus nón sum, ut ei despóndeam?
SY. Credébam. CH. Minime. SY. Scíte poterat fíeri:
et ego hóc, quia dudum tú tantopere iússeras,
eo coépi. CH. Credo. SY. Céterum equidem istúc, Chreme,
aequí bonique fácio. CH. Atqui quummáxume
volo té dare operam ut fíat, verum aliá via.
SY. Fiát: quaeratur áliud. Sed illud quód tibi
dixí de argento, quód ista debet Bácchidi,
id núnc reddendumst ílli: neque tu scílicet
eo núnc confugies: Quíd mea? num míhi datumst?
num iússi? num illa oppígnerare fíliam
meám me invito pótuit? Verum illúd, Chreme,
dicúnt: Ius summum saépe summa est málitia.
CH. Haud fáciam. SY. Immo aliis sí licet, tibi nón licet.
Omnés te in lauta ét bene aucta ré putant.
CH. Quin égomet iam ad eam déferam. SY. Immo fílium
iube pótius. CH. Quamobrem? SY. Quía enim in eum suspíciost
transláta amoris. CH. Quíd tum? SY. Quia vidébitur
magis vérisimile id ésse, quum hic illí dabit:
et símul conficiam fácilius ego, quód volo.
Ipse ádeo adest: abi, éffer argentum. CH. Éffero.

ACTUS IV. SCENA VI.

CLITIPHO. SYRUS.

CL. Nulla ést tam facilis rés, quin difficilís siet,
quam invítus facias. Vél me haec deambulátio,
quam nón laboriósa, ad languorém dedit.
Nec quícquam magis nunc métuo, quam ne dénuo
miser áliquo extrudar hínc, ne accedam ad Bácchidem.
Ut té quidem omnes dí deae quantúmst, Syre,
cum istóc invento cúmque incepto pérduint!
Huiusmódi mihi res sémper comminíscere,
ubi méd excarnuficés. SY. In' hinc quo dígnus es?
Quam paéne tua me pérdidit protérvitas!
CL. Vellem hércle factum, ita méritu's. SY. Meritus? quómodo?
Nae me ístuc ex te príus audisse gaúdeo,
quam argéntum haberes, quód daturus iám fui.
CL. Quid ígitur dicam tíbi vis? Abiistí: mihi
amícam adduxti, quám non liceat tángere.
SY. Iam nón sum iratus. Séd scin ubi nunc sít tibi
tua Bácchis? CL. Apud nos. SY. Nón. CL. Ubi ergo? SY. Apud Clíniam.
CL. Perií. SY. Bono animo es: iam árgentum ad eam déferes,
quod eí pollicitus. CL. Gárris. Unde? SY. A tuó patre.
CL. Ludís fortasse me. SY. Ípsa re experíbere.
CL. Nae ego fórtunatus hómo sum. Deamo té, Syre.
SY. Sed páter egreditur. Cáve quicquam admirátus sis,
qua caúsa id fiat: óbsecundato ín loco:
quod ímperabit fácito: loquitor paúcula.

ACTUS IV. SCENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

CH. Ubi Clítipho est nunc? SY. Éccum me, inque. CL. Eccum híc tibi.
CH. Quid rei ésset, dixti huic? SY. Díxi pleraque ómnia.
CH. Cape hóc argentum, ac défer. SY. I. Quid stás, lapis?
Quin áccipis? CL. Cedo sáne. SY. Sequere hac me ócius:
tu hic nós, dum eximus, íntcrea opperíbere:
nam níhil est, illic quód moremur díutius.
CH. Minás quidem iam décem habet a me fília,
quas pró alimentis ésse nunc ducó datas;
hasce órnamentis cónsequentur álterae;
porro haéc talenta dótis adposcét duo.
Quam múlta iniusta ac práva fiunt móribus!
Mihi núnc, relictis rébus, inveniúndus est
aliquís, labore invénta mea cui dém bona.

ACTUS IV. SCENA VIII.

MENEDEMUS. CHREMES.

ME. Multo ómnium me núnc fortunatíssimum
factúm puto esse, gnáte, quum te intéllego
resipísse. CH. Ut errat. ME. Te ípsum quaerebám, Chreme:
servá, quod in te est, fílium et me et fámiliam.
CH. Cedo quíd vis faciam? ME. Invénisti hodie fíliam.

CH. Quid tum? ME. Hánc sibi uxorém dari volt Clínia.
CH. Quaesó quid tu hominis és? ME. Quid est? CH. Iam oblítus es,
intér nos quid sit díctum de fallácia,
ut eá via abs te argéntum auferretúr? ME. Scio.
CH. Ea rés nunc agitur ípsa. ME. Quid narrás, Chreme?
immo haéc quidem quae apúd me est, Clitiphónis est
amíca. CH. Ita aiunt: ét tu credis ómnia:
et illam áiunt velle uxórem, ut, quum despónderim,
des, qui aúrum ac vestem atque ália quae opus sunt cómparet.
ME. Id ést profecto: id amícae dabitur. CH. Scílicet
datúrum! ME. Ah, frustra sum ígitur gavisús miser.
Quidvís tamen iam málo, quam hunc amíttere.
Quid núnc renuntiem ábs te responsúm, Chreme,
ne séntiat me sénsisse, atque aegré ferat?
CH. Aegré? Nimium illi, Ménedeme, indulgés. ME. Sine:
incéptumst: perfice hóc mihi perpetuó, Chreme.
CH. Dic cónvenisse, egísse te de núptiis.
ME. Dicám. Quid deinde? CH. Mé facturum esse ómnia;
generúm placere; póstremo etiam, sí voles,
despónsam quoque esse dícito. ME. Hem, istuc vólueram.
CH. Tanto ócius te ut póscat, et tu id quód cupis,
quam ocíssime ut des. ME. Cúpio. CH. Ne tu própediem,
ut istám rem video, istíus obsaturábere.
Sed haéc utut sunt, caútim et paulatím dabis,

si sápies. ME. Faciam. CH. Abi íntro: vide, quid póstulet.
Ego dómi ero, siquid mé voles. ME. Sané volo:
nam té scientem fáciam, quicquid égero.

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS. CHREMES.

ME. Égo me non tam astútum neque ita pérspicacem esse, íd scio:
séd hic adiutor méus et monitor ét praemonstratór Chremes
hóc mihi praestat: ín me quidvis hárum rerum cónvenit,
quaé sunt dicta in stúltum, caudex, stípes, asinus, plúmbeus:
ín illum nil potést: exsuperat eíus stultitia haec ómnia.
CH. Óhe, iam desiné deos uxor grátulando obtúndere,
túam esse inventam gnátam: nisi illos éx tuo ingenio iúdicas,
út nil credas íntellegere, nísi idem dictumst céntiens.
Séd interim quid illíc iamdudum gnátus cessat cúm Syro?
ME. Quós ais homines céssare? CH. Ehem, per témpus, Menedeme, ádvenis.
Díc mihi, Cliniaé quae dixi núntiastin? ME. Ómnia.
CH. Quíd ait? ME. Gaudere ádeo coepit, quási qui cupiunt núptias.

CH. Há ha hae. ME. Quid risísti? CH. Servi vénere in mentém Syri
cálliditates. ME. Ítane? CH. Voltus quóque hominum fingít scelus.
ME. Gnátus quod se adsímulat laetum, id dícis? CH. Id. ME. Idem istúc mihi
vénit in mentém. CH. Veterator. ME. Mágis, si magis norís, putes
íta rem esse. CH. Ain tu? ME. Quín tu ausculta. CH. Mánedum; hoc prius scire éxpeto,
quíd perdideris. Nam úbi desponsam núntiasti fílio;
cóntinuo iniecísse verba tíbi Dromonem scílicet,
spónsae vestem, aurum átque ancillas ópus esse: argentum út dares.
ME. Nón. CH. Quid non? ME. Non ínquam. CH. Neque ipse gnátus? ME. Nil prorsúm, Chreme.
Mágis unum etiam instáre, ut hodie cónficerentur núptiae.
CH. Míra narras. Quíd Syrus meus? ne ís quidem quicquám? ME. Nihil.
CH. Quámobrem, nescio. ME. Équidem miror, qui ália tam plané scias.
Séd ille tuum quoqué Syrus idem míre finxit fílium,
út ne paullum quídem suboleat ésse amicam hanc Clíniae.
CH. Quíd ais? ME. Mitto iam ósculari atque ámplexari: id níhil puto.
CH. Quíd est quod ampliús simuletur? ME. Ván. CH. Quid est? ME. Audí modo:
ést mihi in ultimís conclave aédibus quoddám retro,

hûc est intro látus lectus: véstimentis strátus est.
CH. Quíd postquam hoc est fáctum? ME. Dictum fáctum huc abiit Clítipho.
CH. Sólus? ME. Solus. CH. Tímeo. ME. Bacchis cónsecutast íllico.
CH. Sóla? ME. Sola. CH. Périi. ME. Ubi abiere íntro, operuere óstium. CH. Hem,
Clínia haec fierí videbat? ME. Quídni? mecum uná simul.
CH. Fili ést amica Bácchis; Menedeme, óccidi.
ME. Quamobrém? CH. Decem diérum vix mi est fámilia.
ME. Quid? istúc times, quod ille óperam amico dát suo?
CH. Immó quod amicae. ME. Sí dat. CH. An dubium íd tibi est?
Quemquam ánimo tam commúni esse aut lení putas,
qui sé vidente amícam patiatúr suam?
ME. Quidní? quo verba fácilius dentúr mihi.
CH. Derídes merito. Míhi nunc ego suscénseo.
Quot rés dedere, ubi póssem persentíscere,
nisi éssem lapis? Quae vídi? Vae miseró mihi.
At naé illud haud inúltum, si vivó, ferent:
nam iám... ME. Non tu te cóhibes? non te réspicis?
Non tíbi ego exempli sátis sum? CH. Prae iracúndia,
Menedéme, non sum apúd me. ME. Tene istúc loqui?
Nonne íd flagitiumst, te áliis consiliúm dare,
foris sápere, tibi non pósse auxiliárier?
CH. Quid fáciam? ME. Id quod me fécisse aiebás parum.

Fac té patrem esse séntiat: fac ut aúdeat
tibi crédere omnia, ábs te petere et póscere:
ne quam áliam quaerat cópiam, ac te déserat.
CH. Immo ábeat potius múlto quovis géntium,
quam hic pér flagitium ad ínopiam redigát patrem:
nam si ílli pergo súppeditare súmptibus,
Menedéme, mihi illaec véro ad rastros rés redit.
ME. Quot incómmoditates ín hac re accipies, nísi caves?
Diffícilem ostendes te ésse, et ignoscés tamen
post: ét id ingratum. CH. Ah néscis, quam doleam. ME. Út lubet.
Quid hoc quód volo, ut illa núbat nostro? nísi quid est
quod mávis. CH. Immo et géner et adfinés placent.
ME. Quid dótis dicam té dixisse filiae?
Quid óbticuisti? CH. Dótis? ME. Ita dico. CH. Áh. ME. Chreme,
ne quíd vereare, sí minus: nil nos dós movet.
CH. Dúo talenta pró re nostra ego ésse decreví satis:
séd ita dictu opúst, si me vis sálvom esse et rem et fílium,
mé mea omniá bona doti díxisse illi. ME. Quám rem agis?
CH. Íd mirari té simulato, et íllum hoc rogitató simul,
quámobrem id faciam. ME. Quín ego vero, quámobrem id facias, néscio.
CH. Égone? ut eius ánimum, qui nunc lúxuria et lascívia
díffluit, retúndam, redigam ut quó se vortat, nésciat.

ME. Quíd agis? CH. Mitte: síne me in hac re gérere mihi morém. ME. Sino.
Ítane vis? CH. Ita. ME. Fíat. CH. Ac iam, uxórem ut accersát, paret.
Híc ita, ut liberós est aequom, díctis confutábitur.
Séd Syrum. ME. Quid eum? CH. Égone? Si vivo, ádeo exornatúm dabo,
ádeo depexum, út, dum vivat, méminerit sempér mei:
quí sibi me pro déridiculo ac délectamentó putat.
Nón, ita me di amént, auderet fácere haec viduae múlieri,
quae ín me fecit. —

ACTUS V. SCENA II.

CLITIPHO. MENEDEMUS. CHREMES SYRUS.

CL. Ítane tandem quaéso est, Menedeme, út pater
tam ín brevi spatio ómnem de me eiécerit animúm patris?
Quódnam ob facinus? Quíd ego tantum scéleris admisí miser?
Vólgo faciunt. ME. Scío tibi esse hoc grávius multo ac dúrius,
cuí fit: verum ego haúd minus aegre pátior id. CL. Qui? ME. Néscio,
néc rationem cápio, nisi quod tíbi bene ex animó volo.
CL. Híc patrem astare aíbas? ME. Eccum. CH. Quíd me incusas, Clítipho?

Quícquid ego huius féci, tibi prospéxi et stultitiaé tuae.
Úbi te vidi animo ésse omisso, et suávia in praeséntia
quae éssent, prima habére, neque consúlere in longitúdinem:
cépi rationem, út neque egeres, néque ut haec posses pérdere.
Úbi, cui decuit prímo, tibi non lícuit per te míhi dare,
ábii ad proxumós, tibi qui erant: eís commisi et crédidi.
Íbi tuae stultítiae semper érit praesidium, Clítipho,
víctus, vestitús, quo in tectum té receptes. CL. Heí mihi.
CH. Sátius est, quam te ípso herede haec póssidere Bácchidem.
SY. Dísperii: sceléstus quantas túrbas concivi ínsciens!
CL. Émori cupió. CH. Prius quaeso dísce, quid sit vívere.
Úbi scies, si dísplicebit víta, tum istoc útitor.
SY. Hére, licetne? CH. Lóquere. SY. At tuto? CH. Lóquere. SY. Quae istast právitas,
quaéve amentia ést, quod peccavi égo, id obesse huic? CH. Ílicet.
Né te admisce: némo accusat, Sýre, te; nec tu arám tibi,
néc precatorém pararis. SY. Quíd agis? CH. Nil suscénseo,
néc tibi, nec tíbi: nec vos est aéquom, quod fació, mihi.

SY. Ábiit? Vah, rogásse vellem.... CL. Quíd? SY. unde mihi peterém cibum:
íta nos alienávit. Tíbi iam esse ád sororem intéllego.
CL. Adeón rem rediisse, út periclum etiam á fame mihi sít, Syre?
SY. Modo líceat vivere, ést spes... CL. Quae? SY. nos ésuriturós satis.
CL. Inrídes in re tánta, neque me quícquam consilio ádiuvas?
SY. Immo ét ibi nunc sum, et úsque id egi dúdum, dum loquitúr pater.
Et quántum ego intellégere possum, CL. Quid? SY. non aberit lóngius.
CL. Quid id érgo? SY. Sic est, nón esse horum te árbitror. CL. Qui istúc, Syre?
Satin sánus es? SY. Ego dícam, quod mi in méntem est: tu diiúdica.
Dum istís fuisti sólus, dum nulla ália delectátio,
quae própior esset: te índulgebant, tíbi dabant: nunc fília
postquam ést inventa véra, inventa est caúsa qua te expéllerent.
CL. Est vérisimile. SY. An tu ób peccatum hoc ésse illum iratúm putas?
CL. Non árbitror. SY. Nunc álind specta: mátres omnes fíliis
in péccato adiutríces, auxilio ín paterna iniúria
solent ésse: id non fit. CL. Vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Syre?
SY. Suspícionem istánc ex illis quaére: rem profér palam.

Si nón est verum, ad mísericordiam ámbos adducés cito;
aut scíbis cuius sis. CL. Récte suades: fáciam. SY. Sat recte hóc mihi
in méntem venit: nám quam adulescens máxime spe sítus erit,
tám facillumé patris pacem in léges conficiét suas.
Étiam haud scio, anne uxórem ducat: ác Syro nihil grátiae.
Quid hoc aútem? senex exít foras: ego fúgio. Adhuc quod fáctumst
míror, continuó non iusse me ádripi. Ad Menedémum hunc pergam.
Eum míhi precatorém paro: seni nóstro fidei nil hábeo.

ACTUS V. SCENA III.

SOSTRATA. CHREMES.

SO. Profécto nisi cavés tu homo, aliquid gnáto conficiés mali:
idque ádeo miror, quómodo
tam inéptum quicquam tíbi venire in méntem, mi vir, pótuerit.
CH. Pergín, mulier, odiósa esse? Nullamne égo rem umquam in vitá mea
voluí, quin tu in ea ré mihi fueris ádvorsatrix, Sóstrata? At
si rógitem iam, quid ést quod peccem, aut quámobrem hoc faciam, néscias,
in quá re nunc tam cónfidenter réstas, stulta. SO. Ego néscio!

CH. Immó scis potius, quám quidem redeat ád integrum eadem orátio.
SO. Oh, iníquos es, qui mé tacere dé re tanta póstules.
CH. Non póstulo: iam lóquere: nihilo mínus ego hoc faciám tamen.
SO. Fácies? CH. Verum. SO. Nón vides quantúm mali ex ea re éxcites?
Súbditum se súspicatur. CH. Aín tu? SO. Certe síc erit,
mí vir. CH. Confitére. SO. Au obsecro te, ístuc inimicís siet.
Égon confitear méum non esse fílium, qui sít meus?
CH. Quid? métuis ne non, quúm velis, convíncas esse illúm tuum?
SO. Quod fília est invénta? CH. Non: sed quód magis credundúm siet,
quod ést consimilis móribus,
cónvinces facile éx te natum; nám tui similis ést probe:
nam ílli nil vitii ést relictum, quín siet et idém tibi.
Túm praeterea tálem, nisi tu, núlla pareret fílium.
Séd ipse egreditur, quám severus: rém quum videas, cénseas.

ACTUS V. SCENA IV.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

CL. Si úmquam ullum fuit témpus, mater, quum égo voluptatí tibi
fúerim, dictus fílius tuus túa voluntate, óbsecro,

eíus ut memineris, atque inopis núnc te miserescát mei;
quód peto et voló, parentes méos ut commonstrés mihi.
SO. Óbsecro, mi gnáte, ne istuc ín animum indu-cás tuum,
álienum esse té. CL. Sum. SO. Miseram me! hócine quaesisti óbsecro?
Íta mihi atque huic sís superstes, út ex me atque ex hoc nátus es:
ét cave posthac, sí me amas, umquam ístuc verbum ex te aúdiam.
CH. Át ego, si me métuis, mores cáve in te esse istos séntiam.
CL. Quós? CH. Si scire vís, ego dicam: gérro, iners, fraus, hélluo,
gáneo, damnósus: crede, et nóstrum te esse crédito.
CL. Nón sunt haec paréntis dicta. CH. Nón, si ex capite sís meo
nátus, item ut aiúnt Minervam esse éx Iove, eá causá magis
pátiar, Clitiphó, flagitiis túis me infamem fíeri.
SO. Dí istaec prohibeánt. CH. Deos nescio: égo quod potero, sédulo.
Quaéris id quod habés, parentes: quód abest, non quaerís, patri
quómodo obsequáre, et ut serves, quód labore invénerit.
Nón mi per fallácias addúcere ante oculós....? Pudet
dícere hac praesénte verbum túrpe: at te id nulló modo

fácere puduit. CL. Éheu, quam nunc tótus displiceó mihi,
quám pudet! neque quód principium incípiam ad placandúm, scio.

ACTUS V. SCENA V.

MENEDEMUS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

ME. Énimvero Chremés nimis graviter crúciat adulescéntulum,
nímisque inhumane. Éxeo ergo ut pácem conciliem. Óptume
ípsos video. CH. Ehém, Menedeme, cúr non accersí iubes
fíliam, et quod dótis dixi, fírmas? SO. Mi vir, te óbsecro
né facias. CL. Pater, óbsecro mi ignóscas. ME. Da veniám, Chreme:
síne te exorem. CH. Egon méa bona ut dem Bácchidi donó sciens?
Nón faciam. ME. At id nos nón sinemus. CL. Sí me vivom vís, pater,
ígnosce. SO. Age, Chremés mi. ME. Age quaeso, né tam offirma té, Chreme.
CH. Quíd istic? video nón licere, ut coéperam, hoc perténdere.
ME. Fácis, ut te decét. CH. Ea lege hoc ádeo faciam: sí facit,
quód ego hunc aequom cénseo. CL. Pater, ómnia faciam: ímpera.

CH. Úxorem ut ducás. CL. Pater. CH. Nihil aúdio ME. Ad me récipio;
fáciet. CH. Nil etiam aúdio ipsum. CL. Périi. SO. An dubitas, Clítipho?
CH. Ímmo utrum volt. ME. Fáciet omnia. SO. Haéc dum incipias, grávia sunt,
dúmque ignores: úbi cognoris, fácilia. CL. Faciám, pater.
SO. Gnáte mi, ego pol tíbi dabo illam lépidam, quam tu fácile ames,
fíliam Phanócratae nostri. CL. Rúfamne illam vírginem,
caésiam, sparso óre, adunco náso? Non possúm, pater.
CH. Heía, ut elegáns est: credas ánimum ibi esse. SO. Aliám dabo.
CL. Quíd istuc? quandoquidém ducenda est, égomet habeo própemodum
quám volo. SO. Nunc laúdo, gnate. CL. Archónidi huius fíliam.
SO. Pérplacet. CL. Pater, hóc nunc restat. CH. Quíd? CL. Syro ignoscás volo,
quaé mea causa fécit. CH. Fiat. Vós valete, et plaúdite.

A D E L P H I.

FABULAE INTERLOCUTORES.

MICIO, senex.
DEMEA, senex.
SANNIO, leno.
AESCHINUS, adulescens.
PARMENO, servus.
SYRUS, servus.
CTESIPHO, adulescens.
SOSTRATA, matrona.
CANTHARA, nutrix.
GETA, servus.
HEGIO, senex.
DROMO, servus.

Acta ludis funebrib. Aemili Paulli, quos fecere Q. Fabius Maximus P. Cornelius Africanus. Egere L. Atilius Praenestinus Minutius Prothimus, Modos fecit Flaccus Claudi tibiis Sarranis. Facta e Graeca Menandru L. Anicio M. Cornelio Coss.

PROLOGUS.

Postquám poeta sénsit scripturám suam
ab iníquis observári, et adversários
rapere ín peiorem pártem, quam acturí sumus:
indício de se ipse érit: vos eritis iúdices,
laudíne an vitio dúci id factum opórteat.
Synápothnescontes Díphili comoédiast;
eam Cómmorientes Plaútus fecit fábulam.
In Graéca adulescens ést, qui lenoni éripit
meretrícem in prima fábula: eum Plautús locum
relíquit integrum. Éum hic locum sumpsít sibi
in Adélphos; verbum dé verbo expressum éxtulit.
Eam nós acturi súmus novam: pernóscite,
furtúmne factum exístumetis, án locum
reprehénsum, qui praetéritus neclegéntiast.
Nam quód isti dicunt málevoli, homines nóbiles
eum ádiutare, adsídueque una scríbere:
quod illí maledictum véhemens esse exístumant,
eam laúdem hic ducit máxumam, quum illís placet,
qui vóbis univérsis et populó placent:
quorum ópera in bello, in ótio, in negótio,
suo quísque tempore úsust sine supérbia.
Dehinc ne éxspectetis árgumentum fábulae:
senés qui primi vénient, ii partem áperient:

in agéndo partem osténdent. Facite, aequánimitas
poétae ad scribendum aúgeat indústriam.

ACTUS I. SCENA I.

MICIO.

Storáx' ..... Non rediit hác nocte a cena Aéschinus:
neque sérvolorum quísquam, qui advorsum íverant. —
Profécto hoc vere dícunt: si absis úspiam,
aut úbi si cesses, évenire ea sátius est,
quae in te úxor dicit et quae in animo cógitat
iráta, quam illa quaé parentes própitii.
Uxór, si cesses, aút te amare cógitat,
aut téte amari, aut pótare atque animo óbsequi,
et tíbi bene esse sóli, quum sibi sít male.
Ego, quía non rediit fílius, quae cógito et
quibus núnc sollicitor rébus! ne aut ille álserit,
aut úspiam cecíderit, aut praefrégerit
aliquíd. Vah, quemquamne hóminem in animo instítuere, aut
paráre, quod sit cárius, quam ipse ést sibi?
Atque éx me hic natus nón est, sed ex fratre. Ís adeo
dissímili studio est. Iam índe ab adulescéntia
ego hánc clementem vítam urbanam, atque ótium
secútus sum: et, quod fórtunatum istí putant,
uxórem numquam habui. Ílle contra haec ómnia:

ruri ágere vitam: sémper parce ac dúriter
se habére. Uxorem dúxit: nati fílii
duo: índe ego hunc maiórem adoptaví mihi:
edúxi a parvolo, hábui, amavi pró meo;
in eó me oblecto: sólum id est carúm mihi.
Ille út item contra me hábeat, facio sédulo:
do, praétermitto: nón necesse habeo ómnia
pro meó iure agere: póstremo, alii clánculum
patrés quae faciunt, quaé fert adulescéntia,
ea né me celet, cónsuefeci fílium.
Nam quí mentiri aut fállere insuerít patrem aut
audébit, tanto mágis audebit céteros.
Pudóre et liberálitate líberos
retinére satius ésse credo quám metu.
Haec frátri mecum nón conveniunt, néque placent.
Venit ád me saepe clámans, Quid agis, Mício?
cur pérdis adulescéntem nobis? cúr amat?
cur pótat? cur tu his rébus sumptum súggeris?
vestítu nimio indúlges: nimium inéptus es.
Nimium ípse est durus praéter aequumque ét bonum;
et érrat longe, meá quidem senténtia,
qui impérium credat grávius esse aut stábilius,
vi quód fit, quam illud quód amicitia adiúngitur.
Mea síc est ratio, et síc animum inducó meum:
maló coactus quí suum officiúm facit,
dum id réscitum iri crédit, tantispér cavet:
si spérat fore clam, rúrsum ad ingeniúm redit.
Ille quém beneficio adiúngas, ex animó facit:
studet pár referre; praésens absensque ídem erit.
Hoc pátrium est, potius cónsuefacere fílium
sua spónte recte fácere, quam alienó metu:

hoc páter ac dominus ínterest: hoc quí nequit,
fateátur nescire ímperare líberis.
Sed éstne hic ipsus, dé quo agebam? Et cérte is est.
Nescío quid tristem vídeo: credo iam, út solet,
iurgábit. Salvom te ádvenire, Démea,
gaudémus. —

ACTUS I. SCENA II.

DEMEA. MICIO.

DE. Ehem, opportúne: te ipsum quaérito.
MI. Quid trístis es? DE. Rogás me, ubi nobis Aéschinus
siét, quid tristis égó sim? MI. Dixin hóc fore?
Quid fécit? DE. Quid ille fécerit? quem néque pudet
quicquám: nec metuit quémquam: neque legém putat
tenére se ullam. Nam ílla, quae antehac facta sunt,
omítto: modo quid désignavit? MI. Quídnam id est?
DE. Forés effregit, átque in aedis ínruit
aliénas: ipsum dóminum atque omnem fámiliam
mulcávit usque ad mórtem: eripuit múlierem
quam amábat. Clamant ómnes indigníssume
factum ésse: hoc advenienti quot mihi, Mício,
dixére! in orest ómni populo. Dénique,
si cónferendum exémplum est, non fratrém videt
reí dare operam, rúri ess' parcum ac sóbrium?

Nullum húius simile fáctum. Haec quum illi, Mício,
dicó, tibi dico. Tú illum corrumpí sinis.
MI. Homine ínperito númquam quicquam iniústiust,
qui, nísi quod ipse fécit, nihil rectúm putat.
DE. Quorsum ístuc? MI. Quia tu, Démea, haec male iúdicas.
Non ést flagitium, míhi crede, adulescéntulum
scortári, neque potáre: non est: néque fores
effríngere. Haec si néque ego, neque tu fécimus,
non síit egestas fácere nos. Tu núnc tibi
id laúdi duces, quód tum fecisti ínopia?
Iniúriumst: nam si ésset unde id fíeret,
facerémus. Et tu íllum tuum, si essés homo,
sinerés nunc facere, dúm per aetatém licet,
potiús quam, ubi te exspectátum eiecissét foras,
aliéniore aetáte post facerét tamen.
DE. Pro Iúppiter, tu homo ádigis me ad insániam.
Non ést flagitium, fácere haec adulescéntulum?
MI. Ah,
auscúlta, ne me obtúndas de hac re saépius.
Tuum fílium dedísti adoptandúm mihi:
is méus est factus: sí quid peccat, Démea,
mihi péccat: ego illi máxumam partém feram.
Obsónat, potat, ólet unguenta, dé meo:
amat, dábitur a me argéntum, dum erit cómmodum:
ubi nón erit, fortásse excludetúr foras.
Forés effregit, réstituentur: díscidit
vestém, resarciétur. Est, dis grátia,
et únde haec fiant, ét adhuc non molésta sunt.
Postrémo aut desine, aút cedo quemvis árbitrum:

te plúra in hac re péccare ostendam. DE. Heí mihi,
pater ésse disce ab íllis, qui veré sient.
MI. Natúra tu illi páter es, consiliís ego.
DE. Tun cónsulis quicquam? MI. Áh, si pergis, ábiero.
DE. Sicíne agis? MI. An ego tótiens de eadem re aúdiam?
DE. Curae ést mihi. MI. Et mihi cúrae est. Verum, Démea,
curémus aequam utérque partem; tu álterum,
ego item álterum. Nam ambós curare, própemodum
repóscere illum est quém dedisti. DE. Ah, Mício.
MI. Mihi síc videtur. DE. Quíd istic? Si tibi istúc placet,
profúndat, perdat, péreat: nihil ad me áttinet.
Iam síverbum ullum pósthac. MI. Rursum, Démea,
iráscere? DE. An non crédis? Repeton quém dedi?
Aegrést: alienus nón sum: si obsto, hem, désino.
Unúm vis curem: cúro, et est dis grátia,
quum ita út volo est; isté tuus ipse séntiet
postérius: nolo in íllum gravius dícere.
MI. Nec níhil, neque omnia haéc sunt, quae dicít: tamen
non níhil molesta haec súnt mihi: sed osténdere,
me aegré pati, illi nólui: nam itást homo:
quum pláco, advorsor sédulo et detérreo;
tamen víx humane pátitur: verum si aúgeam,
aut étiam adiutor sim éius iracúndiae,
insániam profécto cum illo. Etsi Aéschinus
nonnúllam in hac re nóbis facit iniúriam.
Quam hic nón amavit méretricem? aut cui nón dedit

aliquíd? Postremo, núper (credo iam ómnium
taedébat) dixit vélle uxorem dúcere.
Sperábam iam deférvisse adulescéntiam:
gaudébam. Ecce autem de íntegro. Nisi quícquid est
volo scíre, atque hominem cónvenire, si ápud forum est.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO. AESCHINUS. PARMENO.

SA. Óbsecro, populáres, ferte mísero atque innocénti auxilium:
súbvenite inopi. AE. Ótiose núnc ïam illico híc consiste.
Quíd respectas? níl periclist: númquam, dum ego adero, híc te tanget.
SA. Ego ístam invitis ómnibus.
AE. Quamquam ést scelestus, nón committet hódie umquam, iterum ut vápulet.
SA. Áeschine, audi, né te ignarum fuísse dicas meórum morum,
léno ego sum. AE. Scio. SA. Át ita, ut usquam fúit fide quisquam óptuma.
Tú quod te postérius purges, hánc iniuriám mihi nolle
fáctam esse, huius non fáciam. Crede hoc, égo meum ius pérsequar:
neque tu verbis sólves umquam, quód mihi re maleféceris.

Nóvi ego vestra haec, Nóllem factum, iúsiurandum dábitur, te esse in-
dígnum iniuria hác; indignis quum égomet sim acceptús modis.
AE. Ábi prae strenue, ác fores aperi. SA. Céterum hoc nihíl facis.
AE. I íntro nunc iam. SA. Át enim non sinam. AE. Áccede illuc, Pármeno:
nímium istoc abísti: hic propter húnc adsiste: hem, síc volo.
Cáve nunc iam oculos á meis oculis quóquam demoveás tuos:
ne móra sit, si innuerím, quin pugnus cóntinuo in mala haéreat.
SA. Istúc volo ergo ipsum éxperiri. AE. Hem, sérva. PA. Omitte múlierem.
SA. O fácinus indignúm! AE. Geminabit, nísi caves. SA. Hei miseró mihi!
AE. Non ínnueram: verum ín istam partem pótius peccató tamen.
I núnc ïam. SA. Quid hoc réi est? regnumne, Aéschine, hic tu póssides?
AE. Si póssiderem, ornátus esses éx tuis virtútibus.
SA. Quid tíbi rei mecumst? AE. Níhil. SA. Quid? nostin quí sim? AE. Non desídero.
SA. Tetigín tui quicquam? AE. Si áttigisses, férres infortúnium.
SA. Qui tíbi magis licét meam habere, pró qua ego argentúm dedi?
respónde. AE. Ante aedis nón fecisse erit mélius hic convícium:

nam sí molestus pérgis esse, iam íntro abripiere, átque ibi
usque ád necem operiére loris. SA. Lóris liber? AE. Síc erit.
SA. O hóminem impurúm: hicíne libertatem áiunt esse aequam ómnibus?
AE. Si sátis iam debacchátus, leno, es, aúdi si vis núnc ïam.
SA. Egon débacchatus sum aútem, an tu in me? AE. Mítte ista, atque ad rém redi.
SA. Quam rém? quo redeam? AE. Iámne me vis dícere id quod ad te áttinet?
SA. Cupio, aéqui modo aliquíd. AE. Vah, leno iníqua me non vólt loqui.
SA. Lenó sum, fateor, pérnicies commúnis adulescéntium,
periúrus, pestis: támen tibi a me núlla orta est iniúria.
AE. Nam hercle étiam hoc restat. SA. Íllud quaeso rédi, quo coepisti, Aéschine.
AE. Minís viginti tu íllam emisti, quaé res tibi vortát male.
Argénti tantum dábitur. SA. Quid si ego tíbi illam nolo véndere?
cogés me? AE. Minime. SA. Námque id metui. AE. Néque vendundam cénseo,
quae líberast: nam ego líberali illam ádsero caúsá manu.
Nunc víde utrum vis! argéntum accipere, an caúsam meditarí tuam.
Delíbera hoc, dum ego rédeo, leno. SA. Pró supreme Iúppiter!
mínime miror, qui ínsanire occípiunt ex iniúria.

Dómo me eripuit, vérberavit: me ínvito abduxít meam:
hómini misero plús quingentos cólaphos infregít mihi.
Ób malefacta haec tántidem emptam póstulat sibi trádier.
Vérum enim quando béne promeruit, fíet: suum ius póstulat.
Áge, iam cupio, módo si argentum réddat. Sed ego hoc háriolor.
Úbi me dixeró dare tanti, téstes faciet íllico,
véndidisse mé; de argento sómnium; mox: crás redi.
Íd quoque possum férre, modo si réddat; quamquam iniúriumst.
Vérum cogito íd quod res est: quándo eum quaestum occéperis,
áccipiunda et mússitanda iniúria adulescéntiumst.
Séd nemo dabít: frustra egomet mécum has rationés puto.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS. SANNIO.

SY. Tácc, egomet convéniam iam ipsum: cúpide accipiat fáxo: atque etiam
bene dícat secum esse áctum. Quid istuc, Sánnio, est, quod te aúdio
nescío quid concertásse cum hero? SA. Númquam vidi iníquius

certátionem cómparatam, quam haéc hodie inter nós fuit.
Ego vápulando, ille vérberando, usque ámbo defessí sumus.
SY. Tua cúlpa. SA. Quid facerem? SY. Ádulescenti mórem gestum opórtuit.
SA. Qui pótui melius, quí hodie usque os praébui? SY. Age, scis quíd loquar?
Pecúniam in locó neglegere, máxumum interdúmst lucrum. Hui;
metuísti, si nunc dé tuo iure cóncessisses paúlulum, atque
aduléscenti esses mórigeratus, hóminum homo stultíssime,
ne nón tibi istuc foéneraret. SA. Égo spem pretio nón emo.
SY. Numquám rem facies: ábi, nescis inéscare homines, Sánnio.
SA. Credo ístuc melius ésse: verum ego númquam adeo astutús fui,
quin, quícquid possem, mállem auferre pótius in praeséntia.
SY. Age; nóvi tuum animúm: quasi iam usquam tíbi sint vigintí minae,
dum huic óbsequare. Praéterea autem te áiunt proficiscí Cyprum. SA. Hem.
SY. Coemísse hinc quae illuc véheres multa; návem conductam: hóc, scio,
animús tibi pendet. Úbi illinc spero rédieris tamen, hóc ages.
SA. Nusquám pedem. Perii hércle: hac illi spe hóc inceperúnt. SY. Timet:
iniéci scrupulum hómini. SA. O scelera! illúd vide,

ut in ípso articulo oppréssit. Emptae múlieres
complúres, et item hinc ália quae portó Cyprum.
Nisi eo ád mercatum vénio, damnum máxumumst.
Nunc si hóc omittam, ac túm agam ubi illinc rédiero,
nihil ést; refrixerít res. Nunc demúm venis?
cur pássus? ubi eras? Út sit satius pérdere,
quam aut núnc manere támdiu, aut tum pérsequi.
SY. Iamne énumerasti id, quód ad te reditúrum putes?
SA. Hocine íllo dignumst? hóccine incipere Aéschinum?
per oppréssionem ut hánc mi eripere póstulet?
SY. Labáscit. Unum hoc hábeo: vide si sátis placet.
Potiús quam venias ín periclum, Sánnio,
servésne an perdas tótum, dividuúm face.
Minás decem conrádet alicunde. SA. Heí mihi,
etiám de sorte núnc venio in dubiúm miser.
Pudét nihil. Omnes déntes labefecít mihi:
praetérea colaphis túber est totúm caput:
etiam ínsuper defrúdat? Nusquam abeo. SY. Út lubet.
Numquíd vis, quin abeam? SA. Ímmo hercle hoc quaesó, Syre,
utut haéc sunt acta, pótius quam litís sequar,
meum míhi reddatur, sáltem quanti emptást, Syre.
Scio té non usum antehác amicitiá mea:
memorém me dices ésse et gratum. SY. Sédulo
faciám. Sed Ctesiphónem video: laétus est
de amíca. SA. Quid, quod te óro? SY. Paulispér mane.

ACTUS II. SCENA III.

CTESIPHO. SYRUS. SANNIO.

CT. Abs quívis homine, quum ést opus, benefícium accipere gaúdeas:
verum énimvero id demúm iuvat, si, quem aéquomst facere, is béne facit.
O fráter frater, quíd ego nunc te laúdem? Satis certó scio;
numquam íta magnifice quícquam dicam, id vírtus quin superét tua:
itaque únam hanc rem me habére praeter álios praecipuam árbitror,
fratrem hómini nemini ésse primarum ártium magis príncipem.
SY. O Ctésipho. CT. O Syre, Aéschinus ubi est? SY. Éllum, te exspectát domi. CT. Hem.
SY. Quid est? CT. Quíd sit? illius ópera, Syre, nunc vívo: festivóm caput,
quine ómnia sibi póst putavit ésse prae meo cómmodo:
maledícta, famam, méum amorem, et péccatum in se tránstulit.
Nil póte supra. Quidnám foris crepuit? SY. Máne mane: ipse exít foras.

ACTUS II. SCENA IV.

AESCHINUS. SANNIO. CTESIPHO. SYRUS.

AE. Ubi est ílle sacrilegús? SA. Me quaerit. Númquidnam effert? Óccidi:
nihil vídeo. AE. Ehem, opportúne: te ipsum quaéro. Quid fit, Ctésipho?
In túto est omnis rés; omitte véro tristitiém tuam.
CT. Ego illam hércle vero omítto, qui quidem te hábeam fratrem. O mi Aéschine,
o mí germane: ah véreor coram in ós te laudare ámplius,
ne id ádsentandi mágis, quam quo habeam grátum, facere exístumes.
AE. Age inépte, quasi nunc nón norimus nós inter nos, Ctésipho.
Hoc míhi dolet, nos paéne sero scísse, et paene in eúm locum
redísse, ut, si omnes cúperent, tibi nil póssent auxiliárier.
CT. Pudébat. AE. Ah, stultítiast istaec, nón pudor. Tam ob párvolam
rem paéne e patria? Túrpe dictu. Deós quaeso ut istaec próhibeant.
CT. Peccávi. AE. Quid ait tándem nobis Sánnio? SY. Iam mítis est.
AE. Ego ád forum ibo, ut húnc absolvam: tu íntro ad illam, Ctésipho.
SA. Syre, ínsta. SY. Eamus: námque hic properat ín Cyprum. SA. Ne tám quidem:

quamvís etiam maneo ótiosus híc. SY. Reddetur, né time.
SA. At ut ómne reddat. SY. Ómne reddet: táce modo, ac sequere hác. SA. Sequor.
CT. Heus, heús, Syre. SY. Ehem, quid est? CT. Óbsecro hercle, hóminem istum impuríssimum
quam prímum absolvitóte; ne si mágis inritatús siet,
aliqua ád patrem hoc permánet, atque ego túm perpetuo périerim.
SY. Non fíet, bono animo és: tu cum illa te íntus oblecta ínterim:
et léctulos iube stérni nobis, ét parari cétera.
Ego iám transacta ré convortam mé domum cum obsónio.
CT. Ita quaéso: quando hoc béne successit, hílarem hunc sumamús diem.

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA. CANTHARA.

SO. Óbsecro, mea nútrix, quid nunc fíet? CA. Quid fiát rogas?
Recte édepol spero. SO. Módo dolores, méa tu, occipiunt prímulum.
CA. Iam núnc times, quasi núnquam adfueris, núnquam tute pépereris.
SO. Miserám me, neminem hábeo; solae súmus: Geta autem hic nón adest:

néc quem ad obstetrícem mittam, néc qui adcersat Aéschinum.
CA. Pol ís quidem iam hic áderit: nam numquam únum intermittít diem,
quin sémper veniat. SO. Sólus mearum míseriarum est rémedium.
CA. É re natae mélius fieri haud pótuit quam factum ést, hera,
quándo vitium oblátum est, quod ad illum áttinet potíssimum,
tálem, tali génere atque animo, nátum ex tanta fámilia.
SO. Íta pol est ut dícis; salvus nóbis, deos quaeso, út siet.

ACTUS III. SCENA II.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA.

GE. Nunc íllud est, quod si ómnes omnia súa consilia cónferant,
atque huíc malo salútem quaerant, aúxili nihil ádferant,
quod míhique heraeque fíliaeque heríli est. Vae miseró mihi!
tot rés repente círcumvallant, únde emergi nón potest,
vís, egestas, íniustitia, sólitudo, infámia.
Hócine saeclum? O scélera, o genera sácrilega, o hominem ímpium.
SO. Me míseram, quidnamst, quód sic video tímidum et properantém Getam?

GE. Quem néque fides neque iúsiurandum néque illum misericórdia
reprêssit, neque refléxit, neque qnod pártus instabát prope:
cui míserae indigne pér vim vitium obtúlerat. SO. Non intéllego
satis, quaé loquatur. CA. Própius obsecro áccedamus, Sóstrata. GE. Ah,
me míserum, vix sum cómpos animi, ita árdeo iracúndia.
Nihil ést quod malim, quam íllam totam fámiliam darí mi óbviam,
ut ego íram hanc in eos évomam omnem, dum aégritudo haec ést recens.
Sátis mihi id habeám supplicii, dum íllos ulciscár modo.
Seni ánimam primum extínguerem ipsi, qui íllud produxít scelus:
tum autém Syrum inpulsórem, vah, quibus íllum lacerarém modis!
Sublímem medium prímum arriperem, et cápite in terram státuerem,
ut cérebro dispergát viam.
Ádulescenti ipsi ériperem oculos: pósthaec praecipitém darem.
Céteros ruerem, ágerem, raperem, túnderem, et prostérnerem.
Sed césso heram hoc malo ínpertiri própere? SO. Revocemús. Geta! GE. Hem,
quísquis es, sine me. SO. Égo sum Sostrata. GE. Úbi ea est? Te ipsam quaérito:
te éxpeto: oppido ópportune te óbtulisti mi óbviam,

héra. SO. Quid est? quid trépidas? GE. Hei mihi! SO. Quíd festinas, mí Geta?
Ánimam recipe. GE. Prórsus.... SO. Quid istuc prórsus ergost? GE. périimus:
actúmst. SO. Eloquere ergo, óbsecro te, quíd sit. GE. Iam... SO. Quid iám, Geta?
GE. Aéschinus... SO. Quid is érgo? GE. alienus ést ab nostra fámilia. SO. Hem,
périi. Quare? GE. Amáre occepit áliam. SO. Vae miseraé mihi.
GE. Néque id occulte fért, ab lenone ípsus eripuít palam.
SO. Sátin hoc certumst? GE. Cértum: hisce oculis égomet vidi, Sóstrata. SO. Ah,
mé miseram! quid crédas iam? aut cui crédas? Nostrumne Aéschinum?
nostrám vitam omnium, ín quo nostrae spés opesque omnés sitae
eránt, qui sine hac iurábat se unum númquam victurúm diem?
qui se ín sui gremió positurum púerum dicebát patris,
ita óbsecraturum, út liceret hánc sibi uxorem dúcere?
GE. Hera, lácrumas mitte, ac pótius, quod ad hanc rem ópus est porro, cónsule,
patiámurne an narrémus cuipiám. CA. An, mi homo sánun es?
An hoc próferendum tíbi videtur úsquam? GE. Mi quidem nón placet.
Iam prímum illum alieno ánimo a nobis ésse, res ipsa índicat.

Nunc si hóc palam proférimus, ille infítias ibit, sát scio:
tua fáma et gnatae víta in dubium véniet. Tum si máxume
fateátur; quum amet áliam, non est útile, hanc illí dari.
Quaprópter quoquo pácto tacitost ópus. SO. Ah, minime géntium:
non fáciam. GE. Quid ages? SO. Próferam. CA. Hem, mea Sóstrata, vide quám rem agas.
SO. Peióre res locó non potis est ésse, quam in quo núnc sitast.
Primum índotata est: túm praeterea, quaé secunda ei dós erat,
periít: pro virginé dari nuptum nón potest. Hoc réliqüum est:
si infítias ibit, téstis mecum est ánulus, quem amíserat.
Postrémo quando ego cónscia mihi sum, á me culpam esse háuc procul,
neque prétium neque rem ullam íntercessisse ílla aut me indignám, Geta;
expériar. GE. Quid ista? Accédo, ut melius dícas. SO. Tu quamtúm potes
abi, atque Hégioni cógnato huius rem énarrato omnem órdine:
nam is nóstro Simuló fuit summus, ét nos coluit máxume.
GE. Nam hercle álius nemo réspicit nos. SO. Própera tu, mea Cánthara:
curre: óbstetricem accérse: ut quum opus sit, ne ín mora nobís siet.

ACTUS III. SCENA III.

DEMEA. SYRUS.

DE. Dispérii: Ctesiphónem audivi fílium
uná fuisse in ráptione cum Aéschino.
Id místero restat míhi mali, si illúm potest,
qui alícui rei est, etiam éum ad nequitiem addúcere.
Ubi ego íllum quaeram? Crédo abductum in gáneum
aliquó: persuasit ílle inpurus, sát scio.
Sed eccúm Syrum ire vídeo: hinc scibo iam, úbi siet.
Atque hércle hic de grege íllo est; si me sénserit
eum quaéritare, númquam dicet cárnufex.
Non óstendam id me vélle. SY. Omnem rem módo seni,
quo pácto haberet, énarramus órdine.
Nihil quícquam vidi laétius. DE. Pro Iúppiter,
hominís stultitiam. SY. Cónlaudavit fílium:
mihi, qui íd dedissem cónsilium, egit grátias.
DE. Disrúmpor. SY. Argentum ádnumeravit íllico:
dedít praeterea in súmptum, dimidiúm minae:
id dístributum sáne est ex senténtia. DE. Hem,
huic mándes, siquid récte curatúm velis.
SY. Ehem, Démea, haud aspéxeram te. Quíd agitur?
DE. Quid agátur? Vostram néqueo mirarí satis
ratiónem. SY. Est hercle inépta, ne dicám dolo, atque
-da. Piscis céteros purgá, Dromo:

congrum ístum maxumum ín aqua sinito lúdere
tantísper: ubi ego rédiero, exossábitur:
prius nólo. DE. Haecine flagítia? SY. Mi quidem nón placent:
et clámo saepe. Sálsamenta haec, Stéphanio,
fac mácerentur púlchre. DE. Di vostrám fidem,
utrúm studione id síbi habet, an laudí putat
fore, sí perdiderit gnátum? Vae miseró mihi,
vidére videor iám diem illum, quum hínc egens
profúgiet aliquo mílitatum. SY. O Démea,
istúc est sapere, nón quod ante pedés modost
vidére, sed etiam ílla quae futúra sunt
prospícere. DE. Quid? istaec iám penes vos psáltria est?
SY. Ellam íntus. DE. Eho, an domi ést habiturus? SY. Crédo: ut est
deméntia. DE. Haecine fíeri? SY. Inepta lénitas
patris, ét facilitas práva. DE. Fratris mé quidem
pudét pigetque. SY. Nímium inter vos, Démea, ac
non quía ades praesens díco hoc, pernimium ínterest.
Tu, quántus quantus, níhil nisi sapiéntia es:
ille, sómnium. Sinerés vero tu illúm tuum
facere haéc? DE. Sinerem illum? aut nón sex totis ménsibus
prius ólfecissem, quam ílle quicquam coéperet?
SY. Vigilántiam tuam tú mihi narras? DE. Síc siet
modo, ut núnc est, quaeso. SY. Ut quísque suum volt ésse, itast.
DE. Quid, eúm vidistin hódie? SY. Tuumne fílium?
Abigam húnc rus. Iamdudum áliquid ruri agere árbitror.

DE. Satin scís ibi esse? SY. Oh, quem égomet produxi. DE. Óptumest.
Metuí ne haereret híc. SY. Atque iratum ádmodum.
DE. Quid aútem? SY. Adortus iúrgio fratrem ápud forum
de psáltria hac. DE. Ain véro? SY. Vah, nihil réticuit.
Nam ut númerabatur fórte argentum, intérvenit
homo de ínproviso: coépit clamare, o Aéschine,
haecínc flagitia fácere te? haec te admíttere
indígna genere nóstro? DE. Oh, lacrumo gaúdio.
SY. Non tu hóc argentum pérdis, sed vitám tuam.
DE. Salvós sit; spero est símilis maiorúm suum. SY. Hui.
DE. Syre, praéceptorum plénus istorum ílle. SY. Phy,
domi hábuit unde dísceret. DE. Fit sédulo:
nihil praétermitto: cónsuefacio: dénique,
inspícere, tanquam in spéculum, in vitas ómnium
iubeo, átque ex aliis súmere exemplúm sibi.
Hoc fácito. SY. Recte sáne. DE. Hoc fugito. SY. Cállide.
DE. Hoc laúdi est. SY. Istaec rés est. DE. Hoc vitió datur.
SY. Probíssume. DE. Porro aútem. SY. Non hercle ótiumst
nunc mi aúscultandi. Píscis ex senténtia
nactús sum: hi mihi ne córrumpantur, caútiost:
nam id nóbis tam flagítiumst, quam illa, Démea,
non fácere vobis, quaé modo dixti: et quód queo
consérvis ad eundem ístunc praecipió modum:

hoc sálsumst, hoc adústumst, hoc lautúmst parum:
illúd recte: iterum síc memento: sédulo
moneó, quae possum pró mea sapiéntia:
postrémo, tamquam in spéculum, in patinas, Démea,
inspícere iubeo, et móneo quid facto úsus sit.
Inépta haec esse, nós quae facimus, séntio:
verúm quid facias? út homost, ita morém geras.
Numquíd vis? DE. Mentem vóbis meliorém dari.
SY. Tu rús hinc ibis. DE. Récta. SY. Nam quid tu híc agas,
ubi, síquid bene praecípias, nemo obtémperet?
DE. Ego véro hinc abeo, quándo is, quamobrem huc véneram,
rus ábiit: illum cúro unum, ille ad me ádtinet.
Quando íta volt frater, de ístoc ipse víderit.
Sed quís illic est, quem vídeo procul? estne Hégio,
tribúlis noster? Sí satis cerno, is hércle est!
vah! homo amícus nobis iam índe a puero. Dí boni,
nae illíusmodi iam nóbis magna cívium
paenúriast. Homo antíqua virtute ác fide!
Haud cíto mali quid órtum ex hoc sit públice.
Quam gaúdeo, ubi etiam húius generis réliquias
restáre video! Vívere etiam núnc lubet.
Oppériar hominem hic, út salutem et cónloquar.

ACTUS III. SCENA IV.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

HE. Pro di ínmortales, fácinus indignúm, Geta:
quid nárras? GE. Sic est fáctum. HE. Ex illan fámilia
tam inlíberale fácinus esse ortum? O Aéschine,
pol haúd paternum istúc dedisti. DE. Vídelicet
de psáltria hoc audívit. Id illi núnc dolet
aliéno, pater is níhili pendit. Heí mihi,
utinam híc prope adesset álicubi, atque audíret haec.
HE. Nisi fácient quae illos aequomst, haud sic aúferent.
GE. In té spes omnis, Hégio, nobís sita est:
te sólum habemus, tu és patronus, tú pater;
illé tibi moriens nós commendavít senex:
si déseris tu, périimus. HE. Cave díxeris:
neque fáciam, neque me sátis pie posse árbitror.
DE. Adíbo. Salvere Hégionem plúrimum
iubeo. HE. Óh, te quaerebam ípsum: salve, Démea.
DE. Quid aútem? HE. Maior fílius tuus Aéschinus,
quem frátri adoptandúm dedisti, néque boni
neque líberalis fúnctus officium ést viri.
DE. Quid istúc est? HE. Nostrum amícum noras Símulum, atque
aequálem? DE. Quidni? HE. Fíliam eius vírginem
vitiávit. DE. Hem. HE. Mane, nóndum audisti, Démea,

quod ést gravissimum. DE. Án quidquam est etiam ámplius?
HE. Vero ámplius: nam hoc quídem ferundum aliquó modost:
persuásit nox, amór, vinum, adulescéntia:
humánumst. Ubi scit fáctum, ad matrem vírginis
venit ípsus ultro, lácrumans, orans, óbsecrans,
fidém dans, iurans se íllam ducturúm domum.
Ignótumst; tacitumst; créditumst. Virgo éx eo
compréssu gravida fácta; hic mensis décimus est:
ille bónus vir nobis psáltriam, si dís placet,
parávit, quicum vívat: illam déserit.
DE. Pro cérton tu istaec dícis? HE. Mater vírginis
in médiost; ipsa vírgo; res ipsa: híc Geta
praetérea, ut captust sérvolorum, nón malus
neque inérs: alit illas; sólus omnem fámiliam
susténtat. Hunc abdúce, vinci, quaére rem.
GE. Immo hércle extorque, nísi ita factumst, Démea;
postrémo non negábit; coram ipsúm cedo.
DE. Pudét: nec, quid agam, néque quid huic respóndeam
sció. PA. Miseram me, dífferor dolóribus.
Iunó Lucina fér opem: serva me óbsecro. HE. Hem,
numnam ílla quaeso párturit? GE. Certe, Hégio. HE. Hem;
illaéc fidem nunc vóstram inplorat, Démea;
quod vós ius cogit, íd voluntate ímpetret.
Haec prímum ut fiant, deós quaeso, ut vobís decet.
Sin áliter animus véster est; ego, Démea,
summá vi defendam hánc atque illum mórtuum.
Cognátus mihi erat: úna a pueris párvolis

sumus éducti: una sémper militiae ét domi
fuimús: paupertatem úna pertulimús gravem.
Quaprópter nitar, fáciam, experiar, dénique
animám relinquam pótius quam illas déseram.
Quid míhi respondes? DE. Frátrem conveniam, Hégio:
is quód mihi de hac re déderit consilium, íd sequar.
HE. Sed, Démea, hoc tu fácito cum animo cógites:
quam vós facillume ágitis, quam estis máxume
poténtes, dites, fórtunati, nóbiles,
tam máxume vos aéquo animo aequa nóscere
opórtet, si vos vóltis perhiberí probos.
DE. Redíto: fient, quaé fieri aequomst, ómnia.
HE. Decét te facere. Géta, duc me intro ad Sóstratam.
DE. Non me índicente haec fíunt; utinam hic sít modo
defúnctum; verum nímia illaec licéntia
profécto evadet ín aliquod magnúm malum.
Ibo, ác requiram frátrem, ut in eum haec évomam.

ACTUS III. SCENA V.

HEGIO.

Bono ánimo fac sis, Sóstrata, et istam, quód potes,
fac cónsolere. Ego Mícionem, si ápud forumst,
convéniam, atque, ut res géstast, narrabo órdine:
si ést, facturus út sit officiúm suum,
faciát: sin aliter de hác re est eius senténtia,
respóndeat mi, ut, quíd agam, quam primúm sciam.

ACTUS IV. SCENA I.

CTESIPHO. SYRUS.

CT. Áin patrem hinc abísse rus? **SY.** Iam dúdum. **CT.** Dic sodés. **SY.** Apud villamst.
Núnc quummaxume óperis aliquid fácere credo. **CT.** Utinám quidem,
quod cúm salute eius fíat, ita se défetigarít velim,
ut tríduo hoc perpétuo prorsum e lécto nequeat súrgere.
SY. Ita fíat, et istoc sí quid potis est réctius. **CT.** Ita: nam húnc diem
miseré nimis cupio, ut coépi, perpetuum ín laetitia dégere.
Ét illud rus nulla ália causa tám male odi, nísi quia propest:
quód si abesset lóngius,
príus nox oppressísset illic, quam húc reverti pósset iterum;
núnc ubi me illic nón videbit, iam húc recurret, sát scio:
rogitábit me, ubi fuerím: quem ego hodie tóto non vidí die:
quid dícam? **SY.** Nilne in méntem? **CT.** Nusquam quícquam. **SY.** Tanto néquior.
Cliéns, amicus, hóspes, nemost vóbis? **CT.** Sunt. Quid póstea?
SY. Hisce ópera ut data sit. **CT.** Quaé non data sit? Nón potest fierí. **SY.** Potest.
CT. Intérdiu: sed si híc pernocto, caúsae quid dicám, Syre?

SY. Vah, quám vellem etiam nóctu amicis óperam mos essét dari.
Quin tu ótiosus és: ego illius sénsum pulchre cálleo.
Quum férvit maxumé, tam placidum, quám ovem, reddo. CT. Quó modo?
SY. Laudárier te audít libenter: fácio te apud illúm deum:
virtútes narro. CT. Meás? SY. Tuas: homini íllico lacrumaé cadunt,
quasi púero, gaudio. Hém tibi autem. CT. Quídnam est? SY. Lupus in fábula.
CT. Páter est? SY. Ipsus. CT. Sýre, quid agimus? SY. Fúge modo intro, ego vídero.
CT. Si quíd rogabit, músquam tu me: audístin? SY. Potin ut désinas?

ACTUS IV. SCENA II.

DEMEA. CTESIPHO. SYRUS.

DE. Nae ego hómo sum infelix! prímum fratrem núsquam invenio géntium:
praéterea autem, dum íllum quaero, a vílla mercenárium
vídi: is filiúm negat esse rúri: nec quid agám scio.
CT. Sýre. SY. Quid est? CT. Men quaérit? SY. Verum. CT. Périi. SY. Quin tu animó bono es.
DE. Quíd hoc, malum, infelícitatis? Néqueo satis decérnere!
nísi me credo huic ésse natum reí, ferundis míseriis.

Prímus sentió mala nostra: prímus rescisco ómnia:
prímus porro obnúntio: aegre sólus, si quid fít, fero.
SY. Rídeo hunc: primum áit se scire: is sólus nescit ómnia.
DE. Núnc redeo: si fórte frater rédierit, visó. CT. Syre,
óbsecro, vide ne ílle huc prorsus se ínruat. SY. Etiám taces?
Égo cavebo. CT. Númquam hercle hodie ego ístuc committám tibi:
nám me iam in cellam áliquam cum illa cóncludam: id tutíssimumst.
SY. Áge, tamen ego hunc ámovebo. DE. Séd eccum sceleratúm Syrum.
SY. Nón hercle hic quidém durare quísquam, si sic fít, potest.
Scíre equidem voló, quot mihi sint dómini: quae haec est míseria?
DE. Quíd ille gannit? quíd volt? Quid ais, bóne vir? est fratér domi?
SY. Quíd, malum, bone vír, mihi narras? Équidem perii. DE. Quíd tibi est?
SY. Rógitas? Ctesiphó me pugnis míserum, et istam psáltriam
úsque occidit. DE. Hém, quid narras? SY. Hém, vide ut discidít labrum.
DE. Quámobrem? SY. Me inpulsóre hanc emptam esse áit. DE. Non tu eum rus hínc modo
próduxe aibas? SY. Fáctum: verum vénit post insániens:

níhil pepercit. Nón puduisse vérberare hominém senem?
Quém ego modo puerúm tantillum in mánibus gestaví meis?
DE. Laúdo: Ctesiphó, patrissas: ábi, virum te iúdico.
SY. Laúdas? Nae ílle cóntinebit pósthac, si sapiét, manus.
DE. Fórtiter. SY. Perquám, quia miseram múlierem et me sérvolum,
quí referire nón audebam, vícit: hui, perfórtiter.
DE. Nón potuit meliús. Idem quod ego séntit te esse huic reí caput.
Séd estne frater íntus? SY. Non est. DE. Úbi illum quaeram, cógito.
SY. Scío ubi sit, verum hódie numquam mónstrabo. DE. Hem, quid aís? SY. Ita.
DE. Díminuetur tíbi quidem iam cérebrum. SY. At nomen néscio
íllius hominis, séd locum novi úbi sit. DE. Dic ergó locum.
SY. Nóstin porticum ápud macellum hanc deórsum? DE. Quidni nóverim?
SY. Praéterito hac récta platea súrsum: ubi eo véneris,
clívos deorsum vórsus est; hac praécipitato: póstea
ést ad hanc manúm sacellum: ibi ángiportum própter est.
DE. Quónam? SY. Illic ubi etiám caprificus mágna est. DE. Novi. SY. Hac pérgito.
DE. Íd quidem angipórtum non est pérvium. SY. Verum hércle. Vah,

cénsen hominem me ésse? Erravi: in pórticum rursúm redi:
sáne hac multo própius ibis, ét minor est errátio.
Scín Cratini huius dítis aedes? DE. Scío. SY. Ubi eas praetérieris,
ád sinistram hac récta platea; ubi ád Dianae véneris,
íto ad dextram: príus quam ad portam vénias, apud ipsúm lacum
ést pistrilla, et éxadvorsum fábrica: ibi est. DE. Quid íbi facit?
SY. Léctulos in sóle ilignis pédibus faciundós dedit.
DE. Úbi potetis vós: bene sane. Séd cesso ad eum pérgere?
SY. Í sane: ego te exércebo hodie, ut dígnus es, silicérnium.
Aéschinus odióse cessat; prándium corrúmpitur:
Ctésipho autem in amóre est totus. Égo iam prospiciám mihi:
nám iam adibo, atque únum quicquid, quód quidem erit bellíssimum,
cárpam, et cyathos sórbilans paulátim hunc producám diem.

ACTUS IV. SCENA III.

MICIO. HEGIO.

MI. Ego in hác re nihil repério, quamobrem laúder tantopere, Hégio.
Meum offícium facio: quód peccatum a nóbis ortumst, córrigo.

Nisi sí me in illo crédidisti esse hóminum numero, qui íta putant;
sibi fíeri iniuriam últro, si qúam fécere ipsi expóstules,
et últro accusant: íd quia non est á me factum, agis grátias?
HE. Ah, mínime: numquam te áliter atque es, in animum induxí meum.
Sed quaéso ut una mécum ad matrem vírginis eas, Mício,
atque ístaec eadem, quaé mihi dixti, túte dicas múlieri;
suspícionem hanc própter fratrem eius ésse, et illam psáltriam.
MI. Si ita aéquom censes, aút si ita opus est fácto, eamus. HE. Béne facis:
nam et ílli animum iám relevabis, quaé dolore ac míseria
tabéscit: et tuo offício fueris fúnctus. Sed si alitér putas,
egomét narrabo quaé mihi dixti. MI. Ímmo ego ibo. HE. Béne facis.
Omnés, quibus res sunt mínus secundae, mágis sunt nescio quó modo
suspíciosi: ad cóntumeliam ómnia accipiúnt magis:
proptér suam inpoténtiam se sémper credunt cálvier.
Quaprópter te ipsum púrgare ipsis córam, placabílius est.
MI. Et récte et verum dícis. HE. Sequere me érgo hac intro. MI. Máxume.

ACTUS IV. SCENA IV.

AESCHINUS.

Discrúcior animi.
Hócine de ínprovisó mali mi óbiici
tántum, ut neque quid dé me faciam, néc quid agam certúm siet?
Mémbra metu débilia súnt: animus praé timore
óbstipuit: péctore consístere nil cónsili
quít. Vah, quomodó me ex hac expédiam turba? tánta nunc
suspício de me íncidit:
néque ea immerito: Sóstrata credit, míhi me psaltriam hánc emisse:
id ánus mi indicium fécit.
Nám ut hinc forte ea ad óbstetricem erat míssa, ubi eam vidi, íllico
accédo; rogito, Pámphila quid agát; iam partus ádsiet,
eone óbstetricem accérsat. Illa exclámat, Ábi, abi, iam, Aéschine,
satis diú dedisti vérba: sat adhuc túa nos frustratást fides.
Hem, quíd istuc obsecro, ínquamst? Valeas, hábeas illam quaé placet.
Sensi íllico id illas súspicari: séd me reprehendí tamen,
ne quíd de fratre gárrulae illi dícerem, ac fierét palam.
Núnc quid faciam? Dícam fratris ésse hanc? Quod minimést opus

úsquam efferri: ac mítto: fieri pótis est ut ne qua éxeat:
ípsum id metuo ut crédant: tot concúrrunt verisímilia:
égomet rapui: ipse égomet solvi argéntum: ad me abducta ést domum.
Haéc adeo mea cúlpa fateor fíeri. Non me hanc rém patri,
út ut erat gesta, índicasse? Exórassem ut eam dúcerem.
Céssatum usque adhúc est: nunc porro, Aéschine, expergíscere:
núnc hoc primumst: ád illas ibo, ut púrgem me. Accedam ád fores.
Périi: horresco sémper, ubi pultáre hasce occipió miser.
Heús, heus: Aeschinús ego sum. Aperite áliquis actutum óstium.
Pródit nescio quís: concedam huc. —

ACTUS IV. SCENA V.

MICIO. AESCHINUS.

MI. Íta uti dixti, Sóstrata,
fácito: ego Aeschinúm conveníam, ut, quómodo acta haec súnt, sciat.
Séd quis ostium hóc pultavit? AE. Páter hercle est: perii. MI. Aéschine.
AE. Quid huic híc negotist? MI. Túne has pepulistí fores?

Tacet. Cúr non ludo hunc áliquantisper? Mélius est,
quandóquidem hoc numquam mi ípse voluit crédere.
Nil míhi respondes? AE. Nón equidem istas, quód sciam.
MI. Ita: nám mirabar quíd hic negoti essét tibi.
Erúbuit: salva rés est. AE. Dic sodés, pater,
tibi véro quid istic ést rei? MI. Nihil míhi quidem.
Amícus quidam me á foro abduxít modo
huc ádvocatum síbi. AE. Quid? MI. Ego dicám tibi:
habitánt hic quaedam múlieres, paupérculae,
ut opínor; has non nósse te, certó scio:
neque ením diu huc commigrárunt. AE. Quid tum póstea?
MI. Virgo ést cum matre. AE. Pérge. MI. Haec virgo orbást patre:
hic méus amicus ílli genere est próxumus:
huic léges cogunt núbere hanc. AE. Perií. MI. Quid est?
AE. Nil: récte: perge. MI. Is vénit ut secum ávehat:
nam habitát Mileti. AE. Hem, vírginem ut secum ávehat?
MI. Sic ést. AE. Miletum usque óbsecro? MI. Ita. AE. Animó malest.
Quid ipsaé? quid aiunt? MI. Quíd illas censes? Níhil enim.
Comménta mater ést, esse ex alió viro
nescío quo puerum nátum: neque eum nóminat:
priórem esse illum, nón oportere huíc dari.
AE. Eho, nónne haec iusta tíbi videntur póstea?

MI. Non. AE. Óbsecro non? Án illam hinc abducét pater?
MI. Quid illám ni abducat? AE. Fáctum a vobis dúriter
inmísericorditérque, atque etiam, si ést, pater,
dicéndum magis apérte, inliberáliter.
MI. Quamobrém? AE. Rogas me? Quíd illi tandem créditis
fore ánimi misero, quícum illa consuevít prior?
qui infélix haud scio án illam misere núnc amat,
quum hanc síbi videbit praésens praesentem éripi,
abdúci ab oculis? Fácinus indignúm, pater.
MI. Qua rátione istuc? Quís despondit? quís dedit?
cui, quándo nupsit? aúctor his rebús quis est?
cur dúxit alienam? AE. Án sedere opórtuit
domi vírginem tam grándem, dum cognátus huc
illínc veniret éxspectantem? Haec, mí pater,
te dícere aequom fúit, et id deféndere.
MI. Ridículum: advorsumne íllum causam dícerem,
cui véneram advocátus? Sed quid ista, Aéschine,
nostra? aút quid nobis cum íllis? Abeamús. Quid est?
quíd lacrumas? AE. Pater, óbsecro, ausculta. MI. Aéschine, audivi ómnia,
ét scio: nam té amo: quo magis, quaé agis, curae súnt mihi.
AE. Íta velim me prómerentem amés, dum vivas, mí pater,
út me hoc delictum ádmisisse in me, íd mihi vehementér dolet:

ét me tui pudét. MI. Credo hercle: nam ínge-nium noví tuum
líberale: séd vereor ne indíligens nimiúm sies.
Ín qua civitáte tandem te árbitrare vívere?
Vírginem vitiásti, quam te nón ius fuerat tángere.
Iam íd peccatum prímum magnum, mágnum, at humanúm tamen.
Fécere alii saépe item boni. At póstquam id evenít, cedo
númquid circumspéxti? aut numquid túte prospextí tibi,
quíd fieret? qua fíeret? Si te ipsúm mihi puduit dícere,
quá resciscerem? Haéc dum dubitas, ménses abierúnt decem.
Pródidisti et te, ét illam miseram, et gnátum, quod quidem in té fuit.
Quíd credebas? dórmienti haec tíbi confecturós deos?
ét illam sine tua ópera in cubiculum íri deductúm domum?
Nólim ceterárum rerum té socordem eodém modo.
Bóno animo es, ducés uxorem. AE. Hem. MI. Bóno animo es inquám. AE. Pater,
óbsecro num lúdis tu nunc me? MI. Égo te? quamobrem? AE. Néscio:
nisi quía tam misere hoc ésse cupio vérum, eo vereór magis.
MI. Ábi domum, ac deos cónprecare, ut úxorem accersás: abi.
AE. Quíd, iam uxorem? MI. Iám. AE. Iam? MI. Iam quantúm potest. AE. Di mé, pater,

ómnes oderínt, ni magis te, quam óculos nunc amó meos.
MI. Quid? quam illam? AE. Aeque. MI. Pérbenigne. AE. Quíd? ille ubi est Milésius?
MI. Ábiit, periit, návem ascendit. Séd cur cessas? AE. Ábi pater:
tú potius deos cónprecare: nám tibi eos certó scio,
quó vir melior múlto es quam ego, obtémperaturós magis.
MI. Égo eo intro: ut, quae opus súnt, parentur; tú fac ut dixi, sí sapis.
AE. Quid hoc ést negoti? Hoc ést patrem esse, aut hóc est filium ésse?
Si fráter aut sodális esset, quí magis morem géreret?
Hic nón amandus? hícine non gestándus in sinu ést? Hem;
itaque ádeo magnam mi íniicit sua cómmoditate cúram,
ne fórte inprudens fáciam, quod nolít; sciens cavébo.
Sed césso ire intro, né morae meis núptiis egomét sim?

ACTUS IV. SCENA VI.

DEMEA.

Deféssus sum ambulándo. Ut, Syre, te cúm tua monstrátione mágnus perdat Iúppiter.

Perréptavi usque omne óppidum; ad portam, ád lacum:
quo nón? Nec illi fabrica úlla erat: neque frátrem homo
vidísse se aibat quísquam. Nunc veró domi
certum óbsidere est úsque, donec rédierit.

ACTUS IV. SCENA VII.

MICIO. DEMEA.

MI. Ibo, fíliis dicam núllam esse in nobís moram.
DE. Sed eccum ípsum: te iamdúdum quaero, Mício.
MI. Quidnám? DE. Fero alia flágitia ad te ingéntia
boni fílius adulescéntis. MI. Ecce autém. DE. Nova,
capitália. MI. Ohe, iam. DE. Ah néscis qui vir sít. MI. Scio.
DE. O stúlte, tu de psáltria me sómnias
agere· hóc peccatum in vírginem est civém. MI. Scio.
DE. Oho, scís et patere? MI. Quídni patiar? DE. Díc mihi,
non clámas? non insánis? MI. Non. Malím quidem....
DE. Puer nátust. MI. Di bene vórtant. DE. Virgo níhil habet.
MI. Audívi. DE. Et ducenda índotatast. MI. Scílicet.
DE. Quid núnc futurumst? MI. Íd enim quod res ípsa fert:

illínc huc transferétur virgo. DE. O Iúppiter,
istócine pacto opórtet? MI. Quid faciam ámplius?
DE. Quid fácias? Si non ípsa re tibi istúc dolet,
simuláre certe est hóminis. MI. Quin iam vírginem
despóndi: res compósita est: fiunt núptiae;
dempsí metum omnem: haec mágis sunt hominis. DE. Céterum,
placét tibi factum, Mício? MI. Non, sí queam
mutáre. Nunc quum nón queo, animo aequó fero.
Ita vítast hominum, quási quum ludas tésseris.
Si illúd, quod maxume ópus est iactu, nón cadit,
illúd quod cecidit fórte, id arte ut córrigas.
DE. Corréctor. Nempe tua árte vigintí minae
pro psáltria periére: quae quantúm potest,
aliquo ábiicienda est, sí non pretio, grátiis.
MI. Neque ést, neque illam sáne studeo véndere.
DE. Quid ígitur facies? MI. Dómi erit. DE. Pro divóm fidem,
meretríx et materfámilias una ín domo?
MI. Cur nón? DE. Sanum te crédis esse? MI. Equidem árbitror.
DE. Ita mé di ament, ut vídeo tuam ego inéptiam;
factúrum credo, ut hábeas quicum cántites.
MI. Cur nón? DE. Et nova nupta éadem haec discet. MI. Scílicet.
DE. Tu intér eas restim dúctans saltabís. MI. Probe:
et tú nobiscum úna, si opus sit. DE. Heí mihi,
non te haéc pudent? MI. Iam véro omitte, o Démea,
tuam ístanc iracúndiam, atque ita utí decet
hilarum ác lubentem fác te gnati in núptiis.

Ego hós conveniam: póst huc redeo. DE. O Iúppiter,
hancíne vitam? hoscine móres? hanc deméntiam?
Uxór sine dote véniet: intus psáltria est:
domus súmptuosa: aduléscens luxu pérditus:
senéx delirans. Ípsa si cupiát Salus,
serváre prorsus nón potest hanc fámiliam.

ACTUS V. SCENA I.

SYRUS. DEMEA.

SY. Edepól, Syrisce, té curasti mólliter,
lautéque munus ádministrastí tuum:
abi. Séd postquam intus sum ómnium rerúm satur,
prodeámbulare huc líbitum est. DE. Illuc sís vide;
exémplum disciplínae. SY. Ecce autem híc adest
senex nóster. Quid fit? quíd tu es tristis? DE. Óh scelus.
SY. Ohe, iám tu verba fúndis hic sapiéntia?
DE. Tu sí meus esses. SY. Dís quidem esses, Démea;
ac tuám rem constabilísses. DE. Exemplo ómnibus
curárem ut esses. SY. Quámobrem? quid fecí? DE. Rogas?
In ípsa turba, atque ín peccato máxumo,
quod víx sedatum sátis est, potastí, scelus,
quasi ré bene gesta. SY. Sáne, nollem huc éxitum.

ACTUS V. SCENA II.

DROMO. SYRUS. DEMEA.

DR. Heus, Sýre, rogat te Ctésipho ut redeás. SY. Abi.
DE. Quid Ctésiphonem hic nárrat? SY. Nil. DE Eho, cárnufex,
est Ctésipho intus? SY. Nón est. DE. Cur hic nóminat?
SY. Est álius quidam, párasitaster paúlulus:
nostín? DE. Iam scibo. SY. Quíd agis? quo abis? DE. Mítte me.
SY. Noli ínquam. DE. Non manum ábstines, mastígia?
An tíbi iam mavis cérebrum dispergam híc? SY. Abit.
Edepól comissatórem haud sane cómmodum,
praesértim Ctesiphóni. Quid ego núnc agam?
nisi, dum haéc silescunt túrbae, interea in ángulum
aliquo ábeam, atque edormíscam hoc villi. Síc agam.

ACTUS V. SCENA III.

MICIO. DEMEA.

MI. Paráta a nobis súnt, ita ut dixi, Sóstrata,
ubi vís. Quisnam a me pépulit tam gravitér fores?

DE. Hei míhi: quid faciam? quíd agam? quid clamem, aút querar?
O caélum, o terra, o mária Neptuni. MI. Hém tibi,
rescívit omnem rem: íd nunc clamat scílicet.
Parátae lites: súccurrendumst. DE. Éccum adest
commúnis corruptéla nostrum líberum.
MI. Tandém reprime iracúndiam, atque ad té redi.
DE. Represssi, redii, mítto maledicta ómnia:
rem ipsám putemus. Díctum hoc inter nós fuit,
ex te ádeo est ortum, né tu curarés meum,
neve égo tuum? Respónde. MI. Factumst, nón nego.
DE. Cur núnc apud te pótat? cur recipís meum?
cur émis amicam, Mício? Num quí minus
mihi idém ius aequumst ésse, quod mecúmst tibi?
Quando égo tuum non cúro, ne curá meum.
MI. Non aéquom dicis. DE. Nón? MI. Nam vetus verbum hóc quidemst,
commúnia esse amícorum inter se ómnia.
DE. Facéte: nunc demum ístaec nata orátiost.
MI. Auscúlta paucis, nísi molestumst, Démea.
Princípio, si íd te mórdet, sumptum fílii
quem fáciunt, quaeso hoc fácito tecum cógites:
tu illós duo olim pró re tollebás tua,
quod sátis putabas túa bona ambobús fore;
et mé tum uxorem crédidísti scílicet
ductúrum: eandem illam rátionem antiquam óbtine:
consérva, quaere, párce; fac quamplúrimum
illís relinquas; glóriam tu istam óbtine:

mea, quaé praeter spem evénere, utantúr sine:
de súmma nil decédet: quod hinc accésserit,
id dé lucro putáto esse omne. Haec sí voles
in ánimo vere cógitare, Démea,
et mi ét tibi et illis démpseris moléstiam.
DE. Mittó rem: consuetúdinem ipsorúm. MI. Mane:
scio: ístuc ibam. Múlta in homine, Démea,
signa ínsunt, ex quis cóniectura fácile fit:
duo quúm idem faciunt, saépe ut possis dícere,
hoc lícet inpune fácere huic, illi nón licet:
non quó dissimilis rés sit, sed quo is quí facit.
Quae ego íllis inesse vídeo, ut confidám fore
ita ut vólumus. Video sápere, intellegere, ín loco
veréri, inter se amáre: scire est líberum
ingénium atque animum. Quó vis illos tú die
redúcas. At enim métuas, ne ab re sínt tamen
omíssiores paúlo. O noster Démea,
ad ómnia alia aetáte sapimus réctius;
solum únum hoc vitium adfért senectus hóminibus,
adténtiores súmus ad rem omnes, quám sat est:
quod illós sat aetas ácuet. DE. Ne nimiúm modo
bonaé tuae istae nós rationes, Mício,
et túus iste animus aéquos subvortát. MI. Tace,
non fíet. Mitte iam ístaec: da te hodié mihi:
expórge frontem. DE. Scílicet ita témpus fert,
faciúndumst: ceterúm rus cras cum fílio
cum prímo lucu ibo hinc. MI. De nocte cénseo:
hodié modo hilarum fác te. DE. Et istam psáltriam
una ílluc mecum hinc ábstraham. MI. Pugnáveris.
Eo pácto prorsum illi álligaris fílium.

Modo fácito ut illam sérves. DE. Ego istuc vídero:
atque ílli favillae pléna, fumi ac póllinis,
coquéndo sit faxo ét molendo: praéter haec
merídie ipso fáciam ut stipulam cólligat;
tam excóctam reddam atque átram, quam carbóst. MI. Placet.
Nunc míhi videre sápere. Atque equidem fílium,
tum etiám si nolit, cógam ut cum illa uná cubet.
DE. Derídes? Fortunátus, qui isto animó sies:
ego séntio. MI. Ah, pergísne? DE. Iamiam désino.
MI. I ergo íntro; et cui rei est, eí rei hunc sumamús diem.

ACTUS V. SCENA IV.

DEMEA.

Númquam ita quisquam béne subducta rátione ad vitám fuat,
quín res, aetas, úsus semper áliquid apportét novi,
áliquid moneat; út illa quae te scíre credas, néscias;
ét quae tibi putáris prima, in éxperiundo ut répudies:
quód nunc mi evenít: nam ego vitam dúram, quam vixi úsque adhuc,
própe iam excurso spátio mitto. Id quámobrem? Re ipsa répperi,
fácilitate níhil esse homini mélius neque cleméntia.

Íd esse verum, ex me átque ex fratre cuívis facilest nóscere.
Ílle suam semper égit vitam in ótio, in convíviis:
clémens, placidus, núlli laedere ós, adridere ómnibus:
síbi vixit: sibi súmptum fecit: ómnes benedicúnt, amant.
Égo ille agrestis, saévos, tristis, párcus, truculentús, tenax,
dúxi uxorem: quam íbi miseriam vídi! Nati fílii,
ália cura: heia aútem, dum studeo fíliis ut quamplúrimum
fácerem, contrivi ín quaerundo vítam atque aetatém meam.
Núnc exacta aetáte hoc fructi pró labore ab eís fero,
ódium: ille alter síne labore pátria potitur cómmoda:
íllum amant: me fúgitant: illi crédunt consilia ómnia:
íllum diligúnt: apud illum súnt ambo, ego desértus sum:
íllum ut vivat óptant, meam autem mórtem exspectant scílicet.
Íta eos meo labóre eductos máxumo, hic fecít suos
paúlo sumptu: míseriam omnem ego cápio; hic potitur gaúdia.
Áge age, iam experiámur porro cóntra, ecquid ego póssiem
blánde dicere aút benigne fácere, quando huc próvocat.

Égo quoque a meís me amari et mágni pendi póstulo.
Si íd fit dando atque óbsequendo, nón posteriorés feram.
Déerit: id mea mínume refert, quí sum natu máxumus.

ACTUS V. SCENA V.

SYRUS. DEMEA.

SY. Heus, Démea, rogat fráter ne abeas lóngius.
DE. Quis homo? Ó Syre noster, sálve: quid fit? quíd agitur?
SY. Recte. DE. Óptumest. Iam núnc haec tria primum áddidi
praetér naturam: o nóster, quid fit? quíd agitur?
Servum haúd inliberálem praebes te: ét tibi
lubéns bene faxim. SY. Grátiam habeo. DE. Atquí, Syre,
hoc vérumst, et ipsa re éxperiere própediem.

ACTUS V. SCENA VI.

GETA. DEMEA.

GE. Hera, ego húc ad hos províso, quam mox virginem
accérsant. Sed eccum Démeam. Salvós sies.

DE. O, quí vocare? GE. Géta. DE. Geta, hominem máxumi
pretí te esse hodie iúdicavi animó meo:
nam is míhi profecto est sérvos spectatús satis,
cui dóminus curaest, íta uti tibi sensí, Geta;
et tíbi ob eam rem, síquid usus vénerit,
lubéns bene faxim. Méditor esse adfábilis:
et béne procedit. GE. Bónus es quum haec exístumas.
DE. Paulátim plebem prímulum fació meam.

ACTUS V. SCENA VII.

AESCHINUS. DEMEA. SYRUS. GETA.

AE. Occídunt me equidem, dúm nimis sanctas núptias
student fácere; in apparando consumúnt diem.
DE. Quid ágitur, Aeschine? AE. Éhem, pater mi, tu híc eras?
DE. Tuus hércle vero et ánimo ét natúrá pater;
qui té amat plus quam hosce óculos. Sed cur nón domum
uxórem accersis? AE. Cúpio: verum hoc míhi moraest:
tibícina, et hymenaéum qui cantént. DE. Eho,
vin tu huíc seni auscultáre? AE. Quid? DE. Missa haéc face,
hymenaéum, turbas, lámpadas, tibícinas:
atque hánc in horto máceriam iube dírui
quantúm potest: hac tránsfer: unam fác domum:

tradúce et matrem et fámiliam omnem ad nós.
AE. Placet,
patér lepidissime. DE. Eúge, iam lepidús vocor.
Fratri aédes fient pérviae: turbám domum
addúcet, sumptum amíttet multum: quíd mea?
ego lépidus ineo grátiam. Iube núnc ïam
dinúmeret illi Bábylo vigintí minas.
Syre, céssas ire ac fácere? SY. Quid ergo? DE.
Dírue.
Tu illás abi et tradúce. GE. Di tibi, Démea,
benefáciant, quum te vídeo nostrae fámiliae
tam ex ánimo factum vélle. DE. Dignos árbitror.
Quid tú ais? AE. Sic opínor. DE. Multo réctiust,
quam illám puerperám nunc duci huc pér viam
aegrótam. AE. Nil enim vídi melius, mí pater.
DE. Sic sóleo. Sed eccum Mício egreditúr foras.

ACTUS V. SCENA VIII.

MICIO. DEMEA. AESCHINUS.

MI. Iubet fráter? ubi is est? Tún iubes hoc, Démea?
DE. Ego véro iubeo, et hác re et aliis ómnibus
quam máxume unam fácere nos hanc fámiliam,
colere, ádiuvare, adiúngere. AE. Ita quaesó, pater.
MI. Haud áliter censeo. DE. Ímmo hercle ita nobís decet:
primum huíus uxori est máter. MI. Est. Quid póstea?
DE. Proba ét modesta. MI. Ita áiunt. DE. Natu grándior.

MI. Scio. DE. Párere iam diu haéc per annos nón potest:
nec qui éam respiciat, quísquam est: sola est. MI. Quam híc rem agit?
DE. Hanc te aéquum est ducere: ét te operam ut fiát dare.
MI. Me dúcere autem? DE. Té. MI. Me? DE. Te inquam. MI. Inéptis. DE. Si tu sís homo,
hic fáciat. AE. Mi patér. MI. Quid tu autem huic, ásine, auscultas? DE. Níhil agis:
fieri áliter non potést. MI. Deliras. AE. Síne te exorem, mí pater.
MI. Insánis? aufer. DE. Áge, da veniam filio. MI. Satin sánus es?
Ego nóvus maritus ánno demum quínto et sexagésimo
fiam, átque anum decrépitam ducam? Idne éstis auctorés mihi?
AE. Fac: prómisi ego illis. MI. Prómisti autem? dé te largitór, puer.
DE. Age, quíd si quid te máius oret? MI. Quási non hoc sit máxumum.
DE. Da véniam. AE. Ne gravére. DE. Fac, promítte. MI. Non omíttitis?
AE. Non, nísi te exorem. MI. Vís est haec quidem. DE. Áge prolixe, Mício.
MI. Etsi hóc mihi pravum, inéptum, absurdum, atque álienum a vitá mea
vidétur: si vos tántopere istuc vóltis, fiat. AE. Béne facis.
DE. Mérito te amo. Vérum... MI. Quid? DE. Ego dícam, hoc quum fit quód volo.

MI. Quid núnc? quid restat? DE. Hégio his ést cognatus próxumus,
adfínis nobis, paúper: bene nos áliquid facere illí decet.
MI. Quid fácere? DE. Agelli est híc sub urbe paúlum quod locitás foras:
huic démus qui fruátur. MI. Paulum id aútem? DE. Si multúmst, tamen
faciúndum est: pro patre huíc est; bonus est; nóster est; recté datur.
Postrémo nunc meum íllud verbum fácio, quod tu, Mício,
bene ét sapienter díxti dudum, Vítium commune ómnium est,
quod nímium ad rem in senécta attenti súmus. Hanc maculam nós decet
effúgere: dictum est vére, et re ipsa, Mício,
fíeri oportet. MI. Quíd istic? dabitur quídem, quando hic volt. AE. Mí pater.
DE. Núnc tu mi es germánus pariter córpore et animo. MI. Gaúdeo.
DE. Suó sibi gladio hunc iúgulo. —

ACTUS V. SCENA IX.

SYRUS. DEMEA. MICIO. AESCHINUS.

SY. Factum est quód iussisti, Démea.
DE. Frúgi homo es. Ego édepol hodie meá quidem senténtia
iúdico Syrum fíeri esse aequum líberum. MI. Istunc líberum?

quódnam ob factum? DE. Múlta. SY. O noster Démea, edepol vír bonu's:
égo istos vobis úsque a pueris cúravi ambos sédulo;
dócui, monui, béne praecepi sémper, quae potui, ómnia.
DE. Rés apparet. Ét quidem porro haec: óbsonare cúm fide,
scórtum adducere, ápparare dé die convívium:
nón mediocris hóminis haec sunt ófficia. SY. O lepidúm caput.
DE. Póstremo, hodie in psáltria hac emúnda hic adiutór fuit,
híc curavit: pródesse aequumst: álii meliorés erunt
dénique hic vult fíeri. MI. Vin tu hoc fíeri? AE. Cupio. MI. Sí quidem
tú vis, Syre, eho accéde huc ad me: líber esto. SY. Béne facis:
ómnibus gratiam hábeo: et seorsum tíbi praeterea, Démea.
DE. Gaúdeo. AE. Et ego. SY. Crédo: utinam hoc perpétuum fiat gaúdium,
Phrýgiam ut uxorém meam una mécum videam líberam.
DE. Óptumam quidem múlierem. SY. Et quidem tuó nepoti huius fílio
hódie prima mámmam dedit haec. DE. Hércle vero sério,
síquidem prima dédit, haud dubiumst quín emitti aequúm siet.
MI. Ób eam rem? DE. Ob eam: póstremo a me argéntum, quanti est, súmito.

SY. Dí tibi, Demea, ómnes semper ómnia optata ófferant.
MI. Sýre, processisti hódie pulchre. DE. Síquidem porro, Mício,
tú tuum officium fácies, atque huic áliquid paulum praé manu
déderis, unde utátur. Reddet tíbi cito. MI. Istoc vílius.
AE. Frúgi homo est. SY. Reddam hércle, da modo. AE. Áge, pater. MI. Post cónsulam.
DE. Fáciet. SY. O vir óptume. AE. O patér mi festivíssime.
MI. Quíd istuc? quae res tám repente móres mutavít tuos?
quód prolubium? quae ístaec subita est lárgitas? DE. Dicám tibi:
út id ostenderém, quod te isti fácilem et festivúm putant,
íd non fieri ex véra vita, néque adeo ex aequo ét bono,
séd ex adsentando, índulgendo et lárgiendo, Mício.
Núnc adeo si ob eám rem vobis méa vita invisa, Aéschine, est;
quía non iusta iniústa prorsus ómnia omnino óbsequor;
míssa facio: effúndite, emite, fácite quod vobís lubet.
Séd si id vultis pótius, quae vosprópter adulescéntiam
mínus videtis, mágis inpense cúpitis, consulitís parum,

haéc reprehendere ét corrigere et óbsecundare ín loco:
écce me, qui id fáciam vobis. AE. Tíbi, pater, permíttimus:
plús scis quid facto ópus est. Sed de frátre quid fiét? DE. Sino.
Hábeat: in istac fínem faciat. MI. Ístuc recte. Plaúdite.

HECYRA.

FABULAE INTERLOCUTORES.

PHILOTIS, meretrix.
SYRA, anus.
PARMENO, servus.
LACHES, senex.
SOSTRATA, matrona.
PHIDIPPUS, senex.
PAMPHILUS, adulescens.
MYRRHINA, matrona.
SOSIA, servus.
BACCHIS, meretrix.

Acta ludis Megalensib. Sex. Iul. Caesare Cn. Cornelio Dolabella Aedil. Curulib. Non est peracta. Modos fecit Flaccus Claudi. Tibiis parib. Tota graeca Menandru facta est. Acta primo sine Prologo. Data secundo Cn. Octavio T. Manlio Coss. Relata est L. Aemilii Pauli ludis funeralib. Non est placita. Tertio relata est Q. Fulvio L. Marcio Aedilib. Curulib. Egit L. Ambivius Turpio. Placuit.

PROLOGUS.

Hecyra ést huic nomen fábulae. Haec cúm data
nova ést, novum intervénit vitium et cálamitas,
ut néque spectari néque cognosci pótuerit:
íta pópulus studio stúpidus in funámbulo
animum óccuparat. Núnc haec plane est pró nova;
et ís qui scripsit hánc, ob eam rem nóluit
iterúm referre, ut íterum posset véndere.
Aliás cognostis éius: quaeso hanc nóscite.

ALTER PROLOGUS.

Orátor ad vos vénio ornatu prólogi:
sinite éxorator sim: eódem ut iure utí senem
liceát, quo iure sum úsus adulescéntior;
novás qui exactas féci ut inveteráscerent;
ne cúm poeta scríptura evanésceret.
In hís, quas primum Caécili didicí novas,
partím sum earum exáctus: partim víx steti.
Quia scíbam dubiam fórtunam esse scénicam,
spe incérta certum míhi laborem sústuli.
Easdem ágere coepi, ut áb eodem alias díscerem

novás, studiose: ne íllum ab studio abdúcerem.
Perféci ut spectaréntur. Ubi sunt cógnitae,
placitaé sunt. Ita poétam restitui ín locum,
prope iám remotum iniúria adversáriûm
ab stúdio atque ab labóre atque arte ab música.
Quodsí scripturam sprévissem in praeséntia,
et in déterrendo vóluissem operam súmere,
ut in ótio esset, pótius quam in negótio;
detérruissem fácile, ne alias scríberet.
Nunc quíd petam, mea caúsa aequo animo atténdite.
Hecyram ád vos refero, quám mihi per siléntium
numquam ágere licitum est: íta eam oppressit cálamitas.
Eam cálamitatem vêstra intellegéntia
sedábit, si erit adiútrix nostrae indústriae.
Quum prímum eam agere coépi, pugilum glória,
funámbuli eodem accéssit exspectátio;
comitúm conventus, strépitus, clamor múlierum
fecére, ut ante témpus exirém foras.
Vetere ín nova coepi úti consuetúdine,
in éxperiundo ut éssem: refero dénuo.
Primo áctu placeo, quum ínterea rumór venit
datum íri gladiatóres: populus cónvolat:
tumúltuantur, clámant, pugnant dé loco:
ego intérea meum non pótui tutarí locum.
Nunc túrba non est: ótium et siléntium est:
agéndi tempus míhi datum est: vobís datur
potéstas condecorándi ludos scénicos.
Nolíte sinere pér vos artem músicam
recídere ad paucos: fácite, ut vestra auctóritas
meae auctóritati faútrix adiutríxque sit.
Si númquam avare prétium statui artí meae;

et eum ésse quaestum in ánimum induxi máxumum,
quam máxume servíre vostris cómmodis;
sinite ímpetrare mé, qui in tutelám meam
studiúm suum, et se in vóstram commisít fidem,
ne eum círcumventum iníque iniqui inrídeant.
Mea caúsa causam accípite, et date siléntium,
ut lúbeat scribere álias, mihique ut díscere
novás expediat, pósthac pretio emptás meo.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS. SYRA.

PH. Per pól quam paucos réperias meretrícibus
fidélis evenîre amatorés, Syra.
Vel hic Pámphilus iurábat quotiens Bácchidi,
quam sáncte, ut quivis fácile posset crédere,
numquam ílla viva dúcturum uxorém domum.
Hem dúxit. SY. Ergo própterea te sédulo
et móneo et hortor, né cuiusquam mísereas,
quin spólies, mutiles, láceres, quemque nácta sis.
PH. Utín eximium néminem habeam? SY. Néminem,
nam némo illorum quísquam scito ad té venit,
quin íta paret se, abs téd ut blanditiís suis
quam mínimo pretio suám voluptatem éxpleat.
Hiscíne tu amabo nón contra insidiábere?
PH. Tamen pól eandem iniúriumst esse ómnibus.
SY. Iniúrium autem est, úlcisci adversários?

aut quá via te cáptent, eadem ipsós capi?
Eheu me miseram, cúr non aut istaéc mihi
aetás et forma est, aút tibi haec senténtia?

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

PA. Senéx si quaeret mé, modo isse dícito
ad pórtum, percontátum adventum Pámphili.
Audín quid dicam, Scírte? si quaerét me, uti
tum dícas: si non quaéret, nullus díxeris:
aliás ut uti póssim causa hac íntegra.
Sed vídeon ego Philótium? unde haec ádvenit?
Philótis, salve múltum. PH. O salve, Pármeno.
SY. Salvé mecastor, Pármeno. PA. Et tu edepól, Syra.
Philótis, dic mi ubi te óblectasti támdiu?
PH. Minime équidem me oblectávi, quae cum mílite
Coríntham hinc sum profécta inhumaníssumo:
biénnium ibi perpétuum misera illúm tuli.
PA. Edepól te desidérium Athenarum árbitror,
Philótium, cepísse saepe, et té tuum
consílium contemsísse. PH. Non dicí potest,
quam cúpida eram huc redeúndi, abeundi a mílite,
vosque híc videndi, antíqua ut consuetúdine
agitárem inter vos líbere convívium:
nam illi haúd licebat nísi praefinitó loqui,
quae illí placerent. PA. Haúd opinor cómmode
finém statuisse orátioni mílitem.

PH. Sed quíd hoc negoti est? módo quae narravít mihi
hic íntus Bacchis? quód ego numquam crédidi
fore, ut ílle hac viva pósset animum indúcere
uxórem habere. PA. Habére autem? PH. Eho tu, an nón habet?
PA. Habét: sed firmae haec véreor ut sint núptiae.
PH. Ita dí deaeque fáxint, si in rem est Bácchidis.
Sed quí istuc credam ita ésse, dic mihi, Pármeno.
PA. Non ést opus prolato: hoc percontárier
desíste. PH. Nempe ea caúsa, ut ne id fiát palam.
Ita mé di amabunt, haúd propterea té rogo,
ut hoc próferam, sed ut tácita mecum gaúdeam.
PA. Numquám tam dices cómmode, ut tergúm meum
tuam ín fidem commíttam. PH. Ah noli, Pármeno:
quasi tú non multo mális narrare hóc mihi,
quam ego quaé percontor, scíre. PA. Vera haec praédicat:
et illúd mihi vitiumst máxumum. Si míhi fidem
das, té tacituram, dícam. PH. Ad ingeniúm redis.
Fidém do: loquere. PA. Auscúlta. PH. Istic sum. PA. Hanc Bácchidem
amábat, ut quummáxume, tum Pámphilus,
quum páter, uxorem ut dúcat, orare óccipit:
et haéc communia ómnium quae súnt patrum,
sesé senem esse dícere, illum autem únicum:
praesídium velle sé senectutí suae.
Ille sé primo negáre. Sed postquam ácrius
pater ínstat, fecit ánimi ut incertús foret,
pudórin' anne amóri obsequeretúr magis.
Tundéndo atque odio dénique effecít senex:
despóndit ei gnatam huíus vicini próxumi.

Usque illud visum estPámphilo neutiquám grave;
donéc iam in ipsis núptiis, postquám videt
parátas, nec moram úllam, quin ducát, dari:
ibi démum ita aegre túlit, ut ipsam Bácchidem,
si adésset, credo ibi éius commiserésceret.
Ubicúmque datum erat spátium solitúdinis,
ut cónloqui mecum úna posset: Pármeno,
perií: quid ego egi? in quód me conieci malum?
Non pótero hoc ferre, Pármeno: perií miser.
PH. At té di deaeque pérdant cum isto odió, Laches.
PA. Ut ad paúca redeam, uxórem deducít domum.
Nocte ílla prima vírginem non áttigit:
quae cónsecutast nóx eam, nihiló magis.
PH. Quid aís? cum virgine úna adulescens cúbuerit
plus pótus, sese illa ábstinere ut pótuerit?
Non vérisimile dícis, neque verum árbitror.
PA. Credo íta videri tíbi: nam nemo ad té venit
nisi cúpiens tui: ille invítus illam dúxerat.
PH. Quid deínde fit? PA. Diébus sane paúculis
post Pámphilus me sólum seducít foras,
narrátque, ut virgo ab se íntegra etiam túm siet:
seque ánte, quam eam uxórem duxissét domum,
sperásse, eas toleráre posse núptias.
Sed quám decrerim mé non posse díutius
habére, eam ludíbrio haberi, Pármeno,
quin íntegram itidem réddam, ut accepi áb suis,
neque honéstum mihi, neque útile ipsi vírgini est.
PH. Pium ác pudicum ingénium narras Pámphili.
PA. Hoc égo proferre, incómmodum mi esse árbitror:
reddí patri autem, cuí tu nihil dicás viti,

supérbum est: sed illam spéro, ubi hoc cognóverit
non pósse se mecum ésse, abituram dénique.
PH. Quid intérea? ibatne ad Bácchidem? PA. Cotídie.
Sed út fit, postquam hunc álienum ab sesé videt,
malígna multo et mágis procax facta íllico est.
PH. Non édepol mirum. PA. Atque éa res multo máxume
disiúnxit illum ab ílla; postquam et ípse se,
et íllam, et hanc quae dómi erat, cognovít satis,
ad exémplum ambarum móres earum exístumans.
Haec, íta uti liberáli esse ingenió decet,
pudéns, modesta; incómmoda atque iniúrias
viri ómnis ferre, et tégere contumélias.
Hic ánimus partim uxóris misericórdia
devínctus, partim víctus huius iniúriis,
paulátim elapsust Bácchidi, atque huc tránstulit
amórem, postquam pár ingenium náctus est.
Intérea in Imbro móritur cognatús senex
horúnce. Ea ad hos redíbat lege heréditas.
Eo amántem invitum Pámphilum extrudít pater.
Relínquit hic cum mátre uxorem: nám senex
rus ábdidit se: huc ráro in urbem cómmeat.
PH. Quid adhúc habent infírmitatis núptiae?
PA. Nunc áudies. Primó dies complúsculos
bene cónveniebat sáne inter eas. Ínterim
mirís modis odísse coepit Sóstratam:
neque lítes ullae intér eas, postulátio
umquám. PH. Quid igitur? PA. Sí quando ad eam accésserat
confábulatum, fúgere e conspectu íllico,
videre nolle: dénique ubi non quít pati,

simulát se ad matrem accérsi ad rem divínam, abit.
Ubi illíc dies est complúris, accersí iubet:
dixére causam túm nescio quam. Iterúm iubet;
nemó remisit. Póstquam accersit saépius,
aegram ésse simulant múlierem. Nostra íllico
it vísere ad eam: admísit nemo. Hoc úbi senex
rescívit, heri ea caúsa rure huc ádvenit,
patrém continuo cónvenit Philúmenae.
Quid égerint intér se, nondum etiám scio:
nisi sáne curae est, quórsum eventurum hóc siet.
Habés omnem rem: pérgam quo coepi hóc iter.
PH. Et quídem ego: nam constítui cum quodam hóspite
me esse íllum conventúram. PA. Di vortánt bene
quod agás. PH. Vale. PA. Et tu béne vale, Philótium.

ACTUS II. SCENA I.

LACHES. SOSTRATA.

LA. Pro Deum átque hominum fidém, quod hoc genus est, quae haéc est coniurátio?
Utin' ómnes mulierés eadem aeque stúdeant nolintque ómnia?
neque déclinatam quícquam ab aliarum íngenio ullam réperias?
itaque ádeo uno animo omnés socrus oderúnt nurus.
Viris ésse advorsas aéque studium est, símilis pertináciast:

in códemque omnes míhi videntur lúdo doctae ad málitiam.
Ei lúdo, si ullus ést, magistram hanc ésse satis certó scio.
SO. Me míseram, quae nunc, quámobrem accuser, néscio. LA. Hem,
tu néscis? SO. Non: ita mé di bene ament, mí Laches,
itaque úna inter nos ágere aetatem líceat. LA. Di mala próhibeant.
SO. Meque ábs te immerito esse áccusatam, póstmodo resciscés. LA. Scio!
„te inmérito?“ an quicquam pro ístis factis dígnum te dicí potest?
quae me ét te et familiám dedecoras; fílio luctúm paras:
tum autem, éx amicis ínimici ut sint nóbis adfinés, facis:
qui illúm decrerunt dígnum, suos cui líberos commítterent.
Tu sóla exorere, quaé perturbes haéc tua inpudéntia.
SO. Egon? LA. Tu, ínquam, mulier, quaé me omnino lápidem, non hominém putas.
An, quía ruri crebro ésse soleo, néscire arbitrámini,
quo quísque pacto hic vítam vestrarum éxigat?
Múlto melius híc quae fiunt, quam ílli ubi sum adsidué, scio;
ídeo quia, ut vos míhi domi eritis, proínde ego ero famá foris.
Iámpridem equidem audívi cepisse ódium tui Philúmenam:

mínimeque adeo mírum; et, ni id fecísset, magis mirúm foret.
Séd non credidi ádeo, út etiam tótam hanc odissét domum:
quód si scissem, illa híc maneret pótius, tu hinc issés foras.
Át vide, qúam inmerito aégritudo haec óritur mi abs te, Sóstrata:
rús habitátum abií, concedens vóbis et rei sérviens,
súmptus vestros ótiumque ut nóstra res possét pati,
méo labori haud párcens, praeter aéquom atque aetatém meam.
Nón te pro his curásse rebus, né quid aegre essét mihi?
SO. Nón mea opera néque pol culpa evénit. LA. Immo máxume:
sóla hic fuisti: in te ómnis haeret cúlpa sola, Sóstrata.
Quae híc erant curáres, quum ego vos sólvi curis céteris.
Cúm puella anúm suscepisse ínimicitias nón pudet?
Íllius dices cúlpa factum? SO. Haud équidem dico, mí Laches.
LA. Gaúdeo, ita me dí ament, gnati caúsa: nam de té quidem,
sátis scio, peccándo detriménti nil fierí potest.
SO. Quí scis, an ea caúsa, mi vir, me ódisse ádsimuláverit,
út cum matre plús una esset? LA. Quíd ais? Non signi hóc sat est,

quód heri nemo vóluit visentem ád eam te intro admíttere?
SO. Énim lassam oppidó tum esse aibant: eo ád eam non admíssa sum.
LA. Tuós esse ego illi móres morbum mágis quam ullam aliam rem árbitror;
ét merito adeo: nám vostrarum núlla est, quin gnatúm velit
dúcere uxorem: ét quae vobis plácita est, conditió datur:
úbi duxere inpúlsu vestro, véstro inpulsu easdem éxigunt.

ACTUS II. SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. SOSTRATA.

PH. Etsí scio ego, Philúmena, meum iús esse, ut te cógam
quae ego ímperem facere: égo tamen patrio ánimo victus fáciam,
ut tíbi concedam; néque tuae libídini adversábor.
LA. Atque éccum Phidippum óptume video: hínc iam scibo quíd sit.
Phidíppe, etsi ego meis me ómnibus scio esse ádprime obsequéntem;
sed nón adeo ut mea fácilitas corrúmpat illorum ánimos:
quod tú si idem facerés, magis in rem et nóstram et vostram id ésset.
Nunc vídeo in illarúm potestate ésse te. PH. Heia véro.

LA. Adií te heri de fília: ut veni, ítidem incertum amísti.
Haud íta decet, si pérpetuam vis ésse adfinitátem hanc,
celáre te iras. Sí quid est peccátum a nobis, prófer:
aut éa refellendo aút purgando vóbis corrigémus,
te iúdice ipso. Sín east causá retinendi apúd vos,
quia aégra est: te mi iniúriam facere árbitror, Phidíppe,
si métuis satis ut méae domi curétur diligénter.
At íta me di ament, haúd tibi hoc concédo, etsi illi páter es,
ut tu íllam salvam mágis velis, quam ego: id ádeo gnati caúsa:
quem ego íntellexi illam haúd minus quam se ípsum magnificáre.
Neque ádeo clam me est, quam ésse eum gravitér laturum crédam,
hoc sí rescierit: éo domum studeo haéc, prius quam ille, ut rédeat.
PH. Lachés, et diligéntiam vestram ét benignitátem
novi: ét quae dicis, ómnia esse, ut dícis, animum indúco:
et te hóc mi cupio crédere: illam ad vós redire stúdeo,
si fácere possim ulló modo. LA. Quae rés te facere id próhibet?
Eho, númquidnam accusát virum? PH. Minumé: nam postquam atténdi
magis, ét vi coepi cógere ut redíret; sancte adiúrat,

non pósse apud vos Pámphilo se absénte perdurare:
aliúd fortasse aliís viti est: ego sum ánimo leni nátus:
non póssum advorsarí meis. LA. Hem, Sóstrata. SO. Heu me míseram!
LA. Certúmne est istuc? PH. Núnc quidem ut vidétur: sed numquíd vis?
Nam est quód me transire ád forum iam opórtet. LA. Eo tecum úna.

ACTUS II. SCENA III.

SOSTRATA.

Édepol nae nos súmus inique aeque ómnes invisaé viris,
própter paucas, quae ómnes faciunt dígnae ut videamúr malo.
Nam íta me di ament, quód me accusat núnc vir, sum extra nóxiam.
Séd non facile est éxpurgatu: ita ánimum induxerúnt, socrus
ómnis esse iníquas: haud pol mé quidem: nam numquám secus
hábui illam, ac si ex me ésset nata: néc, qui hoc mi eveniát, scio:
nísi pol filiúm multimodis iam éxpeto, ut redeát domum.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS. PARMENO. MYRRHINA.

PAM. Némini ego plura acérba credo esse éx amore homini úmquam oblata,
quám mi. Heu me infelícem, hancine ego vítam parsi pérdere?
Hácine causa ego erám tantopere cúpidus redeundí domum?
Cui quánto fuerat praéstabilius, úbivis gentium ágere aetatem,
quam húc redire? Atque haéc ita esse míserum me rescíscere?
Nám nos omnes, quíbus est alicunde áliquis obiectús labos,
ómne quod est intérea tempus priúsquam id rescitúmst, lucrost.
PAR. Át sic citius quí te expedias hís aerumnis, réperias.
Sí non rediissés, hae irae fáctae essent multo ámpliores:
séd nunc adventúm tuum ambas, Pámphile, scio réverituras.
Rém cognosces: íram expedies: rúrsum in gratiám restitues.
Lévia sunt, quae tú pergravia esse ín animum induxtí tuum.
PAM. Quid cónsolare me? án quisquam usquam géntiumst aequé miser?
Prius quam hánc uxorem dúxi, habebam alibi ánimum amori déditum:

iam in hác re, ut taceam, cuívis facile scítu est, quam fuerím miser:
tamén numquam ausus súm recusare éam, quam mi obtrudít pater.
Vix me ílli abstraxi, atque ínpeditum in ea éxpedivi animúm meum,
vixque húc contuleram: hem nóva res ortast, pórro ab hac quae me ábstrahat.
Tum mátrem ex ea re me aút uxorem in cúlpa inventurum árbitror:
quod quum íta esse inveneró, quid restat, nísi porro ut fiám miser?
Nam mátris ferre iniúrias me, Pármeno, pietás iubet:
tum uxóri obnoxiús sum; ita olim suó me ingenio pértulit:
tot méas iniuriás quae numquam in úllo patefecít loco.
Sed mágnum nescio quíd necesse est évenisse, Pármeno,
unde íra inter eas íntercessit, quaé tam permansít diu.
PAR. At quidem hércle parvom, sí vis vero veram rationem éxsequi.
Non máxumae, quae máxumae sunt ínterdum irae, iniúriae
faciúnt: nam saepe est, quíbus in rebus álius ne iratús quidem est,
quum de cádem causa est íracundus fáctus inimicíssimus.
Pueri ínter sese quás pro levibus nóxiis irás gerunt!

Quaprópter? quia enim qui éos gubernat ánimus, infirmúm gerunt.
Itidem íllae mulierés sunt, ferme ut púeri, levi senténtia:
fortásse unum aliquod vérbum inter eas íram hanc concíverit.
PAM. Abi, Pármeno, intro, ac mé venisse núntia. PAR. Hem, quid hoc ést? PAM. Tace.
Trepidári sentio, ét cursari rúrsum prorsum. PAR. Agedum, ád fores
accéde propius. Hém, sensistin? PAM. Nóli fabulárier.
Pro Iúppiter, clamórem audivi. PAR. Túte loqueris, mé vetas.
MY. Tace óbsecro, mea gnáta. PAM. Matris vóx visast Philúmenae.
Nullús sum. PAR. Quidum? PAM. Périi. PAR. Quamobrem? PAR. Néscio quod magnúm malum
profécto, Parmenó, me celas. PAR. Úxorem *Philúmenam*
pavitáre nescio quíd dixerunt: íd si forte est, néscio.
PAM. Intérii: cur mihi íd non dixti? PAR. Quía non poteram una ómnia.
PAM. Quid mórbi est? PAR. Nesció. PAM. Quid? nemon médicum adduxit? PAR. Néscio.
PAM. Cesso hínc ire intro, ut hóc quamprimum, quícquid est, certó sciam?
Quonám modo, Philúmena mea, núnc te offendam adféctam?
Nam sí periclum ullum ín te inest, perísse me una haud dúbium est.

PAR. Non úsus facto est mihi nunc hunc intró sequi:
nam invísos omnis nós esse illis séntio.
Heri némo voluit Sóstratam intro admíttere.
Si fórte morbus ámplior factús siet,
quod sáne nolim, máxume heri causá mei;
servom íllico introiísse dicent Sóstratae,
aliquíd tulisse cómminiscentúr mali
capiti átque aetati illórum, morbus qui aúctus sit.
Hera in crímen veniet, égo vero in magnúm malum.

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILUS.

SO. Nesció quid iamdudum aúdio hic tumúltuari mísera:
male métuo, ne Philúmenae magis mórbus adgravéscat:
quod te Aésculapi, et té Salus, ne quíd sit huius, óro.
Nunc ád eam visam. PAR. Heus, Sóstrata. SO. Hem. PAR. Iterum ístinc excludére?
SO. Ehem Pármeno, tun híc eras? Perií, quid faciam mísera?
Non vísam uxorem Pámphili, quum in próxumo hic sit aégra?
PAR. Non vísas, nec mittás quidem visendi causa quemquam.
Nam quí amat cui odio ípsus est, bis fácere stulte dúco.
Labórem inanem ipsús capit, et illí molestiam ádfert.

Tum fílius tuus íntroiit vidére, ut venit, quíd agat.
SO. Quid áis? an venit Pámphilus? PAR. Venít. SO. Dis gratiam hábeo.
Hem, istóc verbo animus míhi rediit, et cúra ex corde excéssit.
PAR. Iam eá te causa máxume nunc húc introire nólo:
nam sí remittent quíppiam Philúmenam dolóres,
omném rem narrabít, scio, contínuo sola sóli,
quae intér vos intervénerint, unde órtum est initium írae.
Atque éccum video ipsum égredi. Quam trístist. SO. O mi gnáte.
PAM. Mea máter, salve. SO. Gaúdeo venísse salvom. Sálvan
Philúmena est? PAM. Meliúscula est. SO. Utinam ístuc ita di fáxint.
Quid tu ígitur lacrumas? aút quid es tam trístis? PAM. Recte, máter.
SO. Quid fúit tumulti? díc mihi: an dolór repente invásit?
PAM. Ita fáctumst. SO. Quid morbi ést? PAM. Febris. SO. Cotídiana? PAM. Ita áiunt.
I sódes intro, cónsequar iam té, mea mater. SO. Fíat.
PAM. Tu púeris curre, Pármeno, obviam, átque eis onera adiúta.
PAR. Quid? nón sciunt ipsí viam, domúm qua redeant? PAM. Céssas?

ACTUS III. SCENA III.

PAMPHILUS.

Nequeó mearum rérum initium ullum ínvenire idóneum,
únde exordiár narrare, quaé nec opinanti áccidunt;
pártim quae perspéxi his oculis, pártim quae accepi aúribus:
quá me propter éxanimatum cítius eduxí foras.
Nám modo me intro út corripui tímidus, alio súspicans
mórbo me visúrum adfectam ac sénsi uxorem esse; heí mihi,
póstquam me aspexére ancillae advénisse, illico omnés simul
laétae exclámant, Vénit, id quod mé repente aspéxerant.
Séd continuo vóltum earum sénsi inmutari ómnium,
quía tam incommode íllis fors obtúlerat adventúm meum.
Úna illarum intérea propere praécucurrit, núntians
mé venisse: ego eíus videndi cúpidus, recta cónsequor.
Póstquam intro adveni, éxtemplo eius mórbum cognoví miser:
nám neque, ut celári posset, témpus spatium ullúm dabat:
néque voce alia, ac rés monebat ípsa, poterat cónqueri.

Póstquam aspexi, o fácinus indignum, ínquam: et corripui íllico
me índe lacrumans, íncredibili re átque atroci pércitus:
máter consequitúr: iam ut limen éxirem, ad genua áccidit,
lácrumans misera: míseritum est. Profecto hoc sic est, út puto.
Ómnibus nobis út res dant sese, íta magni atque humilés sumus.
Hánc habere órationem mécum principio ínstitit:
ó mi Pamphile, ábs te quamobrem haec ábierit, causám vides:
nám vitium est oblátum virgini ólim ab nescio quo ínprobo.
Núnc huc confugít, te atque alios pártum ut celarét suum.
Séd quum orata eiús reminiscor, néqueo quin lacrumém miser.
Quaéque fors fortúna est, inquit, nóbis quae te hodie óbtulit,
pér eam te obsecrámus ambae, sí ius, si fas ést, uti
ádvorsa eius pér te tecta tácitaque apud omnís sient.
Si úmquam erga te animo ésse amico sénsti eam, mi Pámphile;
síne labore hanc grátiam te ut síbi des pro illa, núnc rogat.
Céterum de rédducenda id fácias, quod in rem sít tuam.
Párturire eám, neque gravidam esse éx te, solus cónscius.

Nam áiunt tecum póst duobus cóncubuisse ménsibus.
Túm, postquam ad te vénit, mensis ágitur hic iam séptimus:
quód te scire, ipsa índicat res. Núnc si potis est, Pámphile,
máxume voló doque operam, ut clam éveniat partús patrem,
átque adeo omnis. Séd si fieri id nón potest quin séntiant,
dícam abortum ésse: scio nemini áliter suspectúm fore,
quín, quod verisímile est, ex te récte eum natúm putent.
Cóntinuo exponétur: hic tibi níhil est quicquam incómmodi:
ét illi miserae indígne factam iniúriam contéxeris.
Póllicitus sum; et sérvare in eo cértumst, quod dixí, fidem.
Nám de redducénda, id vero neútiquam honestum esse árbitror:
néc faciam; etsi amór me graviter cónsuetudoque eíus tenet.
Lácrumo, quae posthác futurast víta quum in mentém venit
sólitudoque. Ó fortuna, ut númquam perpetuo és bona.
Séd iam prior amór me ad hanc rem exércitatum réddidit.
Quem égo tum quo consílio missum féci, item huic operám dabo.
Adest Pármeno cum púeris: hunc minimést opus

in hác re adesse: nam ólim soli crédidi,
eá me abstinuisse ín principio, quúm data est:
vereór, si clamorem éius hic crebro aúdiat,
ne párturire intéllegat. Aliquó mihi est
hinc áblegandus, dúm parit Philúmena.

ACTUS III. SCENA IV.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILUS.

PAR. Ain tú tibi hoc incómmodum evenísse iter?
SO. Non hércle verbis, Pármeno, dicí potest
tantúm, quam re ipsa návigare incómmodumst.
PAR. Itane ést? SO. O fortunáte, nescis quíd mali
praetérieris, qui númquam es ingressús mare.
Nam aliás ut mittam míserias, unam hánc vide:
diés trigínta aut plús eo in naví fui,
quum intérea semper mórtem exspectabám miser:
ita úsque advorsa témpestate usí sumus.
PAR. Odiósum. SO. Haud clam me est: dénique hercle aufúgerim
potiús, quam redeam, si éo mi redeundúm sciam.
PAR. Olím quidem te caúsae inpellebánt leves,
quod núnc minitare fácere, ut faceres, Sósia.
Sed Pámphilum ipsum vídeo stare ante óstium.
Ite íntro: ego hunc adíbo, si quid mé velit.
Here, étiam tu hic stas? PAM. Ét quidem te exspectó. PAR. Quid est?
PAM. In árcem transcurso ópus est. PAR. Cui hominí? PAM. Tibi.

PAR. In árcem? quid eo? PAM. Cállidemidem hóspitem
Mycónium, qui mecum úna vectust, cónveni.
PAR. Perií. Vovisse hunc dícam, si salvós domum
redísset umquam, ut me ámbulando rúmperet.
PAM. Quid céssas? PAR. Quid vis dícam? An conveniám modo?
PAR. Immo, quód constitui me hódie conventúrum eum,
non pósse, ne me frústra illic exspectét. Vola.
PAR. At nón novi hominis fáciem. PAM. At faciam ut nóveris:
magnús, rubicundus, críspus, crassus, caésius,
cadáverosa fácie. PAR. Di illum pérduint.
Quid, sí non veniet? máneamne usque ad vésperum?
PAM. Manéto: curre. PAR. Nón queo: ita deféssus sum.
PAM. Ille ábiit. Quid agam infélix? Prorsus néscio
quo pácto hoc celem, quód me oravit Mýrrhina,
suae gnátae partum: nám me miseret múlieris.
Quod pótero faciam, támen ut pietatém colam:
nam mé parenti pótius quam amori óbsequi
opórtet. Attat éccum Phidippum ét patrem
video: hórsum pergunt. Quíd dicam hisce, incértus sum.

ACTUS III. SCENA V.

LACHES. PHIDIPPUS. PAMPHILUS.

LA. Díxtin dudum illám dixisse, se éxspectare fílium?
PH. Fáctum. LA. Venisse áiunt: redeat. PA. Quám causam dicám patri,
quámobrem non redúcam, nescio. LA. Quém ego hic audiví loqui?
PA. Cértum offirmare ést viam me quám decrevi pérsequi.
LA. Ípsus est de quo hóc agebam técum. PA. Salve, mí pater.
LA. Gnáte mi, salvé. PH. Bene factum te ádvenisse, Pámphile:
átque adeo, quod máxumumst, salvum átque validum. PA. Créditur.
LA. Ádvenis modo? PA. Ádmodum. LA. Cedo, quíd reliquit Phánia
cónsobrinus nóster? PA. Sane hercle hómo voluptati óbsequens
fúit, dum vixit: ét qui sic sunt, haúd multum herédém iuvant.
Síbi vero hanc laudém relinquont: víxit, dum vixít, bene.
LA. Túm tu igitur nihil áttulisti huc plús una senténtia?
PA. Quícquid est id, quód reliquit, prófuit. LA. Immo óbfuit:
nam íllum vivum et sálvom vellem. PH. Inpúne optare istúc licet:

ílle reviviscét iam numquam; et támen utrum malís scio.
LA. Héri Philumenam ád se adcersi hic iússit: dic iussísse te.
PH. Nóli fodere: iússi. LA. Sed eam iám remittet. PH. Scílicet.
PA. Ómnem rem scio, út sit gesta: advéniens audivi ómnia.
LA. Át istos invidós di perdant, qui haéc libenter núntiant.
PA. Égo me scio cavísse, ne ulla mérito contumélia
fíeri a vobis pósset: idque sí nunc memorare híc velim,
quám fideli animo ét benigno in íllam et clementí fui,
vére possum, ní te ex ipsa haec mágis velim rescíscere:
námque eo pacto máxume apud te méo erit ingenió fides,
quum ílla, quae nunc ín me iniqua est, aéqua de me díxerit.
Néque mea culpa hóc discidium evénisse, id testór deos.
Séd quando sese ésse indignam députat matrí meae
cuí concedat, cuíusque mores tóleret sua modéstia;
néque alio pactó componi pótest inter eas grátia;
ségreganda aut máter a me est, Phídippe, aut Philúmena:
núnc me pietas mátris potius cómmodum suadét sequi.

LA. Pámphile, haud invíto ad aures sérmo mi accessít tuus,
quúm te postputásse omnis res praé parente intéllego.
Vérum vide, ne inpúlsus ira práve insistas, Pámphile.
PA. Quibus núnc inpulsus íris in illam iníquos sim?
quae númquam quicquam ergá me commeritást, pater,
quod nóllem; et saepe quód vellem meritám scio:
amóque et laudo et véhementer desídero:
nam fuísse erga me míro ingenio expértus sum:
illíque exopto, ut réliqüam vitam éxigat
cum eó viro, me quí sit fortunátior:
quandóquidem illam a me dístrahit necéssitas.
PH. Tibi id ín manu est, ne fíat. LA. Si sanús sies,
iube illám redire. PA. Nón est consiliúm, pater:
matrís servibo cómmodis. LA. Quo abís? Mane,
mane, ínquam: quo abis? PH. Quae haéc est pertinácia?
LA. Dixín, Phidippe, hanc rem aégre laturum ésse eum?
Quamobrém te orabam, fíliam ut remítteres.
PH. Non crédidi edepol ádeo inhumanúm fore:
ita núnc is sibi me súpplicaturúm putat?
Si est, út velit redúcere uxorém; licet:
sin álio est animo; rénumeret dotem húc, eat.
LA. Ecce aútem tu quoque próterve iracúndus es.
PH. Percóntumax redísti huc nobis, Pámphile.
LA. Decédet iam ira haec: étsi merito irátus est.
PH. Quia paúlum vobis áccessit pecúniae,
subláti animi sunt. LA. Étiam mecum lítigas?
PH. Delíberet, renúntietque hodié mihi,

velítne an non: ut álii, si huic non ést, siet.
LA. Phidíppe, ades, audi paúcis. Abiit. Quíd mea?
Postrémo inter se tránsigant ipsi, út lubet:
quandó nec gnatus neque híc mihi quicquam obtémperant;
quae díco parvipéndunt. Porto hoc iúrgium
ad uxórem, cuius haec fíunt consilio ómnia:
atque ín eam hoc omne, quód mihi aegrest, évomam.

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA. PHIDIPPUS.

MY. Périi, quid agam? quó me vortam? quíd viro meo réspondebo
mísera? nam audivísse vocem púeri visust vágientis:
íta corripuit dérepente tácitus sese ad fíliam:
quód si rescierít peperisse eam; íd qua causa clám me habuisse
dícam, non edepól scio.
Sed óstium concrépuit. Credo ipsum éxire ad me: núlla sum.
PH. Úxor, ubi me ad fíliam ire sénsit, se duxít foras:
átque eccam video. Quíd ais, Myrrhina? Heús tibi dico. MY. Míhine, mi vir?
PH. Vír ego tuus sim? tú virum me, aut hóminem deputás adeo esse?
Nám si utrumvis hórum, mulier, úmquam tibi visús forem,

nón sic ludibrió tuis factis hábitus essem. MY. Quíbus? PH. At rogitas?
Péperit filia? Hém, taces? Ex quo? MY. Istúc patrem rogáre est aequom?
Périi: ex quo censés, nisi ex illo, cuí data est nuptum, óbsecro?
PH. Crédo: neque adeo árbitrari pátris est aliter. Séd demiror,
quíd sit, quamobrem tántopere omnis nós celare vólueris
pártum: praesertím quum et recte et témpore suo pépererit.
Ádeon pervicáci esse animo, ut púerum praeoptarés perire,
éx quo firmiórem inter nos fóre amicitiam pósthac scires,
pótius quam advorsum ánimi tui libídinem esset cum íllo nupta?
Égo etiam illorum ésse hanc culpam crédidi, quae te ést penes.
MY. Mísera sum. PH. Utinam scíam ita esse istuc. Séd nunc mi in mentém venit,
de hác re quod locúta es olim, quum íllum generum cépimus:
nám negabas núptam posse fíliam tuam té pati
cúm eo qui meretrícem amaret, quí pernoctarét foris.
MY. Quámvis causam hunc súspicari, quam ípsam veram, mávolo.
PH. Múlto prius sciví, quam tu, illum amícam habere, Mýrrhina:
vérum id vitium númquam decrevi ésse ego adulescéntiae:

nam id ómnibus innatúmst. At pol erit, sé quoque etiam quum óderit.
Sed, ut ólim te ostendísti, eadem esse níhil cessavisti úsque adhuc:
ut fíliam ab eo abdúceres; neu, quód ego egissem, essét ratum.
Id núnc res indicium haéc facit, quo pácto factum vólueris.
MY. Ádeon me esse pérvicacem cénses, cui matér siem,
út eo essem animo, si éx usu esset nóstro hoc matrimónium?
PH. Tún prospicere aut iúdicare, nóstram in rem quod sít, potes?
aúdisti ex aliquó fortasse, quí vidisse eum díceret
éxeuntem aut íntroeuntem ad amícam. Quid tum póstea?
Sí modeste ac ráro hoc fecit: nónne ea dissimuláre nos
mágis humanum est, quám dare operam id scíre, qui nos óderit?
Nám si is posset áb ea sese dérepente avéllere,
quácum tot consuésset annos; nón eum hominem dúcerem,
néc virum satis fírmum gnatae. MY. Mítte adulescentem óbsecro:
ét quae me peccásse ais. Abi, sólum solus cónveni:
róga, velitne uxórem an non: si ést ut dicat vélle se,
rédde: sin est aútem ut nolit, récte ego consuluí meae.
PH. Sí quidem ille ipse nón volt, et tu sénsti esse in eo, Mýrrhina,

péccatum; aderam, cuíus consilio éa par fuerat próspici.
Quámobrem incendor íra, esse ausam fácere haec te iniussú meo:
ínterdico, ne éxtulisse extra aédis puerum usquám velis.
Séd ego stultiór, meis dictis párere hanc qui póstulem.
Íbo intro, atque edícam servis, né quoquam ecferrí sinant.
MY. Nullám pol credo múlierem me míseriorem vívere:
nam ut híc laturus hóc sit, si ipsam rem, út siet, rescíverit,
non édepol clam me est, quum hóc quod levinst, tam ánimo iracundó tulit:
nec, quá via senténtia eius póssit mutarí, scio.
Hoc mi únum ex plurimís miseriis réliqüum fuerát malum,
si púerum ut tollam cógit, cuius nos quí sit nescimús pater:
nam quúm conpressa est gnáta, forma in ténebris nosci nón quita est:
neque détractum ei est quícquam, qui possét post nosci quí siet:
ipse éripuit vi, in dígito quem habuit, vírgini abiens ánulum.
Simul véreor Pamphilúm, ne orata nóstra nequeat díutius
celáre, quum sciét alienum púerum tolli pró suo.

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA. PAMPHILUS.

SO. Non clám me est, gnate mí, tibi me esse súspectam, uxorém tuam
proptér meos mores hínc abisse: etsi éa dissimulas sédulo:
verum íta me di ament, ítaque obtingant éx te quae exceptó mihi,
ut númquam sciens commérui, merito ut cáperet odium illám mei:
teque ánte quod me amáre rebar, eí rei firmastí fidem:
nam mi íntus tuus patér narravit módo, quo pacto me hábueris
praepósitam amori tuó. Nunc tibi me cértum est contra grátiam
reférre, ut apud me praémium esse pósitum pietatí scias.
Mi Pámphile, hoc et vóbis et meae cómmodum famae árbitror:
ego rús abituram hinc cúm tuo me esse cérto decreví patre;
ne méa praesentia óbstet, neu causa úlla restet réliqüa,
quin túa Philumena ád te redeat. PA. Quaéso, quid istuc cónsili est?
Illíus stultitia vícta, ex urbe tú rus habitatúm migres?
Haud fácies: neque sinam, út, qui nobis, máter, maledictúm velit,

mea pértinacia ésse dicat fáctum, haud tua modéstia.
Tum túas amicas te ét cognatas déserere et festós dies
mea caúsa, nolo. SO. Níhil iam mihi istaec rés voluptatís ferunt.
Dum aetátis tempus túlit, perfuncta sátis sum: satias iám tenet
studiórum istorum: haec míhi nunc cura est máxuma, ut ne cuí mea
longínquitas aetátis obstet; mórtemve exspectét meam.
Hic vídeo me esse invísam inmerito: témpus est concédere.
Sic óptume, ut ego opínor, omnis caúsas praecidam ómnibus:
et me hác suspicióne exsolvam, et íllis morem géssero.
Sine me óbsecro hoc effúgere, volgus quód male audit múlierum.
PA. Quam fórtunatus céteris sim rébus, absque una hác foret,
hanc mátrem habens talem, íllam autem uxorem. SO. Óbsecro, mi Pámphile,
non túte incommodám rem, ut quaeque est, ín animum inducés pati?
Si cétera ita sunt út vis, itaque ut ésse ego illa exístumo:
mi gnáte, da veniam hánc mihi, redduc íllam. PA. Vae miseró mihi.
SO. Et míhi quidem: nam haec rés non minus me mále habet quam te, gnáte mi.

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILUS.

LA. Quem cum ístoc sermonem hábueris, procul hínc stans accepi, úxor.
Istúc est sapere, qui úbicunque opus sit ánimum possis fléctere;
quod fáciundum sit póst fortasse, ídem hoc nunc si féceris.
SO. Fórs fuat pol. LA. Ábi rus ergo hinc: íbi ego te et tu mé feres.
SO. Spéro ecastor. LA. I érgo intro, et compóne quae tecúm simul
ferántur. Dixi. SO. Ita út iubes, faciám. PA. Pater.
LA. Quíd vis, Pamphile? PA. Hínc abire mátrem? minume. LA. Quíd ita istuc vis?
PA. Quía de uxore incértús sum etiam quíd sim facturús. LA. Quid est?
Quíd vis facere, nísi reducere? PA. Équidem cupio, et víx contineor:
séd non minuam méum consilium: ex úsu quod est, id pérsequar:
crédo ea gratiá concordes, sí non redducám, fore.
LA. Néscias. Verúm tua refert níhil, utrum illae fécerint,
quándo haec aberit. Ódiosa haec est aétas adulescéntulis:
é medio aequum excédere est. Postrémo nos iam fábulae

sumus, Pámphile, senex átque anus.
Sed vídeo Phidippum égredi per témpus: accedámus.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIPPUS. LACHES. PAMPHILUS.

PH. Tibí quoque edepol sum íratus, Philúmena,
gravitér quidem: nam hercle ábs te factumst túrpiter.
Etsí tibi causa est de hác re: mater te ínpulit:
huic véro nulla est. LA. Ópportune té mihi,
Phidíppe, in ipso témpore ostendís. PH. Quid est?
PA. Quid réspondebo his? aút quo pacto hoc áperiam?
LA. Dic fíliae, rus cóncessuram hinc Sóstratam:
ne révereatur, mínus iam quo redeát domum. PH. Ah,
nullám de his rebus cúlpam commeruít tua:
a Mýrrhina haec sunt méa uxore exorta ómnia:
PA. Mutátio fit. PH. Éa nos perturbát, Lache.
PA. Dum né reducam; túrbent porro, quám velint.
PH. Ego, Pámphile, esse intér nos, si fierí potest,
adfínitatem hanc sáne perpetuám volo:
sin ést, ut aliter túa siet senténtia,
accípias puerum. PA. Sénsit peperisse: óccidi.
LA. Puerúm? quem puerum? PH. Nátus est nobís nepos:
nam abdúcta a vobis praégnas fuerat fília,

neque fuísse praegnatem úmquam ante hunc sciví diem.
LA. Bene, íta me di ament, núntias: et gaúdeo
natum íllum, et tibi illam sálvam. Sed quid múlieris
uxórem habes, aut quíbus moratam móribus?
Nosne hóc celatos támdiu? Nequeó satis,
quam hoc míhi videtur fáctum prave, próloqui.
PH. Non tíbi illud factum mínus placet, quam míhi, Lache.
PA. Etiám si dudum fúerat ambiguum hóc mihi,
nunc nón est, quum eam conséquitur alienús puer.
LA. Nullá tibi, Pamphile, híc iam consultátiost.
PA. Perii. LA. Húnc videre saépe optabamús diem,
quum ex te ésset aliquis, quí te appellarét patrem:
evénit: habeo grátiam dis. PA. Núllus sum.
LA. Redúc uxorem, ac nóli advorsarí mihi.
PA. Patér, si ex me illa líberos vellét sibi,
aut se ésse mecum núptam; satis certó scio,
non mé clam haberet, quód celasse intéllego.
Nunc, quum éius alienum ésse a me animum séntiam,
neque cónventurum intér nos posthac árbitrer;
quamobrém reducam? LA. Máter quod suasít sua,
aduléscens mulier fécit. Mirandúmne id est?
Censén te posse réperire ullam múlierem,
quae cáreat culpa? An quía non delinquúnt viri?
PH. Vosmét videte iám, Lache et tu Pámphile,
remíssan opus sit vóbis, redductán domum.
Uxór quid faciat, ín manu non ést mea.
Neutra ín re vobis dífficultas á me erit.

Sed quíd faciemus púero? LA. Ridiculé rogas:
quicquíd futurumst, huíc suum reddas scílicet,
ut alámus nostrum. PA. Quem ípse neglexít pater,
ego alám? LA. Quid dixti? eho an nón alemus, Pámphile?
prodémus quaeso pótius? Quae haec améntia est?
Enimvéro prorsus iám tacere nón queo.
Nam cógis, ea quae nólo ut praesente hóc loquar.
Ignárum censes tuárum lacrumarum ésse me?
aut quíd sit id, quod sóllicitere ad húnc modum?
Primum hánc ubi dixti caúsam, te proptér tuam
matrém non posse habére hanc uxorém domi;
pollícita est ea se cóncessuram ex aédibus.
Nunc, póstquam ademptam hanc quóque tibi causám vides,
puér quia clam te est nátus, nactus álteram es.
Errás, tui animi sí me esse ignarúm putas.
Aliquándo tandem huc ánimum ut adiungás tuum,
quam lóngum spatium amándi amicam tíbi dedi?
Sumptús quos fecisti ín eam, quam animo aequó tuli?
Egi átque oravi técum, uxorem ut dúceres.
Tempús dixi esse: inpúlsu duxistí meo.
Quae tum óbsecutus míhi, fecisti ut décuerat.
Nunc ánimum rursum ad méretricem induxtí tuum:
cui tu óbsecutus, fácis huic adeo iniúriam.
Nam in eándem vitam té revolutum dénuo
video ésse. PA. Mene? LA. Te ípsum: et facis iniúriam.
Confíngis falsas caúsas ad discórdiam,
ut cum ílla vivas, téstem hanc quum abs te amóveris.

Sensítque adeo uxor: nam eí causa alia quaé fuit,
quamobrem ábs te abiret? PH. Pláne hic divinát:
nam id est.
PA. Dabo iúsiurandum, níhil esse istorúm tibi.
LA. Ah,
redúc uxorem: aut, quámobrem non opus sít, cedo.
PA. Non ést nunc tempus. LA. Púerum accipias:
nam ís quidem
in cúlpa non est: póst de matre vídero.
PA. Omníbus modis misér sum: nec, quid agám,
scio:
tot mé nunc rebus míserum concludít pater.
Abíbo hinc, praesens quándo promoveó parum.
Nam púerum iniussu crédo non tollét meo;
praesértim in ea re quúm sit mi adiutríx socrus.
LA. Fugis? hém, nec quicquam cérti respondés
mihi?
Num tíbi videtur ésse apud sesé? Sine:
puerúm, Phidippe, míhi cedo: ego alam. PH. Má-
xume.
Non mírum fecit úxor, si hoc aegré tulit:
amárae mulierés sunt, non facile haéc ferunt.
Proptérea haec irast: nam ípsa narravít mihi:
id ego hóc praesente tíbi nolueram dícere:
neque illí credebam prímo: nunc verúm palam
est.
Nam omníno abhorrere ánimum huic video a nú-
ptiís.
LA. Quid érgo agam, Phidíppe? quid das cónsili?
PH. Quid agás? Meretricem hanc prímum adeun-
dam cénseo.
Orémus: accusémus: gravius dénique
minitémur, si cum illo hábuerit rem póstea.

LA. Faciam út mones. Eho, púere, curre ad Bácchidem hanc
vicínam nostram: huc évoca verbís meis.
Et te óro porro, in hác re adiutor sís mihi. PH. Ah,
iamdúdum dixi, idémque nunc dicó, Lache:
manére adfinitátem hanc inter nós volo,
si ulló modo est ut póssit; quod speró fore.
Sed vín adesse me úna, dum istam cónvenis?
LA. Immo véro abi, aliquam púero nutricém para.

ACTUS V. SCENA I.

BACCHIS. LACHIS.

BA. Non hóc de nihilost, quód Laches me núnc conventam esse éxpetit:
nec pól me multum fállit, quin quod súspicor sit quód velit.
LA. Vidéndum est ne minus própter iram hanc ímpetrem, quam póssiem:
aut né quid faciam plús, quod post me mínus fecisse sátius sit.
Adgrédiar. Bacchis, sálve.
BA. Salvé, Lache. LA. Edepol crédo te non níl mirari, Bácchis,
quid sít, quapropter te húc foras puerum évocare iússi.
BA. Ego pól quoque etiam tímida sum, quum vénit in mentem quaé sim:
ne nómen mihi quaesti óbsiet: nam móres facile tútor.

LA. Si véra dicis, níl tibi est a mé pericli, múlier:
nam iam aétate ea sum, ut nón siet peccáto mi ignosci aéquom:
quo mágis omnis res caútius, ne témere faciam, adcúro.
Nam sí facis factúrave es, bonás quod par est fácere:
inscítum offerre iniúriam tibi ínmerenti, iníquom est.
BA. Est mágna ecastor grátia de istác re quam tibi hábeam.
Nam quí post factam iniúriam se expúrget, parum mi prósit.
Sed quíd istuc est? LA. Meúm receptas fílium ad te Pámphilum. BA. Ah.
LA. Sine dícam. Uxorem hanc príus quam duxit, vóstrum amorem pértuli.
Máne, nondum etiam díxi id quod vólui. Hic nunc uxórem habet:
quaére alium tibi fírmiorem, dúm tibi tempus cónsulendi est:
nám neque ille hoc animo érit aetatem, néque pol tu eadem istác aetate.
BA. Quís id ait? LA. Socrus. BA. Méne? LA. Te ipsam: et fíliam abduxít suam:
púerumque ób eam rém clam voluit, nátus qui est, extínguere.
BA. Aliúd si scirem, quí firmare méam apud vos possém fidem,
sánctius quam iúsiurandum; id póllicerer tíbi, Lache,
me ségregatum habuísse, uxorem ut dúxit, a me Pámphilum.

LA. Lépida es. Sed scin, quíd volo potius sódes facias? BA. Quíd? cedo.
LA. Éas ad mulierés huc intro, atque ístuc iusiurándum idem
pólliceare illís. Exple animum iis, téque hoc crimine éxpedi.
BA. Fáciam: quod pol, si ésset alia ex hóc quaestu, haud facerét, scio;
út de tali caúsa nuptae múlieri se osténderet.
Séd nolo falsá fama esse gnátum suspectúm tuum;
néc leviorem vóbis, quibus est mínume aequom, vidérier
ínmerito: nam méritus de me est, quód queam, illi ut cómmodem.
LA. Fácilem benivolúmque lingua túa iam tibi me réddidit:
nám non sunt solae árbitratae hae: égo quoque etiam crédidi.
Núnc quum ego te esse praéter nostram opínionem cómperi,
fác eadem ut sis pórro: nostra utére amicitia, út voles.
Áliter si faciás, . . . reprimam me, ne aégre quicquam ex me aúdias:
vérum te hoc moneo únum: qualis sim amícus, aut quid póssiem,
pótius quam inimicús, periclum fácias.— —

ACTUS V. SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. BACCHIS.

PH. Nil apud mé tibi
défieri patiár, quin, quod opus sít, benigne praébeatur.
Sed quúm tu satura atque ébria eris, púer ut satur sit fácito.
LA. Nostér socer, videó, venit: pueró nutricem addúcit.
Phidíppe, Bacchis déierat persáncte. PH. Haecine east? LA. Haéc est.
PH. Nec pól istae metuunt déos: neque has respícere deos opínor.
BA. Ancíllas dedo: quólubet cruciátu per me exquíre.
Haec rés hic agitur: Pámphilo me fácere ut redeat úxor
opórtet: quod si pérficio, non poénitet me fámae,
solám fecisse id quód aliae meretríces facere fúgitant.
LA. Phidíppe, nostras múlieres suspéctas fuisse fálso
nobís in re ipsa invénimus: porro hánc nunc experiámur.
Nam sí compererit crímini tua se úxor credidísse,
missam íram faciet: sín autem est ob eám rem iratus gnátus,
quod péperit uxor clam, íd levest: cito áb eo haec ira abscédet.
Profécto in hac re nîl mali est, quod sít discidio dígnum.

PH. Velím quidem hercle. LA. Exquíre: adest: quód sátis sit, faciet ípsa.
PH. Quid mi ístaec narras? án quia non tu ípse dudum audísti,
de hac re ánimus meus ut sít, Laches? Illís modo explete ánimum.
LA. Quaeso édepol, Bacchis, quód mihi es pollícita, tute ut sérves.
BA. Ob eám rem vin ergo íntroeam? LA. I atque exple ánimum iis, ut crédant.
BA. Eo; étsi scio pol iís fore meum cónspectum invisum hódie:
nam núpta meretrici hóstis est, a víro ubi segregáta est.
LA. At haéc amicae erúnt, ubi quamobrem advéneris rescíscent.
PH. At eásdem amicas fóre tibi promítto, rem ubi cognórint:
nam illás errore et té simul suspícione exsólves.
BA. Perií, pudet Philúmenae me: séquimini me intro ámbae.
LA. Quid est quód mihi malim, quám quod huic intéllego evenire?
ut grátiam ineat síne suo dispéndio et mihi prósit.
Nam si ést, ut haec nunc Pámphilum vere áb se segregárit,
scit síbi nobilitatem éx eo et rem nátam et glóriam ésse:
referétque gratiam, unáque nos sibi ópera amícos iúnget.

ACTUS V. SCENA III.

PARMENO. BACCHIS.

PA. Édepol nae meam hérus esse operam députat parví preti;
qui ób rem nullam mísit, frustra ubi tótum desedí diem,
Mýconium hospitém dum exspecto in árce Callidémidem.
Ítaque ineptus hódie dum illi sédeo, ut quisque vénerat,
áccedebam: aduléscens, dicdum quaéso, es tu Mýconius?
Nón sum. At Callidémides? Non. Hóspitem ecquem Pámphilum
híc habes? Omnés negabant: néque eum quemquam esse árbitror.
Dénique hercle iám pudebat: ábii. Sed quid Bácchidem
áb nostro adfine éxeuntem vídeo? Quid huic hic ést rei?
BA. Pármeno, opportúne te offers, própere curre ad Pámphilum.
PA. Quíd eo? BA. Dic me oráre, ut veniat. PA. Ád te? BA. Immo ad Philúmenam.
PA. Quíd rei est? BA. Tua quód nil refert, pércontari désinas.
PA. Nil aliud dicam? BA. Étiam: cognosse ánulum illum Mýrrhinam
gnátae suae fuísse, quem ipsus ólim mi dederát. PA. Scio.

Tántumne est? BA. Tantum: áderit continuo, hóc ubi ex te audíverit.
Séd cessas? PA. Minume équidem; nam hodie míhi potestas haúd datast:
íta cursando atque ámbulando tótum hunc contriví diem.
BA. Quantam óbtuli adventú meo laetítiam Pamphilo hódie!
quot cómmodas res áttuli! quot aútem ademi cúras!
Gnatum eí restituo, paéne qui harum ipsíusque opera périit:
uxórem, quam numquam ést ratus posthác se habiturum, réddo:
qua ré suspectus suó patri et Phidíppo fuit, exsólvi.
Hic ádeo his rebus ánulus fuit ínitium inveniúndis.
Nam mémini abhinc mensés decem fere ád me nocte príma
confúgere anhelantém domum, sine cómite, vini plénum,
cum hoc ánulo: extimui íllico: mi Pámphile, inquam, amábo,
quid éxanimatu's óbsecro? aut unde ánulum istum náctu's?
dic mi. Ílle alias res ágere se simuláre. Postquam vídeo
nescío quid suspectárier, magis coépi instare ut dícat.
Homo sé fatetur vi ín via nescío quam conpressísse:

dicítque sese illi ánulum, dum lúctat, detraxísse:
eum haéc cognovit Mýrrhina in digitó modo me habéntem:
rogat únde sit: narro ómnia haec: indést cognitio fácta,
Philúmenam conpréssam esse ab eo, et fílium inde hunc nátum.
Haec tót propter me gaúdia illi cóntigisse laétor:
etsi hóc meretrices áliae nolunt: néque enim est in rem nóstram,
ut quísquam amator núptiis laetétur. Verum ecástor,
numquam ánimum quaesti grátia ad malás adducam pártis.
Ego dum íllo licitumst úsa sum benígno et lepido et cómi.
Incómmode mihi núptiis evénit: factum fáteor:
at pól me fecisse árbitror, ne id mérito mi evenīret.
Multa éx quo fuerint cómmoda, eius incómmoda aequumst férre.

ACTUS V. SCENA IV.

PAMPHILUS. PARMENO. BACCHIS.

PAM. Víde, mi Parmeno, étiam sodes, út mi haec certa et clára attuleris;
né me in breve conícias tempus gaúdio hoc falsó frui.

PAR. Vísum est. PAM. Certen? PAR. Certe. PAM. Deus sum, si hóc itast. PAR. Verum réperies.
PAM. Mánedum sodes: tímeo ne aliud crédam, atque aliud núnties.
PAR. Maneó. PAM. Sic te dixísse opinor, ínvenisse Mýrrhinam
Bácchidem anulúm suum habere. PAR. Fáctum. PAM. Eum quem olim éi dedi:
éaque hoc te mihi núntiare iússit. Itane est fáctum? PAR. Ita inquam.
PAM. Quís me est fortunátior? venustátisque adeo plénior?
Égone te pro hoc núntio quid dónem? Quid? quid? Néscio.
PAR. At égo scio. PAM. Quid? PAR. Níhil enim:
nám neque in nuntió neque in me ipso tíbi boni quid sít scio.
PAM. Égon té, qui ab Orco mórtuum me réducem in lucem féceris,
sinám sine munere á me abire? Ah nímium me ingratúm putas.
Sed Bácchidem eccam vídeo stare ante óstium:
me exspéctat, credo: adíbo. BA. Salve, Pámphile.
PAM. O Bácchis, o mea Bácchis, servatríx mea.
BA. Bene fáctum, et volupest. PAM. Fáctis, ut credám, facis:
antíquamque adeo túam venustatem óbtines,
ut vóluptati obitus, sérmo, adventus túus, quocumque advéneris,
sempér sit. BA. Ac tu ecástor morem antíquom atque ingenium óbtines,

ut únus omnium hómo te vivat númquam quisquam blándior.
PAM. Ha, ha, haé, tun mi istuc? BA. Récte amasti, Pámphile, uxorém tuam:
nam númquam ante hunc diém meis oculis éam, quod nossem, vídéram:
perlíberalis vísast. PAM. Dic verum. BA. Íta me di ament, Pámphile.
PAM. Dic mi, hárum rerum númquid dixti iám patri? BA. Nil. PAM. Néque opus est
adeó muttito. Plácet haud fieri hoc ítidem ut in comoédiis,
ómnia omnes úbi resciscunt. Híc, quos fuit par scíscere,
scíunt: quos non autem aéquomst scire, néque resciscent néque scient.
BA. Ímmo etiam, qui hoc óccultari fácilius credás, dabo.
Mýrrhina ita Phidíppo dixit, iúri iurandó meo
sé fidem habuisse, ét propterea té sibi purgatum. PAM. Óptumest:
spéroque hanc rem esse éventuram nóbis ex senténtia.
PAR. Hére, licetne scíre ex te, hodie quíd sit quod fecí boni?
aút quid istuc est, quód vos agitis? PAM. Nón licet. PAR. Tamen súspicor.
Ego húnc ab Orco mórtuum? quo pácto? PAM. Nescis, Pármeno,
quantum hódie profuerís mihi, et me ex quánta aerumna extráxeris.
PAR. Immo véro scio; neque hóc inprudens féci. PAM. Ego istuc sátis scio.

BA. An témere quicquam Pármeno praetéreat quod facto úsus sit?
PAM. Séquere me intro, Pármeno. PAR. Sequor: équidem plus hodié boni
féci inprudens, quám sciens ante húnc diem umquam. Plaúdite.

P H O R M I O.

FABULAE INTERLOCUTORES.

PHORMIO, parasitus.
DEMIPHO, senex.
ANTIPHO, adulescens.
GETA, servus.
DORIO, leno.
CHREMES, senex.
PHAEDRIA, adulescens.
DAVUS, servus.
SOPHRONA, nutrix.
NAUSISTRATA, matrona.
HEGIO, CRATINUS, CRITO, advocati.

Acta ludis Romanis L. Postumio Albino L. Cornelio Merula Aedilib. Curulib. Egere L. Ambivius Turpio, L. Atilius Praenestinus. Modos fecit Flaccus Claudi tibiis inparib. Tota graeca Apollodoru Epidicazomenos. Acta est IIII. C. Fannio M. Valerio Coss.

PROLOGUS.

Postquám poëta vétus poëtam nón potest
retráhere ab studio et tránsdere hominem in ótium,
maledíctis deterrére, ne scribát, parat;
qui ita díctitat, quas ántehac fecit fábulas,
tenui ésse oratióne et scripturá levi:
quia núsquam insanum scrípsit adulescéntulum
cervám videre fúgere, et sectarí canes:
et eám plorare, oráre ut subveniát sibi.
Quodsi íntellegeret, quúm stetit olím nova,
actóris opera mágis stetisse quám sua;
minus múlto audacter, quám nunc laedit, laéderet,
[et mágis placerent, quás fecisset fábulas.]
Nunc síquis est, qui hoc dícat aut sic cógitet,
vetus sí poeta nón lacessissét prior,
nullum ínvenire prólogum possét novus
quem díceret, nisi habéret cui maledíceret:
is síbi responsum hoc hábeat, in medio ómnibus
palmam ésse positam, qui ártem tractant músicam.
Ille ád famem hunc ab stúdio studuit réicere:
hic réspondere vóluit, non lacéssere.
Benedíctis si certásset, audissét bene:
quod ab illo adlatumst, íd relatum sibi ésse putét.

De illó iam finem fáciam dicundí mihi,
peccándi quum ipse dé se finem nón facit.
Nunc quíd velim animum atténdite. Adportó novam
Epídicazomenon quám vocant comoédiam
Graecí, Latini Phórmionem nóminant:
quia prímas partis quí aget, is erit Phórmio
parasítus, per quem rés geretur máxume;
volúntas vostra si ád poetam accésserit.
Date óperam, adeste aequo ánimo per siléntium,
ne símili utamur fórtuna, atque usí sumus
quum pér tumultum nóster grex motús locost:
quem actóris virtus nóbis restituít locum,
bonitásque vestra adiútans atque aequánimitas.

ACTUS I. SCENA I.

DAVUS.

Amícus summus méus et popularís Geta
heri ád me venit. Érat ei de ratiúncula
iamprídem apud me réliqüum pauxíllulum
nummórum: id ut confícerem. Confeci: ádfero.
Nam herílem filium éius duxisse aúdio
uxórem: ei credo múnus hoc conráditur.
Quam iníque conparátumst, ii qui mínus habent,
ut sémper aliquid áddant divitióribus!
Quod ille únciatim víx de demensó suo,
suúm defrudans génium, conparsít miser,
id illa úniversum abrípiet, haud exístumans
quantó labore pártum. Porro autém Geta
feriétur alio múnere, ubi hera pépererit:

porro aútem alio, ubi erit púero natalís dies:
ubi ínitiabunt. Ómne hoc mater aúferet:
puer caúsa erit mittúndi. Sed videón Getam?

ACTUS I. SCENA II.

GETA. DAVUS.

GE. Si quís me quaeret rúfus. DA. Praestost, désine. GE. Oh,
at ego óbviam conábar tibi, Dave. DA. Áccipe, hem,
lectúmst; conveniet númerus quantum débui.
GE. Amó te: et non negléxisse habeo grátiam.
DA. Praesértim ut nunc sunt móres. Adeo rés redit:
si quís quid reddit, mágna habendast grátia.
Sed quíd tu es tristis? GE. Égone? Nescis quo ín metu et
quanto ín periclo símus. DA. Quid istuc ést? GE. Scies,
modo út tacere póssis. DA. Abi sis, ínsciens.
Cuius tú fidem in pecúnia perspéxeris,
verére verba ei crédere? ubi quid míhi lucri est
te fállere? GE. Ergo auscúlta. DA. Hanc operam tíbi dico.
GE. Senis nóstri, Dave, frátrem maiorém Chremem
nostíne? DA. Quidni? GE. Quíd? eius natum Phaédriam?
DA. Tamquám te. GE. Evenit sénibus ambobús simul,

iter ílli in Lemnum ut ésset, nostro in Cíliciam
ad hóspitem antiquom: ís senem per epístolas
pelléxit, modo non móntis auri póllicens.
DA. Cui tánta erat res, ét supererat? GE. Désinas:
sic ést ingenium. DA. Oh, régem me esse opórtuit.
GE. Abeúntes ambo hic túm senes me fíliis
relínquont quasi magístrum. DA. O Geta, provínciam
cepísti duram. GE. Mi úsus venit, hóc scio:
meminí relinqui mé deo iratő meo.
Coepi ádversari prímo: quid verbís opust?
Senibús fidelis dúm sum, scapulas pérdidi.
Venére in mentem mi ísthaec: namque inscítiast,
advórsum stimulum cálces. Coepi iis ómnia
facere, óbsequi quae véllent. DA. Scisti utí foro.
GE. Nostér mali nil quícquam primo: hic Phaédria
contínuo quandam náctus est puéllulam
citharístriam: hanc amáre coepit pérdite.
Ea sérviebat lénoni inpuríssimo:
neque quód daretur quícquam; id curaránt patres
Restábat aliud níl, nisi oculos páscere,
sectári, in ludum dúcere, et redúcere.
Nos ótiosi operám dabamus Phaédriae.
In quo haéc discebat lúdo, ex adverso íllico
tonstrína erat quaedam. Híc solebamús fere
plerúmque eam opperíri, dum inde irét domum.
Intérea dum sedémus illi, intérvenit
adnléscens quidam lácrumans. Nos mirárier.
Rogámus quid sit: númquam aeque, inquit, ác modo
paupértas mihi onus vísum est et miserum ét grave.
Modo quándam vidi vírginem hic vicíniae

miserám, suam matrem lámentari mórtuam:
ea síta erat exadvórsum: neque illi bénevolens
neque nótus neque cognátus extra unam ániculam
quisquam áderat, qui adiutáret funus. Míseritumst.
Virgo ípsa facie egrégia. Quid verbís opust?
Commórat omnes nós. Ibi continuo Ántipho:
voltísne eamus vísere? Alius: cénseo;
eámus; duc nos sódes. Imus, vénimus:
vidémus: virgo púlchra: et quo magis díceres,
nihil áderat adiuménti ad pulchritúdinem:
capíllus passus, núdus pes, ipsa hórrida,
lacrumaé, vestitus túrpis: ut, ni vís boni
in ípsa inesset fórma, haec formam extínguerent.
Ille qui íllam amabat fídicinam, tantúmmodo,
satis, ínquit, scitast: nóster vero. DA. Iám scio:
amáre coepit. GE. Scín quam? Quo evadát, vide.
Postrídie ad anum récta pergit: óbsecrat,
ut síbi eius faciat cópiam. Illa enim sé negat:
neque eum aéquom ait facere: íllam civem esse Átticam,
bonám, bonis prognátam: si uxorém velit,
lege íd licere fácere: sin alitér, negat.
Nostér, quid ageret, néscire: et illam dúcere
cupiébat, et metuébat absentém patrem.
DA. Non, sí redisset, eí pater veniám daret?
GE. Ille índotatam vírginem atque ignóbilem
daret ílli? Numquam fáceret. DA. Quid fit dénique?
GE. Quid fíat? Est parasítus quidam Phórmio
homó confidens: qui íllum di omnes pérduint.
DA. Quid is fécit? GE. Hoc consílium quod dicám dedit.

Lex ést, ut orbae, quí sunt genere próxumi,
iis núbant, et illos dúcere eadem haec léx iubet.
Ego té cognatum dícam, et tibi scribám dicam:
patérnum amicum me ádsimulabo vírginis:
ad iúdices veniémus: qui fuerít pater,
quae máter, qui cognáta tibi sit; ómnia haec
confíngam: quod erit míhi bonum atque cómmodum,
quum tu hórum nihil refélles, vincam scílicet.
Pater áderit: mihi parátae lites: quíd mea?
illá quidem nostra erít. DA. Iocularem audáciam.
GE. Persuásumst homini. Fáctumst. Ventumst; víncimur:
duxít. DA. Quid narras? GE. Hóc quod audis. DA. Ó Geta,
quid té futurumst? GE. Néscio hercle: unum hóc scio,
quod fórs feret, ferémus aequo animó. DA. Places:
hem istúc virist offícium. GE. In me omnis spés mihi est.
DA. Laudo. GE. Ád precatorem ádeam credo, quí mihi
sic óret: nunc amítte quaeso hunc: céterum
posthác si quicquam, níhil precor. Tantúmmodo
non áddit: ubi ego hinc ábiero vel occídito.
DA Quid paédagogus ílle qui citharístriam?
quid reí gerit? GE. Sic, ténuiter. DA. Non múltum habet
quod dét fortasse. GE. Ímmo nihil, nisi spém meram.
DA. Pater éius rediit, ánnon? GE. Nondum. DA. Quíd? senem
quoad éxspectatis véstrum? GE. Non certúm scio:

sed epístolam ab eo adlátam esse audiví modo:
et ad pórtitores ésse delatam; hánc petam.
DA. Numquíd, Geta, aliud mé vis? GE. Ut bene sít tibi.
Puer heús. Nemon huc pródit? Cape, da hoc Dórcio.

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO. PHAEDRIA.

AN. Ádeon rem redísse, ut qui mihi cónsultum optumé velit esse,
Phaédria, patrem ut éxtimescam, ubi in méntem eius adventí venit?
Quodní fuissem incógitans, ita eum éxspectarem, ut pár fuit.
PH. Quid istúc est? AN. Rogitas? quí tam audacis fácinoris mihi cónscius sis?
Quód utinam ne Phórmioni id suádere in mentem íncidisset,
neú me cupidum eo ínpulisset, quód mihi principiúmst mali:
nón potitus éssem: fuisset tum íllos mi aegre aliquót dies:
at nón cotidiána cura haec ángeret animum... PH. Aúdio.
AN. dum exspécto quam mox véniat, qui adimat hánc mihi consuetúdinem.
PH. Aliís quia defit quód amant, aegrest: tíbi, quia superést, dolet.
Amóre abundas, Ántipho.

Nam túa quidem hercle cérte vita haec éxpetenda optándaque est.
Ita mé di bene ament, út mihi liceat támdiu quod amó frui,
iam dépecisci mórte cupio; tú coniicito cétera,
quid ego éx hac inopiá nunc capiam; et quíd tu ex istac cópia:
ut ne áddam, quod sine súmptu ingenuam líberalem náctus es:
quod habés, ita ut voluísti, uxorem síne mala famá palam:
beátus, ni unum hoc désit, animus quí modeste istaéc ferat.
Quodsí tibi res sit cum éo lenone, quócum mi est, tum séntias.
Ita plérique ingenió sumus omnes, nóstri nosmet poénitet.
AN. At tú mihi contra núnc videre fórtunatus, Phaédria,
cui de íntegro est potéstas etiam cónsulendi, quíd velis;
retinére, amare, amíttere; ego in eum íncidi infelíx locum,
ut néque mi eius sit ámittendi néc retinendi cópia.
Sed quíd hoc est? videon égo Getam curréntem huc adveníre?
Is est ípsus; hei timeó miser, quam hic núnc mihi nuntiét rem.

ACTUS I. SCENA IV.

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.

GE. Núllu's, Geta, nisi iam áliquod tibi consílium celere répperis:
íta nunc inparátum subito tánta te inpendént mala:
quae néque uti devitém scio, neque quómodo me inde éxtraham:
nam nón potest celári nostra díutius iam audácia.
[Quae si non astu providentur, me aut herum pessum dabunt.]
AN. Quidnam ílle commotús venit?
GE. Tum témporis mihi púnctum ad hanc rem est. Hérus adest. AN. Quid istúc malist?
GE. Quod quum aúdierit, quod éius remedium ínveniam iracúndiae?
Loquárne? incendam: táceam? instigem: púrgem me? laterém lavem.
Ehéu me miserum: quúm mihi paveo, tum Ántipho me excrúciat animi:
éius me miseret: eí nunc timeo: is núnc me retinet: nam ábsque eo esset,
récte ego mihi vidíssem: et senis essem últus iracúndiam:
áliquid conrasíssem, atque hinc me cónicerem protinam ín pedes.
AN. Quam híc fugam aut furtúm parat?
GE. Sed ubi Ántiphonem réperiam? aut qua quaérere insistám via?
PH. Te nóminat. AN. Nescío quod magnum hoc núntio exspectó malum.

PH. Ah, sánun es? GE. Domum íre pergam: ibi plúrimumst.
PH. Revocémus hominem. AN. Sta íllico. GE. Hem, sátis pro imperio quísquis es. AN. Geta. GE. Ípse est, quem voluí óbviam.
AN. Cédo quid portas, óbsecro; atque id, sí potes, verbo éxpedi.
GE. Fáciam. AN. Eloquere. GE. Módo apud portum. AN. Meúmne? GE. Intellexti. AN. Óccidi. PH. Hem.
AN. Quíd agam? PH. Quid ais? GE. Huíus patrem vidísse me, patruúm tuum.
AN. Nám quod ego huic nunc súbito exitio rémedium inveniám miser?
Quód si eo meae fortúnae redeunt, Phánium, abs te ut dístrahar,
núllast mihi vita éxpetenda. GE. Ergo ístaec quum ita sint, Ántipho,
tánto magis te advígilare aequomst: fórtis fortuna ádiuvat.
AN. Nón sum apud me. GE. Atqui ópus est nunc quummáxume ut sis, Ántipho:
nám si senserít te timidum páter esse, arbitrábitur
cónmeruisse cúlpam. PH. Hoc verumst. AN. Nón possum inmutárier.
GE. Quíd faceres, si áliud gravius tíbi nunc faciundúm foret?
AN. Quum hóc non possum, illúd minus possem. GE. Hoc níhil est, Phaedria: ílicet.
Quíd hic conterimus óperam frustra? Quín abeo? PH. Et quidem ego. AN. Óbsecro,
quíd si adsimulo, sátin est? GE. Garris. AN. Vóltum contemplámini: hem,

sátine sic est? GE. Nón. AN. Quid si sic? GE. Própemodum. AN. Quid síc? GE. Sat est:
hem, ístuc serva: et vérbum verbo, pár pari ut respóndeas;
né te iratus súis saevidicis díctis protelét. AN. Scio.
GE. Ví coactum te ésse, invitum, lége, iudició: tenes?
Séd quis hic est senéx, quem video in última platea? AN. Ípsus est.
Non póssum adesse. GE. Ah, quíd agis? quo abis, Ántipho?
Mane ínquam. AN. Egomet me nóvi et peccatúm meum:
vobís commendo Phánium et vitám meam.
PH. Geta, quíd nunc fiet? GE. Tú iam lites aúdies:
ego pléctar pendens, nísi quid me feféllerit.
Sed quód modo hic nos Ántiphonem mónuimus,
id nósmet ipsos fácere oportet, Phaédria.
PH. Aufér mi oportet: quín tu, quid faciam, ímpera.
GE. Meminístin, olim ut fúerit vostra orátio
in re íncipiunda ad défendendam nóxiam,
iustam íllam causam, fácilem, vincibilem, óptumam?
PH. Memini. GE. Hém, nunc ipsast ópus ea; aut, si quíd potest,
melióre et callidióre. PH. Fiet sédulo.
GE. Nunc príor adito tu, égo in insidiis híc ero
succénturiatus, sí quid deficiés. PH. Age.

ACTUS II. SCENA I.

DEMIPHO. GETA. PHAEDRIA.

DE. Ítane tandem uxórem duxit Ántipho iniussú meo?
néc meum imperium: ac mítto imperium: nón simulatém meam
reveréri saltem? nón pudere? O fácinus audax, ó Geta
monitór. GE. Vix tandem. DE. Quíd mihi dicent, aút quam causam réperient,
demíror. GE. Atqui réperi iam: aliud cúra. DE. An hoc dicét mihi?
invítus feci; léx coegit. Aúdio. Fateór. GE. Places.
DE. Verúm scientem, tácitum, causam trádere adversáriis,
etiámne id lex coégit? PH. Illud dúrum. GE. Ego expediám: sine.
DE. Incértumst quid agam; quía praeter spem, atque íncredibile hoc mi óbtigit:
ita sum ínritatus, ánimum ut nequeam ad cógitandum instítuere.
Quamobrem ómnes, quum secúndae res sunt máxume, tum máxume
meditári secum opórtet, quo pacto ádvorsam aerumnám ferant,
perícla, damna, exília. Peregre rédiens semper cógitet
aut fílii peccatum, aút uxoris mórtem aut morbum fíliae.

Commúnia esse haec: fíeri posse: ut néquid animo sít novom.
Quicquíd praeter spem evéniat, omne id députare esse ín lucro.
GE. O Phaédria, incredíbile quantum herum ánteeo sapiéntia.
Meditáta mihi sunt ómnia mea incómmoda, herus si rédierit:
moléndumst in pistríno: vapulándum: habendae cómpedes:
opus rúri faciundum: hórum nihil quicquam áccidet animó novom.
Quicquíd praeter spem evéniet, omne id députabo esse ín lucro.
Séd quid cessas hóminem adire, et blánde in princípio ádloqui?
DE. Phaédriam mei frátris video fílium mi ire óbviam.
PH. Mi pátrue, salve. DE. Sálve: sed ubi est Ántipho?
PH. Salvom ádvenire. DE. Crédo: hoc respondé mihi.
PH. Valet: híc est: sed satin ómnia ex senténtia?
DE. Vellém quidem. PH. Quid ístuc? DE. Rogitas, Phaédria?
Bonás, me absente, hic cónfecistis núptias.
PH. Eho, an íd suscenses núnc illi? GE. O artificém probum.
DE. Egon ílli non suscénseam? Ipsum géstio
dari mi ín conspectum, núnc sua culpa út sciat
lenem patrem illum fáctum me esse acérrimum.
PH. Atquí nihil fecit, pátrue, quod suscénseas.
DE. Ecce aútem similia ómnia: omnes cóngruunt:

unúm cognoris, ómnes noris. PH. Haúd itast.
DE. Hic in nóxa est, ille ad défendendam caúsam adest:
quum ille ést, praesto hic est: trádunt operas mútuas.
GE. Probe hórum facta inprúdens depinxít senex.
DE. Nam ni haéc ita essent, cum íllo haud stares, Phaédria.
PH. Si est, pátrue, culpam ut Ántipho in se admíserit,
ex quá re minus rei fóret aut famae témperans.
non caúsam dico, quín quod meritus sít, ferat.
Sed sí quis forte málitia fretús sua
insídias nostrae fécit adulescéntiae,
ac vícit; nostran cúlpa ea est? an iúdicum,
qui saépe propter ínvidiam adimunt díviti,
aut própter misericórdiam addunt paúperi?
GE. Ni nóssem causam, créderem vera húnc loqui.
DE. An quísquam iudex ést, qui possit nóscere
tua iústa, ubi tute vérbum non respóndeas,
ita ut ílle fecit? PH. Fúnctus adulescéntuli est
offícium liberális: postquam ad iúdices
ventúmst, non potuit cógitata próloqui:
ita éum tum timidum íbi obstupefecít pudor.
GE. Laudo húnc: sed cesso adíre quamprimúm senem?
Here, sálve: salvom te ádvenisse gaúdeo. DE. Oh,
bone cústos, salve, cólumen vero fámiliae,
cui cómmendavi fílium hic abiéns meum.
GE. Iamdúdum te omnis nós accusare aúdio
inmérito: et me horunc ómnium inmeritíssimo.
Nam quíd me in hac re fácere voluistí tibi?
Servom hóminem causam oráre leges nón sinunt.

neque téstimoni díctio est. DE. Mitto ómnia.
Addo istúc: inprudens tímuit adulescéns: sino:
tu sérvus: verum sí cognata est máxume,
non fúit necesse habére: sed id quod léx iubet,
dotém daretis; quaéreret aliúm virum.
Qua rátione inopem pótius ducebát domum?
GE. Non rátio, verum argéntum deerat. DE. Súmeret
alicúnde. GE. Alicunde? níhil est dicto facilius.
DE. Postrémo, si nullo álio pacto, foénore.
GE. Hui, díxti pulchre: sí quidem quisquam créderet,
te vívo. DE. Non, non síc futurumst: nón potest.
Egon íllam cum illo ut pátiar nuptam unúm diem?
Nil suáve meritumst. Hóminem conmonstrárier
mi istúm volo: aut ubi hábitet, demonstrárier.
GE. Nempe Phórmionem. DE. Istúnc patronum múlieris.
GE. Iam fáxo hic aderit. DE. Ántipho ubi nunc ést? GE. Foris.
DE. Abi, Phaédria, eum requíre, atque adduce húc. PH. Eo:
rectá via quidem ílluc. GE. Nempe ad Pámphilam. DE. At
ego deós penatis hínc salutatúm domum
devórtar: inde ibo ád forum, atque aliquót mihi
amícos advocábo, ad hanc rem qui ádsient,
ut ne ínparatus sím, si adveniat Phórmio.

ACTUS II. SCENA II.

PHORMIO. GETA.

PH. Ítane patris aís conspectum véritum hinc abiisse? GE. Ádmodum.
PH. Phánium relíctam solam? GE. Síc. PH. et iratúm senem?
GE. Óppido. PH. Ad te súmma solum, Phórmio, rerúm redit.
Túte hoc intristí: tibi omne est éxedendum. Accíngere.
GE. Óbsecro te. PH. Sí rogabit. GE. Ín te spes est. PH. Éccere;
quíd si reddet? GE. Tu ínpulisti. PH. Síc opinor. GE. Súbveni.
PH. Cédo senem: iam instrúcta sunt mihi córde consilia ómnia.
GE. Quíd ages? PH. Quid vis? nísi uti maneat Phánium: atque ex crímine hoc
Ántiphonem erípiam: atque in me omnem íram derivém senis?
GE. Ó vir fortis átque amicus. Vérum hoc saepe, Phórmio,
véreor, ne istaec fórtitudo in nérvom erumpat déniqne. PH. Ah,
nón ita est: factum ést periclum, iám pedum visást via.
Quót me censes hómines iam devérberasse usque ád necem,
hóspites, tum cíves? quo magis nóvi, tanto saépius.

Cédodum, en unquam iniúriarum audísti mihi scriptám dicam?
GE. Quí istuc? PH. Quia non réte accipitri ténditur neque mílüo,
quí male faciunt nóbis: illis quí nil faciunt, ténditur:
quía enim in illis frúctus est, in ístis opera lúditur.
Áliis aliunde ést periclum, unde áliquid abradí potest;
míhi sciunt nil ésse. Dices, dúcent damnatúm domum:
álere nolunt hóminem edacem: et sápiunt mea senténtia,
pró maleficio sí beneficium súmmum nolunt réddere.
GE. Nón potest satis pro mérito ab illo tíbi referri grátia.
PH. Ímmo enim nemo sátis pro merito grátiam regí refert.
Tén' asymbolúm venire, unctum átque lautum e bálneis,
ótiosum ab ánimo; quum ille et cúra et sumptu absúmitur?
dúm tibi sit quod pláceat, ille ríngitur: tu rídeas;
príor bibas; priór decumbas; céna dubia appónitur....
GE. Quíd istuc verbi est? PH. Úbi tu dubites quíd sumas potíssimum.
Haéc quum rationem íneas quam sint suávia et quam cára sint;
éa qui praebet, nón tu hunc habeas pláne praesentém deum?

GE. Sénex adest: vide quíd agas: prima cóitiost acérrima:
si éam sustinuerís, postilla iam, út lubet, ludás licet.

ACTUS II. SCENA III.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

DE. En úmquam cuiquam cóntumeliósius
audístis factam iniúriam quam haec ést mihi?
Adéste quaeso. GE. Irátus est. PH. Quin tu hóc age: st!
iam ego húnc agitabo. Pró deum inmortálium,
negat Phánium esse hanc síbi cognatam Démipho?
hanc Démipho negat ésse cognatám? GE. Negat.
PH. Neque eíus patrem se scíre qui fuerít? GE. Negat.
DE. Ipsum ésse opinor dé quo agebam. Séquimini.
PH. Nec Stílphonem ipsum scíre qui fuerít? GE. Negat.
PH. Quia egéns relicta est mísera, ignoratúr parens;
neglégitur ipsa: víde, avaritia quíd facit.
GE. Si herum ínsimulabis málitiae, male aúdies.
DE. O audáciam, etiamne últro accusatum ádvenit?
PH. Nam iam ádulescenti níhil est quod suscénseam,
si illúm minus norat; quíppe homo iam grándior,
paupér, cui opera víta erat, rurí fere

se cóntinebat: ibi agrum de nostró patre
coléndum habebat: saépe interea míhi senex
narrábat, se hunc neglígere cognatúm suum:
at quém virum? quem ego víderim in vita óptumum.
GE. Videás te atque illum, ut nárras. PH. I in malám crucem.
Nam ni íta eum existimássem, numquam tám gravis
ob hánc inimicitias cáperem in vostram fámiliam,
quam is áspernatur núnc tam inliberáliter.
GE. Pergín hero absenti mále loqui, inpuríssime?
PH. Dignum aútem hoc illo est. GE. Áin tandem, carcér? DE. Geta.
GE. Bonórum extortor, légum contortór. DE. Geta.
PH. Respónde. GE. Quis homo est? éhem. DE. Tace. GE. Absentí tibi
te indígnas seque dígnas contumélias
numquám cessavit dícere hodie. HE. Ohe désine.
Aduléscens, primum abs te hóc bona veniá peto,
si tíbi placere pótis est, mihi ut respóndeas:
quem amícum tuum ais fuísse istum, explaná mihi:
et quí cognatum mé sibi esse díceret.
PH. Proinde éxpiscare quási non nosses. DE. Nóssem? PH. Ita.
DE. Ego mé nego: tu quí ais redige in mémoriam.
PH. Eho tú sobrinum túum non noras? DE. Énicas.
Dic nómen. PH. Nomen? DE. Máxume. Quid núnc taces?
PH. Perii hércle, nomen pérdidi. DE. Hem, quid aís? PH. Geta,
si méministi id quod ólim dictumst, súbiice. Hem,
non díco · quasi non nóris, temptatum ádvenis.

DE. Egone aútem tempto? GE. Stílpho. PH. Atque adeo quíd mea?
Stilphóst. DE. Quem dixti? PH. Stílphonem inquam nóveras?
DE. Neque ego íllum noram, néque mi cognatús fuit
quisquam ístoc nomine. PH. Ítane? non te horúm pudet?
At sí talentûm rém reliquissét decem,....
DE. Di tíbi malefaciant. PH. prímus esses mémoriter
progéniem vostram usque áb avo atque atavo próferens.
DE. Ita ut dícis, ego tum quum ádvenissem, quí mihi
cognáta ea esset, dícerem: itidem tú face:
cedo qui ést cognata? GE. Eu nóster, recte: heus tú, cave.
PH. Dilúcide expedívi, quibus me opórtuit
iudícibus: tum id si fálsum fuerat, fílius
cur nón refellit? DE. Fílium narrás mihi?
cuius dé stultitia díci, ut dignumst, nón potest.
PH. At tú qui sapiens és, magistratús adi,
iudícium de eadem caúsa iterum ut reddánt tibi:
quandóquidem solus régnas; et solí licet
hic de eádem causa bís iudicium apíscier.
DE. Etsí mihi facta iniúriast; verúm tamen
potiús quam lites sécter aut quam te aúdiam,
itidem út cognata sí sit, id quod léx iubet
dotém dare, abduce hánc: minas quinque áccipe.
PH. Ha, ha, haé, homo suavis. DE. Quíd? num iniquom póstulo?

An ne hóc quidem ego adipíscar, quod ius públicumst?
PH. Itan tándem quaeso, item út meretricem ubi abúsus sis,
mercédem dare lex iúbet ei atque amíttere?
an, ut né quid turpe cívis in se admítteret
proptér egestatem, próxumo iussást dari,
ut cum úno aetatem dégeret? quod tú vetas.
DE. Ita, próxumo quidem: át nos unde? aut quámobrem? PH. Ohe,
actum, áiunt, ne agas. DE. Nón agam? immo haud désinam,
donéc perfecero hóc. PH. Ineptis. DE. Síne modo.
PH. Postrémo tecum níl rei nobis, Démipho, est:
tuus ést damnatus gnátus, non tu: nám tua
praetérierat iam ad dúcendum aetas. DE. Ómnia haec
illúm putato, quae égo nunc dico, dícere:
aut quídem cum uxore hac ípsum prohibebó domo.
GE. Irátus est. PH. Tu te ídem melius féceris.
DE. Itane és paratus fácere me advorsum ómnia,
infélix? PH. Metuit híc nos, tametsi sédulo
dissímulat. GE. Bene habent tíbi principia. PH. Quín quod est
ferúndum, fers? tuis dígnum factis féceris,
ut amíci inter nos símus. DE. Egon tuam éxpetam
amícitiam? aut te vísum aut auditúm velim?
PH. Si cóncordabis cum ílla, habebis quaé tuam
senectútem oblectet: réspice aetatém tuam.
DE. Te obléctet: tibi habe. PH. Mínue vero iram. DE. Hóc age.
Satis iám verborumst: nísi tu properas múlierem

abdúcere, ego illam eiíciam: dixi, Phórmio.
PH. Si tu íllam attigeris sécus quam dignum est líberam,
dicám tibi inpingam grándem: dixi, Démipho.
Si quíd opus fuerit, heús domo me. GE. Intéllego.

ACTUS II. SCENA IV.

DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINUS. CRITO.

DE. Quantá me cura et sóllicitudine ádficit
gnatús, qui me et se hisce ínpedivit núptiis?
neque mi ín conspectum pródit; ut saltém sciam,
quid de hác re dicat, quídve sit senténtiae.
Abi, víse redierítne iam an nondúm domum.
GE. Eó. DE. Videtis quo ín loco res haéc siet.
Quid agó? dic, Hegio. HE. Égo? Cratínum cénseo,
si tíbi videtur. DE. Díc, Cratine. CRA. Méne vis?
DE. Te. CRA. Ego quae ín rem tuam sint, éa velim faciás: mihi
sic hóc videtur. Quód te absente hic fílius
egít, restitui in íntegrum aequom est ác bonum:
et id ímpetrabis. Díxi. DE. Dic nunc, Hégio.
HE. Ego sédulo hunc dixísse credo: vérum ita est,
quot hómines tot senténtiae: suus cuíque mos.
Mihi nón videtur, quód sit factum légibus,
rescíndi posse: et túrpe inceptu est. DE. Díc, Crito.
CRI. Ego ámplius delíberandum cénseo:
res mágna est. HE. Nunquid nós vis? DE. Fecistís probe:

incértior sum múlto quam dudúm. GE. Negant
redísse. DE. Frater ést exspectandús mihi:
is quód mihi dederit de hác re consilium, íd sequar:
percóntatum ibo ad pórtum, quoad se récipiat.
GE. At ego Ántiphonem quaéram, ut quae acta hic sínt sciat.
Sed eccum ípsum video in témpore huc se récipere.

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO. GETA.

AN. Énimvero, Antiphó, multimodis cum ístoc animo es vítuperandus:
ítane te hinc abísse, et vitam tuám tutandam aliís dedisse?
Álios tuam rem crédidisti mágis quam tete animádversuros?
Nam út ut erant alia; ílli certe quaé nunc tibi domíst consuleres,
néquid propter tuám fidem decépta pateretúr mali:
cuíus nunc miserae spés opesque súnt in te uno omnés sitae.
GE. Et quídem, here, nos iamdúdum hic te absentem íncusamus, qui ábieris.
AN. Te ipsúm quaerebam. GE. Séd ea causa níhilo magis defécimus.
AN. Loquere, óbsecro, quonam ín loco sunt rés et fortunaé meae?

numquíd patri subolét? GE. Nil etiam. AN. Ecquíd spei porrost? GE. Néscio. AN. Ah.
GE. Nisi Phaédria haud cessávit pro te eníti. AN. Nil fecít novi.
GE. Tum Phórmio itidem in hác re, ut aliis, strénuum hominem praébuit.
AN. Quid is fécit? GE. Confutávit verbis ádmodum iratúm senem.
AN. Eu, Phórmio. GE. Ego quod pótui porro. AN. Mí Geta, omnis vós amo.
GE. Síc habent princípia sese, ut díco: adhuc tranquílla res est:
mánsurusque pátruum pater est, dum húc adveniat. AN. Quíd eum? GE. Ut aibat
de eíus consilio sése velle fácere, quod ad hanc rem áttinet.
AN. Quántus metus est míhi, venire huc sálvom nunc patruúm, Geta?
Nam pér eius unam, ut aúdio, aut vivam aút moriar senténtiam.
GE. Phaédria tibi adést. AN. Ubinam? GE. Eccum ab suá palaestra exít foras.

ACTUS III. SCENA II.

PHAEDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.

PH. Dório, obsecró, parumper aúdi. DO. Quin omítte me.
PH. Áudi quod dicam. DO. Át enim taedet iam audire eadem míllies.

PH. Át nunc dicam quód lubenter aúdias. DO. Loquere, aúdio.
PH. Néqueo te exoráre ut maneas tríduum hoc? Quo núnc abis?
DO. Mirábar si tu míhi quicquam adferrés novi.
AN. Heí, metuo lenónem, nequid suó suat capiti. GE. Ídem ego vereor.
PH. Nón mihi credis? DO. Háriolare. PH. Sín fidem do. DO. Fábulae.
PH. Foéneratum istúc beneficium púlchre tibi dicés. DO. Logi.
PH. Créde mihi, gaudébis facto: vérum hercle hoc est. DO. Sómnia.
PH. Éxperire: nón est longum. DO. Cántilenam eandém canis.
PH. Tu míhi cognatus, tú parens, tu amícus, tu... DO. Garrí modo.
PH. Ádeon ingenio ésse duro te átque inexorábili,
út neque misericórdia neque précibus mollirí queas?
DO. Ádeon te esse incógitantem atque ínpudentem, Phaédria,
út phaleratis díctis ducas me, ét meam ductes grátiis?
AN. Míseritumst. PH. Hei véris vincor. GE. Quám uterque est similís sui.
PH. Neque, Ántipho alia quum óccupatus ésset sollicitúdine,
tum hoc ésse mi obiectúm malum? AN. Ah, quid istúc est autem, Phaédria?
PH. Ó fortunatíssime Antipho. AN. Égone? PH. Cui quod amás domist;

néc cum huiusmodi umquam úsus venit út conflictarés malo.
AN. Míhin' domist? immo, íd quod aiunt, aúribus teneó lupum:
nám neque quo pacto á me amittam, néque, uti retineám, scio.
DO. Ípsum istuc mi in hóc est. AN. Heia, né parum lenó sies.
Númquid hic confécit? PH. Hicine? quód homo inhumaníssimus:
Pámphilam meam véndidit. GE. Quid? véndidit? AN. Ain véndidit?
PH. Véndidit. DO. Quam indígnum facinus, áncillam aere emptám suo.
PH. Néqueo exorare út me maneat, ét cum illo ut mutét fidem,
tríduum hoc, dum id, quód est promissum, ab amícis argentum aúfero:
sí non tum dedero, únam praeterea hóram ne oppertús sies.
DO. Óbtunde. AN. Haud longúmst quod orat, Dório: exorét sine:
ídem hic tibi, quod béne promeritus fúeris, conduplicáverit.
DO. Vérba istaec sunt. AN. Pámphilamne hac úrbe privarí sines?
túm praeterea horúnc amorem dístrahi poterín pati?
DO. Néque ego, neque tu. GE. Dí tibi omnes íd quod es dignús duint.
DO. Égo te complurís advorsum ingénium meum mensés tuli,

póllicitantem et níl ferentem, fléntem: nunc, contra ómnia haec,
réperi qui dét neque lacrumet: dá locum melióribus.
AN. Cérte hercle, ego si sátis commemini, tíbi quidem est olím dies,
quam ád dares huic, praéstituta. PH. Fáctum. DO. Num ego istúc nego?
AN. Iam éa praeteriit? DO. Nón, verum haec ei ántecessit. AN. Nón pudet
vánitatis? DO. Mínime, dum ob rem. GE. Stérquilinium. PH. Dório,
ítane tandem fácere oportet? DO. Síc sum: si placeo, útere.
AN. Sícine hunc decipís? DO. Immo enimvero, Ántipho, hic me décipit:
nam híc me huiusmodi scíbat esse: ego húnc esse aliter crédidi:
íste me feféllit; ego isti níhilo sum aliter ác fui.
Séd utut haec sunt, támen hoc faciam: crás mane argentúm mihi
míles dare se díxit: si mihi príor tu attuleris, Phaédria,
meá lege utar, út potior sit, quí prior ad dandum ést. Vale.

ACTUS III. SCENA III.

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.

PH. Quíd faciam? unde ego núnc tam subito huic árgentum inveniám miser,

cuí minus nihilo est? quód, hic si pote fuísset exorárier
tríduum hoc, promíssum fuerat. AN. Ítane hunc patiemúr, Geta,
fíeri miserum, quí me dudum, ut díxti, adiurit cómiter?
Quín, quum opus est, benefícium rursum ei éxperimur réddere?
GE. Scío equidem hoc esse aéquom. AN. Age ergo, sólus servare húnc potes.
GE. Quíd faciam? AN. Inveniás argentum. GE. Cúpio: sed id unde, édoce.
AN. Páter adest hic. GE. Scío: sed quid tum? AN. Ah, díctum sapientí sat est.
GE. Ítane? AN. Ita. GE. Sane hércle pulchre suádes: etiam tu hínc abis?
Nón triumpho, ex núptiis tuis sí nil nanciscór mali,
ni étiam nunc me huius caúsa quaerere ín malo iubeás crucem?
AN. Vérum hic dicit. PH. Quíd? ego vobis, Géta, alienus sum? GE. Haúd puto:
séd parumne est, quod ómnibus nunc nóbis succensét senex,
ni ínstigemus étiam, ut nullus lócus relinquatúr preci?
PH. Álius ab oculís meis illam in ígnotum abducét locum? Hem!
Tum ígitur, dum licét dumque adsum, lóquimini mecum, Ántipho.
Cóntemplaminí me. AN. Quamobrem? aut quídnam facturú's? cedo.
PH. Quóquo hinc asportábitur terrárum, certum est pérsequi,

aút perire. GE. Dí bene vortant, quód agas: pedetemptím tamen.
AN. Víde siquid opis pótes adferre huic. GE. Síquid? quid? AN. Quaere óbsecro:
néquid plus minúsve faxit, quód nos post pigeát, Geta.
GE. Quaéro. Salvos ést, ut opinor: vérum enim metuó malum.
AN. Nóli metuere: úna tecum bóna, mala, tolerábimus.
GE. Quántum opus est tibi argénti? loquere. PH. Sólae trigintá minae.
GE. Trígínta? hui percárast, Phaedria. PH. Ístaec vero vílis est.
GE. Áge, age, inventas réddam. PH. O lepidum. GE. Aufér te hinc. PH. Iam opust. GE. Iám feres.
Séd opus est mihi Phórmionem ad hánc rem adiutorém dari.
AN. Praéstost: audacíssume oneris quídvis impone, ét feret:
sólus est homo amíco amicus. GE. Eámus ergo ad eum ócius.
AN. Númquid est quod operá mea vobis ópus sit? GE. Nil: verum ábi domum,
ét illam miseram, quam égo nunc intus scio ésse exanimatám metu,
cónsolare. Céssas? AN. Nihil est, aéque quod faciám lubens.
PH. Quá via istuc fácies? GE. Dicam in itínere: modo te hinc ámove.

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

DE. Quid? quá profectus caúsa hinc es Lemnúm, Chreme,
addúxtin tecum fíliam? CH. Non. DE. Quíd ita non?
CH. Postquám videt me eius máter esse hic díutius;
simul aútem non manébat aetas vírginis
meam néglegentiam; ípsam cum omni fámilia
ad mé profectam esse aibant. DE. Quid illic támdiu
quaeso ígitur commorábare, ubi id audíveras?
CH. Pol mé detinuit mórbus. DE. Unde? aut quí? CH. Rogas?
Senéctus ipsast mórbus. Sed venísse eas
salvás audivi ex naúta qui illas véxerat.
DE. Quid gnáto obtigerit me ábsente, audistín, Chreme?
CH. Quod quídem me factum cónsili incertúm facit.
Nam hanc cónditionem sí cui tulero extrário,
quo pácto aut unde míhi sit, dicundúm órdine est.
Te míhi fidelem esse aéque atque egomet súm mihi
scibam: ílle si me aliénus adfiném volet,
tacébit, dum intercédet familiáritas:
sin spréverit me, plús, quam opus est scitó, sciet.
Vereórque, ne uxor áliquá hoc resciscát mea:

quod sí fit, ut me excútiam atque egrediár domo,
id réstat: nam ego meórum solus súm meus.
DE. Scio ita ésse: et istaec míhi res sollicitúdinist:
neque défetiscar únquam ego experírier,
donéc tibi id quod póllicitus sum effécero.

ACTUS IV. SCENA II.

GETA.

Ego hóminem callidiórem vidi néminem
quam Phórmionem. Vénio ad hominem, ut dícerem
argéntum opus esse, et íd quo pacto fíeret.
Vixdúm dimidium díxeram, intelléxerat:
gaudébat: me laudábat: quaerebát senem.
Dis grátias agébat, tempus síbi dari,
ubi Phaédriae se osténderet nihiló minus
amícum esse, quam Ántiphoni. Hominem ád forum
iussi ópperiri:. eo me ésse adducturúm senem.
Sed eccum ípsum. Quis est ultérior? attat Phaédriae
pater vénit. Sed quid pértimui autem bélua?
an quía, quos fallam, pro úno duo sunt míhi dati?
Commódius esse opínor duplici spe útier.
Petam hínc unde a primo ínstitui: is si dát, sat est:
si ab eó nil fiet, tum húnc adoriar hóspitem.

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

AN. Exspécto, quam mox récipiat sesé Geta.
Sed pátruum video cúm patre adstantem. Heí mihi,
quam tímeo, adventus húius quo inpellát patrem.
GE. Adíbo hosce. O nostér Chreme... CH. Salvé, Geta.
GE. Veníre salvum vólupest. DE. Credo. GE. Quíd agitur?
CH. Multa ádvenienti, ut fít, nova hic complúria.
GE. Ita. De Ántiphone audístin quae facta? CH. Ómnia.
GE. Tun díxeras huic? Fácinus indignúm, Chreme,
sic círcumiri? DE. Id cum hóc agebam cónmodum.
GE. Nam hercle égo quoque id quidem ágitans mecum sédulo,
invéni, opinor, rémedium huic rei. CH. Quíd, Geta?
DE. Quod rémedium? GE. Ut abii ábs te, fit forte óbviam
mihi Phórmio. CH. Qui Phórmio? GE. Is qui istám. CH. Scio.
GE. Visum ést mi, ut eius témptarem senténtiam.
Prendo hóminem solum: cúr non, inquam, Phórmio,
vidés, inter vos síc haec potius cúm bona
ut cómponantur grátia, quam cúm mala?

Herus líberalis ést et fugitans lítium:
nam céteri quidem hércle amici omnés modo
uno óre auctores fuére, ut praecipitem hánc daret.
AN. Quid hic coéptat, aut quo evádet hodie? GE. An légibus
datúrum poenas díces, si illam eiécerit?
Iam id éxploratumst. Heía, sudabís satis,
si cum íllo inceptas hómine: ea eloquéntia est.
Verúm pono esse víctum eum: at tandém tamen
non cápitis eius res ágitur, sed pecúniae.
Postquam hóminem his verbis séntio mollírier;
solí sumus nunc hic, ínquam; eho, quid vís dari
tibi ín manum, ut herus hís desistat lítibus:
haec hínc facessat, tú molestus né sies.
AN. Satin ílli di sunt própitii? GE. Nam sát scio,
si tu áliquam partem aequí bonique díxeris,
ut est ílle bonus vir, tría non commutábitis
verba hódie inter vos. DE. Quís te istaec iussít loqui?
CH. Immó non potuit mélius pervenírier
eo quó nos volumus. AN. Óccidi. CH. Perge éloqui.
GE. A prímo homo insaníbat. DE. Cedo, quid póstulat?
GE. Quid? nímium. CH. Quantum líbuit, dic. GE. Siquís daret
taléntum magnum. DE. Immó malum hercle: ut níl pudet!
GE. Quod díxi adeo eii: quaéso, quid si fíliam
suam únicam locáret? parvi réttulit
non suscepisse: invénta est quae dotém petat.
Ut ad paúca redeam, ac míttam illius inéptias:
haec dénique eius fúit postrema orátio:

ego, ínquit, iam a princípio amici fíliam,
ita ut aéquom fuerat, vólui uxorem dúcere.
Nam míhi veniebat ín mentem eius incómmodum,
in sérvitutem paúperem ad ditém dari.
Sed mi ópus erat, ut apérte tibi nunc fábuler,
aliquántulum quae adférret qui dissólverem
quae débeo: et etiám nunc, si volt Démipho
dare quántum ab hac accípio, quae sponsást mihi;
nullám mihi malim, quam ístanc uxorém dari.
AN. Utrúm stultitia fácere ego hunc an málitia
dicám, scientem an ínprudentem, incértus sum.
DE. Quid, si ánimam debet? GE. Áger oppositúst pígnori
ob decém mnas, inquit. DE. Áge, age, iam ducát: dabo.
GE. Aedículae item sunt ób decem alias. DE. Oíeï,
nimiúmst. CH. Ne clama: pétito hasce a mé decem.
GE. Uxóri emunda ancíllulast: tum plúscula
supelléctile opus est; ópus est sumptu ad núptias:
his rébus sane póne, inquit, decém minas.
DE. Sescéntas proinde scríbito iam míhi dicas:
nihil do: ínpuratus me ílle ut etiam inrídeat?
CH. Quaeso, égo dabo, quiésce: tu modo fílius
fac út illam ducat, nós quam volumus. AN. Heí mihi,
Geta, óccidisti mé tuis falláciis.
CH. Mea caúsa eiicitur: me hóc est aequom amíttere.
GE. Quantúm potest me cértiorem, inquít, face:
si illám dant, hanc ut míttam: ne incertús siem:
nam illí mihi dotem iám constituerúnt dare.
CH. Iam accípiat: illis répudium renúntiet:

hanc dúcat. DE. Quae quidem ílli res vortát male.
CH. Oppórtune adeo núnc mecum argentum áttuli,
fructúm, quem Lemni uxóris reddunt praédia:
inde súmam: uxori, tíbi opus esse, díxero.

ACTUS IV. SCENA IV.

ANTIPHO. GETA.

AN. Geta. GE. Hém. AN. Quid egisti? GE. Émunxi argentó senes.
AN. Satin ést id? GE. Nescio hércle, tantum iússus sum.
AN. Eho, vérbero, aliud míhi respondes ác rogo?
GE. Quid érgo narras? AN. Quíd ego narrem? Operá tua
ad réstim mi quidem rés rediit planíssume.
Ut té quidem omnes dí deaeque, superi, ínferi,
malís exemplis pérdant! Hem, si quíd velis,
huic mándes, qui te ad scópulum e tranquillo aúferat.
Quid mínus utibile fúit, quam hoc ulcus tángere
aut nóminare uxórem? Iniecta est spés patri
posse íllam extrudi. Cédo nunc porro, Phórmio
dotém si accipiet, úxor ducenda ést domum,
quid fíet? GE. Non enim dúcet. AN. Novi. Céterum
quum argéntum repetent, nóstra causa scílicet
in nérvom potius íbit. GE. Nihil est, Ántipho,
quin mále narrando póssit depravárier.
Tu id quód boni est excérpis: dicis quód mali est.

Audí nunc contra iám. Si argéntum accéperit,
ducénda est uxor, út ais: concedó tibi:
spatiúm quidem tandem ápparandis núptiis,
vocándi, sacrificandi dabitur paúlulum:
intérea amici, quód polliciti sínt, dabunt:
inde íste reddet. AN. Quámobrem? aut quid dicét? GE. Rogas?
Quot rés post illa mónstra evenerúnt mihi?
Introíit in aedis áter alienús canis:
anguís per inpluvium décidit de tégulis:
gallína cecinit: ínterdixit háriolus:
arúspex vetuit, ánte brumam aliquíd novi
negóti inciperé: quaé causa est iustíssima.
Haec fíent. AN. Ut modo fíant. GE. Fient: mé vide.
Pater éxit: abi, dic, ésse argentum, Phaédriae.

ACTUS IV. SCENA V.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

DE. Quiétus esto, inquam: égo curabo, né quid verborúm duit.
Hoc témere numquam amíttam ego a me, quín mihi testis ádhibeam,
quum dem, ét quamobrem dem, cómmemorabo. GE. Ut caútus est, ubi níhil opust.
CH. Atqui íta opus facto est: át matura, dúm libido eadem haéc manet:
nam si áltera illaec mágis instabit, fórsitan nos réiciat.

GE. Rem ipsám putasti. DE. Dúc me ad eum ergo.
GE. Nón moror. CH. Ubi hoc égeris,
transíto ad uxorém meam, ut convéniat hanc prius quam hínc abit.
Dicát eam dare nos Phórmioni núptum, ne succénseat:
et mágis esse illum idóneum, qui ipsí sit familiárior:
nos nóstro officio nón digressos ésse: quantum is vóluerit,
datum ésse dotis. DE. Quíd tua, malum, id réfert?
CH. Magni, Démipho.
Non sátis est, te officiúm fecisse, sí non fama id ádprobat:
volo ipsíus quoque voluntáte hoc fieri, né se eiectam praédicet.
DE. Idem égo istuc facere póssum. CH. Mulier múlieri magis cóngruit.
DE. Rogábo. CH. Ubi illas núnc ego reperíre possim, cógito.

ACTUS V. SCENA I.

SOPHRONA. CHREMES.

SO. Quíd agam? quem mi amícum inveniam mísera? aut quo consília haec referam?
aút unde auxiliúm petam?
Nám vereor, hera ne ób meum suasum indígne iniuria ádficiatur:
íta patrem adulescéntis facta haec tólerare audió violenter.

CH. Nám quae haec anus est, éxanimata a frátre quae egressást meo?
SO. Quod ut fácerem egestas me ímpulit; quum scírem infirmas núptias
hasce ésse: ut id consúlerem, interea víta ut in tutó foret.
CH. Cérte edepol, nisi me ánimus fallit, aút parum prospíciunt oculi,
méae nutricem gnátae video. SO. Néque ille investigátur, CH. quid ago?
SO. quí est eius pater. CH. Ádeo? an maneo, dum éa quae loquitur, mágis cognosco?
SO. Quód si eum nunc reperíre possim, níhil est quod vereár. CH. East ipsa.
Cónloquar. SO. Quis hic lóquitur? CH. Sophrona. SO. ét meum nomen nóminat?
CH. Réspice ad me. SO. Di, óbsecro vos, éstne hic Stilpho? CH. Nón. SO. Negas?
CH. Cóncede hinc a fóribus paulum istórsum sodes, Sóphrona.
Ne me ístoc posthac nómine appellássis. SO. Quid? non óbsecro es
quem sémper te esse díctitasti? CH. St! SO. Quid has metuís fores?
CH. Conclúsam hic habeo uxórem saevam. Vérum istoc de nómine,
eo pérperam olim díxi, ne vos fórte inprudentés foris
effútiretis, átque id porro aliqua úxor mea rescísceret.
SO. Istóc pol nos te hic ínvenire míserae numquam pótuimus.

CH. Eho díc mihi, quid reí tibi est cum fámilia hac, unde éxis?
Ubi illaé sunt? SO. Miseram me. CH. Hém, quid est? vivúntne? SO. Vivit gnáta.
Matrem ípsam ex aegritúdine hac miserám mors consecúta est.
CH. Male fáctum. SO. Ego autem quae éssem anus desérta, egens, ignóta,
ut pótui, nuptum vírginem locávi huic adulescénti,
harúm qui est dominus aédium. CH. Antiphónin'? SO. Hem, isti ípsi.
CH. Quid? duásne is uxorés habet? SO. Au, obsecro, únam ille quidem hanc sólam.
CH. Quid illam álteram quae dícitur cognáta? SO. Haec ergost. CH. Quíd ais?
SO. Compósito factumst, quó modo hanc amáns habere pósset
sine dóte. CH. Di vostrám fidem, quam saépe forte témere
evéniunt quae non aúdeas optáre? Offendi advéniens,
quocúm volebam atque út volebam, cóllocatam fíliam.
Quod nós ambo opere máxumo dabámus operam ut fíeret,
sine nóstra cura máxima, sua cúra haec sola fécit.
SO. Nunc quíd opus facto sít vide. Pater ádulescentis vénit:
eumque ánimo iniquo hoc óppido ferre áiunt. CH. Nihil períclist.

Sed pér deos atque hominés, meam esse hanc cáve resciscat quísquam.
SO. Nemo éx me scibit. CH. Séquere me: íntus cétera audiétis.

ACTUS V. SCENA II.

DEMIPHO. GETA.

DE. Nostrápte culpa fácimus, ut malís expediat ésse:
dum nímium dici nós bonos studémus et benígnos.
Ita fúgias ne praetér casam, quod áiunt. Nonne id sát erat,
accípere ab illo iniúriam? etiam argéntumst ultro obiéctum:
ut sít qui vivat, dum áliud aliquid flágitii confíciat.
GE. Planíssime. DE. Iis nunc praémium est, qui récta prava fáciunt.
GE. Veríssime. DE. Ut stultíssime quidem ílli rem gessérimus.
GE. Modo ut hóc consilio póssiet discédi, ut istam dúcat.
DE. Etiámne id dubiumst? GE. Haúd scio hercle, ut homóst, an mutet ánimum.
DE. Hem, mútet autem? GE. Néscio: verúm, si forte, díco.
DE. Ita fáciam, ut frater cénsuit, ut uxórem eius huc addúcam,
cum ista út loquatur. Tú, Geta, abi: praenúntia hanc ventúram.

GE. Argéntum inventumst Phaedriae: de iúrgio silétur:
provísumst, ne in praeséntia haec hinc ábeat. Quid nunc pórro?
quid fíet? in eodém luto haesitás: vorsura sólves,
Geta: praésens quod fuerát malum, in diem ábiit: plagae créscunt,
nisi próspicis. Nunc hínc domum ibo, ac Phánium edocébo,
nequíd vereatur Phórmionem, aut eíus oratiónem.

ACTUS V. SCENA III.

DEMIPHO. NAUSISTRATA. CHREMES.

DE. Agedum, út soles, Nausístrata: fac illa út placetur nóbis,
ut suá voluntate íd quod est factúndum faciat. NAU. Fáciam.
DE. Paritér nunc opera me ádiuves, ac ré dudum opituláta es.
NAU. Factúm volo: ac pol mínus queo viri cúlpa, quam me dígnumst.
DE. Quid aútem? NAU. Quia pol meí patris bene párta indiligénter
tutátur: nam ex iis praédiis talénta argenti bína
statím capiebat. Vír viro quid praéstat! DE. Binan' quaéso?
NAU. Ac rébus vilióribus multo, támen talenta bína. DE. Hui.

NAU. Quid haéc videntur? DE. Scílicet. NAU. Virúm me natam véllem:
ego osténderem, DE. Certó scio. NAU. quo pácto. DE. Parce sódes,
ut póssis cum illa; né te adulescens múlier defetíget.
NAU. Faciam, út iubes: sed méum virum abs te exíre video. CH. Ehem, Démipho,
iam illí datum est argéntum? DE. Curavi íllico. CH. Nollém datum.
Hei, vídeo uxorem: paéne plus quam sát erat. DE. Cur nollés, Chreme?
CH. Iam récte. DE. Quid tu? ecquíd locutus cum ísta es, quamobrem hanc dúcimus?
CH. Transégi. DE. Quid ait tándem? CH. Abduci nón potest. DE. Qui nón potest?
CH. Quia utérque utrique est córdi. DE. Quid istuc nóstra? CH. Magni: praéter haec,
cognátam comperi ésse nobis. DE. Quíd? deliras. CH. Síc erit.
Non témere dico: rédii mecum in mémoriam. DE. Satin sánus es?
NAU. Au óbsecro, vide ne ín cognatam pécces. DE. Non est. CH. Né nega:
patris nómen aliud díctum est: hoc tu errásti. DE. Non norát patrem?
CH. Norát. DE. Cur aliud díxit? CH. Numquamne hódie concedés mihi,
neque intélleges? DE. Si tú nil narras. CH. Pérgis? NAU. Miror quíd hoc siet.
DE. Equidem hércle nesció. CH. Vin scire? At íta me servet Iúppiter,

ut própior illi, quam égo sum ac tu, homo némost. DE. Di vostrám fidem:
eámus ad ipsam: una ómnis nos aut scíre aut nescire hóc volo. CH. Ah.
DE. Quid est? CH. Ítane parvam míhi fidem esse apúd te? DE. Vin me crédere?
Vin sátis quaesitum mi ístuc esse? Age, fíat. Quid? illá fíliá
amíci nostri quíd futurumst? CH. Récte. DE. Hanc igitur mittimus?
CH. Quidni? DE. Ílla maneat? CH. Síc. DE. Ire igitur tíbi licet, Nausístrata.
NAU. Sic pól commodius ésse in omnis árbitror, quam ut coéperas,
manére hanc; nam perlíberalis vísast, quum vidí, mihi.
DE. Quid istúc negotist? CH. Iámne operuit óstium? DE. Iam. CH. O Iúppiter,
di nós respiciunt: gnátam inveni núptam cum tuo fílio. DE. Hem,
quo pácto id potuit? CH. Nón satis tutus ést ad narrandum híc locus.
DE. At tu íntro abi. CH. Heus, ne fílii quidem nóstri hoc resciscánt, volo.

ACTUS V. SCENA IV.

ANTIPHO.

Laetús sum, ut meae res sése habent, fratri óbtigisse quód volt.
Quam scítumst, eiusmodí parare in ánimo cupiditátes,

quas, quúm res adversaé sient, pauló mederi póssis?
Hic símul argentum répperit, curá sese expedívit:
ego núllo possum rémedio me evólvere ex his túrbis,
quin si hóc celetur, ín metu, sin pátefit, in probró sim.
Neque mé domum nunc récíperem, ni mi ésset spes osténta
huiúsce habendi. Séd ubinam Getam ínvenire póssim,
ut rógem, quod tempus cónveniundi pátris me capere iúbeat?

ACTUS V. SCENA V.

PHORMIO. ANTIPHO.

PH. Argéntum accepi, trádidi lenóni: abduxi múlierem:
curávi, propria ea Phaédria ut poterétur: nam emissa ést manu.
Nunc úna mihi res étiam restat, quae ést conficiunda; ótium
ab sénibus ad potándum ut habeam: nam áliquot hos sumám dies.
AN. Sed Phórmiost. Quid aís? PH. Quid? AN. Quidnam núnc facturus Phaédria?
quo pácto satietátem amoris áit se velle absúmere?
PH. Vicíssim partis túas acturus ést. AN. Quas? PH. Ut fugitét patrem:

te suás rogavit rúrsum ut ageres; caúsam ut pro se díceres.
Nam pótaturus ést apud me. Ego me íre senibus Súnium
dicam ád mercatum, ancíllulam emptum, quám dudum dixít Geta:
ne quum híc non videant mé, conficere crédant argentúm suum.
Sed óstium concrépuit abs te. AN. Víde qui egrediatúr. PH. Getast.

ACTUS V. SCENA VI. VII.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

GE. Ó fortuna, o fórs fortuna, quántis commoditátibus
quám subito meo hero Ántiphoni ope véstra hunc onerastís diem!
AN. Quídnam hic sibi volt? GE. nósque amicos eíus exonerastís metu!
Séd ego nunc mihi césso, qui non húmerum hunc onero pállio,
átque hominem propero ínvenire, ut haéc, quae contigerínt, sciat.
AN. Núm tu intellegis, híc quid narret? PH. Núm tu? AN. Nihil. PH. Tantúndem ego.
GE. Ád lenonem hinc íre pergam: ibi núnc sunt. AN. Heus, Geta. GE. Hém tibi.
Núm mirum aut novúmst revocari, cúrsum quum institerís? AN. Geta.

GE. Pérgis hercle: númquam tu odio túo me vinces. AN. Nón manes?
GE. Vápula. AN. Id quidem tíbi iam fiet, nísi resistis, vérbero.
GE. Fámiliariórem oportet ésse hunc: minitatúr malum.
Séd isne est quem quaero, án non? ipsust. Cóngredere actutúm. AN. Quid est?
GE. O ómnium, quantum ést qui vivont, hóminum homo ornatíssume:
nám sine controvérsia ab dis sólus diligere, Ántipho.
AN. Íta velim: sed, quí istuc credam ita ésse, mihi dicí velim.
GE. Sátin est, si te délibutum gaúdio reddo? AN. Énicas.
PH. Quín tu hinc pollicitátiones aúfer, et quod férs, cedo. GE. Oh,
tú quoque aderas, Phórmio? PH. Aderam: séd tu cessas? GE. Áccipe, hem.
Út modo argentúm tibi dedimus ápud forum, rectá domum
súmus profecti: intérea mittit hérus me ad uxorém tuam.
AN. Quámobrem? GE. Omitto próloqui: nam níhil ad hanc rem est, Ántipho.
Úbi in gynaeceum íre occipio, púer ad me accurrít Mida:
póne adprehendit pállio, resupínat: respició: rogo,
quámobrem retineát me: ait esse vétitum intro ad heram accédere.

Sóphrona modo frátrem huc, inquit, sénis introduxít Chremem:
éumque nunc esse íntus cum illis. Hóc ubi ego audivi, ád fores
súspenso gradú placide ire pérrexi: accessi: ástiti:
ánimam compressi: aúrem admóvi: ita ánimum coepi atténdere,
hóc modo sermónem captans. AN. Eú, Geta. GE. Hic pulchérrumum
fácinus audivi: ítaque paene hercle éxclamavi gaúdio.
AN. Quód? GE. Quodnam arbitráre? AN. Nescio. GE. Átqui mirificíssumum.
Pátruus tuus est páter inventus Phánio uxorí tuae. AN. Hem,
quíd ais? GE. Cum eius consuévit olim mátre in Lemno clánculum.
PH. Sómnium: utin' haec ígnoraret suúm patrem? GE. Aliquid crédito,
Phórmio, esse caúsae: sed me cénsen potuisse ómnia
íntellegere extra óstium, intus quae ínter sese ipsi égerint?
AN. Átque hercle ego quoque íllam audivi fábulam. GE. Immo etiám dabo
quó magis credas. Pátruus interea índe huc egreditúr foras:
haúd multo post cúm patre idem récipit se intro dénuo:
áit uterque tíbi potestatem eíus habendae sé dare:
dénique ego missús sum, te ut requírerem atque addúcerem. AN. Hem,

quín ergo rape mé: quid cessas? GE. Fécero. AN.
O mi Phórmio,
vále. PH. Vale, Antiphó. Bene, ita me dí ament,
factum: gaúdeo
tantám fortunam de ínproviso esse hís datam.
Summa éludendi occásiost mihi núnc senes,
et Phaédriae curam ádimere argentáriam,
ne cuíquam suorum aequálium suppléx siet.
Nam idem hóc argentum, ita út datumst, ingrátiis
ei dátum erit: hoc qui cógam, re ipsa répperi.
Nunc géstus mihi voltúsque est capiundús novos.
Sed hínc concedam in ángiportum hoc próxu-
mum:
inde hísce ostendam me, úbi erunt egressí foras.
Quo me ádsimularam ire ád mercatum, nón eo.

ACTUS V. SCENA VIII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

DE. Dis mágnas merito grátias habeo átque ago,
quando évenere haec nóbis, frater, próspere.
Quantúm potest, nunc cónveniundus Phórmio est,
priusquám dilapidat nóstras trigintá minas,
ut aúferamus. PH. Démiphonem, sí domi est
visam: út, quod . . . . DE. At nos ád te ibamus,
Phórmio.
PH. De eadem hác fortasse caúsa. DE. Ita hercle.
PH. Crédidi.
Quid ád me ibatis? Rídiculum: an verebámini
ne nón id facerem quód recepissém semel?

Heus, quánta quanta haec méa paupertas ést, tamen
adhúc curavi unum hóc quidem, ut mi essét fides.
CH. Estne íta uti dixi líberalis? DE. Óppido.
PH. Idque ád vos venio núntiatum, Démipho,
parátum me esse: ubi vóltis, uxorém date.
Nam omnís posthabui míhi res, ita uti pár fuit,
postquám tantopere id vós velle animadvérteram.
DE. At híc dehortatus ést me, ne illam tíbi darem:
nam quí erit rumor pópuli, inquit, si id féceris?
Olím quum honeste pótuit, tum non ést data:
nunc víduam extrudi túrpest: ferme eadem ómnia
quae túte dudum córam me incusáveras.
PH. Satís superbe inlúditis me. DE. Quí? PH. Rogas?
quia ne álteram quidem íllam potero dúcere:
nam quó redíbo ore ád eam quam contémpserim?
CH. Tum autem Ántiphonem vídeo ab sese amíttere
invítum eam: inque. DE. Tum aútem video fílium
invítum sane múlierem ab se amíttere.
Sed tránsi sodes ád forum, atque illúd mihi
argéntum rursum iúbe rescribi, Phórmio.
PH. Quodne égo discripsi pórro illis quibus débui?
DE. Quid ígitur fiet? PH. Sí vis mi uxorém dare,
quam déspondisti, dúcam: sin est út velis
manére illam apud te, dós hic maneat, Démipho.
Nam nón est aequom mé propter vos décipi,
quum ego véstri honoris caúsa repudium álterae
remíserim, quae dótis tantundém dabat.
DE. I ín malam rem hinc cum ístac magnificéntia,
fugitíve! Etiam nunc crédis te ignorárier,
aut túa facta adeo? PH. Inrítor. DE. Tune hanc dúceres,

si tíbi daretur? PH. Fác periclum. DE. Ut fílius
cum illa hábitet apud te, hoc véstrum consiliúm fuit.
PH. Quaesó quid narras? DE. Quín tu mi argentúm cedo.
PH. Immo véro uxorem tú cedo. DE. In ius ámbula.
PH. Enimvéro si porro ésse odiosi pérgitis, ...
DE. Quid fácies? PH. Egone? Vós me indotatís modo
patrócinari fórtasse arbitrámini:
etiám dotatis sóleo. CH. Quid id nostrá? PH. Nihil.
Hic quándam noram, cuíus vir uxorem . . . . CH. Hém. DE. Quid est?
PH. Lemni hábuit aliam: CH. Núllus sum. PH. ex qua fíliam
suscépit: et eam clam éducat. CH. Sepúltus sum.
PH. Haec ádeo ego illi iám denarrabo. CH. Óbsecro,
ne fácias. PH. Oh, tune ís eras? DE. Ut ludós facit.
CH. Missúm te facimus. PH. Fábulae. CH. Quid vís tibi?
Argéntum quod habes cóndonamus te. PH. Aúdio.
Quid vós, malum, ergo mé sic ludificámini,
inépti, vestra púerili senténtia?
Noló, volo: volo nólo rursum: cápe, cedo:
quod díctum, indictumst: quód modo erat ratum, ínritumst.
CH. Quo pácto aut unde haec híc rescivit? DE. Néscio,
nisi, mé dixisse némini, certó scio.
CH. Monstri, íta me di ament, símile. PH. Inieci scrúpulum. DE. Hem,
hicíne ut a nobis hóc tantum argenti aúferat,

tam apérte inridens? Émori hercle sátius est.
Animó virili praésentique ut sís, para.
Vidés peccatum túum esse elatúm foras:
neque iam íd celare pósse te uxorém tuam.
Nunc quód ipsa ex aliis aúditurast, ó Chreme,
id nósmet indicáre placabílius est.
Tum hunc ínpuratum póterimus nostró modo
ulcísci. PH. Attat, nísi mi prospicio, haéreo.
Hi gládiatorio ánimo ad me adfectánt viam.
CH. At véreor ut placári possit. DE. Bóno animo es:
ego rédigam vos in grátiam; hoc fretús, Chreme,
quum e médio excessit únde haec susceptást tibi.
PH. Itane ágitis mecum? Sátis astute adgrédimini.
Non hércle ex re istius me ínstigasti, Démipho.
Ain tu? úbi quae lubitum fúerit, peregre féceris,
neque huíus sis veritus foéminae primáriae,
quin nóvo modo ei fáceres contuméliam;
veniás nunc precibus laútum peccatúm tuum?
Hisce égo illam dictis íta tibi incensám dabo,
ut né restinguas, lácrumis si extilláveris.
DE. Malúm quod isti dí deaeque omnés duint.
Tantáne adfectum quémquam esse hominem audácia?
Non hóc publicitus scélus hinc deportárier
in sólas terras? CH. Ín id redactus súm loci,
ut quíd agam cum illo nésciam prorsum. DE. Égo scio:
in iús eamus. PH. Ín ius? huc, si quíd lubet.
DE. Adséquere, retine, dúm ego huc servos évoco.
CH. Enim néqueo solus: áccurre. PH. Una iniúriast
tecúm. CH. Lege agito ergo. PH. Áltera est tecúm, Chreme.

DE. Rape húnc. PH. Sic agitis? Énimvero vocést opus.
Nausístrata, exi. CH. Os ópprime. DE. Inpurúm vide,
quantúm valet. PH. Nausístrata, inquam. CH. Nón taces?
PH. Taceám? DE. Nisi sequitur, púgnos in ventrem ingere,
vel óculum exculpe. PH. Est úbi vos ulciscár probe.

ACTUS V. SCENA IX.

NAUSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

NAU. Quí nóminat me? CH. Hem. NAU. Quíd istuc turbaest óbsecro,
mi vír? PH. Ehem, quid nunc óbstipuisti? NAU. Quís hic homost?
Non míhi respondes? PH. Hícine ut tibi respóndeat?
qui hercle, úbi sit, nescit. CH. Cáve isti quicquam créduas.
PH. Abi, tánge: si non tótus friget, me énica.
CH. Nihil ést. NAU. Quid ergo est quód istic narrat? PH. Iám scies:
ausculta. CH. Pergin crédere? NAU. Quid ergo óbsecro
huic crédam, qui nil díxit? PH. Delirát miser
timóre. NAU. Non pol témerest, quod tu tám times.

CH. Egon tímeo? PH. Recte sáne: quando níl times,
et hoc níhil est quod ego díco, tu narrá. DE. Scelus,
tibi nárret? PH. Ohe tu, fáctumst abs te sédulo
pro frátre. NAU. Mi vir, nón mihi dicis? CH. Át. NAU. Quid at?
CH. Non ópus est dicto. PH. Tíbi quidem: at scito huíc opust.
In Lémno... CH. Hem, quid agis? DE. Nón taces? PH. clam te.... CH. Heí mihi.
PH. uxórem duxit. NAU. Mí homo, di meliús duint.
PH. Sic fáctumst. NAU. Perii mísera. PH. et inde fíliam
suscépit iam unam, dúm tu dormis. CH. Quíd agimus?
NAU. Pro di ínmortales, fácinus indignum ét malum.
PH. Hoc áctumst. NAU. An quicquam hódie est factum indígnius?
Qui mi, úbi ad uxores véntumst, tum fiúnt senes?
Démipho, te appéllo; nam cum hoc ípso distaedét loqui.
Haécine erant itiónes crebrae et mánsiones díutinae
Lémni? haecine erat éa quae nostros frúctus minuit vílitas?
DE. Égo, Nausistrata, ésse in hac re cúlpam meritam nón nego;
séd ea quin sit ígnoscenda. PH. Vérba fiunt mórtuo.
DE. Nám neque neglegéntia tua néque odio id fecít tuo.

Vínolentus fére abhinc annos quíndecim muliérculam
éam compressit, únde haec natast: néque postilla unquam áttigit.
Ea mortem obiit, é medio abiit, quí fuit in re hac scrúpulus.
Quámobrem te oro, ut ália facta túa sunt, aequo animo hóc feras.
NAU. Quíd ego aequo animo? Cúpio misera in hác re iam defúngier;
séd quid sperem? aetáte porro mínus peccaturúm putem?
Iám tum erat senéx, senectus sí verecundós facit.
Án mea forma atque aétas nunc magis éxpetendast, Démipho?
Quíd mi hic adfers, quámobrem exspectem aut spérem porro nón fore?
PH. Éxsequias Chreméti quibus est cómmodum ire, hem témpus est.
Síc dabo: age nunc, Phórmionem quí volet lacéssito:
fáxo tali eúm mactatum, atque híc est, infortúnio.
Rédeat sane in grátiam: iam súpplicii satis ést mihi.
Hábet haec eii, quód, dum vivat, úsque ad aurem oggánniat.
NAU. Át meo merito crédo: quid ego nunc commemorem, Démipho,
síngulatim, quális ego in hunc fúerim? DE. Novi aeque ómnia
técum. NAU. Merito hoc méo videtur fáctum? DE. Minume géntium:

vérum quando iam áccusando fíeri infectum nón potest,
ígnosce: orat; cónfitetur; púrgat: quid vis ámplius?
PH. Énimvero prius quam haéc dat veniam, míhi prospiciam et Phaédriae.
Heús Nausistratá, priusquam huic respóndes temere, audí. NAU. Quid est?
PH. Égo minas trigínta per falláciam ab isto ábstuli.
Eás dedi tuo gnáto. Is pro sua amíca lenoní dedit.
CH. Hém, quid ais? NAU. Adeo hóc indignum tíbi videtur, fílius
hómo adulescens sí habet unam amícam, tu uxorés duas?
Níhil pudere? Quo óre illum obiurgábis? respondé mihi.
DE. Fáciet ut volés. NAU. Immo ut meam iám scias senténtiam:
néque ego ignosco, néque promitto quícquam, neque respóndeo,
príus quam gnatum vídero: eius iudício permitto ómnia.
Quód is iubebit, fáciam. DE. Mulier sápiens es, Nausístrata.
NAU. Sátin tibi est, Chreme? CH. Ímmo vero púlchre discedo ét probe,
ét praeter spem. NAU. Tú tuum nomen díc quod est. PH. Min? Phórmio:
véstrae familiae hércle amicus ét tuo summus Phaédriae.
NAU. Phórmio, at ego ecástor posthac tíbi quod potero et quaé voles

fáciamque et dicám. PH. Benigne dícis. NAU. Pol meritúmst tuum.
PH. Vín primum hodie fácere, quod ego gaúdeam, Nausístrata,
ét quod tuo viro óculi doleant? NAU. Cúpio. PH. Me ad cenám voca.
NAU. Pól vero voco. DE. Eámus intro hinc. CH. Fíat. Sed ubi est Phaédria,
iúdex noster? PH. Iam híc faxo aderit. Vós valete et plaúdite.

NOTAE

AD ANDRIAM.

Prol. 11. Codd. *Non ita diss. sunt arg.*, *sed tamen* etc. Apparet sic non scandi bene posse versum; apparet autem minus bene dici posse fabulas *dissimili argumento*, melius: *dissimilis argumenti*. Deleatur ergo prius *sunt*, et hiatu per *d* paragogicam expleto, legatur: *Non ita dissimilid argumento, sed t.* etc. quemadmodum et in Plauto saepissime faciendum, nec minus in Nostro, venit.

I, 1, 24. Inclusa sic, uti dedimus, leguntur in omnibus libris; ex quibus versum iustum confici non posse patet. Inepta porro est *Soriae* hoc loco appellatio. Denique liquet, verba *Nam is — ex ephebis* facere protasin, cuius apodosin demum habeant vss. 28—32., interserta parenthesi: *nam antea — Ita est.* Qua constructione non recte intellecta, ab sciolo aliquo inserta sunt, quae apodosin ante apodosin darent. Quorum verborum emendatio Bentleiana ideo stare nequit, quia longum discrepat *libera* vivendi potestas ab *libere* vivendi potestate. Ergo apparet, locum esse includendum uncinis. — v. 85. *quid hic mihi faciet patri.* Sic libri antt., et bene habet scansio, uti similes huius sexcentis locis.

I, 3, 7. Praep. *in* abest in antiquissimis libris, in aliis legitur, ideo restituta a Bentleio. — v. 11. Prius *sive* contracte tamquam *si* aut *seu* legendum.

I, 5, 29. In v. *timeo* ne elidatur postrema. Leg. *timeod.* — 53. *pudicitiam* quatuor syllabis: *puditiam* enunciandum, ut in Plauto saepe, cf. Amph. 3, 2, 49. Cist. 1, 1, 89. Epid. 3. 3, 24. IV, 1, 18., et ut *inimicitias* Phorm. II, 3, 23. quinque syllabis.

II, 1, 30. *neutiquam* prima brevi et in Nostro et Plauto haud raro obviam.

III, 3, 16. leg. *id ted oro*, nisi malis *id te orod.*

III, 4, 26. leg. *videod.*

III, 5, 15. *esse* ut monosyllabum leg.: *ess'*.

IV, 1, 22. *tibi* monosyllabum, quasi *tib'* legendum, uti et *sib'* al. — v. 36. *esse* iterum monosyll. — v. 57. Leg. *opust;* contrahenda *Hemst!* et *Glycerio* plene enuntiandum.

IV, 2, 3. *mihi* leg. *mi* et elid. — v. 4. *iam* lege *iamd.* — v. 11. *tibi* quasi monosyllabum enunciandum elidendumque: *t' adiuro*.

IV, 4, 42. *au* elidendum.

V, 2, 9. Leg. *módo intróii* plene.

V, 3, 7. *Num* plene legendum.

V, 4, 33. *illa* monosyllabum: *post ill'*. — v. 36. *tuam* quasi monosyll. totum eliditur.

AD EUNUCHUM.

Prol. 12. Leg. *quamd ill' qui p.*

I, 1, 22. *verba* plene legendum. — v. 25. *ei* totum elidendum.

I, 2, 37. leg. *docered, educare.*

II, 2, 36. Unus hic versus est: *Sed Parmenonem ante ostium video, rivalis servum.* Cui quum scholia seriores addiderint, illis dein in textum receptis, varii varie duos effinxerunt. Apparet autem, demtis vel inclusis illis scholiis frigidisque facetiis, orationem bene stare, beneque reliquis convenire.

II, 3, 60. *mi,* quod in omnibus legitur, tamen versu postulante, eiiciendum videtur.

III, 1, 36. Vulg. *Lepus tute es.* Possit et omitti copula, retineri pronomen. — v. 52. Vulg. *intromittamus comissatum.* Quod invertimus.

III, 2, 40. *continuo* plene legatur: *continuod.*

III, 5, 24. *illoc* monosyllabum.

IV, 3, 23. In *audieram* non elidenda postrema.

IV, 4, 32. 33. Pro his duobus vss. alii unum: DO. *Non.* PH. *Unde igitur fratrem mi esse scibas?* DO. *Parmeno* etc. e quo recentiores v. *igitur* delent; quo tamen ad contextum opus esse videtur. Ceterum per sensum ille prior versus probe admitti poterit.

V, 8, 1. *ecquis* pyrrhichium facit, ut saepe. Cf. Plaut. Mil. 4, 2, 53. Bacch. 4, 1, 9. Capt. 2, 3, 99. Cas. 2, 3, 28. Truc. 3, 1, 8. — v. 44. Sic optimi quique libri; nec est tautologia, quum *vivere* ad consuetudinem, *victitare* autem ad victum et convivia referatur. Cf. Plaut. Capt. 1. 1, 15. Mil. 2, 3, 50. Truc. 2, 2, 60. II, 3, 26.

AD HEAUTONTIMORUMENON.

Prol. 13. *Sed* habent libri; pro quo Bentl. *si:* qua tamen emendatione hic minime opus.

I, 1, 11. *eo* totum eliditur. — v. 13. *complures*, sc. *nemo habet*. Sic edd. id quod non mutandum. — v. 17. Sic codd., nisi quod punctum post *denique*. — v. 19. *tibi* totum elidatur. — v. 31. *meruisti* plene enuncietur. — v. 45. Pro *perdite* al. *virginem*. — v. 91. *exercerent*, h. e. labore suo praestent, quantum ad victum suum opus sit. Nec opus est mutato in *exsarcirent*. — v. 102. *hocque*. Sic vulg.; atque *ille* plene legendum, *hocque* autem corripiendum, tamquam pyrrhichius. — v. 113. *impellerem*, imperfectum pro plusquamperfecto. Cf. Plaut. Amph. 1, 3, 28. Mil. 1, 1. 30. 53. 54. Pseud. 1, 3, 65. I, 5, 22. Aul. 4, 10, 16. Truc. 4, 2, 39. Capt. 3, 4, 5. Rud. 3, 6, 4. Poen, 1, 2, 180. III, 3, 79.

I, 2, 9. Sic omnino legendum, et notissima forma *puertiae* vel ex Horatio. Ceterum alii inconsulto omisere v. *magna*.

II, 2, 1. *meo* integrum eliditur. — v. 8. Sic codd.; et *opiniones* sunt argumenta, *animus* autem sententia. — v. 11. *contantur*. Sic dedimus pro *conantur*, quae est constans librorum lectio, de coniectura. Nam *conantur* plane sensum nullum habet, *cunctandi* autem notio non poterat abesse.

II, 3, 48. Vulg. *esse* post *re*, quod recte iam Bentleius eiecerat, qui tamen legit *interpolatam*. At vox *re* plene legenda: *red*. — v. 97. *quod ambo* similiter, atque *quid? unde*. V, 2, 25, et alibi: *quid est?* Plaut. Stich. 5, 2, 12. Most. 1, 1, 66. aut trochaei hi apud eundem: *quód antehac* Capt. 2, 1, 54. *quód hostica* ib. 2, 1, 56. *quód a me* Trin. 4, 2, 127.

III, 1, 46. Lege: *namd únum ei* c. — v. 52. *habui* plene, non elisa ultima. — v. 65. Sic libri, neque elidendum in v. *consilia*. — v. 75. Inclusa haec iam a Bentleio.

III, 2, 29 Lege: *Iamd huic m*. — v. 40. *si quid*. Similem pyrrhichium v. Plaut. Epid. 5, 2, 63.

III, 3, 44. *illam* etc. Sic libri, quod Bentleius pro arbitrio mutaverat, ut et sequentia.

IV, 1, 32. *ignoscentior* sc. *sit*, fortasse duriori ellipsi. Verum ea est librorum omnium bonorum lectio.

IV, 5, 50. Sic libri, et legendum: *lautad*, non elisa postrema.

V, 1, 29. Ne elidatur in v. *conclave*.

V, 2, 25. *quid? unde*. Cf. ad 2, 3, 97. — v. 44. *num. q.* etc. Sic libri, quod mutavit pro lubitu Bentleius. Omnia bene

habent, modo ne legamus *minima* pro *maxime*, uti dedit Bothius cum quibusdam libris.

AD ADELPHOS.

I, 1, 1. *Storax* nomen est unius servorum, qui cum Aeschino ierant. Qui servus quoniam invocatus non respondet, inde colligit Micio, nec Aeschinum nec servulos rediisse.

I, 2, 15. Non debet dubitari, *esse* hic ut monosyllabum legendum esse, ut centies et in Plauto et Terentio. Cf. Plaut. Amph. 1, 1, 206. III, 4, 21. Asin. 5, 1, 10. V, 2, 5. Aul. 2, 4, 36. IV, 9, 7. Capt. 2, 1, 46. 53. etc. — v. 45. Codd. *qui vere sciunt.* Nostr. ex em. edd. propter seqq.

II, 1, 13. *fores* saepe valde correptim enunciandum venit. Cf. Plaut. Curc. 1, 2, 58. Mil. 2, 8, 57. cet. — v. 19. Sic libri, ac *nisi caves* trochaeum faciunt, primum, quia *nisi* saepe tamquam monosyllabum profertur, dein, quia *caves* propter *v* medium contrahitur: *nis' c'ves.* De illo cf. Plaut. Asin. 4, 1, 14. Trin. 2, 1, 15. al.; de hoc Most. 4, 2, 23. Aul. 1, 3, 12. As. 2, 2. 105. cet.

III, 2, 36. *sibi* totum hic elisione absorbetur. Similiter Plaut. Asin. 3, 3, 146. Mil. 3, 3, 15. Aulul. prol. 32. Truc. 1, 1, 65. II, 7, 7. Curc. 2, 3, 75. Most. 3, 2, 76. Trin. 4, 2, 51.

III, 3, 4. Similiter hic *rei* totum eliditur, ac Plaut. Bacch. 2, 3, 63. Pers. 3, 1, 5. 44. 65. Rud. 3, 4, 12. Truc. 2, 1, 20. Trin. 2, 1, 8. II, 4, 121. IV, 2, 23.— v. 85. *hercle* contra hic plene profertur.

III, 5, 4. *si est.* Sic codd., atque *si* productum ante vocalem aut ante *h* literam saepe legitur. Cf. Plaut. Asin. 1, 1, 84. Mil. 4, 2, 98. IV, 8, 46. Truc. 3, 2, 4. V, 44. Cas. 4, 3, 13. 18. Epid. 4, 1, 27. Trin. 1, 2, 8. Rud. 4, 4, 41. Pseud. 5, 2, 43. Ergo nihil mutandum.

IV, 2, 35. Neque hic mutandum erat *sursum* in *sursus*, siquidem non eliditur eius postrema. — v. 38. *illic* monosyllabum. —

IV, 3, 11. *illi* plene pronuncietur, uti centies faciendum, et uti statim versu seq. *dixti.* Sic autem codd.

IV, 3, 16. *calvier.* Sic rectissime Faërnus, et *calvere* est circumvenire. Cf. Plaut. Cas. 2, 2, 5. Nam liber Bembinus *claudier*, quod ex non intellecta lectione nostra ortum. Bentl. *ludier.* Alii: *claudere.* Vulg. *negligi.*

IV, 4, 5. 6. Sic uti dedimus, leguntur haec in optimis antiquissimisque libris; nisi quod versus rectius ordinavimus.

IV, 5, 32. *illa* monosyllabum, uti centies. Cf. Plaut. Pers. 2, 2, 50. Trin. 2, 2, 81. Cas. 2, 3, 48. II, 7, 9. etc.

IV, 7, 35. *nobiscum* plene legito.

V, 3, 28. *obtine*. Sic et vulg. et Faërnus. Codd. *istam tibi obtine*. Nullus *gloriamque*. Atqui *obtine* legitur et vs. 26. At similia homoeoteleuta et alibi obviam. — v. 40. *illis* monosyllabum, uti et vs. 60. *illi*.

V, 7, 15. Vulg. *sumtum admittet: multa*. Faërn. *sumtum amittet: multa*. Nostr. ex emend. — v. 18. *Quid ergo?* Sic libri optimi, et *ergo* saepe correptim, ut Plaut. Amph. 1, 1, 120. Mil. 4, 2, 18. Trin. 4, 2, 81. Pers. 1, 1, 26. II, 2, 8. Stich. 5, 4, 45. Poen. 4, 2, 71.

AD HECYRAM.

Prol. I, 1, 2. Codd. *Haec quum data est Nova, novum in terv*. etc. atque *nova* probe produci possit, licet sit nominativus. Cf. Plaut. Amph. 5, 1, 2. III, 3, 4. IV, 1, 17. Mil. 3, 3, 5. Bacch. 2, 3, 21. IV, 1, 12. IV, 7, 52. V, 2, 12. Truc. 1, 2, 36. Epid. IV, 1, 44. Stich. 4, 1, 30 etc. Nostrum tamen ex emend.

Prol. II, 15. *scripturam*. Sic codd.

I, 1, 7. *misereas*. Sic optimi libri, active pro deponenti: *miserearis*, quod vide Plaut. Capt. 3, 5, 107. — v. 8. *quemque* pro *quemcunque*. Cf. Plaut. Capt. 4, 2, 19. Amph. 1, 1, 156. IV, 3, 14. — v. 11. Legito: *quin ita paret sed, abs te*, aut: *Quin ita paret se, abs téd* etc.

I, 2, 50. *neutiquam* prima brevi, ut alibi *autem* et alia longa corripiuntur.

II, 1, 4. *socrus* correptim proferendum videtur, ut versus sit iambicus senarius, quales et infra vs. 8. 9. Quem tamen versum Bentleius tamquam spurium uncinis inclusit. — v. 16. *impudentia*. Sic edd. antiquiss. pro quo Bentl. ex aliquot odd. *imprudentia*. Sed cf. vs. 34.

II, 2, 5. *etsi* edd., et est anacoluthon, ut sequi debeat: non tamen adeo sum obsequens, ut etc.

III, 1, 1. *Nemini ego pl*. Sic optimi quique codices, atque *nemo* ab initio correptum legitur Plaut. Mil. 4, 4, 2. Poen. 5, 6, 11. Quamobrem et hic intactum relinquendum. — v. 9. *hae* plene pronuncietur. — v. 33. et item *iram* plene.

III, 3, 1. Iambicum reor, siquidem primi versus haud raro scenarum antecedentium sequuntur metrum. Cf. Adelph. 4. 2, 1. et ib. II, 2, 1. Eun. 5, 8, 1. Andr. 5, 5, 1. — 5. Lege: *Nam modo me introd*. — v. 38. Plene *abortum* pronuncietur, *esse* autem monosyllabum.

III, 4, 27. *cadaverosa* legitur in codd.

III, 5, 2. Quum omnes omnino codices conspirent in lectione, quam dedimus, carpi satis pro merito non potest Bentleii audacia, scribentis: *causae quid dicam patri*, aut Bothii, qui Bentleianam sic dedit: *Quid causae dicam patri*, quo homoeoteleuton evitaretur. — v. 27. 28. Sic uti scripsimus haec accurate leguntur in ed. Faërni et vulg. nisi quod haec habet *cuius;* et constructio est per attractionem mutata, quum proprie esse debeat: *Sed quando illa se non eam existimat*, *quae debeat matri meae concedere aut eius mores* etc. Pro his dicere orditur: *Sed quando illa se indignam putat*, *matri quae concedat*. Pro his autem ait: *matri cui concedat cuiusque m.* etc. — v. 62. *neque* alterum, ut saepe in Plauto faciendum, tanquam *ne* legatur et elidatur. Cf. Amph. 1, 1, 5. IV, 1, 2. Asin. 1, 3, 22. 30. Mil. 1, 1, 58. etc.

IV. 1, 48. *uxorem* plene legito.

IV, 3, 11. Sic versu optimo habet Faërnus. Vulg. *concordes magis*, *si n.* etc. Bentleius retinuit *magis*, delevit *non*. Bothius retinuit utrumque. Uterque perperam.

IV, 4, 1. Sic accurate codd. omnes, nec quidquam mutandum. Nam eiusmodi versus et alibi leguntur, et apte conveniunt simplicitati antiquae poeseos latinae. — v. 12. Haec secum Pamphilus. — v. 97. *puere* solita antiquis forma, uti Plaut. Merc. 5, 2, 69. Pseud. 1, 2, 38. I, 3, 13. 15. Truc. 2, 6, 54. Curc. 1, 1, 75. Most. 4, 2, 9. IV, 3, 26. 51. Pers. 5, 1, 19. Hic autem ordo verborum in cdd.; qui tamen *puer* referunt.

V, 1, 14. Sic codd. et Bentl.; et constr. *iniquum est*, *me inscitum tibi immerenti iniuriam facere*, quasi pleonastice addito v. *inscitum*. — v. 15. Sic libri, quod mut. Bentl. et Both. — v. 19. *dixi* plene enuncietur. — v. 36. itemque *hae*. — v. 38. *nostra utere amicitia*, *ut voles*, duplici ratione legi potest, vel ut *utĕre* sit imperativus, vel futurum: *utēre*. Quodsi pro imperativo habeas, primum non elidendum in *nostra*, (quemadmodum crebro obvium), dein *amicitia* tamquam *amitia* quatuor syllabis enunciandum, de qua re vide ad Andr. 1, 5, 53. Ceterum Bentleius pro futuro habet. — v. 40. *amicus* tamquam trochaeus legendum, uti et Plaut. Stich. 5, 4, 14.

V, 2, 3. *ebria* plene legatur. — v. 32. Libri: *referetque gratiam ei*, addito pronomine, quod subintelligendum potius. *gratiam* autem, quasi media *i* elisa, tamquam disyllabum efferendum, ut Trin. IV, 1, 2. et ut in aliis media *i* eliditur aut ut j effertur. Trin. III, 2, 30.

V, 3, 5. *es tu Myconius*. Hoc libri ordine, abs quo sine necessitate non recedendum. Nimirum in *quaeso* ne elidatur.

AD PHORMIONEM.

Prol. 9. *stetit* nulla positione producendum, ut in aliis saepe fit. — v. 12. Non legitur hic vs. in optimis codd., quare eum omisit cum Faërno Bentleius, tamquam oriundum ex Andr. prol. 3. — v. 21. *sibi* totum absorbetur. — v. 23. *quum* pro *quamquam*, uti Plaut. Truc. 1, 2, 95. ubi similiter cum indicativo constructum.

I, 2, 64. *facere* legatur *facered*, ut Plaut. Amph. prol. vs. ult. — v. 93. *vel* quasi *ve* enunciandum et elidendum, ut Plaut. Amph. 3, 2, 36. Capt. 1, 1, 22. II, 3, 10. Curc. 4, 1, 22. V, 2, 13. etc. — v. 96. *fortasse* plene legatur.

I, 4, 1. In antiquis plene legitur: *Nullus es*, *Geta*, *nisi i.* etc. Atque *nullus* haud raro quasi monosyllabum in Plauto, Pers. 2, 2, 20. Epid. 3, 1, 6. Bacch. 4, 2, 12. — *nisi* monosyllabum h. l. de quo cf. ad Adelph. 2, 1, 19. — *tibi* immerito Bentleius eiecerat. — *repperis* habet Faernus. — v. 5. legitur iisdem verbis Andr. 1, 3, 3. — v. 29. *si aliud*. Nimirum in *si* non elidendum, uti saepe.

II, 1, 13. Apparet verba *pericla*, *damna*, *exilia*, cum praecedentibus iungenda esse, et punctum ante *peregre* ponendum, uti in antiqua vulgata fit, quum et Bentl. et cum eo Bothius miro modo in fine vs. 12. punctum habeant.

II, 2, 23. *Non potest* quasi duabus enunciandum: *Non p'test*, uti *potest* monosyllabum Plaut. Trin. 3, 3, 2. Stich. 1, 2, 64. Bacch. 3, 3, 75. Truc. 4, 2, 46. Non ergo opus est mutato in *pote*.

II, 3, 7. 8. Permutaverat hos vss. inter se Bentleius. — v. 16. *opera*, fortasse ablativus, i. e. qui victum manibus suis quaerebat. Sic codd. — v. 23. *inimicitias* quinque brevibus syllabis pronunciandum, quasi *inimitias;* uti Plaut. Pers. 3, 1, 25. et uti *amicitia* quatuor. Cf. ad Andr. 1, 5, 53.

III, 1, 18. Faërnus: *Quantum m.*

III, 2, 1. Cod. *Dorio, audi obsecro.* D. *Non audio.* P. *Parumper.* D. *Quin omitte me.* Ex quibus Bothius omittit *Dorio*, non male, ut opinor; quamquam illud *Non audio* omnino absonum; deinde versus debet esse trochaicus, non iambicus. Itaque emendavimus. — v. 20. Omittendum puto *umquam*, et *cum* plene enunciandum. — v. 30. *Obtunde.* Sic Faërnus et boni cdd. Al. *Obtundis.* Sensus: *obtunde, quantum velis; nihil efficies.* Atque versum trochaicum esse oportere patet.

III, 3, 2. *quód hic si* spondaeum faciunt, pariter ac quae citamus ad Heaut. 2, 3, 97. — v. 9. *Itane* non elidatur in fine.

— v. 24. *tibi* totum eliditur, uti saepe et hoc et *sibi;* cf. ad Adelph. 3, 2, 36. Andr. 4, 1, 28.

IV, 2, 8. *amicum* non eliditur.

IV, 3, 14. Sic optimi cdd. ac similes versus innumeri obviam in antiquis. — v. 28. *sumus* pyrrhichium facit; *inquam* autem plene legendum. — v. 38. Cdd. G. *Quid? nimium: quantum libuit.* C. *dic.* G. *siquis daret* etc. Bentl. *Quid? nimium quantum.* C. *quantum? dic.* G. *si quis daret.* Et similiter Bothius. Ego non existimo accessisse *libuit*. Eiusque retinendi causa versum dedi uti legitur. — v. 57. *decem* quasi *d'cem* leg. — v. 59. *petito* plene leg. — v. 76. *inde* quasi monosyllabon legatur.

IV, 4, 6. *deaeque*. Sic cdd. optimi et antiquissimi; atque *deae* monosyllabum. — v. 26. Iidem *per impl.* nec demutandum

V, 1, 2. Sic Faërnus. — v. 10. *Qui* non eliditur h. l. *eius* autem correptim enunciatur. — v. 27. *au*, ut et alibi, penitus absorbet elisio. — v. 38. Cdd. omnes: *audies*. Bentl. *audiemus*. Sine dubio leg. *audietis*. Nam versum esse debere tetr. iambicum, nullum dubium.

V, 2, 18. Sic cdd. omnes, atque *eius* referto ad Nausistratam.

V, 6, 37. *audivi* Faërnus. Al. *inaudivi*. — v. 48. Patet hic non debere dividi scenas, uti fit in editionibus.

V, 8, 8. Cdd. *ridiculum: verebamini* cet. atque *verebamini* fortasse contrahendum ab init. Bentl. *veremini*, nihil mutato versu sequenti. — v. 79. *modo* plene eloquendum. — v. 83. Formula exsecrandi saepe obvia. Cf. Plaut. Amph. 2, 1, 13. Most. 3, 1, 122. Pseud. 4, 7, 29. Trin. 4, 2, 155.

V, 9, 7. *quid ergo* codd. atque *ergo* corripiendum, ut saepe. — v. 20. Sic Faërnus et vulg. personas distribuunt. At Bentl. priori loco Demiphonem, altero Phormionem posuit, in initio autem vs. 22. Nausistratam. — v. 49. *fallaciam* plene legendum.